Raftul Denisei
DEFNE SUMAN
TĂCEREA ȘEHEREZADEI
„Un roman extrem de inteligent, cu detalii întreţesute armonios, copleşitor de frumos.“
— ELIF SHAFAK —
TRADUCERE DE IRINA BOJIN
book
HUMANITAS fiction

DEFNE SUMAN

TĂCEREA ȘEHEREZADEI

Traducere din engleză de
IRINA BOJIN

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brînzan
DTP: Dragoş Dumitrescu, Veronica Dinu
Tehnoredactor ebook: Radu Dobreci

DEFNE SUMAN
EMANET ZAMAN / THE SILENCE OF SCHEHEREZADE
Copyright © Defne Suman and © Kalem Agency, 2021
General map © Jamie Whyte
Smyrna map copyright © 2021 George Paulimenos
All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2024, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-518-2 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Celor care au fost izgoniţi din ţara lor

De-i amurg
Ori zori de zi
Iasomia
Tot albă va fi.

— *G. Seferis, Iasomia*

…Se pot spune multe poveşti despre limba lui Vineri, dar adevărata poveste e îngropată în Vineri, care e mut. Adevărata poveste nu va putea fi auzită decât atunci când, prin artă, vom fi găsit un mijloc de a-i da glas lui Vineri.

— J.M. Coetzee, *Foe*[1]

---

1. Traducere de Irina Horea, Humanitas Fiction, 2016. (N. tr.)

Nota autorului

La începutul secolului XX, Imperiul Otoman pierdea şi putere, şi teritorii. Timp de şapte sute de ani, sultanatul domnise peste un teritoriu întinzându-se din Grecia de azi până în Bulgaria, din Africa de Nord până în India, iar bogatul şi elegantul port Smirna, de pe coasta de vest a Asiei Mici, era cunoscut ca unul dintre cele mai înfloritoare şi cosmopolite oraşe. Aici trăiau în armonie şi făceau comerţ de multe sute de ani turci musulmani şi greci ortodocşi alături de levantini europeni, armeni şi evrei, şi toate religiile şi culturile erau respectate. Însă ascensiunea naţionalismului în secolul al XIX-lea şi sfârşitul Primului Război Mondial au adus destrămarea Imperiului Otoman, în timp ce Marea Britanie, Franţa, Italia şi Grecia se luptau cum să-şi împartă prada. O vreme, Smirna a rămas sub administraţia turcă, dar, pe măsură ce mişcările naţionaliste şi de independenţă căpătau amploare, ţesătura multiculturală a oraşului a început să se destrame, dând naştere unei poveşti apocaliptice.

BULGARIA
Marea Neagră
Plovdiv
Kavala
Salonic
Istanbul
SAKARYA
Bursa
Ankara
Ioannina
Eskişehir
IMPERIUL OTOMAN
Anatolia
Marea Egee
LESBOS
CHIOS
Manisa
Uşak
Afyonkarahisar
Kayseri
Smirna
Alaşehir
Cesme
Atena
Pireu
Konya
Aydin
GRECIA
Marea Mediterană
CRETA
CIPRU

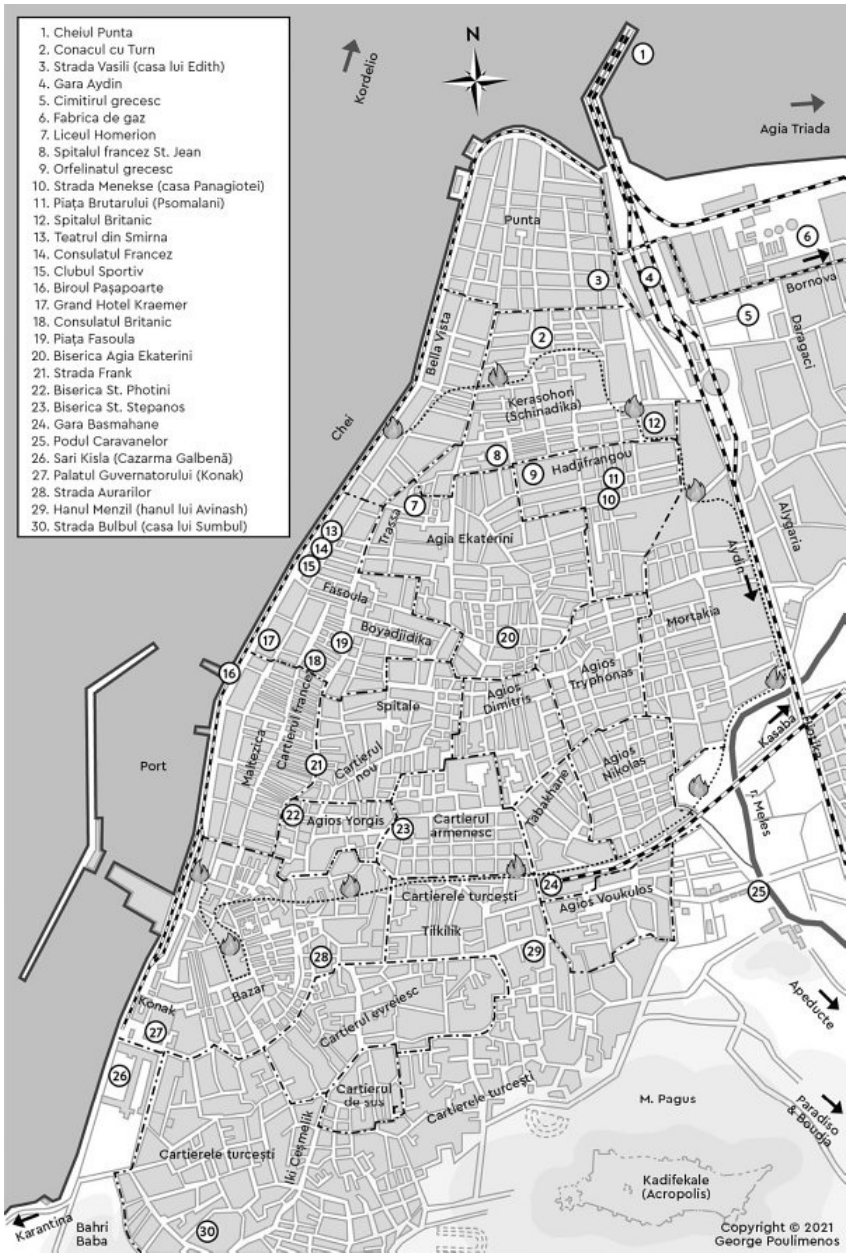
1. Cheiul Punta
2. Conacul cu Turn
3. Strada Vasili (casa lui Edith)
4. Gara Aydin
5. Cimitirul grecesc
6. Fabrica de gaz
7. Liceul Homerion
8. Spitalul francez St. Jean
9. Orfelinatul grecesc
10. Strada Menekse (casa Panagiotei)
11. Piața Brutarului (Psomalani)
12. Spitalul Britanic
13. Teatrul din Smirna
14. Consulatul Francez
15. Clubul Sportiv
16. Biroul Pașapoarte
17. Grand Hotel Kraemer
18. Consulatul Britanic
19. Piața Fasoula
20. Biserica Agia Ekaterini
21. Strada Frank
22. Biserica St. Photini
23. Biserica St. Stepanos
24. Gara Basmahane
25. Podul Caravanelor
26. Sari Kisla (Cazarma Galbenă)
27. Palatul Guvernatorului (Konak)
28. Strada Aurarilor
29. Hanul Menzil (hanul lui Avinash)
30. Strada Bulbul (casa lui Sumbul)
N
Kordelio
Agia Triada
Punta
Bornova
Dasagaci
Bella Vista
Chei
Kerasohori (Schinadika)
Hadjifrangou
Trassa
Agia Ekaterini
Alyqaria
Aydin
Fasoula
Mortakia
Boyadjidika
Agios Tryphonas
Agios Dimitris
Spitale
Cartierul francez
Malkezica
Cartierul nou
Port
Kasaba
Agios Nikolas
Cartierul armenesc
Agios Yorgis
Meles r.
Cartierele turcești
Agios Voukolos
Tilkilik
Bazar
Konak
Cartierul evreiesc
Apeducte
Cartierul de sus
Cartierele turcești
M. Pagus
Paradiso & Boudja
Ici Cesmelik
Cartierele turcești
Kadifekale (Acropolis)
Karantina
Bahri Baba
Copyright © 2021 George Poulimenos

PARTEA ÎNTÂI
PORȚILE PARADISULUI

Când am ieşit din cenuşa paradisului pierdut
Au zis că numele meu e Şeherezada.
O sută de ani s-au scurs de la naşterea mea,
Dar sfârşitul tăcerii mele
N-a venit încă.
Chiar dacă limba mea va şovăi,
Am să istorisesc totul,
De-a fir a păr,
Ca moartea să mă poată găsi
În turnul ăstui conac ruinat.

Întâiul septembrie

Naşterea mea, într-o seară tihnită, scăldată în lumina portocalie a apusului, a coincis cu sosirea lui Avinash Pillai la Smirna.

După calendarul european era anul 1905.

Luna era septembrie.

Când nava de pasageri avându-l la bord pe spionul indian se apropia de port, nu mă născusem încă, dar prin deschizătura din pântecul mamei o rază slabă de lumină pătrundea în lacul întunecat în care trăiam de luni de zile. Mama nu putea să se ridice şi să meargă. Nu din cauză că aş fi fost grea, ci din cauza opiului inhalat din pipa ţinută între degetul mijlociu şi inelar. Întorsese faţa spre fereastră şi privea perdelele fâlfâind alene în braţele vântului.

Cu un an înainte – sau poate cu doi? – dansase un vals cu unul din inginerii de la Calea Ferată Aydin la o petrecere dată spre sfârşitul lunii iunie la Clubul Bournabat. Bărbatul o învârtise pe parchetul lustruit al sălii la fel cum se răsuceau acum perdelele în bătaia vântului. Oare cum îl chema? Îşi amintea pomeţii lui ieşiţi de britanic, casa în care locuia, la capătul de nord al cheiului, măiestria nepăsătoare cu care dansa, dar nu-şi putea duce aminte cu nici un chip numele lui. Domnul…? Domnul Cutare. Cum? Un nume străin. Neobişnuit. A ridicat capul şi a mai tras un fum din pipa dintre degete. În faţa ochilor ei negri dansau cercuri purpurii. Domnul Cutare s-a îndepărtat plutind pe parchetul lustruit.

Avinash Pillai stătea în picioare pe puntea de la clasa a doua a elegantei *Afrodita*, aşteptând să intre în port, fără să aibă habar de mama ori de mine. Adulmeca preocupat aerul, asemenea unui animal, cu ochii închişi, cu nasul ridicat spre cerul în multe culori. Odată cu apusul soarelui pământul respira după ce îşi ţinuse răsuflarea ziua întreagă. Tânărul indian, sătul de mirosul de cărbune şi fier rece care îi însoţise lungile zile de călătorie pe mare, trăgea pe nas mireasma florilor şi a ierbii. Trandafir, lămâie, magnolie, iasomie şi, dedesubt, un iz de ambră.

Avinash avea un nas lung şi fin, aristocratic ca al unui sultan otoman. Pe măsură ce identifica miresmele îi savura fiecăreia tonul şi esenţa de parcă era o îmbucătură gustoasă, prima după un post aspru. Mai ales când era vorba de trandafiri. Putea deosebi, chiar şi cu ochii închişi, un trandafir alb de unul roşu. Undeva, pe ţărm, în oraşul ale cărui lumini roşiatice dansau pe apa mării, trăia un om pe nume Yakoumi. Nici frumuseţea oraşului, nici legendara frumuseţe a femeilor nu-l interesau pe tânărul indian. Mintea îi era îndreptată către camera întunecoasă de care îi vorbise Yakoumi în scrisorile lui. În atelierul din spatele farmaciei, bătrânul chimist extrăgea ulei din petalele celor mai rari trandafiri aduşi din cele patru colţuri ale imperiului.

— Ce mai aşteaptă căpitanul?

— Pesemne ca acel vas comercial să se deplaseze şi să-i facă loc.

Pe puntea de sus, luminată ca ziua, pasagerii de la clasa întâi – domni în redingote şi pălării tari, cu trabucuri scumpe în gură – bombăneau de parcă nu tot ei avuseseră destulă răbdare cât să călătorească de la Alexandria la Rodos, de acolo la Leros, apoi la Chios şi în cele din urmă la Smirna.

— Ba nu, domnule. Vasul acela nu se va mişca. Nu vedeţi, a tras lângă barjă. Trebuie încărcat cu cărbune.

— Nu vorbesc de acela, ci de cel care încarcă baloturi de tutun. Stă acolo de douăzeci de minute.

— Vasul acela nu va intra în port, domnilor. Apa e puțin adâncă și căpitanii care nu știu locul eșuează întotdeauna pe stânci. Nu are de ales, e nevoit să aștepte bărcile cu vâsle.

Zgomotele care veneau de pe chei – clinchetul clopoțeilor de tramvai, duruitul roților de trăsură și tropotul copitelor – le aminteau domnilor de plăcerile uitate în timpul călătoriei pe mare. Unii chiar se jurau că aud râsetele femeilor răzbătând din cluburile de noapte înșirate pe chei. Înconjurați de șuierele bărcilor-pilot, de ambarcațiuni cu pânze multicolore, de vase comerciale și de pasageri care treceau unul pe lângă altul și apoi dispăreau în apele albastre, domnii se uitau din minut în minut la ceasurile de buzunar.

— Să fim așa aproape de țărm și să nu putem coborî e intolerabil, prieteni. Unde or fi bărcile cu vâsle?

Avinash se dusese pe puntea de la pupa. Când a fost sigur că nu-l vede nimeni a împreunat palmele peste piept. De vreme ce acum era în serviciul Imperiului Britanic, era important să dea impresia că e european. Cu toate astea, era și nepotul unui călugăr care aștepta mila cerească, trăindu-și ultimii ani într-o mănăstire aflată la poalele Himalayei. Se cuvenea să mulțumească Atotputernicului care îl apărase în zilele grele și nopțile cu furtună, mai întâi de la Colombo la Port Said, apoi în trenul de noapte spre Alexandria și cu *Afrodita* la Smirna.

S-a întors cu fața spre soarele care se topea în mare asemenea unui bulgăre roșu de înghețată și a închis ochii.

— *Om namah Shivayame*. O, preaputernicule Shiva. Îți mulțumim că ne-ai păzit de naufragiu și dezastre, grozăvii, boli și epidemii și că ne-ai adus la țărm în orașul ăsta frumos.

Își spunea rugăciunile de când era copil. Și nu se adresa doar zeului Shiva, căruia i se închina familia lui, ci și Proteguitorului Vishnu și, firește, lui Brahma, Creatorul Universului. Era încredințat că zeii sunt ființe prietenoase, chiar dacă era vorba de Shiva Distrugătorul, și că îl îndrăgesc. Față de ei era el însuși, fără mască, fără prefăcătorie, și le cerea iertare pentru orice jignire le-ar fi adus fără voie, iar în adâncul inimii lui simțea că aceste ființe divine îl iartă și îl apără.

— O, mărețule Shiva, forță divină care distruge și recreează! Ajută-mă, așa încât toate strădaniile mele să dea roade în această nouă etapă a vieții mele. Rămâi alături de mine ca să-mi îndeplinesc cu bine îndatoririle și

binecuvântează-mă cu putere, pricepere și înțelegere. Ferește-i pe mama, pe tata și pe frații mei de accidente, catastrofe, boli și molime și fă să primesc cu răbdare tot ce se întâmplă.

Pe neașteptate, un vânt puternic a măturat puntea. Despre acest vânt, care sufla mereu chiar înainte de amurg, se știa că poate răcori până și ziua cea mai fierbinte în câteva clipe. Uneori, asemenea unui uriaș cu suflet bun, care nu-și cunoaște propria putere, sufla prea vijelios, răsturnând bărcile de pescuit și atrăgându-și un potop de blesteme. În seara aceea însă era cum nu se poate mai blând. După ce a mângâiat vopseaua verde, scorojită pe balustrada navei, a smuls melonul tânărului și l-a purtat până la șezlongurile goale pe la picioarele scării.

În primul moment Avinash n-a reacționat, cu gândul la ce îl învățase tatăl lui: când ești tulburat – mai ales când ești tulburat – trebuie să-ți închei rugăciunile așa cum se cuvine. Ți-ar aduce ghinion să fugi după astfel de lucruri lumești înainte să-ți iei rămas-bun de la zei. Prin urmare, s-a grăbit să-și atingă cu mâna locul dintre sprâncene, buzele și la sfârșit pieptul în dreptul inimii.

— O, preaputernice zeu, poți face minuni. Ne punem viața în mâinile tale. *Om namah Shivayame*.

Apoi s-a repezit spre șezlonguri ca să-și recupereze pălăria. Se simțea vinovat pentru că-și întrerupsese rugăciunile, mai ales că nu apucase să ceară nimic.

Vântul, parcă vrând să-i aducă aminte că viața e prea scurtă ca s-o risipești pe sentimente împovărătoare precum vinovăția, a împins pălăria ceva mai încolo și i-a ciufulit cârlionții negri ca pana corbului. Buclele lui Avinash erau grele și bogate asemenea cozilor împletite ale tinerelor armence care își întindeau hainele la uscat; chiar și de s-ar fi răsturnat vasul, părul nu i s-ar fi încâlcit. Vântul a fluierat și a coborât spre piept, strecurându-i-se pe sub cămașă. Avinash avea pielea cafenie, catifelată, la fel ca sclavii din Orient, însă el arăta mai bine decât europenii care se plimbau pe chei îmbrăcați la patru ace, ținându-și pălăriile cu mâna. Nu era maharajah – într-adevăr, nu călătorea la clasa întâi –, însă pășea mai elegant în pantofii lui cu vârf ascuțit decât domnii de pe puntea de sus. La urechea dreaptă avea un cercel cu smarald, care se asorta cu cravata verde de mătase și batista de aceeași culoare din buzunarul de la piept. Întocmai ca un european.

Vântul s-a mai învârtit o dată în jurul lui Avinash, i-a șuierat în urechi și apoi și-a îndreptat răsuflarea parfumată spre celălalt capăt al portului și spre terasa de pe acoperiș unde eu și mama ne trăiam ultima oră împreună. Cu ochii pe

jumătate închişi, mama urmărea bănuitoare dansul perdelelor de tul. Să fi fost cineva în spatele lor? Doar că etajul de sus al vilei noastre era departe de vasul de pasageri *Afrodita* şi privirea tânărului indian nu putea ajunge până acolo în seara aceea.

Coincidenţele sunt un semn de la Dumnezeu. Spionul indian Avinash sosit în oraş în aceeaşi seară a fost cel care, mulţi ani mai târziu, mi-a adus povestea naşterii mele. A descoperit-o întâmplător, datorită unei fotografii vechi, când privea oraşul de pe puntea altei nave, aşa cum făcuse în noaptea naşterii mele.

Era tot luna septembrie.

Dar un septembrie cu totul altfel.

Era altfel pentru că, în noaptea când m-am născut eu, acoperişurile domurilor, minaretelor şi ale căsuţelor acoperite cu ţigle străluceau ca aurul. Şaptesprezece ani mai târziu, oraşul vărsa flăcări asemenea unui monstru înfuriat. Iar vântul, acel vânt jucăuş care îl necăjise pe tânărul spion luându-i pălăria, aducea mirosuri înfiorătoare pe puntea vasului: de kerosen şi cauciuc topit, de sicomori seculari carbonizaţi, de zeamă de smochine călcate în picioare pe străzi, de biserici dărâmate, piane şi cărţi cu coperţi aurite distruse. Mai înfricoşătoare ca toate era duhoarea acră de carne arsă ce năpădise puntea vasului *Ducele de Fier*[2], care îl purta pe Avinash, ţinând-o pe mama în braţe, departe de focuri şi de cumplita suferinţă a oraşului. Toată lumea îşi acoperise gura cu batista; unii se aplecaseră peste balustradă ca să vomite. Puţea a carne arsă, a pisici rămase prin ganguri, a pescăruşi cu aripile în flăcări, a cămile şi cai înnebuniţi de spaimă, a oameni ieşind în goană din subsolurile şi podurile unde se ascunseseră ca gândacii. Unghiile, oasele, carnea, toate ardeau.

Acelaşi vânt care încercase odată să-l înveţe pe Avinash că viaţa e prea scurtă ca s-o risipeşti pe sentimente împovărătoare precum ruşinea, îngăduia acum sorţii să arate bietelor suflete adunate pe chei că te poţi îneca nu doar în apă, ci şi în aer.

Dar până atunci mai aveau să se petreacă multe.

Deocamdată să rămânem în acea seară tihnită, scăldată în lumina portocalie a apusului, seara în care m-am născut. Ia să împing cu mai multă putere în colul uterin al mamei, încă prea strâmt, şi să-l las pe Avinash să rostească cu glas tare numele satelor şi cartierelor pe care până acum doar le citise, ca un şcolar pus să le înveţe pe dinafară. Chiar în faţă era Kokaryali, apoi Goztepe, Karantina, Sahane, Karataş, Bahri Baba. De unde era ancorată *Afrodita* nu se putea vedea,

dar dincolo de clădirea vămii se afla o clădire modernă, în formă de potcoavă. I se spunea Cazarma Galbenă, Sari Kisla, și Avinash știa că acolo sunt încartiruiți șase mii de soldați otomani Nizam-i Djedid.

Era un lucru important.

Avea, între altele, misiunea de a lua legătura cu acești soldați. Serviciul Secret stătea cu ochii pe soldații din toate orașele otomane, de la Salonic la Smirna. Avinash trebuia să locuiască în cartierul turcesc și să se amestece printre ei în cafenele și piețe. Urma să ia parte la întrunirile europenilor și să adune informații despre mașinațiile francezilor și italienilor. A simțit că i se strânge stomacul.

Și dacă nu-și ducea la bun sfârșit însărcinarea?

Și dacă auzea, dar nu putea înțelege limbile străine pe care le învățase la școală?

— Ești talentat și hotărât, ești tânăr. În două luni ai să vorbești mai bine decât localnicii.

Așa îi spusese profesorul lui de la Oxford.

— Nu te-am ales la întâmplare, băiete. Ai încredere în noi. Ești perfect pentru misiunea asta specială.

Deocamdată, misiunea specială era ca o gheară la stomac.

Pe sub cămașa de mătase, două firicele de sudoare îi picurau de la subraț. După ce a aruncat o privire în jur și a văzut că puntea e pustie, a băgat nasul sub guler, să vadă cum miroase. Deși în timpul călătoriei avusese grijă să nu mănânce picant, tot mai simțea pe piele un ușor iz de usturoi.

S-a enervat.

Trebuia, înainte de toate, să-și găsească o locuință și să se spele. Aplecat peste balustradă, s-a uitat la puntea de dedesubt. Oamenii încărcau cuferele în bărcile cu vâsle care înconjuraseră *Afrodita* ca niște corăbii de pirați. De cum va coborî la țărm se va duce la o baie publică.

— Un om de-al nostru te va aștepta pe dig și va avea grijă să nu ai greutăți la vamă. Dar asta e tot. După aceea ești pe cont propriu. E mai bine așa. De la dig du-te fără întârziere la gara Basmane. Când ajungi la Strada Aurarilor întreabă unde e bazarul Yemiscizade. După aceea așteaptă să te contactăm noi.

În timp ce pe el îl durea stomacul la gândul că începe o viață nouă într-un oraș necunoscut, mama, născută și crescută în Smirna, gemea disperată, zbătându-se în chinurile nașterii mele. Efectul opiului se risipise. Pruncul din pântecele ei se preschimbase într-un animal cu gheare ascuțite, care îi sfâșia carnea pe dinăuntru. S-a ridicat în picioare încet, încet; s-a dus legănându-se, ca un butoi

plin cu băutură, până la ușa camerei închise cu geamuri unde fusese prizonieră exact trei luni, o săptămână și cinci zile, și s-a proptit de ea. Din turn, vibrațiile strigătelor ei au ajuns în salonul de jos, unde moașa armeancă stătea cu o punguță cu aur în mână și o răspundere uriașă pe umeri, o răspundere mai mare decât ea.

Față în față cu moașa Meline, într-un fotoliu de catifea, era așezată bunica mea. Ținând ceașca de cafea în mână, a arătat spre tavan cu bărbia ei ascuțită.

Venise vremea.

Și astfel a început viața mea înconjurată de secrete, care avea să se întindă pe mai bine de un veac.

Zeul clipelor trecătoare

Cei care m-au numit Șeherezada m-au găsit, chiar înainte să se crape de ziuă, zăcând inconștientă într-o grădină învăluită în mireasma caprifoiului. Părul mi se încâlcise în rădăcinile dudului sub care eram întinsă. Picioarele îmi erau acoperite de răni infectate, căpătate când îmi luase fusta foc, dar n-au putut să nu vadă zâmbetul senin așternut pe fața mea. Și-au zis că pesemne aveam un vis frumos sub pleoapele închise. Totuși, nu puteau înțelege cum trecusem de poarta încuiată și intrasem în grădină.

Îmi aduc bine aminte. Era un alt septembrie. Salcâmii erau în floare, urma să înceapă școala. Aveam șaptesprezece ani. Îi împlinisem în săptămâna care abia se încheiase. Zmeul prins în crengile dudului – roșu, cum era totul în noaptea aceea – flutura în bătaia vântului care sufla dinspre munți spre mare. Sub mine pământul era moale, umed, îmbietor. Degete de îngeri îmi mângâiau obrajii. În depărtare s-a trântit o ușă. Apoi am auzit țăcănitul unui glonț intrând pe țeavă. Carabina cu două țevi avea fără îndoială să-mi zboare creierii. Așa să fie. În noaptea aceea toți trăgeau în oricine se nimerea în bătaia puștii. Marea era plină de leșuri, unul mai umflat ca altul.

În zilele acelea priviserăm de prea multe ori moartea în față ca să ne mai temem de ea.

Ce ne uimea era viața însăși. Vederea copiilor în haine verzi și roșii bătând apa

cu palmele printre cadavre, în timp ce curenţii oceanului îi trăgeau la fund. Băieţi şi fete cu părul plutind asemenea algelor, dându-şi ultima suflare agăţaţi de lanţurile navelor europene în timp ce îi rugau pe căpitani să-i ia la bord. Cum se agăţau de viaţă! Eu nu mai aveam atâta putere. Eram slăbită, istovită, stoarsă de puteri, terminată.

Am căzut cu pieptul pe pământ. Nici măcar n-am deschis gura.

Dacă aş fi deschis-o, n-aş fi scos nici un sunet, dar la vremea aceea nu ştiam.

La capătul puştii cu ţeavă dublă se afla raiul.

Am închis ochii.

În depărtare se auzea un plânset de copil.

În spatele ochilor închişi am văzut o femeie. Stătea pe puntea unei nave lungi şi înguste. Avea două cozi groase răsucite pe cap şi un breton care ascundea sprâncenele încruntate. Avinash Pillai stătea chiar în spatele ei; o ţinea pe după mijloc cu braţele lui negricioase şi o strângea tare la piept. Pe mare dansau flăcări galben-portocalii. Femeia fără pălărie pusese capul pe umărul indianului şi plângea.

Femeia se numea Edith Sofia Lamarck.

Era mama mea.

La vremea aceea nu ştiam. Mi-a spus Avinash Pillai, mulţi ani mai târziu.

Mezina lui Charles Lamarck s-a născut la Bournabat, într-un conac de piatră cu o grădină mare, în pantă, plină de camelii, bougainvillea şi multe feluri de trandafiri, aflată în mijlocul unei vaste proprietăţi. Când era copil, Edith credea că această grădină, mărginită pe o latură de o pădure de plopi, e paradisul însuşi. Bournabat era înconjurat de munţi ale căror vârfuri se pierdeau în albastrul cerului. Trecătorii erau întâmpinaţi de rodii şi cireşi.

Micuţa Edith se culca printre hortensiile albastre, purpurii şi roz plantate de bunicul ei – „Sunt nepoţii mei“, obişnuia acesta să spună – şi să privească norii. Pe unul din nori călărea Kairos, zeul timpului muritor, timpul care zboară. Era îndrăgostit de regina amazoană Smirna, fondatoarea oraşului care îi poartă numele. În fiecare zi, Kairos străbătea cerul albastru călare pe un nor, salutându-i pe stră-stră-strănepoţii reginei. Smirna era pe cât de frumoasă, pe atât de puternică şi de dreaptă. Arcaş mai dibaci ca ea nu găseai. La fel ca toate celelalte amazoane, îşi tăiase sânul drept încă de la pubertate ca să n-o împiedice să încordeze arcul. Edith visa la ea pe când gonea călare pe ţărmurile aurite, cu părul negru fluturând în vânt. Dacă avea să aibă o fată, voia să-i spună Smirna.

Uneori cobora în fugă până la celălalt capăt al grădinii, acolo unde dădea în

pădure, își îngropa fața în rozmarinul și cimbrul sălbatic plantați de Sidika spălătoreasa și trăgea pe nas mireasma ierburilor aromatice până o apuca strănutul. Grădina era plină de pomi fructiferi și bolți de viță-de-vie. După ce lăsase afacerea fiului său, bunicul lui Edith, Louis Lamarck, își îndreptase interesul spre vița-de-vie și își consacrase anii de pensie cultivării strugurilor. De stâlpii de fier din vie erau atârnate leagăne din frânghii împletite la fel ca parâmele vaselor din port. Le făcuseră tatăl lui Edith și majordomul lor, Mustafa, în atelierul de tâmplărie. Când leagănul ajungea destul de sus, Edith înhăța un ciorchine din strugurii bunicului și, cu toate că mama îi interzisese, băga în gură boabele din soiul muscat, galbene și prăfuite, fără să le spele și se delecta cu dulceața lor.

Dudul era chiar în fața camerei lui Edith, și fructele cădeau pe balcon. Își luase obiceiul să crească viermi de mătase în mici cuiburi de frunze de dud puse alături de pat. Dădaca din Bursa o învățase cum să cânte omizilor cântece de leagăn. Îi repetase stăruitor că viermii de mătase nu înțeleg decât greaca, drept care, seară de seară, Edith le cânta cântece grecești. Și în fiecare dimineață ridica frunzele și se uita dedesubt cu teamă și curiozitate. Vara servitorii greci întindeau o pătură sub copacul uriaș și o rugau pe micuța Edith să se aplece peste balcon și să scuture dudul cu brațele ei subțiri. Dudele albe, dulci ca mierea, cădeau pe pătură, făcând un zgomot ca al stropilor unei ploi de vară.

Într-o zi a descoperit că smochinele necoapte pe care le culesese lăsau pe mâna ei un lichid alb, la fel de alb ca laptele din țâțele Grișei, pisica ce făcuse pui în grădină. Sidika îi explicase că laptele e sângele smochinei. Smochinei îi trebuia ca să crească, să se umfle ca un sân. Sidika era o refugiată din Creta. Avea părul blond, aproape alb, și ochii albaștri, era înaltă și subțire. Vorbea un dialect grecesc pe care, în afară de soțul ei, Mustafa, nu-l înțelegea nimeni, nici măcar fiii lor. Sidika îi dădea lui Edith brioșe cu scorțișoară și plăcinte cu ierburi când aceasta fugea de musafirii mamei și se ascundea în coliba de la capătul grădinii.

Din pricină că era mult mai mică decât frații ei, Edith crescuse separat de aceștia. Fusese un copil care știa să se joace singur. Sora ei, Anna, și frații, Charles Junior și Jean-Pierre, erau plecați la școală în Franța opt luni pe an. În tot acest timp Edith rămânea singurul copil din conacul uriaș. Nu că n-ar fi avut prieteni. Dimpotrivă, Bournabat era paradisul oricărui copil la vremea aceea. Când soarele apunea în parfum de mandarine, copiii se luau la întrecere pe biciclete, se jucau de-a v-ați ascunselea sau jocuri cu bile; îl așteptau pe

vânzătorul de halva cu mai multă nerăbdare decât pe taţii lor, care veneau cu trenul de seară. Kosta, vânzătorul de halva, care locuia într-un sătuc din centrul Bournabat, trecea zilnic pe lângă conacul Lamarck şi le dădea copiilor vată de zahăr. Doamnelor care îşi scoseseră afară şezlongurile şi îşi sorbeau cafeaua stând întinse le oferea cornete cu nuci, rahat turcesc şi cuburi de zahăr.

Cel mai bun prieten al lui Edith era Edward Thomas-Cook, fiul vecinilor. Săreau împreună porţile de fier ale grădinilor şi căutau fantome în conacele imense. În nesfârşit de lungile după-amiezi de vară găseau un loc umbrit, unde interpretau scene din cărţile pe care le citeau. Edward avea o familie numeroasă şi era adesea dat uitării pe lângă cei doi fraţi mai mari şi mezina cea bolnăvicioasă. Casa le era mereu plină de rude şi oaspeţi cărora Edward li se adresa invariabil cu „tuşică“ sau „unchiule“. Edward nu era precum ceilalţi băieţi. Bunăoară, prefera să citească împreună cu Edith în loc să joace fotbal cu echipa. Pe lângă *Aventurile lui Tom Sawyer* şi *Comoara din insulă* citise cartea preferată a lui Edith, *Fiicele doctorului March*. La insistenţele lui Edith îi tăiase cu mâna lui cozile lungi, fiindcă fata voia să semene cu eroina din carte, Jo, pe care o adora.

Edith avea şi alt prieten pe lângă Edward: tatăl ei, Charles Lamarck. *Monsieur* Lamarck era de fapt destul de bătrân cât să-i fie bunic. Poate că din această pricină relaţia lor era bazată pe afecţiune şi înţelegere. Şi poate că tot de aceea tatăl o răsfăţa mai mult decât ar fi fost nevoie, după cum tot repeta mama ei, Juliette. Când se apropia ora sosirii trenului de seară, Edith se aşeza pe marginea iazului decorativ, băga mânuţa albă în apă până la încheietură, printre nuferi şi peştişori aurii, şi aştepta, cu ochii aţintiţi la poarta grădinii. Juliette trecea prin grădină în drum spre casa vreunui vecin unde lua ceaiul şi, fără să încetinească paşii făcuţi cu picioarele ei elegante, încălţate cu pantofi de satin, îi spunea:

— Draga mea Edith, te rog să te speli şi să te aranjezi până mă întorc. Am vorbit cu bona. Îţi pregăteşte rochia cu panglici albastre. Avem musafiri la cină şi aş vrea ca toată lumea să zâmbească.

Vorbele ieşeau ca un şuvoi din gura lui Juliette. Când tăcea ca să-şi tragă sufletul, ochii albaştri-verzui i se opreau o clipă pe faţa lui Edith, aşteptând o încuviinţare, apoi întorcea privirea, de parcă văzuse cu totul altceva. Pesemne că ochii negri ai fetei trezeau o neliniște adâncă în sufletul lui Juliette, căci, de câte ori îşi privea fiica, îi apărea o cută adâncă între sprâncene. Când aceeaşi cută i-a apărut lui Edith pe frunte înainte să împlinească doisprezece ani, mama a fost mai necăjită decât fiica.

În anii aceia avea obiceiul să se plângă musafirilor veniţi la ceai:

— Vedeţi, *madame* Levon, Edith are deja riduri. La vârsta ei! Îi tot spun aibă grijă şi să se dea pe faţă cu ulei de trandafiri în fiecare seară, însă nu-mi dă ascultare.

Ca şi cum, dacă s-ar fi tot plâns, ridul supărător ar fi dispărut.

În fiecare seară *monsieur* Lamarck o lua în braţe pe fiica lui, care îl aştepta visătoare lângă iazul de piatră, şi o dezmierda spunându-i „piticuţo“. Edith chiar era micuţă. Avea trăsături perfecte, parcă sculptate cu o daltă fină, şi faţa ca un bob de rouă. A rămas cel mai scund copil din clasă până în pragul adolescenţei. Dinţii îi erau perfect aliniaţi, ca sâmburii de rodie, iar între cei din faţă avea o strungăreaţă care îi dădea un aer absolut adorabil şi care, spunea Sidika spălătoreasa, o ferea de deochi. Strungăreaţa era semnul norocos al lui Edith. Seara, după o zi obositoare la magazinul de coloniale, lui *monsieur* Lamarck îi era de ajuns să vadă ochii negri ca smoala şi genele lungi ale fiicei lui ca să se înveselească. Tatăl şi fiica se plimbau la braţ prin grădina imensă şi se uitau la păianjenii care îşi ţeseau pânzele pe viţa prăfuită a bunicului Lamarck. Vorbeau de stelele care răsăreau de după muntele Nif şi de luna care vopsea violetele în argintiu.

Charles Lamarck avea nenumărate teorii despre timp şi spaţiu. De pildă, că universul ar fi în formă de potcoavă. Dacă aşa ar fi fost, înseamnă că, stând la un capăt al potcoavei şi făcând o fotografie, l-ai fi putut vedea pe Cezar făcând dragoste cu Cleopatra sau gâtul alb ca laptele al Mariei Antoaneta atârnând din ghilotină. Tot aşa cum nu pricepea cum de luna îşi poate arăta lumii doar o faţă, Edith nu înţelegea ideea cu potcoava, în schimb o fermeca gândul că le-ar putea fotografia pe eroinele ale căror poveşti le îndrăgea atât. Şi cel mai mult o încânta felul în care tatăl ei împodobea această teorie despre univers cu personajele istorice preferate de ea.

Monsieur Lamarck îşi răsfăţa fiica dăruindu-i cutii muzicale din lemn încrustate cu sidef, piepteni cu smaralde, păpuşi cu păr adevărat, aduse de la Paris. Când a împlinit zece ani i-a dat un ponei alb adus de la Londra, iar la a treisprezecea aniversare, un pursânge arab, negru lucios. Tatăl şi fiica urcau pe cai şi mergeau la palatele de vară din cartier, la Narlikoy şi Koluca, şi uneori se opreau să-şi tragă sufletul pe terasa unei cafenele. Odată au fript un miel şi au împărţit carnea unui trib de nomazi care îşi ridicaseră corturile în apropiere şi localnicilor adunaţi la un picnic.

Deoarece tatăl şi fiica erau atât de apropiaţi, moartea neaşteptată a lui

monsieur Lamarck n-a zguduit pe nimeni atât de tare ca pe Edith. Într-o zi de vară atât de fierbinte, încât până și timpul părea să-și fi încetinit scurgerea, inima bietului om s-a oprit când lua singur prânzul la restaurantul Kraemer. Acolo și-a dat Charles Lamarck ultima suflare. Capul i-a căzut peste friptura în sânge și castronul de salată a fost răsturnat de *Mănăstirea din Parma*, carte pe care o purta mereu în buzunarul de la piept și care îl acel moment era deschisă pe masă.

În anul care a urmat acestei morți subite, apropierea dintre tată și fiică – de care nu fusese prea mulțumită când soțul ei era în viață și nu dădea semne de boală – i-a venit în ajutor lui Juliette Lamarck. Edith a renunțat la școală înainte de anul terminal și n-a mai fost văzută în public toată vara. Acum se învârtea de colo-colo, numai piele și os, palidă la față, cu cearcăne negre sub ochi. Nu ieșea niciodată din casă. Meșteră la învârtit vorbele, Juliette punea purtarea ei pe seama unei depresii profunde, cauzată de moartea tatălui ei.

— Unde e Edith? Ah, *ma chérie*, moartea lui Charles a afectat-o foarte mult. Nici nu mă-ntreba… A fost nevoită să renunțe la școală din motive de sănătate. Când a zis doctorul că zăpușeala de aici nu-i face bine, ce puteam face? Am trimis-o la băi, la Baden-Baden. A stat acolo toată vara. Acum are nevoie de odihnă. De aceea n-a mai ieșit în lume. Bineînțeles, această crudă lovitură a sorții ne-a zguduit pe toți, dar trebuie să mergem mai departe, nu? Băieții mei, binecuvântați fie, au preluat imediat afacerea. Draga de Anna așteaptă încă un *enfant* – da, să nu mă întrebi! Gemeni, de data asta! *Mon Dieu!* S-au mutat într-o casă cât un mic castel în Boudja. Ți-am spus deja? Ginerele meu e un gentleman perfect. Aristocrat britanic, ce vrei. A, da, l-ai cunoscut. Sigur. *Ah*, *oui*. Mă întrebai de Edith, da… Draga mea, fata asta a mea e prea sensibilă. Și, firește, era foarte legată de tatăl ei, și el de ea. N-ai ce face. Am vorbit cu neurologul acela celebru care stă la hotelul Huck. Zice s-o lăsăm în pace. El a venit de la Viena ca să-și scrie memoriile aici. L-am întâlnit la o recepție dată recent de familia Thomas-Cook. Și știi ce-a zis…

În cele din urmă, până și Juliette ajunsese să creadă ce spunea. Se prea poate ca ea să fi spus acele povești ca să se convingă pe ea însăși mai degrabă decât pe prieteni. Era aici un sâmbure de adevăr. Nu încape îndoială, Charles murise la momentul potrivit. Nici dacă și-ar fi pus în gând, Juliette n-ar fi putut aranja lucrurile mai bine. Dacă soțul ei ar fi fost în viață, nu s-ar fi purtat rațional; slab de înger, ar fi mărturisit celorlalți dezonoarea lui Edith, ceea ce ar fi fost dezastruos. Juliette salvase nu doar onoarea lui Edith, ci a întregii familii. Îi ferise pe toți de ocară. Desigur, Edith își va reveni din depresie și va face o

căsătorie reuşită. Îndată ce fiul vecinilor, Edward, îşi va termina studiile în New England, cei doi nu vor mai pierde vremea, ci se vor logodi.

S-o lăsăm cu planurile ei.

Într-o dimineaţă de iarnă, tocmai când Juliette era convinsă că e stăpână peste soarta ei, a apărut din senin un avocat din Atena cu o servietă de piele din care a scos un document, dând o lovitură echilibrului precar al relaţiei dintre mamă şi fiică, întorcând-o pe dos.

Înainte de servieta din piele

Edith citea ziarul când în sufragerie a intrat mama ei, înfăşurată în halatul amplu, de culoarea perlei.

Era una din rarele zile când în Bournabat nu se zărea deloc soarele. Cerul se întunecase şi dinspre dealuri se auzeau tunete ameninţătoare. Vântul se mâniase şi el, îşi vărsa furia pe ramurile subţiri, acum desfrunzite, ale caişilor şi vişinilor din faţa ferestrei.

Sfidând furtuna de afară, sufrageria familiei Lamarck mirosea a pâine prăjită şi fum de lemn. După rugăciunile de dimineaţă, majordomul Mustafa aprinsese într-un colţ o sobiţă smălţuită, iar una din servitoare pusese un disc pe gramofon – o sonată de Mendelssohn pentru vioară şi pian. Juliette voia să audă muzică în casă atunci când se trezea. Nu mai avea răbdare să asculte liniştea impusă după moartea soţului ei. Cumpărase un gramofon pentru fiecare cameră de la parter şi unul pentru dormitorul ei.

Edith a ridicat ochii de pe ziar, însă privirea i-a alunecat de la mama ei, care stătea în uşă, la portretul în ulei al tatălui ei, atârnat pe perete. Tatăl ei spunea că oamenii introvertiţi se simt cel mai bine iarna. Tot aşa cum forma unui copac se vede după ce i-au căzut frunzele, florile şi fructele, adâncul sufletului se revelează în tăcerea iernii. Ce păcat că iarna era atât de scurtă într-un oraş ai cărui locuitori îşi petreceau viaţa în aer liber sau în faţa ferestrei deschise. Îşi amintea cu nostalgie de nopţile lungi de iarnă de la mănăstirea din Paris, când vântul urla afară; fetele se adunau în jurul căminului imens din bibliotecă şi

citeau. Școala din mănăstire era acum doar un vis. Colegele alături de care stătea, toate în șir, sprijinite în coate, absolviseră cu o primăvară în urmă. Ea nu se numărase printre ele.

Oftând, s-a cufundat iar în lectura ziarului. Scria acolo că faimoasa Comédie Française va da spectacole la Smirna. Consulul discutase personal cu Jules Claretie, directorul celei mai vechi și importante companii teatrale, și îl făcuse să promită că va pune în scenă un spectacol la Clubul Sportiv în cursul anului următor. Ziarul *La Réforme* scria pe prima pagină despre faptul că elita orașului preferă cultura franceză.

— *Bonjour, ma chérie*.

Juliette s-a aplecat s-o sărute pe fiica ei pe obrazul drept, a aruncat o privire spre ziar peste umărul ei și a întrebat-o pe un ton vioi:

— Ai dormit bine?

Edith a dat din cap fără să ridice ochii. În capitala Jamaicăi se produsese un cutremur puternic. Străzile orașului Kingston erau pline de moloz de la clădirile dărâmate și de oameni îngroziți. A privit atent pagina de ziar ca să vadă mai bine pozele alb-negru.

— Ia uită-te afară. Ce s-a întunecat! Zici că nu vin nori, ci armate amenințătoare. Eu una declar că în dimineața asta nu sunt în apele mele. (S-a așezat la locul ei la masă, punându-și un zâmbet pe fața care, nefardată, părea goală.) I-ai văzut pe frații tăi, sau plecaseră deja când te-ai trezit? Gertrude și Marie unde sunt? Tot mai dorm?

Edith s-a uitat la scaunele goale și a ridicat din umeri. Abia atunci a băgat de seamă că cele două cumnate ale ei nu coborâseră la micul-dejun în dimineața aceea.

Juliette a continuat fără să aștepte răspunsul:

— A, *bien sûr*, acum îmi aduc aminte. Astăzi merg în oraș. A venit verișoara lui Gertrude din Amsterdam. Urmau să se întâlnească la Café de Paris. Mai bine te duceai și tu cu ele. Gertrude și Marie sunt ca și surorile tale. Dar uite ce vreme îngrozitoare. *Krima!* Ce păcat! Uite ce-ți propun. După micul-dejun, să mergem împreună să vedem bebelușul. Ce zici? A început să zâmbească, știai, mătușică Edith? Între noi fie vorba, seamănă tot mai mult cu fratele tău. Nu i-am spus lui Marie ca să nu-i rănesc sentimentele, dar mica Daphne e bucățică ruptă din tatăl ei. Cred că seamănă și cu mine. De fapt, fratele tău seamănă mult cu mine.

Edith a mormăit ceva de neînțeles. Juliette a întins mâna după clopoțelul pus pe masă lângă furculița ei de argint. Una din slujnice a venit imediat din

bucătărie cu un termos de cafea şi s-a oprit lângă Juliette. Boneta îi alunecase puţin într-o parte, deasupra urechii drepte. Văzând cum o priveşte stăpâna ei, s-a emoţionat şi a dus mâna la cap. După moartea soţului, Juliette poruncise ca toţi servitorii să poarte uniformă. Adusese un croitor din Smirna şi le făcuse uniforme cum văzuse în revista *Good Housekeeping* în colonia americană din Paradiso. Şorţurile şi bonetele albe trebuiau spălate zilnic, uniformele bleumarin, de două ori pe săptămână.

Zoe, stând în poziţia de drepţi cu termosul de cafea în mână, se ruga ca stăpâna să nu observe pata de cerneală de pe şorţul alb cu volane. În dimineaţa aceea mersese în biroul domnului Lamarck să aprindă lumânările şi se aşezase puţin la pupitru ca să scrie câteva rânduri iubitului ei, care era pe insula Chios, când a auzit râsete pe hol. Erau Gertrude şi Marie, care se pregăteau să prindă trenul de 8 dimineaţa spre Smirna. Zoe tresărise speriată şi călimara i se vărsase în poală.

Dar în această dimineaţă Juliette nu era în stare să-şi bată capul cu pata de pe şorţul lui Zoe. Din cauză că nurorile nu erau la masă, tensiunea dintre ea şi Edith era mai mult decât vizibilă. Se simţea ca un animal sălbatic prins în cursă. Pe deasupra, cuta dintre sprâncenele fiicei sale o deprima. A întins mâna după ceaşca de cafea de parcă acolo şi-ar fi găsit salvarea.

— *Merci*, Zoe. Poţi să-mi aduci micul-dejun. Edith, tu ai mâncat, scumpo?

— N-am mâncat şi nu mănânc, răspunse Edith, ridicând în sfârşit capul. Zoe, te rog să-mi mai pui cafea. Apoi, fii bună, du-te în grădină şi spune-i Sidikăi să-mi răsucească două ţigări. Din cele subţiri, te rog.

— Sigur, *mademoiselle* Lamarck.

Juliette, sperând să-şi învioreze zâmbetul şters, a rotit platoul circular de lemn din mijlocul mesei. Gemurile – de vişine, măceşe, căpşuni –, mierea şi untul s-au învârtit în faţa ei, dar n-a găsit nimic pe plac.

— Şi de ce nu, draga mea Edith? Cafeaua pe stomacul gol nu e sănătoasă. Mănâncă măcar un croasant. Şi de unde până unde ţigări? Ce-ar zice tatăl tău dacă te-ar vedea aprinzând o ţigară la masă, ca o animatoare dintr-un club de noapte?

A arătat cu lingura de argint spre portretul în ulei atârnat deasupra gramofonului. În rama aurită, nasturii mărunţi stăteau gata să sară de pe haina domnului Lamarck, întinsă peste abdomenul lui considerabil. Era întors spre Edith, cu ochii aţintiţi spre sobiţa smălţuită.

— Dar nu mă poate vedea, aşa-i? N-am de ce să-mi fac griji.

Juliette o privea cercetător pe deasupra ceştii de porţelan. Cu toată starea ei de nervi, cafeaua băută pe stomacul gol, ţigările, până şi blestemata cută dintre sprâncene, fiica ei îşi păstra prospeţimea celor nouăsprezece ani. Juliette era invidioasă şi mândră totodată. Dacă se îngrăşa puţin, ţinea spatele mai drept, punea un pic de roşu în obraji şi ieşea în lume, putea pune mâna pe un băiat cu avere. Poate că nici nu era nevoie să aştepte până se întoarce Edward de la New York. Dacă ar sta de vorbă cu vecina lor, Helene Thomas-Cook, ar putea aranja o logodnă între copii. Ori să fi auzit Edward de scandal şi de aceea îşi amâna întoarcerea? La drept vorbind, ruşinea se petrecuse chiar sub nasul lui.

Zoe a intrat în sufragerie pe uşa dinspre grădină, a pus ţigările chiar lângă farfuria lui Edith, de parcă voia să le ascundă, şi a ieşit repede. Sidika mai trimisese şi o tavă cu biscuiţi cu portocale. Edith a scos un ţigaret de fildeş din buzunarul rochiei negre; de doi ani nu purta decât negru, ca să-i facă în ciudă mamei ei, care dăduse la o parte draperiile, deschisese ferestrele şi umpluse casa cu musafiri de cum trecuseră cele patruzeci de zile de doliu obligatorii. A pus ţigara în ţigaret, a aprins-o cu o brichetă de aur luată din biroul tatălui şi a scos fumul pe nările ei delicate.

— Măcar să fi fumat ţigări americane, fato. Chiar e nevoie să fumezi tutun ţărănesc? Hai să mergem săptămâna viitoare la Paradiso să-ţi cumpăr nişte ţigări ca lumea, de vreme ce tot îţi place scârboşenia asta. Tu încă n-ai fost la Paradiso. Ai să fii uimită văzând ce oraş frumos au clădit americanii.

— Da’ de unde crezi că iau americanii tutunul, *maman*?

Juliette a lăsat ochii în jos şi a lovit cu linguriţa de argint coaja oului. Habar nu avea cum să construiască o relaţie cu fiica ei cea răzvrătită. O obosea peste măsură. Încercase s-o iubească pe Edith încă de când era copil, însă nu izbutise să-i intre în voie. O îmbrăcase în rochii de la Paris, îi prinsese părul cu piepteni încrustaţi cu smaralde, o dusese să mănânce prăjituri la Café Kosti şi o plimbase cu trăsura pe chei. Îi cumpăra pe loc orice îşi dorea din magazinele de jucării de pe strada Frank.

Când Anna, fiica mai mare a lui Juliette, s-a întors la conacul Bournabat în vacanţa de vară după ce îşi făcuse studiile în Franţa şi a văzut eşarfele de mătase cum ea nu avusese niciodată şi păpuşile cu obraji trandafirii îngrămădite într-un colţ al camerei surorii ei mai mici, făcuse o criză.

— Nu e drept! Eu aveam numai două păpuşi şi a trebuit să aştept Crăciunul ca să mai primesc una. Mie îmi legai părul la ceafă cu panglici, nu mi-l prindeai cu piepteni bătuţi cu smaralde. Nu pot să cred că faci aşa ceva, *maman*. Din cauză

că nu sunt la fel de frumoasă ca Edith, așa-i? Cum poți fi așa părtinitoare?

Anna avea dreptate. Lui Juliette nici nu-i trecuse prin cap s-o îmbrace frumos și s-o ducă pe chei să mănânce prăjituri. Anna era o fată voinică, ciolănoasă, cu păr cenușiu. Când i-o puseseră înfășată în brațe după ce o născuse, Juliette îi aruncase o privire, văzuse că seamănă cu un țăran breton cu fața roșie și nasul ca un cartof și izbucnise în plâns. Meline, pe atunci moașă începătoare, se emoționase la gândul că o tânără mamă plânge ținându-și primul copil în brațe și ieșise din cameră. De fapt, Juliette plângea fiindcă acceptase să se mărite cu un bărbat care putea să-i fie tată și dăduse naștere unui copil care îi semăna leit.

Încă era foarte tânără. După Anna veniseră repede doi fii, născuți la un an distanță, și o storseseră de puteri. Când s-a născut Edith, la șapte ani după băiatul cel mic, Jean-Pierre, Juliette avea nu doar tot timpul din lume, ci și o fetiță adorabilă cu care se putea juca de parcă era o păpușă. Cu toate astea, Juliette n-o ținea niciodată în brațe, n-o săruta, nu-i adulmeca mirosul. Deși era drăgălașă, Edith nu era un copil dezmierdat.

— Orice copil are nevoie de compasiune pe lângă iubire. Fără compasiune devine morocănos, spunea Charles.

Juliette nu înțelegea ce vrea să zică. Îi dădea fetei tot ce-și dorea, o lua cu ea peste tot. Ce putea face mai mult?

Mama și fiica au stat o vreme fără să-și vorbească. Ticăitul ceasului era enervant. Juliette a pus cuțitul pentru gem pe marginea farfuriei și s-a ridicat în picioare. Simțind ochii lui Edith ațintiți asupra ei, s-a îndreptat spre portretul soțului. A scos discul cu muzică de Mendelssohn și a pus *Nimeni*, un disc cumpărat de curând în Paradiso. A învârtit manivela ca să pună platanul în mișcare. După câteva pocnete din pâlnie s-a auzit vocea tânguioasă a lui Bert Williams.

— *Voilà!* O melodie cum nu se poate mai potrivită. Perfectă pentru ziua asta, când viața pare plină de ploaie și nori. Ce zici, n-am dreptate?

Edith privea absorbită fumul țigării înălțându-se spre candelabrul din tavan. Într-o bună zi avea să se îmbarce pe o navă din portul Smirna și să fugă la Marsilia. De acolo va pleca la New York – în Lumea Nouă – singură, doar cu o valiză și un bilet dus. Într-o bună dimineață, fără să spună nimănui, va fugi din casa asta. Apoi, la fel ca în cântec, își va pierde urma în mulțime și va deveni un Nimeni. Nu o Lamarck, nici o levantină, nici o franțuzoaică sau o europeancă. Nu va avea identitate. Întâi trebuie să devii un nimeni, și abia după aceea poți deveni ceva.

Juliette a zis cu glasul ei ca un tril de pasăre:

— Ghici cine vine după-amiază la cină.

Cum Edith n-a scos o vorbă, Juliette şi-a dat răspuns singură, bucuroasă de parcă fiecare silabă îi aducea fericire.

— Avinash Pillai.

Edith sufla mai departe fumul în gol. Juliette a încleştat dinţii fără voia ei. De câte ori Edith, copil fiind, dormea cu ochii deschişi ca acum, îi venea s-o plesnească peste faţă. Aceeaşi dorinţă o încerca în acest moment. A încleştat mâinile la spate şi s-a mulţumit să ţipe:

— Vino-ţi în fire, domnişoară! Viaţa privilegiată pe care o duci nu-ţi dă dreptul să faci o mutră atât de acră. Ia du-te în cartierele sărace din Smirna să vezi copiii care n-au nici măcar o bucată de pânză ca să-şi acopere fundul gol, şi abia pe urmă să-mi spui că ai motiv să fii îmbufnată.

Cu o singură excepţie, reuşise întotdeauna să-şi înfrâneze mânia şi nu ridicase niciodată mâna asupra fiicei sale. De această dată, însă… Of, *monsieur* Lamarck, cât ai mai răsfăţat-o pe fata asta! Ce ruşine ne-a adus! Ce ruşine! O, *Dieu*.

— Da, *oui*. L-am invitat pe Avinash Pillai la cină diseară. Sper să ni te alături. Ştii cine e, desigur.

— Da, un negustor de pietre preţioase, a răspuns Edith cu vocea ei gravă, îngroşată de fum.

— A, vasăzică aşa crezi?

A aşteptat în zadar să vadă dacă stârnise interesul fetei, apoi, nemaiputând îndura tăcerea grea ca fumul de ţigară, a continuat:

— Afacerea cu pietre preţioase e doar un paravan. Într-adevăr, are un asistent care călătoreşte între Smirna, Alexandria şi Bombay, aducând lăzi pline cu pietre rare. Dacă ai şti ce diamante, smaralde şi rubine se află în lăzile acelea! Dar şi pietre cu virtuţi terapeutice – agate albastre, cuarţ, apatit. De aceea se adună vracii la docuri de câte ori un vas de-al lui descarcă marfa. Vrăjitoarele încep să se tocmească înainte ca bărcile cu vâsle să arunce parâmele la chei. Face mult comerţ cu musulmanii, e renumit până şi printre oamenii sultanului. I-am cerut să ne arate câteva piese. Dacă îţi place vreuna, o cumpărăm. A venit la o serată dată de mătuşa Rose acum câteva zile şi am stat de vorbă atunci. Un individ foarte interesant. Stă la un han din cartierul musulman, dacă poţi să crezi. E aici de mai bine de un an, dar abia acum am aflat de el – nici nu e de mirare. Fii atentă! Ghici cu ce se ocupă de-adevăratelea vânzătorul de nestemate!

Edith a închis ochii. O exista vreun loc pe lume unde să fie interzis să rosteşti

un cuvânt până la prânz? Poate ar fi mai bine dacă s-ar ascunde într-o mănăstire. Ha, ha, ha! Au dat-o afară dintr-un liceu catolic, și acum vrea să se refugieze la mănăstire!

— Edith *mou*, fii atentă. Individul e agent secret! Un spion adevărat! Mă auzi? Și știi pentru cine lucrează? Pentru britanici! La început nu mi-a venit să cred, dar se pare că spionii britanici pot veni din India. Folosesc chiar și indieni ca spioni, fiindcă astfel stârnesc mai puține bănuieli când se amestecă printre musulmani. El a făcut studii la Oxford, are și diplomă. Nu știam că primesc indieni la Oxford, dar se pare că așa e de ceva vreme. Mi-a spus *monsieur* Pillai personal. Restul l-a auzit mătușa Rose din surse demne de încredere.

Edith a suflat un norișor de fum.

Juliette fremăta de plăcere cu gândul la atâtea bârfe; obrajii, lucioși de la uleiul de mușcată cu care se dădea în fiecare dimineață, i se îmbujoraseră, și ochii albaștri-verzui erau larg deschiși.

— Ei, ce zici, un caz interesant, nu? Nu ți-ar plăcea să-l cunoști pe domnul ăsta diseară?

— Nu mi-ar plăcea.

Juliette a oftat privind-o pe fiica ei cum stinge țigara pe farfurie. Îi trecuse pofta de mâncare. Nu va putea mânca nici măcar plăcinta din patiserie fină pe care i-o pusese Zoe în față.

— De ce nu, Edith dragă? Ce-o să faci în timpul ăsta? O să te învârtești pe la etaj ca o stafie? Îți dai seama că pielea ta a căpătat o albeață fantomatică, la fel ca a englezoaicelor, din cauză că nu te vede niciodată soarele? Îți mărturisesc cu mâna pe inimă, nu mai știu ce să le spun oamenilor când întreabă de tine. A trecut un an…

Edith și-a desprins în cele din urmă privirea de la candelabru și s-a întors furioasă către mama ei. Toate trăsăturile feței – gura mică, nasul cârn, umerii înalți ai obrajilor, ochii negri, oblici, cu gene grele – i se înăspriseră.

— De ce nu spui adevărul și gata? a izbucnit cu voce neașteptat de joasă la o persoană cu trăsături așa delicate.

Juliette a pufnit și a trântit ceașca pe farfurioară. Glasul ei luase deja tonul grav folosit când se adresa servitorilor, și bărbia i se crispase.

Fără să știe de ce, Edith simțea că obținuse o victorie.

— Uite ce e, fata mea, răbdarea mea are o limită. M-am purtat cu grijă, am fost înțelegătoare, însă nu primesc nimic în schimb de la tine. La ce bun atâta mânie? Da, știu, am trecut prin clipe grele. Dar…

Edith a fulgerat-o din priviri.

— Nu poți muri fiindcă a murit cineva. Nu poți pune la îndoială voia Domnului. E timpul să-ți revii, să mergi mai departe. Nu mai ești copil. E spre binele tău să te arăți în lume. Ai auzit acum câteva zile că Lucy Gillard s-a logodit. La vârsta ta, burlacii convenabili dispar cât ai clipi. Dacă mai așteptăm mult, ai să pierzi trenul, ți-o jur. Hai, zâmbește-ne un pic.

Juliette a împins scaunul în spate, și-a șters buzele cu șervețelul de in și s-a apropiat de Edith. A întins mâinile spre ea, dar, înainte s-o poată atinge, aceasta s-a tras înapoi cu iuțeala unei pisici. Știa ce urmează. În copilărie, când era bosumflată, mama ei o ciupea de obraji și îi trăgea în sus, forțând-o să zâmbească. A înșfăcat repede a doua țigară pe care i-o răsucise Sidika, țigaretul de fildeș și bricheta de aur, s-a dus la celălalt capăt al mesei și a ieșit fuga în hol. Biscuiții au rămas pe masă, în sufragerie.

Chiar când a ajuns la scară, cineva a sunat la ușa de la intrare. S-a oprit să asculte.

La ușă, o persoană necunoscută întreba:

— *Mademoiselle* Edith Sofia Lamarck e ocupată? Trebuie să vorbesc cu dânsa într-o chestiune extrem de importantă.

Visul Katinei

Akis băcanul a mai sorbit o dată din cafea. Narghileaua i se stinsese. Ajutorul cafegiului s-a apropiat de el ținând în mână un clește, ca să mai învârtă cărbunii.

— Nu-i nevoie. Plec.

Toți cei din cafenea au protestat văzându-l că se ridică.

— Hai, stai să mai faci un joc, *vre* Akis! Prăvălia nu pleacă de acolo. A treia oară e cu noroc. Ai să vezi… de data asta poate câștigi.

Akis s-a uitat la cutia de table deschisă lângă ceașca de cafea în care rămăsese doar zațul. Tocmai pierduse două partide. Frecându-și barba neagră, a scos capul pe ușă și a aruncat o privire înspre Spitalul Britanic. În afară de vânzătorul de halva care trecea cu tava, în piață nu era nimeni. S-a întors în cafenea. Înăuntru se auzea zumzet de voci și mirosea a cafea prăjită, coji de mere și picioare

nespălate.

— *Endaksi.* Bine. O partidă. Doar una, după aia plec. Am o groază de treabă.

— *Malista*, Akis *mou*. Sigur. Cu toţii avem treabă. Hai, facem un joc şi pe urmă plecăm împreună.

Bărbaţii care pierdeau vremea în cafenea, pe jumătate adormiţi, s-au bucurat că Akis mai stă. Vecinul lui, Hristo, l-a strigat pe ajutorul cafegiului:

— Pavli, băiete, dă fuga şi împrospătează narghileaua şi cafeaua lui Kyr Prodromakis.

Akis a sărutat mâna în care ţinea zarurile.

— *Ade*. Noroc.

Când Katina şi-a făcut apariţia în piaţă cu bebeluşul în braţe o jumătate de oră mai târziu, Akis câştigase a treia partidă şi o începuse pe a patra. N-a băgat de seamă că soţia lui e sub copertină, din pricină că fereastra era aburită. Katinei îi alunecase basmaua în jurul gâtului, părul roşcat, acum ud, i se lipise de cap, nasul şi obrajii i se înroşiseră de frig. De cealaltă parte a ferestrei aburite, bărbaţii aruncau zarurile ca şi cum uitaseră de lumea de afară. Cu riscul de a-şi trezi bebeluşul, Katina şi-a scos inelul din deget şi a bătut în geam.

Pavli a lăsat ibricul de cafea pe cărbuni şi a ieşit sub copertină.

— *Kalimera,* Kyra Katina. Ce mai faceţi?

Katina nu i-a răspuns. Pavli a intrat repede înapoi.

— Kyr Prodromakis, e tanti Katina afară.

De data asta au tăcut cu toţii mâlc văzându-l pe Akis că se ridică în picioare. Era zece şi jumătate. Ploaia nu dădea semn să se oprească. Trei muncitori care puneau pietre de pavaj pe strada Menekse au plecat de la cafenea împreună cu Akis. Acesta, fost luptător, mergea înainte. Katina, o femeie micuţă, de-i putea încăpea în buzunar, mergea alături de el, cu bebeluşul în spate. După ei veneau cei trei muncitori sezonieri din Chios, cu târnăcoape pe umăr.

Au traversat piaţeta de lângă casă. Datorită mirosului ademenitor de pâine care venea de la brutăria din colţ, i se spunea Psomalani, Piaţa Brutarului. De cum se încălzea vremea, localnicii năpădeau acolo cu copii, scaune şi divane. În piaţetă era un paltin cu o fântână alături; tot acolo era şi postul local de poliţie. De jur împrejur era un parapet de piatră pe lângă care fetele săreau coarda sau pe care se aşezau şi ronţăiau seminţe de floarea-soarelui.

Piaţeta era pustie în dimineaţa aceea, din cauza ploii. Pietrele de pavaj puse cu o săptămână înainte luceau ca sticla sub picioarele lor, iar pe străzile lăturalnice curgeau pâraie de noroi. Dacă voiau să ajungă acasă, oamenii erau nevoiţi să sară

peste şanţurile bolborosind de apă. Bebeluşul adormit în spatele Katinei nu scotea un sunet.

Băcănia lui Akis se afla pe strada Menekse, care dădea în piaţetă. Era parterul unei clădiri de piatră cu etaj şi acoperiş îngust. Akis şi familia lui locuiau la etaj. În spate erau o magazie, o porţiune pietruită pentru cişmea şi o curte unde Katina întindea rufele la uscat.

În timp ce căuta cheia la brâu, Akis a întrebat:

— Ai dus băieţii la şcoală?

— De mult.

— Atunci ce-ai făcut până acum?

— Ce să fac? M-am dus la Fasoula la piaţă şi am cumpărat carne ca să fac *yahni* la cină. A, vezi că nu mai am şofran acasă, aşa că pune-mi deoparte. O să las coşul jos ca să-l iau. Vreau să pun în pilaf diseară. Pe urmă m-am oprit la Kyr Yakoumi. Mi-a dat nişte ulei de levănţică. Cică dacă o frec pe fetiţa ta pe călcâie adoarme mai repede. A trimis şi ulei de tămâie pentru băieţi, să-i ajute să se concentreze. De acolo am mers la brutăria lui Berberian. Nu pot s-o adorm pe fata asta decât dacă o plimb. O port legată în spate cum fac ţărăncile şi merg peste tot cu ea.

Akis s-a uitat la fetiţă. Dormea adânc, sprijinind căpşorul acoperit cu bonetă albă pe umărul soţiei lui; avea nasul şi obrajii roşii, ţinea guriţa deschisă. Abia aştepta să vină seara mai curând ca s-o poată lua în braţe.

— Du-te repede acasă. Să nu răcească. Ce ţi-a venit s-o scoţi din casă pe furtuna asta?

— Şi ce era să fac? S-o las la cafenea? Acasă a făcut gălăgie, în schimb, până să ajung la Spitalul Francez, a şi adormit. Era să uit, doamna Hayguhi ţi-a trimis o plăcintă. Ţi-o aduc odată cu cafeaua. Ori vrei s-o mănânci cu *subye*?

Akis a clătinat din cap în timp ce deschidea obloanele prăvăliei.

— Adu-mi cafeaua. Pe ploaia asta nu vine nimeni să vândă *subye*.

Katina a împins uşa albastră de lemn de lângă intrarea în magazin şi a intrat. A urcat tiptil scara, având grijă să nu scârţâie vreo treaptă. Ajunsă la etaj, şi-a scos încălţările şi le-a împins lângă perete. Focul se stinsese în soba cu lemne din mijlocul camerei, dar în casă tot mai era cald şi mirosea a curat de la cearşafurile albe pe care le călcase dimineaţa devreme. În timp ce-şi scotea basmaua s-a uitat în oglindă la fetiţă. Încă dormea. Putea să doarmă până când pregătea masa de prânz.

Katina a pus-o în leagănul din faţa bovindoului şi a privit-o cum deschide şi

închide gurița roz. Inima i s-a umplut de iubire și adorație. De câte ori o privea era copleșită de sentimentul că e martoră la un miracol. A acoperit-o cu o pătură, apoi i-a atins degetele subțiri și albe, unul câte unul. Înainte să plece în bucătărie a făcut de trei ori semnul crucii deasupra leagănului.

— Isuse și Fecioară Maria, apărați-o pe Panagiota de deochi, accidente și nenorociri. Amin.

Nu-i spusese lui Akis, dar, în dimineața aceea, după ce-i lăsase pe băieți la școală și înainte să meargă la piață, se oprise la biserica Agia Ekaterini. Încă nu-i venea să creadă că fiica ei e bine sănătoasă. Se împlinea un an de când se ducea la biserică să le mulțumească Agiei Ekaterini, care o atinsese pe Panagiota cu mâna ei sfântă, devenindu-i proteguitoare, și Maicii Preciste. Îndată după naștere își vânduse brățările din trusou ca să facă o ofrandă votivă. Akis nu credea că nașterea Panagiotei fusese un miracol, o binecuvântare a Sfintei Fecioare. Se mărginise să bombăne auzind de ofrandă, însă, dacă ar fi știut că nevasta lui mergea în fiecare dimineață la biserica Agia Ekaterini ca să facă o donație, ar fi ieșit tărăboi, fără îndoială. Era mai bine ca soțul ei, care nu credea în minuni, să nu știe nimic de drumurile ei la biserică.

Katina crezuse că atât ea, cât și Panagiota muriseră la naștere. De fapt, „crezuse“ nu e cuvântul potrivit; fusese sigură. În vreme ce sângele îi curgea dintre picioare ca un pârâiaș roșu, ea se ridicase la cer, ușoară ca un fulg. Acolo jos, pe podeaua dormitorului, femeile o țineau de picioare și o voce striga, parcă recitând o rugăciune în care nu credeau:

— Împinge, Katina. Nu te lăsa. Împinge. *Ela*, hai, Katina *mou*, încă puțin.

Bebelușul se lupta cât putea, Katina împingea, femeile o țineau bine de picioare și i le apăsau în jos. Capul copilului nu se vedea.

Marika, tânăra moașă, căzuse în genunchi în mijlocul pârâului roșu, întunecată la față de spaimă și neputință. Se făcuseră patruzeci și opt de ore de când era acolo. Pipăise cu mâna colul uterin și murmurase:

— Blestemăția e închisă mai ceva decât visteria sultanului.

Ar fi trebuit să se ducă pe loc la spital. Meline, moașa-șefă, ar fi știut ce să facă, dar, din păcate, fusese chemată afară din oraș, în casa unui bogătaș, să ajute la o naștere, și nu se întorsese încă. Una din infirmiere a trebuit să dea o fugă până în cartierul turcesc, s-o aducă pe bătrâna Aybatan. Cu toate că era miezul nopții, bătrâna s-a ridicat imediat din pat, și-a pregătit geanta, și-a aruncat o broboadă peste cap și umeri și a plecat în grabă spre casa lui Akis și Katina din strada Menekse. Katina a mai îndurat alte douăzeci și patru de ore datorită

ierburilor pe care bătrâna Aybatan le muiase în alcool şi i-l picurase pe gât.

De acolo de sus, unde se afla după ce-şi părăsise trupul scăldat în sânge şi plutise ca un fulg după patruzeci şi opt de ore, a văzut-o pe Aybatan şoptindu-i moaşei ceva la ureche. N-a auzit, însă a ghicit ce îi spune:

— Acum nu mai salvezi copilul; salvezi mama.

Copilul murise. Katina voia să vorbească, dar, ca într-un vis rău, a deschis gura fără să poată scoate un sunet. Ar fi vrut să spună: „Lăsaţi-mă să mor.“ La fel ca aceia care mor îngheţaţi, voia să adoarmă şi să treacă în lumea de dincolo. În faţă i s-a deschis un tunel alb, strălucind de lumină. Se arcuia pe cer asemenea unui curcubeu şi, de la celălalt capăt, fetiţa ei îi făcea semn cu mâna. Fetiţa îi semăna leit, ceea ce a bucurat-o nespus pe Katina. Fiii ei semănau cu familia lui Akis, erau negricioşi, puternici, vânjoşi, în timp ce fetiţa era micuţă, cu păr roşcat şi pistrui, ca mama ei. Katina a făcut un pas spre ea, în tunelul luminat ca ziua.

Jos, în jurul trupului pe care îl abandonase, se petrecea ceva. De foarte, foarte departe o auzi pe moaşa Marika spunându-i ceva la ureche.

— Stai cu noi, Kyra Katina. Te ducem la spital.

N-ar fi trebuit să-şi mai bată capul. Ce senzaţie minunată de eliberare era să nu ai corp! Totul părea a fi făurit din lumină. Katina a atins peretele tunelului. Se apropia pas cu pas de celălalt capăt. Lumina tunelului i se prelingea pe degete întocmai ca un lichid fosforescent. Până şi noul ei trup era făcut din lumină, la fel ca tot ce era în jur. Mâinile, braţele, întregul ei trup deveneau una cu tot ce atingea. Katina era lumină; tunelul însuşi, fiica ei, care o aştepta la celălalt capăt, toate erau lumină, toate se uneau. Nimeni nu era separat de nimeni. Despărţirea era doar o iluzie. Of, cum de trăise atâţia ani fără să ştie acest adevăr simplu. Ce păcat! Privind cu uimire cum mâinile, braţele, tot trupul i se preschimbau în lumină, şi-a continuat drumul.

Nu încăpea nici o îndoială, se îndrepta spre rai.

Toată viaţa ei se străduise să fie o bună creştină. Mergea la biserică în fiecare duminică, dar şi de zilele sfinţilor şi de sărbătoare. De câte ori i se împliniseră rugăciunile făcuse ofranda promisă. Înainte de Crăciun, Paşte şi Sfânta Maria ţinuse post patruzeci de zile şi îşi spusese rugăciunile în fiecare zi, fără greş. Era încredinţată că Fecioara Maria le aşteaptă pe ea şi pe fetiţa ei la celălalt capăt al tunelului.

A vrut să spună „Nu mă duceţi la spital“, însă n-a putut trage aer în piept.

De sus, din cer, a coborât privirea spre pământ. Pârâul întunecat dintre

picioarele ei părea să fi potopit întreaga lume. Inima i s-a strâns dintr-odată. Să fie sângele ei? Katina păşea în lumina tunelului, însă acolo, jos, oamenii strigau, acoperişurile se prăbuşeau şi ţipetele păsărilor cu aripi de foc se amestecau cu ţipetele oamenilor. Era un coşmar. Flăcările înăbuşeau viaţa pretutindeni. Acela trebuie că era iadul. Chiar mai rău decât îl descria Biblia.

„Maică Precistă, Panagia *mou*, apără-i pe fiii mei de vicleşugurile diavolului, iartă-le greşelile şi păcatele. Fereşte-i de coşmarul pe care îl văd dedesubt. Deschide-le porţile raiului.“

Cu această rugăciune în suflet şi-a pierdut cunoştinţa.

S-a scurs mult timp. Când a deschis ochii, pe zid juca o lumină divină, un amestec de auriu, albastru şi verde. Firele de praf care pluteau în aer deasupra patului îi împrumutaseră culorile. O briză sărată, răcoroasă, aducea pe fereastră un miros de magnolie în camera înaltă, cu pereţii văruiţi. Vasăzică aici era Raiul. Privind cu ochii întredeschişi frunzele de smochin care foşneau în faţa ferestrei, Katina şi-a amintit ce îi spusese mama ei despre florile de magnolie. „Când pui floarea în vază trebuie s-o sufoci puţin cu o sfoară. Altminteri, parfumul te va sufoca pe tine.“

Când şi-a amintit de mama ei, i-a venit în minte figura fetiţei pistruiate pe care o lăsase la capătul tunelului. Instinctiv a dus mâinile la burtă. Se întorsese în trupul ei pământean. Auzea, de cealaltă parte a perdelei, murmurele unor pacienţi. Nu era în rai, ci tot pe pământ. Amărăciunea i s-a răspândit în trup la fel ca licoarea pe care bătrâna Aybatan i-o picurase pe gât. Burta i se dezumflase; pântecele o durea puţin. Se simţea singură fără fiinţa care trăise nouă luni înăuntrul ei.

A întors capul de la fereastră, a închis ochii şi a lăsat amărăciunea să-i curgă pe pernă. Golul din stomac era ca o izbitură de pumn venită dinăuntru. I-a apărut din nou în faţa ochilor chipul copilei pistruiate, cu păr roşu, pe care o văzuse la capătul tunelului. Îi făcea semn cu mâna mamei ei. Apoi, zâmbind de parcă voia să-i aducă aminte că totul e lumină, s-a topit în veşnicia albă.

— Panagia *mou*, Maică Precistă, du-mă înapoi în tunelul acela. Ia trupul acesta de la mine. Lasă-mă să fiu cu fiica mea.

Pesemne că Dumnezeu şi îngerii aveau alte gânduri despre moartea Katinei, căci nici unul nu i-a răspuns. În schimb, perdeaua s-a dat la o parte şi lângă pat a apărut o infirmieră europeană în uniformă roz. Ţinea în braţe un bebeluş învelit într-o pătură galbenă. Era o femeie înaltă, cu figură zâmbitoare. Îşi strânsese părul la spate într-un coc şi faţa rotundă îi strălucea ca luna de august. Vorbea

grecește cu un accent plăcut.

— Bună dimineața, Kyra Katina, i-a spus. Eu sunt infirmieră, mă numesc Liz. Ești pregătită să-ți cunoști fiica?

Katina se uita fără să-i vină să creadă la infirmieră și la păturica galbenă pe care i-o întindea. Bebelușul avea capul acoperit cu păr. Era roșu la față și ținea ochii închiși. Când infirmiera i-a pus-o Katinei în brațe a deschis gurița și s-a pus pe plâns, cât putea de tare.

— Fetiței tale îi e foarte foame, a spus infirmiera zâmbind și i-a potrivit-o în brațe. Doica spitalului a hrănit-o cât ai fost tu inconștientă. Cum am văzut că te-ai trezit, m-am și dus s-o iau și ți-am adus-o.

Ca vrăjită, Katina nu-și lua ochii de la copilul cu fețișoară roșie din brațele ei. În cameră se lăsase o tăcere adâncă.

— Ai avut o noapte grea. Erai inconștientă când te-a adus Marika aici. Slavă bunului Dumnezeu, șefa noastră, moașa Meline, a venit în ajutor ca un trimis al cerului. Trebuie că vă păzesc îngerii, pe tine și pe fetiță. Nu știu cum a aflat Meline de tine în miez de noapte, mai ales că se dusese să moșească o femeie afară din oraș. Îndată ce-a sosit s-a închis cu tine în camera de nașteri. N-a vrut pe nici una din noi în preajma ei și a moșit copilul de una singură. În timp ce noi eram la etaj, l-a și spălat și înfășat. Ce moașă minunată! Știe chiar și să învieze bebeluși morți.

Sleită de puteri, Katina se mulțumea să dea din cap. În timp ce infirmiera vorbea, bebelușul a găsit sânul mamei cu gurița și s-a apucat să sugă.

Infirmiera s-a luminat la față.

— Ia uite! Zici că a învățat să sugă încă de când era în pântec. Știe exact ce să facă.

Abia după ce infirmiera a plecat să aibă grijă de alți pacienți și a rămas singură, a fost Katina în stare să atingă buzele fetiței, părul ei negru, urechiușele atât de moi, că păreau să i se topească între degete. Nu-i venea să creadă. Își ținea în brațe fiica – cu nas și gură, în carne și oase. Era o minune! Vasăzică de aceea Fecioara Maria, Dumnezeu cel Atotputernic și îngerii nu luaseră sufletul Katinei. Se petrecuse o minune! Fecioara Maria atinsese acest copil cu mâna ei sfântă. Cu lacrimi în ochi, Katina a făcut semnul crucii și a șoptit la urechea fetiței:

— *Na ziseis, moro mou*. Să ai o viață lungă, copila mea.

Cu bebelușul la piept, pe jumătate plângând, pe jumătate râzând, nemaicontenind să aducă mulțumiri Fecioarei Maria, Katina și-a șters din

amintire imaginea fetiţei care îi făcea semn de rămas-bun de la capătul tunelului cel alb în timp ce ea plutea între viaţă şi moarte.

Servieta de piele

— Domnişoara Edith Sofia Lamarck e ocupată? Trebuie să vorbesc cu dânsa într-o chestiune extrem de importantă.

Străinul care stătea la intrare cu pălăria în mână semăna mai degrabă cu un provincial de rând decât cu un avocat. Majordomul Mustafa, care deschisese uşa, l-a luat drept vânzător de săpun din Aydin. Deşi era frig şi ploua, omul era îmbrăcat într-o redingotă crem, mult prea mare pentru el. Şi, măcar că avea mustaţa roşcată tunsă scurt şi părul lucios, pomădat, pieptănat cu grijă spre spate, tot avea în el ceva necizelat. Poate fiindcă era uşor aplecat într-o parte, sprijinindu-se într-un baston cu măciulie de argint, ori poate din pricină că pantalonii, anume croiţi mai lungi ca să-l facă să pară mai înalt, îi acopereau călcâiele pantofilor cu vârf ascuţit.

Edith a coborât înapoi. Majordomul a băgat imediat de seamă că oaspetele neinvitat a tresărit când a văzut-o. Şi-a revenit însă repede şi, ţinând pălăria la spate, a făcut o plecăciune adâncă şi a spus într-o franceză cu puternic accent străin:

— *Mademoiselle*, daţi-mi voie să mă prezint. Numele meu e Dimitrios Mitakakis. Am onoarea de a mă adresa lui *mademoiselle* Edith Lamarck în persoană?

— Da, eu sunt. Cu ce vă pot ajuta?

Bărbatul a privit pieptul plat al lui Edith, trupul ei subţire şi faţa palidă şi s-a tras de mustaţă. Fata îşi strânsese părul ciufulit într-un coc şi arăta de parcă abia se dăduse jos din pat. Singurul semn de maturitate era vocea ei joasă, sigură de sine.

— *Enchanté, mademoiselle*. Vin de la Atena ca să vă întâlnesc. Sunt avocat.

Edith i-a întins mâna ca să i-o sărute. Tocmai când se pregătea să-l invite pe vizitator în salon, uşa dublă a sufrageriei s-a deschis, şi Juliette a ieşit ca o furtună, în halatul roz. Dând cu ochii de străinul din hol, şi-a făcut de lucru

petrecându-şi halatul la gât şi legând cordonul.

— Da?

Descheindu-şi nasturii redingotei, Mitakakis s-a prezentat din nou.

— A, îi căutaţi fără îndoială pe fiii mei. Au plecat în oraş cu trenul de ora opt. Aţi făcut degeaba drumul până la Bournabat. Ştiţi unde avem sediul firmei în Smirna? E pe chei.

— Nu va fi nevoie, *madame*. Am venit s-o întâlnesc pe *mademoiselle* Lamarck.

Juliette şi-a deznodat şi înnodat la loc cordonul, plimbându-şi nervoasă ochii de la fiica ei la avocat şi înapoi. A dus instinctiv mâna stângă la gât şi a făcut ochii mari. A tăcut câteva clipe apoi a întrebat:

— Dar ce treburi veţi fi având cu noi? După moartea neaşteptată a soţului meu, afacerea a fost preluată de fiii mei. *Monsieur* Lamarck a făcut un atac de cord şi ne-a părăsit acum doi ani. Aţi auzit, desigur.

— Da, vă cer iertare. Ştiam, firește. Vă rog să acceptaţi, chiar cu întârziere, condoleanţele mele pentru această pierdere, *madame* Lamarck.

Văzând că tăcerea se prelungeşte, Juliette a tras adânc aer în piept. Poate că avocatul nu dorea să vorbească în faţa servitorilor.

— Bine. Atunci să mergem în bibliotecă. Acolo putem vorbi în liniște. M-aş bucura să vă pot ajuta. Mustafa, spune la bucătărie să pună de cafea, *se parakalo*. *Monsieur* Mitakakis, preferaţi cafea turcească sau, cum se spune aici, „europeană“?

Râsul ei nervos a răsunat sub bolta înaltă a holului gol. Edith s-a încăpăţânat să rămână pe loc, încruntată. Avocatul, sprijinit în baston, freca cu vârful ascuţit al pantofului stelele albe şi negre de pe pardoseala holului. În cele din urmă, fără să ridice ochii din pământ, a murmurat:

— Am venit să discut între patru ochi cu *mademoiselle* Edith despre o anume chestiune.

— Şi ce chestiune ar fi aceea?

Pe măsură ce o năpădea neliniştea, vocea lui Juliette era tot mai stridentă. Avocatul a ridicat capul şi le-a privit cercetător pe cele două femei. Îi aminteau de măştile simbolice folosite în teatrul antic grecesc. Faţa mamei, cu un zâmbet forţat, semăna cu masca comediei, în timp ce a fetei, cu colţurile gurii lăsate în jos, era masca tragediei. Căutătura ei încruntată avea totuşi ceva familiar.

— Din păcate, legea nu îmi permite să vă împărtăşesc această informaţie, *madame* Lamarck.

— Bine, dar…

Simțind tulburarea crescândă a mamei, Edith a făcut un pas în față.

— Vă rog, poftiți pe aici, *monsieur* Mitakakis. Să mergem în bibliotecă.

După ce i-a dat majordomului Mustafa pălăria și haina, avocatul din Atena, sprijinindu-se în baston, a urmat-o pe Edith în biblioteca aflată pe partea stângă a holului spațios. Dacă Juliette ar fi avut de gând să se ducă în urma lor și să tragă cu urechea la ușă, privirea majordomului ațintită asupra ei a convins-o să meargă în camera ei să se îmbrace. Ce avea un avocat, mai ales unul din Atena, să-i spună lui Edith? Nu cumva fata se băgase într-o dandana de care ea nu avea habar și ajunsese iar într-o situație dezastruoasă? După atâta scandal și umilință, aveau s-o ia acum de la capăt?

Când a intrat în dormitor, Juliette a înșfăcat clopoțelul de pe măsuța de toaletă cu oglindă, pe care erau înșirate sticluțe de parfum, și a sunat furioasă. Apoi s-a trântit pe taburetul acoperit cu satin din fața măsuței de toaletă și a așteptat să vină slujnica. S-a întors cu spatele spre oglindă, nedorind să vadă cum arată așa de devreme dimineața. Ca și cum oglinda cu ramă argintată i-ar fi putut spune lucruri teribile. S-a ridicat, a pus un disc și a învârtit distrată manivela gramofonului. În sinea ei știa foarte bine ce legătură era între Edith și Atena, dar a refuzat să-și îndrepte gândul într-acolo. Era o poveste veche, căreia îi pusese capăt de mult. Avusese grijă ca fiica ei să crească într-un mediu pașnic. Și cine ar mai emite o pretenție după atâția ani?

Întorcând privirea de la fereastră a fost uimită să vadă că patul nu fusese făcut. Urma capului ei semăna cu un crater vulcanic săpat în perna de puf. A întins mâna, a luat clopoțelul și a mai sunat o dată, scuturându-l mai tare. Mânia n-a lăsat-o la început să simtă teama care o cuprindea cu repeziciune. A pus mâna pe soba mare, smălțuită cu verde și albastru, aflată în mijlocul camerei. Abia dacă era călduță! Doamne Dumnezeule! Turbată de furie, a ieșit din cameră și s-a oprit în capul scării. Când sunetul ascuțit al clopoțelului a răsunat în casa scării, a auzit două perechi de pași apropiindu-se în goană. Irini, camerista ei, și Zoe, fata în casă, au apărut în aceeași clipă la piciorul scării. Din cauză că veneau din direcții diferite, au fost cât pe ce să se izbească una de alta.

— De câte ori v-am spus că nu aveți voie să alergați în casa asta?

Femeile au lăsat în jos capetele acoperite cu bonete de dantelă.

— Pot să aflu și eu ce se petrece? Irini, sun după tine de o oră. În ce colț de iad erai?

— *Signomi*, iertare, *madame*. Luam rufele de la Sidika. Eram la căsuța ei.

— Și patul de ce nu e făcut? Zoe? Focul din sobă s-a stins. De ce azi se întâmplă atâtea lucruri nepermise? Ți-ai schimbat șorțul?

Văzând servitoarele cum urcă scara cu capetele plecate, Juliette s-a mai domolit, dar, de cum a intrat înapoi în cameră, i-a revenit în minte, și mai stăruitoare, ca o durere de dinți care se întoarce, chiar și după ce ai tratat-o cu ulei de trifoi și te-a lăsat o vreme, întrebarea: De ce avocatul acela penibil care era acum la parter voia s-o vadă pe Edith? Furia a cuprins-o din nou și s-a întors spre Zoe.

— Schimbă și cearșafurile!

— Le-am schimbat acum două zile, *madame* Lamarck.

— Stai la discuții cu mine, Zoe? Dacă îți spun să le schimbi, le schimbi. Nu mai suport mirosul de mastic de pe ele. Spune-i Sidikăi să nu mai calce rufele până nu se spală pe mâini ca să scape de duhoarea țigărilor și să pună mai multă lavandă în apa de spălat. O tolerez numai pentru că e nevasta lui Mustafa – nici măcar nu înțelegi ce spune.

— Cum doriți, *madame*.

Frecându-și obrazul, Juliette s-a apropiat de fereastră. Jos, în grădină, Mustafa vorbea cu grădinarul în fața chioșcului. Oare despre ce vorbeau? și-a zis bănuitoare. Ploua cu găleata. O vreme a privit ramurile golașe ale vișinului, îndoite de vânt. Nu, nu avea pricini de îngrijorare. Trebuie să se gândească la altceva. Bunăoară, la petrecerea din seara aceea. Se întreba cine va veni. Veniseră mai puțini musafiri la ultimele petreceri? Bineînțeles că nu. Era doar o coincidență, fără îndoială. Dar tocmai azi să plouă torențial! Spera ca spionul englez să se țină de cuvânt și să vină în seara aceea; va avea grijă să rămână și la cină. Cu siguranță va atrage atenția doamnelor. Edith se încăpățânase ca un catâr la micul- dejun – fata asta șleampătă nu arătase nici un dram de interes față de spion, deși, când era mică, spunea tuturor: „Când am să fiu mare vreau să mă fac spion.“

Ei, când era Edith mică…

S-a întors spre Zoe, care făcea patul.

— Să aprinzi și focul. Am să mă îmbolnăvesc din cauza ta. Ai fumat opiu cumva? Amândouă sunteți cu capul în nori.

Femeile își vedeau de treabă fără să scoată un cuvânt.

— Irini, vino să mă ajuți să-mi pun corsetul. Nu te mocăi. A venit amiaza și eu nu sunt îmbrăcată. Mi-ai adus rochia bej? Nu, nu aia! Doamne, Irini, crezi că mă duc să joc golf? Rochia în carouri, cu cordon albastru. Deocamdată o pun pe

asta. Înainte de petrecerea de diseară să mi-o pregăteşti pe cea de mătase albastru-verzui. Deja m-ai obosit, zău aşa!

*

În biblioteca de la parter adăsta încă aroma tutunului pipei lui *monsieur* Lamarck. Dimitrios Mitakakis a întins mâna grăsuţă şi păroasă spre cămin, cu ochii la flăcările cu vârfuri albastre care învăluiau buştenii. Camera avea o atmosferă primitoare, care dădea încredere vizitatorilor. Ascultând trosnetul buştenilor, puteai chiar uita de vântul care bătea în ferestre. Biroul de nuc sculptat din colţul îndepărtat părea că încă mai e folosit, plin cum era de hârtii şi călimări. Volume de literatură franceză, engleză şi americană, legate în piele roşie, vişinie şi neagră, se înşirau pe rafturile bibliotecii cu uşi de sticlă care se întindea pe toată lungimea unui perete. Unele cărţi aveau inscripţii îngălbenite pe cotor, altele aveau titluri aurite atât de strălucitoare, că le puteai citi de la depărtare.

De îndată ce a tras de şnurul cu ciucure care lega biblioteca de panoul indicator din bucătărie, Edith s-a trântit în fotoliul de piele cafenie din faţa căminului, fără să mai aştepte ca musafirul să se aşeze primul. Îşi tot muşca buza de jos, care începuse să i se cojească. Servieta de piele stătea deschisă pe măsuţa dintre cele două fotolii cafenii. Era plină de documente şi Edith se uita la textul în greacă de pe prima foaie, căznindu-se să înţeleagă ce putea fi acea chestiune care o privea. Tânjea după o ţigară, însă n-o găsea în buzunar pe cea de-a doua pe care i-o răsucise Sidika.

N-au vorbit până când servitoarea care adusese cafeaua pe o tavă de argint n-a ieşit din cameră. Dimitrios Mitakakis s-a aşezat pe celălalt fotoliu de piele şi s-a întors spre Edith cu o mişcare graţioasă, la care nu te-ai fi aşteptat din partea unui bărbat scund şi îndesat ca el.

— *Mademoiselle* Lamarck, voi vorbi scurt şi fără ocolişuri. Mă aştept ca ceea ce vă voi spune să vă stârnească o mare tulburare.

Şi-a făcut de lucru cu dosarele verzi de carton din servieta pusă acum pe genunchi. Fata, cu capul uşor înclinat într-o parte, îl aştepta să continue, calmă, dar curioasă. Obrajii îi erau lipsiţi de culoare, în schimb, ochii erau negri. Ce diferită era copila asta palidă de fata de bani gata, răzgâiată şi egoistă, pe care îşi închipuise că o va găsi în timp ce se îndrepta de la Atena spre Smirna. Poate că se va achita de însărcinare mai uşor decât se temuse. Bine că n-o amestecase şi pe mamă. E drept, fata stătea încruntată, însă tăcerea ei avea ceva liniştitor. Nu vorbea de fleacuri ca să umple timpul. A sorbit din cafea şi şi-a dres vocea.

— Vă aduc veşti despre o moştenire.

Edith a încruntat din sprâncenele ei groase.

— Dacă acceptaţi testamentul clientului meu, actualmente decedat, veţi deveni posesoarea unei averi considerabile, precum şi a unei case, aflată în strada Vasili, la numărul 7.

Avocatul a aşteptat să vadă ce efect au spusele lui. Între sprâncenele fetei a apărut o cută adâncă. Văzând că nu primeşte nici un răspuns, s-a simţit obligat să adauge:

— Desigur, puteţi refuza moştenirea.

Edith a pus ceaşca pe măsuţă şi s-a aplecat spre el.

— Unde Dumnezeu e strada Vasili?

Avocatul răsuflă uşurat, fiindcă trecuse de la franceză la greacă.

— În Smirna. Foarte aproape de gara Punta, la capătul liniei Aydin. Lumea îi spune cartierului „casele englezeşti“. Îmi închipui că ştiţi unde e bulevardul Aliotti? Da, *vevea*, de bună seamă. Strada Vasili e una din cele cu care se intersectează. În cartier locuiesc mai mult familii de britanici, italieni şi greci bogaţi.

Cu o zi în urmă, când ajunsese la Smirna, prima lui grijă fusese să vadă unde e casa şi în ce stare se află. Calea ferată trecea foarte aproape de proprietate, iar în cartier păreau să locuiască mai mult ingineri britanici burlaci decât familii. Casa, după ce stătuse încuiată ani de zile, era dărăpănată, grădina era în paragină, însă acum nu era momentul să aducă vorba de asta.

— Nu înţeleg. După ce a murit tata, toată averea lui a fost împărţită. Nimeni nu mi-a pomenit de casa asta. Trebuie să fie o greşeală. Am o soră mai mare, Anna Margaret, al cărei soţ e în Smirna. Deţine un număr apreciabil de proprietăţi în Bournabat şi Boudja. Îl cheamă Philippe Cantebury. Poate că pe el îl căutaţi.

Dimitrios Mitakakis a scos o ţigară din tabachera de argint pe care o ţinea în buzunarul vestei. În ultimele zile de viaţă, când nu se mai putea lupta cu pneumonia, clientul lui încercase să-l pregătească pentru această întâlnire, dar avocatul închisese mereu subiectul, nevrând să obosească un om pe patul de moarte şi totodată dorind să-şi dovedească priceperea ca avocat. Acum, uitându-se la figura încruntată a lui Edith în biblioteca cu aromă de tutun a familiei Lamarck, se foia în fotoliu, neştiind cum să-i spună adevărul.

— Îmi daţi şi mie o ţigară?

— A, desigur. Vă rog să mă scuzaţi. S-ar fi cuvenit să vă ofer una mai înainte.

Nu m-am gândit. Vă rog să luaţi una. Păreţi atât de tânără.

Aşadar, se părea că femeile din Smirna fumau ţigări în compania străinilor.

Edith a dat la o parte cuvintele lui cu o fluturare de mână, a potrivit ţigara în ţigaretul scos din buzunar şi, fără să-l mai aştepte pe avocat, a aprins-o cu bricheta tatălui ei.

— *Mademoiselle* Lamarck, e o chestiune destul de complicată. Mi-aş fi dorit să aflaţi de la altcineva, nu de la mine. Poate de la mama dumneavoastră.

— S-o chem pe mama? a întrebat Edith, încruntându-se şi mai tare.

— A, nu, nu. Nu e nevoie.

După ce i-a înmânat dosarul de carton verde lui Edith, avocatul s-a ridicat în picioare. Cu o mână în buzunar, s-a dus şchiopătând la fereastră şi a rămas acolo, uitându-se la grădinarul care stătea de vorbă cu majordomul turc lângă chioşc.

— Acest document?

Dimitrios Mitakakis s-a întors spre fată. A aruncat ţigara în foc, s-a oprit în faţa ei, şi-a prins mâinile la spate, a lăsat capul în jos şi a spus:

— Lucrurile stau astfel, *mademoiselle* Lamarck. Clientul meu, răposatul Nikolas Dimos, adică persoana care v-a lăsat această proprietate, el… Cum să spun? Afirmă… Afirmă… L-am pierdut de curând pe *monsieur* Dimos, odihnească-se în pace. Hm. Ca să vă spun adevărul, domnişoară, „afirmă“ e un cuvânt blând pentru ce revendică el. Mai corect ar fi să spun că fostul meu client era cât se poate de ferm în această privinţă. Şi acum, după ce-am văzut cu ochii mei, nu am nici o umbră de îndoială că a avut dreptate.

Fata făcuse ochii mari şi înfipsese degetele cu unghii roase în pielea fotoliului. Avocatul a tras aer în piept şi a înălţat capul.

— *Mademoiselle* Lamarck, am venit aici ca să vă aduc la cunoştinţă că tatăl dumneavoastră adevărat e fostul meu client, Nikolas Dimos.

Zile la Tilkilik

Avinash s-a trezit în zori. Chemarea la rugăciune se auzea din moscheea Mumyakmaz, aflată lângă hanul Menzilhane, unde locuia. Dormise bine, în ciuda urletelor haitei de câini din cartierul Tilkilik. Stătea întins pe salteaua de

paie cu ochii închişi, ascultând chemarea blândă şi tristă a muezinului, care răsuna în tăcerea dimineţii.

Îl întâlnea uneori pe Nuri muezinul când se ducea la piaţă sau venea de acolo. Era un tânăr binevoitor, cu faţa suptă, palidă. Dintr-una într-alta, Avinash aflase de la el că mergea regulat la loja dervişilor sufi. Mersese şi el într-o seară, ca oaspete, ca să asiste la o întrunire cu muzică spirituală. Acolo a descoperit că Nuri e un cântăreţ din fluier talentat. Când tânărul muezin a suflat în ţeava de trestie, în sunetele scoase părea că sălăşluiesc toate misterele lumii. Ascultându-l, lui Avinash i s-au umplut ochii de lacrimi. Şi-a amintit cuvintele bunicului: „Muzica făureşte cea mai pură legătură între om şi Dumnezeu.“ La întrunirile muzicale ale lojei se bea *raki*. Superiorul său din Serviciul Secret, Maximilian Lloyd, a găsit că e detaliul cel mai surprinzător şi a considerat că infiltrarea lui Avinash în cultul musulman e o mare reuşită. Cât despre Avinash, el prefera să-şi amintească de seara aceea nu ca de un succes profesional, ci ca de o experienţă divină, care îi satisfăcuse iubirea pentru muzică şi Dumnezeu.

Când chemarea la rugăciune a luat sfârşit s-a ridicat şi a împins salteaua de paie la perete. Acum, că o dăduse la o parte, camera era goală ca în ziua când sosise acolo. Se scursese un an de când ajunsese să trăiască întocmai ca un călugăr în această cameră goală din hanul Menzilhane.

În seara sosirii la Smirna, de cum coborâse de pe vas, Selim, care fusese angajat de Ravi, servitorul lui, să se ocupe de treburile practice, găsise acest han. Era un băiat foarte descurcăreţ. Avinash prinsese drag de el când se întâlniseră prima oară în port. Pentru că era fiul unui refugiat din Creta, vorbea atât turceşte, cât şi greceşte, ceea ce era un avantaj incontestabil. Dacă îl întreba cineva, spunea că are optsprezece ani, va face curând serviciul militar şi se va logodi cu iubita lui, Zeyno, care locuia aproape de moscheea Hatuniye. Avinash credea însă că nu împlinise nici cincisprezece ani.

În timp ce Ravi era cu ochii pe cufere, care au trecut uşor prin vamă datorită Consulatului Britanic, care mituise vameşul, băiatul îi explica lui Avinash ce afaceri se făceau în portul Smirna. Pe marginea drumului larg care mergea de-a lungul ţărmului se înşirau birouri, agenţii şi depozite, iar ceva mai încolo erau prăvălii şi hoteluri în stil european. Un domn ca Avinash ar dori neapărat să tragă la unul din acele hoteluri.

Avinash nu-l mai asculta, cu ochii la căruţe, tarabe, vânzătorii ambulanţi cu coşuri, traistele vărsate în mijlocul străzii, cutiile de piele, butoaiele, lăzile, baloturile de lână, cămilele aşteptând răbdătoare printre grămezi de buşteni şi

fiare şi hamalii purtând veste colorate, pantaloni scurţi, lăbărţaţi şi fesuri pe cap. Portul Smirna era un organism uriaş, alcătuit din oameni de toate rasele şi culorile, tot felul de vieţuitoare şi tot felul de lucruri materiale. Sirenele feriboturilor şuierau, câinii lătrau, ancorele zăngăneau. Strigătele vâslaşilor se amestecau cu înjurăturile hamalilor din port. Apoi, în acest vacarm, mai apărea şi câte un tramvai tras de cai! Vatmanul se străduia să elibereze drumul trăgând de clopoţelul atârnat din tavan, în timp ce caii dădeau dezaprobator din cap, uitându-se la maldărele de obiecte care le stăteau în cale.

După ce au încuiat cuferele şi le-au încărcat într-o căruţă trasă de un cal, ca să fie duse la un birou din bazarul Yemiscizade, rezervat pe numele lui Avinash, au venit şi ei pe jos împreună cu Selim. Acesta i-a condus într-un loc liniştit, un han pentru drumeţi cu o curte interioară în formă de dreptunghi, umbrită de smochini şi lămâi. Băiatul nu voise să-i aducă acolo, se împotrivise destul de tare. Încercase să-l cazeze pe Avinash într-unul din hotelurile europene de pe chei sau într-una din clădirile de birouri transformate în spaţii de locuit din bazarul Kemeralti. Fiindcă n-a reuşit, a propus să mai facă o încercare la unul din vechile conace somptuoase aflate între Tilkilik şi Basmane şi care acum serveau drept hoteluri. Poate că Selim primea comisioane dacă aducea clienţi. Dar, când Avinash a cerut insistent să meargă la un han tradiţional din centrul cartierului Tilkilik, Selim, bosumflat, i-a dus la hanul Menzilhane, la capătul străzii Kecheciler.

Era exact genul de loc la care visase Avinash. Zarva străduţelor unde se înghesuiau căruţele nu pătrundea până aici. De cum păşeai în curtea hanului, asupra ta se pogora o linişte care îţi ştergea din minte lumea de afară. Nu se auzeau decât gânguritul porumbeilor şi clipocitul unei fântâni. Spre deosebire de alte clădiri din bazar, hanul fusese construit ca să poată adăposti călători. În partea din faţă erau doar trei, patru prăvălii deschise spre stradă, iar camerele din jurul curţii interioare erau mobilate cu strictul necesar, dar ireproşabil de curate.

Hanul Menzilhane îi amintea lui Avinash de vremea petrecută la Rishikesh cu bunicul lui. Mănăstirea unde stătuse bunicul lui avea o curte umbrită şi răcoroasă, la fel ca aceasta. Până şi copacii acoperiţi de iederă erau la fel. Mănăstirea se afla pe malul Gangelui cu unde verzi-albăstrui, la poalele munţilor Himalaya, cu vârfurile acoperite de zăpezi eterne. Fusese construită pentru bătrânii dornici să-şi petreacă ultimii ani de viaţă meditând şi rugându-se, şi Avinash petrecuse anul premergător universităţii acolo, împreună cu bunicul lui.

După ce s-a sculat din patul spartan, Avinash a ieşit în curte, s-a spălat pe faţă

cu apa rece ca gheața din fântână, și-a aruncat apă pe gât și la subraț, s-a spălat pe dinți cu bicarbonat de sodiu. În bălțile calde din grădinile vecine, broaștele se treziseră de mult și începuseră să orăcăie. După ce se umpluseră cu apă trasă din mare, norii cenușii fugeau spre munți, scăldând orașul într-o neobișnuită lumină plumburie.

Deși era a doua iarnă petrecută în Smirna, Avinash nu mai văzuse vreme așa de rece și întunecată, dar se bucura de schimbare. În astfel de zile fără soare îi plăcea să stea în casă. Își amintea de cămăruța lui de la Oxford. Din bucătăria locuinței unde stăteau studenții veniți din alte țări se înălțau mirosuri uitate în timpul petrecut în Anglia: varză murată, iaurt cu usturoi, pește sărat și curry de legume. Mirosurile pătrundeau pe coridoare, în dormitoare, în camerele de zi și în sufletele oamenilor.

S-a întors în camera lui, și-a scos cizmele și le-a pus lângă ușa care dădea în curte. Din cartierul Konak ajungeau până la el țipetele pescărușilor care se lăsau pe bărcile de pescari. Un vapor suna din sirenă. Într-una din camerele alăturate cineva boscorodea pe altcineva – un leneș care voia să doarmă. Avinash a tras perdelele, a inspirat adânc și s-a apucat să-și facă exercițiile de dimineață în spațiul rămas liber după ce dăduse la o parte salteaua. A început să-și recapete concentrarea, risipită de zgomote și gânduri. Simțea cum sufletul îi respiră mulțumit.

O jumătate de oră mai târziu, când a plecat de la han, mintea, la fel ca răsuflarea, i se liniștise; uitase de lucrurile care îi distrăseseră atenția de dimineață. Absorbea lumea din jur ca un burete, cu toate cele cinci simțuri. Tânărul era atent la orice senzație; simțea totul cu acuitate și trăia fiecare moment de parcă era o îmbucătură delicioasă, care trebuia mestecată încet ca să-i simtă gustul pe deplin. Vântul sufla mai cu putere acum. S-a hotărât ca, după ce-și bea cafeaua, să se ducă la docuri și să privească valurile cum se izbesc de țărm și abia apoi să-și vadă de treburi în bazar.

La vremea aceea, prima îndatorire a lui Avinash era să se învârtească prin cartierele musulmane și să adune informații. Își petrecea zilele plimbându-se printre prăvălii, băi publice și bazare pe care i le indica Serviciul Secret și urmărind indivizi dubioși. Comandantul lui voia în general informații despre cei care aveau legături cu organizația Tinerii Turci în Salonic și Paris, dar voia să stea cu ochii și pe francezii care se luptau să pună mâna pe contracte în locul firmelor britanice și, ca să-și atingă scopul, se pretau la o sumedenie de intrigi, trimițând ambasadori și curieri ca să-l vrăjească pe sultan cu vorbirea lor

ostentativă. De aceea, seara era nevoie să se amestece printre levantinii din Smirna.

La intrarea în bazarul Yemiscizade era un albanez care vindea *sahlep*. Avinash a băut stând în picioare o ceaşcă din băutura fierbinte, lăptoasă, aromată cu scorţişoară, şi a simţit că se încălzeşte. După ce i-a umplut ceaşca, vânzătorul s-a lăsat jos lângă ulcior, a scos cu două degete puţin tutun din buzunar şi s-a apucat să-şi răsucească o ţigară. Kerim era un taciturn; avea faţa ascuţită, trăsăturile aspre şi ţinea buzele ţuguiate, îmbufnat, ca şi cum îl bătea un gând neplăcut. Dimineaţa nu scoteai o vorbă de la el nici cu cleştele. Cu toate că băuse *sahlep* zi de zi, toată iarna, Avinash nu izbutise să afle nimic despre el, în afară de faptul că e albanez. Ai fi zis că nu e deloc interesat de politică, dar cu oameni aparent indiferenţi trebuia să fii deosebit de atent. Putea fi informator al sultanului Hamid, sau al Comitetului pentru Unire şi Progres, ori susţinător militant al independenţei Greciei.

Lângă ulcior se afla un coş acoperit, plin cu gogoşi de Damasc. Avinash a luat una în timp ce înapoia ceaşca. Gogoşile erau mari cât palma lui şi devenise dependent de ele de cum o mâncase pe prima. Vara, când căruciorul lui Kerim dispărea, Avinash ducea mai degrabă dorul gogoşilor de Damasc. Acum, muşcând dintr-una, a luat-o pe gangul lung şi întunecos al bazarului, îndreptându-se spre larga curte interioară. Doi muncitori cu cizme de piele trase până la genunchi au intrat în curte dinspre Carsi Mescidi odată cu Avinash. Se ciondăneau pe ceva fără să ridice glasul, dar, când au dat cu ochii de indian, au amuţit. Un băietan somnoros, abia ţinând ochii deschişi – ucenicul giuvaiergiului armean – mătura în faţa prăvăliei.

Sub copertina cafenelei de pe partea Străzii Aurarilor, mai mulţi matinali, ca el, erau aşezaţi pe taburete, cu narghilelele deja bolborosind. Trecând pe lângă ei, Avinash i-a salutat ducând mâna dreaptă la inimă. Oamenii i-au răspuns dând din capetele acoperite cu turbane sau fesuri. Avinash îşi dădea seama că apariţia lui în acest cartier stârnea nedumerire. Obişnuiţii cafenelelor din Smirna erau negustori de mirodenii din Orient, călători, saltimbanci, magicieni şi vânzători de plante medicinale, însă Avinash, un domn bine îmbrăcat din Est, nu-şi prea găsea locul acolo. Se simţeau stânjeniţi în prezenţa lui. Bunicul lui zicea că „mintea îşi doreşte întotdeauna să pună etichete pe orice şi tinde să respingă ceea ce nu poate clasifica“.

În cafenea mirosea a cuişoare, prune, mere şi cafea proaspăt măcinată. Nu era nimeni înăuntru. Un băiat blond mătura podeaua, îngânând un cântec trist, într-o

limbă neînțeleasă de Avinash. Când l-a văzut, proprietarul cafenelei a ridicat ochii de la narghilea și a strigat cât îl ținea gura:

— Hizit, băiete, unde naiba ești? Iute! Fugi și pregătește narghileaua domnului Avinash.

Avinash s-a așezat pe canapea lângă motanul proprietarului, Pamuk.

Motanul, fără să dea vreun semn că i-ar păsa, și-a lins mai departe blana albă. Razele soarelui care jucau pe el, colorate de vitralii, nu-l distrăgeau nicidecum: își făcea netulburat toaleta.

Cu ceașca de cafea în mână, Hasan s-a apropiat de canapeaua unde stătea Avinash. Chiar în spatele lui, băiatul blond care măturase pe jos stătea cu o tavă de alamă pe care se aflau o ceașcă și o farfurioară. Le-a pus pe măsuța din fața canapelei și s-a retras. Încet, fără să-și ia ochii cenușii de la cafetieră, Hasan a umplut ceașca. În aer s-a răspândit un miros delicios de mastic.

Proprietarul cafenelei s-a așezat pe canapea lângă motan și, cu un gest discret pe care doar băieții îl știau, le-a dat de înțeles că trebuie să șteargă praful de pe mese. Avinash a scos un mușțiuc de la brâu și l-a potrivit în tubul de cauciuc al narghilelei. Pamuk își îndesase capul în palma lui Hasan.

— Uită-te la fandositul ăsta. Ce bine te cunoaște!

— Păi cum altfel, domnule Avinash? Doar s-a născut aici, în curtea din spate. Știți, se spune că, dacă îngrijești o pisică, faci o faptă bună. Profetul iubea foarte mult pisicile. Se povestește că în timpul bătăliei de la Uhud, în deșert, în fața armatei lui a apărut o pisică ce își alăpta puii. A pus un străjer lângă ea și a dat ordin ca întreaga armată s-o ocolească. După ce bătălia a luat sfârșit, Profetul a luat pisica cu el, a adus-o acasă și i-a pus numele Muezza. Era o pisică abisiniană, alb cu negru, nu albă ca Pamuk al nostru. Mi-a spus un călător odată că pisicile albe, ca Pamuk, vin din Angora; Pamuk a avut o mamă, dar a fugit. Lumea zice că pisicile sunt egoiste, prefăcute și alte asemenea, dar eu le iubesc oricum.

Avinash descoperise cafeneaua în dimineața de după prima noapte petrecută la han. Îndrăgise din prima clipă privirea calmă, ochii cenușii ai bătrânului proprietar cu barbă albă. Acesta vorbea mult, dar în el sălășluia un înțelept. Punând întrebări iscusite tinerilor clienți fideli, izbutea să-i încurajeze să-și găsească drumul în viață. Era un bărbat vânjos, cu mustață stufoasă, și, înainte să deschidă cafeneaua, fusese paznic de noapte în cartierul Iki Ceșmelik. Încă mai avea o bâtă din vremea aceea; o ținea ascunsă sub canapea și, dacă se isca o ceartă în bazar sau în curtea hanului, lua bâta și îi potolea pe scandalagii. În

cafenea stătea de vorbă cu voce joasă, dar, dacă se înfuria, scotea nişte sunete atât de pline şi puternice, că se auzeau de la celălalt capăt al bazarului.

Cu mişcări îndemânatice a aranjat tutunul persan în pipă şi a aprins cărbunii. Lui Avinash, antrenat să vadă invizibilul, nu i-a scăpat faptul că a pus puţină pastă verde peste tutun. Când a inspirat fumul, prunele şi cireşele din apă au început să danseze vioaie.

— Domnule, v-am zăpăcit cu vorbăria mea.

Avinash privea fascinat dansul cireşelor şi prunelor în apă. S-a aşezat mai bine.

— Nicidecum, Hasan Usta. Conversaţia dumitale e mai dulce chiar decât cafeaua. Dar eu am treburi în oraş. Apoi mă duc la firma noastră de comerţ. Selim, ajutorul meu, trebuie că a ajuns deja acolo. Mai trec pe aici mâine-dimineaţă şi continuăm discuţia.

— S-a întâmplat ceva? Nu veniţi diseară, domnule?

— Nu, în seara asta am treabă în cartierul Bournabat.

— Să fie cu noroc, cu voia Domnului.

— Chiar e un noroc, Hasan. Nu încape îndoială. Nişte doamne levantine au auzit de nestematele mele şi m-au invitat la ceai. Am să le arăt câteva, să vadă despre ce e vorba.

Hasan a zâmbit:

— Bine faceţi, domnule. Dacă doamnele din Bournabat prind veste de nestematele dumneavoastră, veţi deschide o prăvălie pe strada Madama şi veţi uita de noi.

— Cum aş putea uita de narghilelele dumitale, Hasan Usta?

Auzindu-l, uriaşul a zâmbit ca un copil, strângând din ochi. Apoi a devenit dintr-odată serios.

— Domnule, i-a şoptit, am auzit că vor să-l răstoarne pe sultan. Aţi auzit ceva?

În timp ce se îndrepta spre uşa care dădea în strada Aurarilor, Avinash a desfăcut palmele, parcă spunând: „De unde să ştiu?“ Se obişnuise cu încercările lui Hasan de a-l opri în ultimul moment. Oricum, acesta nu se aştepta să primească un răspuns. Spusă la despărţire, ştirea era menită să-i amintească spionului de atitudinea lui politică. Au ieşit împreună pe stradă.

Se auzea bubuit de tunet. Hasan a privit încruntat norii plumburii aduşi de vânt dinspre mare, care întunecau cerul deasupra acoperişurilor.

— În numele libertăţii, bombănea el, i-au asmuţit pe oameni unii împotriva

altora. Aud că bulgarii vor independenţă. Azi, mâine se vor rupe de imperiu. Uită-te la cretani… Nu mai trebuie decât să se alipească Greciei! Acum le mai ţin şi britanicii partea. Dacă ar fi supuşii sultanului, ar mai fi făcut aşa ceva? N-ar fi avut curaj. Dacă tinerii ăştia zurbagii ajung la putere, Domnul să ne aibă în pază. Au să aducă doar neorânduială. Şi mulţi vor avea de suferit, prietene, foarte mulţi. S-ar fi întâmplat asemenea lucruri dacă otomanii erau la putere? Cu siguranţă că nu. E datoria noastră, a tuturor, să lucrăm ca să întărim imperiul şi să-l facem iarăşi demn de respect. Puterea vine din unitate, nu din dezbinare. Nu avem nevoie de „turci“, „greci“ sau „bulgari“. Dacă împărţim omenirea astfel, vom plânge cu lacrimi de sânge. Tinerii ar vrea să spargă ţara asta în naţii acum. Ce ne lipsea când eram cu toţii otomani, mă rog? Ne duceam viaţa fără nici o tulburare.

— De-ar fi bine peste tot, Hasan Usta. Însă nu doar aici a izbucnit vâlvătaia, ci peste tot în lume. Sultanii şi regii nu-şi mai pot păstra tronurile. Tinerii sunt nemulţumiţi pretutindeni. Fără o schimbare, roata sorţii nu se mai învârte. Nu-ţi amărî sufletul bun din pricina asta. E o vreme pentru toate. Acum, la revedere.

— La revedere, domnule.

Ploaia se înteţise, rigolele de pe marginea străzii deveniseră pârâiaşe, umflate, de dădeau pe dinafară. Avinash a scos o monedă de cinci piaştri din buzunarul hainei, a pus-o în palma lui Hasan şi a dispărut în bazarul acoperit din piaţa nouă, care şerpuia printre hanuri şi curţi.

Mărturisirea

Din camera de sus, Juliette şi cele două servitoare, Irini şi Zoe, au auzit întâi uşa bibliotecii trântindu-se, apoi zgomot de paşi pe scara de lemn. Ca şi cum n-ar fi fost destul că alerga în casă, Edith a intrat cu o falcă în cer şi una în pământ, fără să bată. Părul negru, cârlionţat, i se revărsase peste faţă şi spate asemenea unui râu năvalnic, ochii îi luceau parcă era o sălbăticiune. Degetele lui Irini, care încheia la spate rochia lui Juliette, s-au oprit la jumătate, în dreptul omoplaţilor stăpânei. Zoe a scăpat din mână perna pe care o înfoia a nu ştiu câta oară. Juliette a dat s-o mustre, dar vorbele i-au îngheţat pe buze.

Din doi paşi, Edith s-a aşezat între mama ei şi oglinda de podea. A strigat cu voce atât de puternică, de s-a auzit până în pivniţă:

— Să-mi explici pe loc! Imediat! Cine mai e şi Nikolas Dimos? Ce dracu' ai făcut, de vine un ticălos de străin să declare că Nikolas Dimos e tatăl meu?

Îi venea s-o strângă pe maică-sa de gât. Tremura din cap până în picioare, dar în acelaşi timp vedea cum se limpezeşte totul: părul ei negru, şoaptele vecinilor de pe vremea când era copil, slujnicele, ochii mamei întorcându-se de la ea de parcă îi amintea de ceva ruşinos, sora şi fraţii ei luând-o peste picior când erau adunaţi la cină: „Pe tine te-au adus ţiganii, Edith, de-aia ai sprâncene aşa groase."

Bineînţeles!

La acest gând a năpădit-o o furie clocotitoare ca lava unui vulcan; ochii, urechile şi gâtul îi ardeau. Atitudinea inexplicabil de rece şi distantă a mamei faţă de ea nu se datora vreunei greşeli făcute de Edith, ci ruşinii resimţite de Juliette. De ani de zile îşi vedea vina întrupată în fiica ei. Ori de câte ori se uita la Edith îşi amintea de legătura ei nelegitimă şi se cutremura. Pentru pornirea spre răzvrătire dăduse mereu vina pe fiica ei, nu pe ea însăşi. „Edith dragă, *ma chérie*, fii ascultătoare şi n-o mai necăji pe mama ta, *d'accord* ? Uite, iar ai alergat şi te-ai ciufulit. Te porţi aşa ca să-mi faci în necaz?"

Nu, Edith nu făcuse niciodată nimic ca să-şi necăjească mama, dar acum, după cele aflate astăzi, înţelegea că mama ei s-ar fi supărat orice ar fi făcut. Simpla ei prezenţă o scotea din fire. Edith purtase acea povară fără nici un motiv. Era nevinovată. Şi tatăl ei? Ştiuse că e odrasla altui bărbat?

— Sunt invenţii… minciuni, calomnii, a spus Juliette cu fermitate; le-a dat pe Zoe şi Irini afară din cameră şi s-a aşezat pe marginea patului abia făcut: Ştii că tatăl tău te-a iubit din tot sufletul.

Lui Edith i se rupea inima, nu de mila mamei ei, care stătea acolo parcă împuţinată, surpată în ea însăşi, cu rochia încheiată doar pe jumătate, ci de mila tatălui, care o crezuse a fi copila lui. *Monsieur* Lamarck nu merita să fie înşelat, să fie trădat astfel. Îşi iubise fiica din toată inima, fusese cel mai bun prieten al ei. Ori ştiuse de infidelitatea soţiei şi voise s-o apere pe fetiţă, fructul păcatului ei? Charles Lamarck, omul cu inimă mare! Tot ce crezuse Edith că e adevărat îi aluneca acum printre degete. Se înroşise la faţă, mânia o năpădea val după val.

— Povesteşte-mi tot, de la început. Cu toate amănuntele, te rog.

— Nu e nimic de povestit. Sunt doar bârfe vechi. Negustorul acela, Nikolas Dimos, era îndrăgostit nebuneşte de mine. Bătea drumul între Atena şi Smirna,

cumpăra strugurii bunicului tău ca să facă vin și stătea la noi acasă. Odată, când n-am fost atentă, a tăbărât pe mine. L-am respins, s-a înfuriat, m-a amenințat și a plecat. Văd însă că, înainte să moară, a pus la cale un ultim gest de răzbunare. L-a trimis pe așa-zisul ăla avocat până aici să-ți dea vestea. Of, nefericita de mine! Până și fiica mea s-a lăsat înșelată de bârfe.

Edith se învârtea între ușă și fereastră, cu brațele încrucișate peste piept. Parcă intrase în priză. Fiecare șuviță de păr – a cărui proveniență nu mai era un mister – se electrizase; capul îi era înconjurat de o aură neagră.

— Vreau adevărul, *maman*. Poate să-i duci de nas pe prietenii tăi cu poveștile tale melodramatice, dar pe mine, nu. De ce mi-ar lăsa un străin o avere ca să se răzbune pe tine? Și de ce crezi că a venit avocatul? Mai e și o casă! Bag mâna în foc că știi care. Dacă spun strada Vasili, îți împrospătez memoria?

Juliette a dus mâna la gură. La așa ceva nu se așteptase. Nu mai avea scăpare. A întins mâna, a tras sertarul noptierei, a luat o țigară din rezerva pe care o ținea ascunsă acolo, a pus-o într-un țigaret de fildeș și a așteptat. Apoi și-a amintit că nu are cine să i-o aprindă și s-a aplecat spre bricheta de lemn de pe măsuța de toaletă. Când a început să vorbească, vocea îi era gravă, de bas, ca a fiicei sale.

— Eram tânără, Edith. Mă puseseră să mă căsătoresc cu un bătrân. Pe vremea aceea tatăl tău nici măcar nu dădea pe acasă. Dacă propriii lui copii l-ar fi întâlnit pe stradă, nu l-ar fi recunoscut. Chiar așa stăteau lucrurile. Vrei adevărul? Atunci află adevărul, fata mea. Musafirii stăteau mult mai mult cu noi la masă decât tatăl tău; ei îmi mângâiau sufletul tânăr cu vorbe pe care el nici măcar nu le știa. Cât despre el, dacă nu era plecat în călătorie de afaceri, atunci își petrecea timpul cu prietenii, la Cercle Européen sau la New Club. Ori se închidea în bibliotecă și scria la cartea aia blestemată, care nu se mai termina. Dacă vrei cumva să crezi că răposatul a fost o victimă, să nu pierzi din vedere că el însuși a comis multe păcate.

Edith stătea la fereastră și își rodea unghiile. Vasăzică asta șușoteau vecinii între ei când stăteau tolăniți în șezlonguri pe veranda lor în lungile după-amiezi fierbinți. Sensibilă ca orice copil, ghicise că, îndărătul evantaielor, cleveteau despre ceva în legătură cu ea. Când alerga împreună cu prietenii ei prin grădinile înecate în verdeață, Edith se apropia de femei și, prefăcându-se că-și leagă șireturile pantofilor, trăgea cu urechea și ținea minte vorbele auzite, așa cum își umplea buzunarele cu pietricele adunate de pe plajă.

— Și atunci, draga mea, *monsieur* Lamarck l-a înșfăcat pe atenian de guler și l-a ridicat…

— Vai, *mon Dieu*, ce spui acolo?

— Dar, dragă, era așa nesocotit!

— A, *oui*. S-a apucat și a cumpărat o casă. Ba i-a mai și pus pe hamali să care un pian înăuntru, fiindcă doamnei Știi-Tu-Cum îi place să cânte la pian.

— Ei, dar *ti romantiko*, ce romantic! *Monsieur* Lamarck l-a bătut rău, nu? Și ce-a mai fost pe urmă?

— Dacă ai ști… Terchea-berchea ăla abia dacă a scăpat cu viață, s-a trezit aruncat pe stradă, cu hainele rupte.

— Nu mai spune!

— După asta a sărit pe primul vapor și a fugit în țara lui.

Femeile care vorbeau astfel amuțeau brusc, văzând că Edith tot își mai înnoda șireturile. Sau, crezând că fetița nu le vede, arătau spre ea cu o mișcare din cap: „Și copilul…?“

Edith își amintea cu câtă nerăbdare aștepta în tăcerea care se lăsase. Acum însă, o pace a coborât pe neașteptate asupra ei. Vestea adusă de avocat era ca un balsam pe o rană despre care nu știuse că există. O copleșea un val de emoții cum nu mai încercase de mult timp: ușurare, fericire, exaltare…. ori nu cumva se simțea victorioasă?

S-a întors spre mama ei, pe fața căreia nu era nici una din expresiile exersate în fața oglinzii. Juliette fuma, uitându-se la ușă cu o privire absentă. Edith n-o mai văzuse niciodată așa de sinceră, de lipsită de apărare. După ce se îngrozise văzând că secretul pe care îl purtase în suflet e dat în vileag, Juliette părea că a scăpat de o povară. Mărturisirea o liniștise și o făcuse sinceră; devenise astfel mama după care tânjise atâta vreme. Oare zidul care le despărțea se dărâma în sfârșit? Nu era momentul potrivit! Edith nu voia să se înduioșeze tocmai acum, când era îndreptățită s-o urască. A întrebat cu răceală în glas:

— Și casa din strada Vasili?

— La început mi-a cerut să-l părăsesc pe tatăl tău și să fug cu el la Atena. Era imposibil! Ce obrăznicie! Am refuzat, bineînțeles. Însă el nu-mi dădea pace. Încăpățânat cum era, a cumpărat o casă doar ca să fie aproape de mine. Zicea că o să se mute la Smirna! Până când tatăl tău s-a descotorosit de-a binelea de el, a apucat să mobileze casa aceea de parcă locuiam eu acolo. Era un visător!

Edith s-a oprit brusc în mijlocul camerei. Își amintise ceva. O întâmplare la care nu se mai gândise de ani de zile îi revenea încet, încet în minte, asemenea unui vis de mult uitat.

În camera unde erau primiți vizitatorii la școala de pe lângă mănăstirea din

Paris, un străin ciudat venise s-o vadă. Avea o bărbuţă ascuţită care îl făcea să semene cu un ţap şi ochi trişti…

— *Salut*, Edith. Ţi-am adus rahat turcesc cu aromă de trandafiri. Sper să-ţi placă. M-am gândit că poate îi duci dorul.

Purta o redingotă elegantă peste cămaşa albă, frumos apretată, cu guler ca aripile de rândunică; din buzunarul vestei îi atârna un lanţ de aur. Ochii înfundaţi în orbite erau negri ca măslinele de Ayvalik şi înconjuraţi de cearcăne întunecate.

De dincolo de uşă răzbăteau chicoteli. Erau celelalte fete. Cele care o tachinau din cauza francezei ei levantine, care o luau peste picior din cauză că era mică de statură. Străinul cu înfăţişare ciudată avea o barbă ascuţită şi o chică ciufulită ca un cuib de pasăre. Lui Edith îi scăpase părul din coadă, şi câteva şuviţe îi cădeau peste obraji. Nu se putea lămuri dacă pe faţa bărbatului se citea durere sau bucurie.

— Am auzit că eşti din Smirna. Am locuit şi eu acolo cu ani în urmă. E cel mai frumos oraş din lume, dacă mă întrebi pe mine. I se spune Perla Orientului.

Era o situaţie ciudată, stânjenitoare. Ochii i-au alunecat spre mâinile vizitatorului. A răsuflat uşurată când a auzit bătând clopotul, chemându-le la orele de studiu de după-amiază.

— *Kali tibi kori mou, omorfia mou.*

A deschis buzele groase, purpurii, ca şi cum ar fi vrut să mai spună ceva, dar s-a răzgândit pe loc. Melonul lui a dispărut pe nesfârşita scară de marmură a şcolii.

— Să ai parte de mult noroc în viaţă, fiică frumoasă.

Dintr-odată a luat-o cu ameţeală. Poticnindu-se, s-a aşezat pe taburetul din faţa măsuţei de toaletă. Emoţii contradictorii o copleşeau. Mânia s-a preschimbat în tristeţe. Inima a început să-i tresalte, însufleţită de o bucurie ce nu-şi avea locul.

Poate că Nikolas Dimos pusese atâta suflet în visurile despre fiica lui de peste mare, că o punte inefabilă luase naştere între cele două conştiinţe. Edith simţise de mult această legătură. În adâncul inimii ştiuse dintotdeauna că există ceva care o leagă de un loc îndepărtat. Iubirea tatălui ei fusese un far care trimitea mesaje din mijlocul mării. În toţi aceşti ani lansase semnale luminoase cu răbdare şi perseverenţă, aşteptând ca Edith să le ia în seamă.

Descoperea acum sentimentele lui Nikolas Dimos în propria ei inimă. Durerea care o chinuise încă din copilărie nu era a ei, ci a tatălui cu ochi negri. Golul care o ardea pe dinăuntru era doar ecoul îndepărtat al melancoliei lui Nikolas Dimos, îndrăgostitul părăsit de iubită. O iubise cu adevărat pe Juliette. Din pricină că

suferise îngrozitor, nu se căsătorise, deși era tânăr. De la depărtare, se uitase cum crește fiica lui cu ochi negri și păr negru în Bournabat și, în cele din urmă, chinuit de pneumonie, i-a lăsat moștenire întreaga avere și casa pe care o cumpărase nutrind cine știe ce visuri.

Tristețea care apăsase pe sufletul lui Edith, la fel ca rușinea mamei, și care o îndepărtase de oameni, nu era a ei, ci a lui Nikolas Dimos. Să poată oare visurile împlinite doar pe jumătate, mâhnirile și suferințele, pierderea unei mame, a unui tată, a strămoșilor, să invadeze inima cuiva? Dacă așa stăteau lucrurile, dacă ar putea smulge din rădăcină acele sentimente care nu erau ale ei, ar putea lua viața de la capăt, ca o gură de aer proaspăt. Pe deasupra, avea acum o casă în care putea trăi singură, fără să fie nevoită să vorbească cu cineva înainte de prânz!

Bucuria i-a umplut din nou inima, și Edith s-a lăsat în voia ei.

Iubire

În seara aceea, Edith și-a făcut apariția în societate prima oară după mulți ani. În lumina descoperirilor privind lumea ei interioară, se simțea ușoară ca o pană și strălucea de încântare cu gândul la viața cu totul nouă care o aștepta. A intrat plutind în salonul conacului. Era atât de frumoasă și elegantă, încât Avinash, care arăta smaralde și safire musafirelor lui Juliette, a știut dintr-o ochire că o va iubi neîncetat câte zile va avea.

Când Avinash a început să primească invitații la conacele levantine, umblau deja multe zvonuri despre mezina lui *monsieur* Lamarck, cea care nu mai ieșise în lume de ceva vreme. Într-un grup de persoane cunoscute a fi prietene apropiate ale lui Juliette se șoptea că tânăra e bolnavă și a rămas într-un sanatoriu din Germania. Alții erau de părere că, după ce își terminase studiile, se stabilise la Paris. Cu toții, de la doamnele lungite în șezlonguri lângă artezienele ornamentale la oamenii de afaceri care trăgeau din pipă, aveau câte o teorie despre dispariția lui Edith și se părea că întreaga societate levantină din Bournabat își pusese în gând să-l vindece pe Avinash de ignoranță în această privință.

— Din nefericire, Edith a contractat o boală deosebit de periculoasă. Boala i s-

a întins la plămâni. De aceea, Juliette a dus-o în Germania, unde biata fată a şi rămas.

— Aşa am auzit şi eu. Se pare că e la un sanatoriu din Elveţia.

— Eu am auzit că la Baden-Baden.

— Aiurea! Edith voia să stea o vreme la Paris ca să pătrundă în cercurile literare. Ştiu de la ea personal.

— Între noi vorbind, *monsieur* Pillai, adevărul e că Edith a fost amanta unui poet. Locuieşte într-o mansardă din Montparnasse.

— Eşti greşit informată, draga mea. Edith a intrat în organizaţia femeilor de litere. Susţin ceva ce se cheamă drepturile femeilor.

— Fac dragoste cu femei, nu cu bărbaţi!

— A, dar e greu să ţi-o închipui pe micuţa Edith cu femei, nu?

— Nu cred o vorbă. În realitate e amanta unui poet. Şi mai pozează pentru un artist ca să câştige bani.

— Bine, *mon cher*, dar Edith nu are nevoie să câştige bani! Ce? Nu cumva…?

— Mai bine nu întrebi. Înainte de moartea lui Charles ,afacerea lui era în pragul falimentului. Fiii au fost salvaţi de ginere, Philippe Cantebury. Sau, dar n-ai aflat de la mine, erau într-o situaţie fără ieşire, şi Philippe a cumpărat tot. Să nu dai crezare numelui care implică un parteneriat – Lamarck şi fiii a trecut în mâinile lui Cantebury.

În zumzetul de voci din salonul acum plin de oaspeţi, Avinash nu a înţeles imediat că tânăra cu ochi strălucitori îmbrăcată în rochie roşu rubiniu e fiica fermecătoarei *madame* Lamarck, care îi săruta pe toţi pe obraji şi discuta cu vioiciune. Cum de ghicise? Spre deosebire de intrarea modestă a fiicei, Juliette intrase în cameră parcă purtată de vânt, stârnind un freamăt printre musafirii care sorbeau vinul ce tocmai le fusese servit de pe tăvi de argint şi făceau conversaţie cu glasuri scăzute. Deschizând larg braţele, ca şi cum voia să-i îmbrăţişeze pe toţi, Juliette strigase:

— Dragi oaspeţi, fiţi bineveniţi! Ce plăcere să vă primesc. Trebuie să-mi cer scuze că am întârziat. *Excusez-moi, s'il vous plaît*. A fost nevoie să fac un control de ultim minut în bucătărie. Doar mă cunoaşteţi: am vrut cu orice chip să verific dacă brânzeturile, caviarul şi heringul sunt aranjate cum trebuie pe platouri. Cum mă şi aşteptam, era nevoie de atingerea mea magică. Vă rog să mă iertaţi.

Avea o rochie de mătase verde, care îi punea în valoare decolteul trandafiriu, iar limbile galbene şi roşii ale focului din cămin împrumutau luciri atât de

ademenitoare părului ei, că îţi venea să-l mângâi. Juliette Lamarck era o femeie frumoasă. Poate că trăsăturile îi erau puţin prea ascuţite pentru gustul lui Avinash, însă era fără discuţie atrăgătoare. Şi puternică. Atmosfera sobră din salon s-a risipit din clipa când şi-a făcut spectaculoasa intrare. Întocmai ca un fluture, Juliette trecea de la un musafir la altul, creând legături între ei.

— Bună seara, Peter, *mon cher*. Ce drăguţ din partea ta că ai venit. Suntem vecini cu numele, dar nu apucăm să ne vedem. Ce mai face mama ta? Păcat că n-a putut veni; îi voi face curând o vizită. Poznaşul acela simpatic de Eduard mai are de gând să se întoarcă de la New York? La vară, cu voia Domnului, aşa-i? *Très bien*. N-ai făcut cunoştinţă cu doctorul Arnott, dacă nu mă înşel. A venit anul trecut de la New York. Lucrează în Paradiso, dar aud că ni se va alătura la vară. Aşa va fi, doctore? Daţi-mi voie să vi-l prezint pe Peter, fiul cel mare al mult stimatei mele vecine, Helene Thomas-Cook. Peter e un adevărat prinţ de Bournabat, născut şi crescut aici. Şi îl interesează foarte mult antichităţile. Cu permisiunea voastră, să-i dăm cuvântul ca să vă descrie cartierul. Poate că într-o zi vă va lua la Vourla în barca lui cu pânze.

— Lady Dulcinea! Ce frumos arată rochia aceasta pe dumneavoastră! Pe nimeni altcineva n-ar arăta aşa. Sunteţi aşa de elegantă, orice purtaţi vă vine bine, însă rochia aceasta e magnifică! V-a făcut-o Dimitrula, nu? Sunt absolut sigură. Croitorii de la Paris nu se pot pune cu măiestria Dimitrulei. A venit tocmai de la Smirna ca să coasă uniforme noi pentru servitoarele mele, binecuvântată fie. Nora mea cea tânără şi-a făcut recent la ea o rochie de seară din mătase de culoarea lavandei. O rochie fabuloasă. A, vorbesc de ea şi iat-o. Marie, *darling*, tocmai vorbeam de tine cu Lady Dulcinea. Vino lângă noi.

— Brânza aceasta nu e rea, ce ziceţi, *monsieur* Dumont? L-am trimis pe majordom la Fasoula anume ca să cumpere camembert. Găseşti tot ce vrei la magazinul de delicatese al lui Yorgo. Luaţi un biscuit sărat. Ce văd? Paharul e gol! Sotiraki, te uiţi încoace, *se parakalo*? Adu-i lui *monsieur* Dumont un cocteil cu gin! *Grigora!* Repede! Ori poate preferaţi vin roşu, *monsieur* Dumont?

Avinash a înţeles de cum a văzut-o că, în ciuda râsului voios, Juliette îşi purta exuberanţa ca pe o mască. În adâncul ochilor verzi-albăstrui, neliniştea lucea asemenea lămpilor cu lumină intermitentă de pe bărcile de pescari. Dacă ridicai privirea de la buze şi te uitai în ochii ei, vedeai o femeie nervoasă, chiar speriată. În rarele momente când nu vorbea, de pildă când îl asculta politicoasă pe unul din musafiri, sprâncenele ei vopsite cu henna dădeau să se încrunte. Cu pătrunderea căpătată datorită profesiei, spionul indian a înregistrat toate semnele

neliniștii care o rodea și le-a pus la păstrare într-un colț al minții.

— A, *monsieur* Pillai, ce plăcere să vă văd. Ce onoare! Vă mulțumesc că mi-ați acceptat invitația și nu m-ați dezamăgit. Sper că ați adus una sau două din minunatele dumneavoastră nestemate. A, *très bien*, ați început deja să le arătați. Bietele doamne din Bournabat abia așteptau, firește. Și aveau de ce. Pietrele sunt splendide! Rămâneți la cină, *n'est-ce pas*? O clipă doar, să vă prezint doamnei Dumont. Ca să nu lungesc vorba, are o superbă colecție de biju…

Când a întors privirea ca să vadă la ce se uita musafirul, lui Juliette i-au înghețat vorbele pe buze și în salon s-a făcut tăcere. Toți s-au întors spre ușă. În liniștea care se lăsase dintr-odată, văzând mulțimea de ochi îndreptată asupra ei, Edith a zâmbit. Ținând o mână pe clanță, cu cealaltă ridicând un pahar luat de pe tava dusă de un servitor, Edith a spus:

— Bună seara.

Toți se uitau la ea, curioși, dar și impresionați. Avinash a simțit că i se încing urechile. Cum era cu putință ca o voce atât de profundă să iasă dintr-un gât atât de subțire, ca de lebădă? I s-a pus un nod în gât. Ochii fetei, care i-au întâlnit o clipă pe ai lui, aveau căldura tăciunilor aprinși; buzele moi erau de un trandafiriu închis, ca petalele florilor din care Yakoumi extrăgea uleiul. A urmărit-o din priviri pe această misterioasă fiică a soților Lamarck, al cărei nume îl auzise de nenumărate ori, până a ajuns în mijlocul încăperii. Din felul în care vorbea, se comporta, își ținea capul, Edith se vădea a fi nu mezina naivă a unui moșier, ci o femeie deja matură. Nu cocheta cu ceilalți ca mama ei, dar în ochii ei se aprindea din când în când o scânteie arătând că trupul ei gustase pasiuni secrete și găsise satisfacție fără să se rușineze. Și asta nu era tot.

Avinash și-a dat seama cu durere, ca și cum îl înțepase cineva în inimă, că această femeie nu va accepta niciodată, în nici o împrejurare, să fie vioara a doua, față de nici un bărbat; nu va găsi niciodată alături de un bărbat tihna și plăcerea pe care le găsea în singurătate. Pe de altă parte, Avinash a știut imediat că golul din inima lui nu va putea fi umplut decât de atingerea acelei guri ca un boboc de trandafir. Dorul care îl chinuise în secret de când se știa nu putea să se ostoiască decât în brațele ei. De cum a văzut-o, disperarea și gelozia stârnite în el de încrederea în sine a lui Edith i-au intrat în sânge ca o otravă.

Chiar când era să-i atingă cu buzele mâna delicată, mirosind a lavandă, prietenele lui Edith din copilărie au înconjurat-o, țipând încântate că o văd la petrecere:

— Edith *mou*, ce surpriză! Erai în Smirna?

Au tras-o spre o sofa de mătase roz, într-un colţ îndepărtat al salonului.

— Unde-ai fost, dragă? Nu te-a mai văzut nimeni de doi ani. La drept vorbind, ne-am simţit jignite.

— Hai, avem atâtea să-ţi povestim. N-o să-ţi vină să-ţi crezi urechilor.

După ce s-a înserat de-a binelea, ceaiul s-a transformat într-un dineu somptuos. Avinash a încercat în van să se apropie de Edith. Un ataşat de la legaţia Franţei se aşezase lângă ea şi îi vorbea fără oprire. Când fata a zâmbit de la celălalt capăt al mesei, parcă cerându-şi scuze, Avinash a văzut că are strungăreaţă. Acest spaţiu dintre dinţii din faţă i-a aprins şi mai tare dorinţa. O clipă, poate nici atât, ochii li s-au întâlnit. De sub genele răsfrânte, ochii ei negri au sclipit ca tăciunii fierbinţi şi o înţelegere tăcută s-a pecetluit între ei. Cel puţin aşa i s-a părut lui Avinash, îmbătat cum era de prima iubire.

Ataşatul francez striga sâsâit către Juliette, care era aşezată în capul mesei.

— Onorată doamnă, *madame* Juliette, dacă fiica dumneavoastră s-ar fi născut băiat, aş fi înscris-o pe dată la cursurile de pregătire pentru spioni. Nu s-a mai auzit pe aici accent de Istanbul atât de pur, nici măcar la tinerele turcoaice. Bravo, domnişoară.

Se vedea cât de colo că omul băuse prea mult din vinul care trecea din mână în mână ca apa. Juliette a dat cu răceală din cap, cu expresia folosită atunci când vorbea cu servitorii. Unii dintre musafiri au aruncat priviri furişe spre Avinash.

Edith s-a prins în discuţie.

— De fapt, nu ştiu prea multă turcă. Am învăţat o brumă de la majordomul nostru, Mustafa, şi de la soţia lui, Sidika, când eram copil. Apoi, la şcoala din Paris, cea mai bună prietenă a mea a fost o fată dintr-o familie bogată din Istanbul. Când voiam să ne spunem ceva în secret vorbeam în turceşte, ca să nu înţeleagă celelalte fete. De aceea pot rosti trei, patru cuvinte cu accent de Istanbul.

Juliette s-a strâmbat. Se vedea cât de colo că o agasa faptul că fiica ei ştia turceşte. Avinash a reţinut acest amănunt.

— Ce supă delicioasă! Peştele ţi se topeşte în gură! Într-un cuvânt, e perfectă, a spus femeia durdulie aşezată lângă Avinash.

Era una din prietenele care o trăseseră pe Edith pe sofaua din colţ. Obrajii rozalii îi plesneau de sănătate – se vedea că fusese hrănită cu friptură şi trufe. Începea propoziţiile în franceză şi le încheia în greacă, dar nimeni nu se mira. Comesenii încuviinţau dând din cap.

Mâncarea era într-adevăr savuroasă, dar, ca de obicei, lui Avinash îi era greu să se țină de dieta lui vegetariană fără să se arate nepoliticos față de gazde. „Să nu refuzi niciodată mâncarea oferită; pune-o pe farfurie. Dacă n-o poți mânca, las-o acolo.“ Așa îl sfătuise bunicul când vorbiseră de mâncare înainte să plece în Anglia.

— Doriți o felie de *quiche*, *monsieur* Pillai? Bucătarul nostru șef face minuni din dovleac, brânză și smântână. Gustați, vă rog.

Cuvintele rostite de Edith din cealaltă parte a mesei nu aveau nimic ieșit din comun, însă Avinash le-a auzit distinct pe fiecare, a perceput fiecare tremur al buzelor ei, fiecare mișcare, cât de ușoară, a încheieturii ei subțiri, împodobită de o brățară cu diamante, drept un mesaj codificat, asemenea celor învățate la pregătirea pentru Serviciul Secret. Privirile pe care le schimbau pe deasupra veselei de porțelan și tacâmurilor de argint erau încărcate cu multe emoții. În primul rând exprimau înțelegere și respect. Edith îi pricepuse dilema, îi înțelegea și respecta alegerea. Nu strigase cu grijă prefăcută „Vai, *monsieur* Pillai, dragule, nu ți-a plăcut supa?!“, cum ar fi făcut celelalte femei de la masă văzând bucățile de pește plutind în farfuria lui. Edith vorbise cu voce joasă, parcă mângâindu-i sufletul. Poate că, în timp ce îl privea pe deasupra platoului cu *quiche*, în ochii ei negri ca smoala se ascundea o promisiune, speranță și – da, de ce nu? – iubire.

Cineva striga:

— Uite, dau în scris: îl vor răsturna pe sultan în mai puțin de un an! a glăsuit din nou ataşatul francez de lângă Edith. Știu, fiindcă am prieteni la Paris. Credeți că rebeliunea va fi organizată de la Paris, nu? Sau din Salonic, ha, ha, ha. Doamne, doctore, se vede clar că abia ați venit din Europa. Nu, stimate domn, vă înșelați. Revoluția va fi organizată din Germania. Veți vedea. Și dacă ce spun nu se întâmplă în mai puțin de un an…

A dat peste cap paharul de vin, întrebându-se în sinea lui ce va face dacă prezicerea lui nu se va îndeplini. N-a avut prea mult timp de gândire, căci, după ce a pus jos paharul gol, atenția tuturor se întorsese spre capul mesei.

Juliette Lamarck s-a ridicat în picioare, bătând cu lama cuțitului în paharul de cristal.

— Dragi prieteni, astăzi ni s-a alăturat un oaspete nou, demn de toată stima. Locuiește în Smirna de mai bine de un an, dar abia acum avem plăcerea să-l cunoaștem. Provine dintr-o distinsă familie din Bombay și a fost unul din primii studenți indieni care au absolvit Universitatea din Oxford. Cu permisiunea voastră aș dori să ridic paharul în cinstea noului nostru prieten. În sănătatea lui

Avinash Pillai!

Cu cine făcut Avinash cunoștință după aceea și despre ce a vorbit? Nu-și mai amintea nimic. A doua zi dimineața, când stătea întins pe salteaua de paie în hanul Menzilhane, încercând să înțeleagă furtuna care se dezlănțuise în el de cum o zărise pe Edith, a prefirat în minte evenimentele din seara de dinainte, ba chiar și-a amintit de neliniștea zugrăvită pe fața lui Juliette, în aparență preț de numai câteva secunde, atunci când fiica ei apăruse în ușa salonului. Când fata ridicase degetele cu inele cu smarald spre buzele lui, ceva zvâcnise în stomacul lui Avinash.

La han, vocea catifelată a muezinului Nuri i-a umplut camera. Întins pe saltea, Avinash revedea iar și iar scena. De fiecare dată când degetele albe și subțiri îi atingeau buzele, stomacul i se strângea, și inima îi bătea nebunește.

Avinash Pillai se îndrăgostise prima oară în viața lui.

Urzeala de secrete a țigăncii Yasemin

— Și de atunci, dragilor, în fiecare după-amiază, în casa cu grădină de la capătul străzii Vasili, cei doi – știți voi cine – sub un văl de fum de la haşişul din narghilea… Ce mișcări! Ce figuri! Nu mă întrebați mai multe.

Când povestea asta a ajuns la mine, nici Edith și Avinash, nici strada pe care se afla casa unde se întâlneau și făceau dragoste în fiecare după-amiază nu mai erau. Dar țiganca Yasemin încă mai bătea străzile, mergea din ușă în ușă și vrăjea femeile cu poveștile ei despre europenii bogați.

Trecuse multă vreme de când mă găsiseră zăcând inconștientă, chiar înainte de ivirea zorilor, în grădina casei din strada Bulbul. Poate un an, poate doi, nu știu. Timpul îşi pierduse înţelesul. N-am avut curaj să ies pe străzile orașului meu, acum o ruină, dar, în ciuda suferințelor îndurate, în ciuda pierderilor suferite, eram tânără și, cu puterea neabătută a tinereții, am mers mai departe. Sub un nume nou și sub aripa ocrotitoare a familiei de turci care m-au luat la ei fără să pună nici o întrebare, m-am învățat cu noua mea viață.

Devenisem o Șeherezadă mută, fără trecut, fără semințe, fără glas.

Darul vorbirii, pierdut în dimineața când m-au găsit, a rămas pierdut. Nu

aveam să-l mai recapăt niciodată. Într-un fel era bine, pentru că cei care vorbeau limba mea erau izgoniți din satele unde trăiau de o mie de ani și trimiși pe țărmuri îndepărtate. Nu doream să fiu despărțită de parfumul de scorțișoară al lui Sumbul, cea care mă readusese la viață, și de alte lucruri din acea casă.

Țiganca Yasemin întindea lucrurile scoase din boccea pe o masă mare, frumos lucrată din fier forjat, rămasă de pe vremea europenilor. De cum începea să spună povestea de dragoste dintre Edith și Avinash, petrecută cu douăzeci de ani în urmă, toate femeile se adunau în bucătărie ca s-o asculte cu gura căscată: Sumbul, Mujgan, cumnata ei rămasă văduvă, Makbule Hanim, dădaca Dilber din Etiopia și eu însămi, adică Șeherezada. În bucătărie mirosea a pere pergamute și a ceapă, pe care Gulfidan, o refugiată din Lesbos, o toca neobosită. Dădaca Dilber, negricioasă și aproape la fel de trupeșă ca țiganca Yasemin, îndopa cu lemne cuptorul imens, altă relicvă de pe vremea europenilor, și prăjea barbuni în ulei de măsline. Eu pregăteam salată din frunze de muştar brun și andive culese din grădină, cu mac și bobițe de sâmbovină aduse de la munte de Yasemin.

Ne mutaserăm cu toții într-o casă cunoscută drept Conacul cu Turn, care era mult mai mare. Fusese dată colonelului Hilmi Rahmi, soțul lui Sumbul, ca recompensă pentru succesele din timpul războiului. Doar tatăl lui Hilmi Rahmi, morocănosul Mustafa Efendi, a rămas în casa veche din strada Bulbul, în cartierul musulman.

— Băiatul nostru, Avinash, nu prea avea experiență cu femeile, dar învăța repede. În brațele lui Edith a devenit expert în scurtă vreme. De unde știu? Să zicem că de la pisicile de pe strada Vasili, bine?

Alături de mine, Sumbul – care încă mai era în toate mințile – s-a sprijinit cu coatele pe masă, și-a prins capul blond și obrajii dolofani în palme ca un copil și a ascultat povestea pe care o auzise de nenumărate ori de la vânzătoarea ambulantă. Holba ochii verzi, ba chiar lăsa evantaiul din pene de păun pe chiupul de lut unde țineam grâul. Nu se mai sătura să audă despre pățaniile europenilor. Smirna le datora culoarea, sunetele și parfumul aparte, până când îi pierduse într-o singură noapte. Sumbul se agăța de poveștile lui Yasemin din vremurile apuse așa cum se prinde un naufragiat de colacul de salvare.

Pe masă erau întinse țesăturile aduse de țigancă în boccea: in, mătase, dantelă…

Lumea zicea că țiganca intra în cabanele, vilele și conacele din Bournabat, Boudja și Paradiso, abandonate de grecii și armenii care fugiseră ca să scape cu viață, și lua rochii, bijuterii, pălării, tot ce găsea. E drept că uneori scotea din

boccea o rochie elegantă de in, mirosind la subraţ a locuri îndepărtate, cu guler, dantelă şi jupă de cea mai fină calitate şi care, se vedea imediat, fusese făcută de o croitoreasă mâna întâi.

— Pereţii au urechi, se ştie. Când cei doi amanţi, Avinash şi Edith, se ascundeau după plasa de ţânţari a unei după-amiezi, servitorii doară nu dormeau, aşa-i? Mai târziu, când le ghiceam în zaţul cafelelor, sporovăiau fără oprire. Că tot vorbim de ghicit, umpleţi o ceaşcă de cafea şi daţi-mi să-i citesc viitorul tăcutei noastre Şeherezade. De ce e aşa de tristă? Din ce pricină i s-a legat limba? Hai să găsim un leac pentru necazurile ei.

De când se ştiau, ţiganca Yasemin umbla prin Smirna din casă în casă, cu bocceaua în spate. Nimeni n-ar fi putut spune ce vârstă avea. Sumbul se jura că, atunci când fugise din Plovdiv şi venise la Smirna ca tânără mireasă, Yasemin avea aceeaşi vârstă ca acum. Ridurile de pe faţă nu i se adânciseră câtuşi de puţin. Până şi babele care locuiau în Iki Ceşmelik şi-o aminteau pe vânzătoarea ambulantă încă de când erau copiliţe. Spunea cineva că descoperise secretul nemuririi cutreierând India înainte de era creştină, şi că de atunci nu mai îmbătrânise. De aceea, ca să nu dea naştere la bănuieli, se muta des în alt loc; dar, când a ajuns în Smirna, s-a îndrăgostit aşa de tare de Perla Orientului, că s-a stabilit definitiv aici, cu toate că risca să stârnească inevitabilele bârfe.

Mai umbla vorba şi că, la fel ca toţi ţiganii, Yasemin practica vrăjitoria şi bea sângele de băieţi netăiaţi împrejur. Când eram copil, în cartierele creştine, oamenii mânioşi îi învinuiau pe evrei că le fură copiii şi îi aruncă în butoaie căptuşite cu ţepuşe. Din când în când atacau *kortejo*, casele evreilor sefarzi de pe strada Havralar, unde aceştia locuiau cu chirie în camere mici, în jurul unor curţi murdare. Poveştile despre vrăjile făcute de ţiganca Yasemin nu erau poate decât ecoul unor asemenea legende.

Vrăjitoare sau nu, Yasemin urzise demult o plasă – invizibilă, ca o pânză de păianjen, la fel de subţire şi de rezistentă – în care le prinsese pe femeile din oraş. Era vestită nu doar în cartierele mai sărace, ci şi în Bella Vista, în Punta, chiar şi Bournabat şi conacele europenilor din Boudja. Cocoţată pe saboţi cu tocuri, cu burta atârnându-i peste şalvarii lăbărţaţi în buzunarele cărora zdrăngăneau monede, bătea străzile strigând cu voce limpede:

— A venit vânzătoarea ambulantă, doamnelor! Deschideţi uşile, să vedeţi ce minuni v-a adus!

Şi uşile de la marginile acelei plase încâlcite se deschideau, lăsând-o pe femeia cea trupeşă să intre.

Țiganca Yasemin îi încânta pe săraci cu poveștile de dragoste ale bogătașilor precum Edith Lamarck, iar bogaților le oferea poțiunile magice ale tuşii Aybatan, vânzătoarea de plante medicinale, sau uleiurile vindecătoare ale spițerilor, precum Yakoumi. Pe vremuri, când Avinash aducea pietre prețioase de la Bombay, Yasemin era una din vrăjitoarele care așteptau în portul Smirna, stând în apă până la brâu, sosirea lui Ravi, servitorul lui. Pe lângă asta executa ritualul turnării de plumb topit în apă, ca să alunge spiritele rele, epila cu ceară, ghicea viitorul în zaț de cafea și făcea rost de opiu și haşiș pentru cei dependenți. Se mai zicea și că duce scrisorile amanților de la unul la altul. Măcar că se jura pe trei cărți sfinte că nu înțelege nici greaca, nici araba, nici alfabetul european, femeile știau că izvorul nesecat al bârfelor ei erau tocmai scrisorile pe care le îndesa între sânii enormi.

Chiar dacă jurămintele vor fi fost adevărate și nu știa nici să scrie, nici să citească, limba îi era sprintenă ca un saltimbanc, așa că era în stare să ciripească în toate limbile bătrânului oraș mai ceva decât o pasăre cântătoare. La fel ca limba, numele i se schimba când trecea dintr-un cartier în altul. Din Yasemin devenea Yasemi, din Yasmin – Jasmine.

— Aflați că Edith era narcomană, dependentă de haşiș. De unde știu? Nu mă întreba, scumpete. Iarba verde-purpuriu pe care o inhala era din cea mai cea, cu adevărat magică. Se pricepea să aleagă, zău așa. Restul vi-l puteți închipui singure. Credeți că, dacă nu s-ar fi drogat, s-ar fi culcat cu un indian? Dar atunci carnea i se înfierbânta și nu mai știa ce face… Scotea niște gemete, de-ar fi făcut și pisicile de pe strada Vasili să intre în călduri. Ha, ha, ha! Să mă bată Dumnezeu dacă mint!

Ieșind din pieptul bogat al lui Yasemin, râsetele răsunau între pereții de marmură ai bucătăriei ca explozia unei bombe, făcându-ne pe noi, cele care stăteam în jurul mesei, să tresărim. Sumbul încerca să-i facă semn din ochi și din sprâncene lui Yasemin, fiindcă era de față mătușa Makbule. Makbule Hanim era sora mai mare a socrului lui Sumbul, Mustafa Efendi. Îmi era frică de ea. N-o văzusem niciodată zâmbind. Se ascundea în spatele unui văl negru și stătea cât era ziua de lungă cu mătăniile în mână.

— Când îi era capul plin de fumul unei ierburi așa pure, carnea se preschimba în puf, și prin vine îi curgea mai degrabă sirop decât sânge, dragelor. Pielea indianului era ca o catifea, precum ciocolata cu lapte, mă jur. Edith nu voia să se mărite, dar nici nu putea fără să-l aibă pe indian în patul ei, desfrânata. Cum credeți că-și păstra frumusețea de păpușă? Când devine soț, bărbatul stoarce

sufletul femeii. La fel şi copiii. Edith ştia prea bine.

În timp ce Yasemin îşi freca obrajii fleşcăiţi, amintindu-şi de patimile ei de demult, Sumbul a plecat capul deasupra broderiei la care lucra. Cumnata ei, Mujgan, era mai liniştită, pentru că îşi trimisese fetele adolescente în grădină, să aibă grijă de fiii lui Sumbul. Fără să ia în seamă roşeaţa care acum îi urcase lui Sumbul până la urechi – „Domnul să mă ierte, surioară, doar ştii că tuşa Makbule nu aude nimic“ –, ‚Mujgan stăruia ca vânzătoarea ambulantă să le povestească de-a fir a păr cum făceau dragoste.

De pildă, cum făcea Edith să nu rămână însărcinată? Era stearpă? E adevărat că Avinash făcea exerciţii ca un fachir hindus în fiecare dimineaţă în camera lui? Poate că aceste exerciţii aveau şi menirea să-i reţină sămânţa. E adevărat că avea un cercel cu smarald la mădular? Cum putea face amor având un cercel acolo?

Nu înţelegeau că de stânjeneala mea se ferea Sumbul, nu de a tuşii Makbule?

— Vă jur, dragelor, nu ştiu dacă a fost datorită cercelului sau haşişului, dar Edith nu mi-a cerut nici măcar o dată iarba care scoate copiii din pântec. Pe vremea aceea tocmai asta cereau cele mai multe târfe europene, ca ea. Dacă aţi şti de câte ori am fost chemată în fuga mare la ele acasă! N-aveau nici o ruşine. Îşi ridicau fustele până la brâu, jeleau şi se văietau cu glasurile lor ascuţite: „Ajută-mă, tanti Yasemin, pentru numele lui Dumnezeu! Dă-mi din poţiunea ta magică. Au trecut două luni întregi şi n-am avut nici un vizitator.“ Nu vorbesc de Edith, ci de alte curve. Glasul lui Edith, slavă Domnului, era grav ca sunetul unei tobe de Ramadan. N-am avut norocul să mai aud asemenea voce.

Pe deasupra nasului coroiat, îşi aţintise asupra mea ochii verzi de felină. A arătat cu bărbia spre inelul cu safir pe care îl aveam pe deget.

— Ce te holbezi la mine de parcă te-ar fi atacat un demon? Ce s-a ales de europenii la care ţineaţi cu toatele aşa de tare? Edith a fugit la Paris doar cu o valiză în mână. Netrebnicul de cumnată-su a pus mâna pe toată averea fetei. Afacerile, acţiunile, totul s-a dus pe apa sâmbetei. Iar maică-sa… şi-a căutat-o cu lumânarea. Fiul ei nu i-a găsit nici măcar cenuşa. Astfel şi-a plătit păcatele. Doamne Dumnezeule! Ascultaţi la mine, toate nenorocirile care au doborât-o pe biata doamnă Lamarck au pornit cu mult timp în urmă, când a pretins că pruncul din pântecul ei era al soţului. Şi-a făcut-o cu mâna ei. Cine ştie cunoaşte. Pricepeţi ce spun?

Nu, nu înţelegeam nimic. Când auzeam poveşti despre bogătaşii aceia mi se părea că ascult basme pentru copii. Nu-mi puteam închipui ce ar putea avea de-a face cu mine. Mintea mă purta spre alte lucruri, spre taine doar de mine ştiute.

Când Yasemin a zis „Hai să-ți ghicesc viitorul; să găsim un leac pentru necazurile tale, mă înțelegi?“, cu ochii la inelul pe care draga mea mamă mi-l pusese pe deget și mă îmbrățișase ultima oară, m-a năpădit teama. Să mă fi recunoscut țiganca asta de pe vremea când încă nu eram Șeherezada? Știa ce se întâmplase cu mama? Cu tata? Or fi știind ei că sunt în viață? Mă căutau cumva?

Nu aveam să aflu răspunsul la aceste întrebări decât mulți ani mai târziu, când Yasemin a adus în fața mea un bătrân cu părul atât de lung, că i se încâlcise în barbă. Avinash Pillai. Spionul indian nu mai avea nici un dram din farmecul de pe vremuri. Rătăcea pe străzile noului oraș numit Izmir, unde oamenii vorbeau o singură limbă, un loc al cărui trecut fusese șters, la fel ca numele străzilor. Străzi care miroseau acum a ouă clocite în loc de iasomie.

Yasemin dăduse de el într-un gang întunecos din Tilkilik. Asta a fost la o jumătate de veac după întâmplările pe care le povestesc eu. Bătrânul smintit încă mai ținea la Edith, chiar și la vârsta lui. Numai atunci, când l-am văzut pe Avinash ultima oară, am putut să pun cap la cap frânturile poveștii levantine pe care o spusese țiganca și să înțeleg legătura mea cu sfârșitul acestei istorii. Povestea pe care sâcâitoarea fantomă a lui Sumbul o repeta ca un disc stricat nu era, cum susținea doctorul, născocirea unei minți rătăcite, ci purul adevăr.

Totuși, când am ajuns eu să înțeleg, era prea târziu.

Când a ajuns Avinash să-mi spună povestea, se scursese o jumătate de veac din dimineața în care am găsit trupul lui Sumbul, gol, alb, cu miros de scorțișoară, atârnând din tavan. În locul vilelor, fiecare cu grădina ei, se înălțau imobile rezidențiale, iar vântul care intra pe ferestre nu aducea mireasmă de iasomie, ci miros de cărbune. Până și nopțile când ieșeam tiptil din camera mea și mă strecuram sub plasa de țânțari din camera de la capătul coridorului, nopțile întunecoase petrecute într-un pat aurit nu mai erau decât amintiri dintr-un trecut îndepărtat.

Până când a ajuns Avinash cu povestea la mine, concubina mută pe nume Șeherezada fusese de mult timp lăsată în seama unui veac de singurătate în Conacul cu Turn.

Am să istorisesc totul
De-a fir a păr,
Ca moartea să mă poată găsi
În turnul ăstui conac dărăpănat.

2. *HMS Iron Duke*, navă-amiral a Marinei Regale Britanice, aflată în portul Smirna în septembrie 1922. (N. tr.)

PARTEA A DOUA
PLOUĂ CU BROAȘTE

Psomalani, 1919

— Vin! Vin! Consulatul Britanic a răspândit vestea! Prăvăliile de pe chei au început să se închidă. Întrebați-i pe cei de acolo, dacă nu ne credeți. Pescarii le-au văzut navele când se întorceau de la Lesbos. Oamenii au început să-și pregătească de dormit pe saci și baloturi. Au să ajungă în port mâine, când se crapă de ziuă. De data asta e adevărat.

Când Stavros și alți băieți din cartier au ajuns la Psomalani, Piața Brutarului, Panagiota sărea coarda împreună cu alte fete lângă zidul scund din fața postului de poliție. Băieții, se vedea dintr-o ochire, veniseră alergând într-un suflet de la docuri. Erau cu limba de-un cot, roșii la față, ochii le sticleau zănatici. Învârtind coarda cu o mână, Panagiota trăgea cu coada ochiului la Stavros. Era îmbujorat și obrajii îi erau scăldați de sudoare.

A strigat cu noua lui voce, spartă:

— Aţi auzit, domnilor? Vin!

Băieții din spatele lui i-au repetat vorbele ca niște papagali:

— Vin! Vin! Aţi auzit, domnilor? Vin, cum ne vedeți și vă vedem.

Ultimele cuvinte le-au rostit în turcă, apoi au început să recite ca pe o poezie numele vaselor de război grecești pe care le știau din copilărie:

— *Patris, Themistoklis, Atromitos, Syria*. Au ajuns deja în Lesbos!

Stavros și ceata lui se îndreptau spre mijlocul pieței. Soarele apusese și doar luncile de lângă calea ferată mai erau luminate. Bărbații care jucau zaruri în cafenea nu i-au luat în seamă pe băieții care strigau în piață cu voci răgușite. Mamele care stăteau de vorbă la ferestre nu s-au oprit. Doar bătrânele știrbe care

alegeau linte stând pe scaunele scoase în faţa casei au plescăit din buze, clătinând din cap. Praful se aşternuse peste tot, însă lămâii erau în floare şi întreg cartierul era învăluit într-o mireasmă proaspătă. Mama lui Niko a pus jos, în faţa uşii, maţele peştilor pe care îi curăţase, şi într-o clipită acoperişurile s-au animat. Pisicile care stăteau tolănite pe ţigle de la amiază spălându-şi blana au dat năvală pe strada Menekse.

Deşi se afla la o oarecare distanţă, Panagiota simţea mirosul iute al pielii lui Stavros, un amestec de sare şi sudoare. Parcă i s-a răsucit o vietate în stomac. Era abia luna mai, dar braţele lui, ieşind din mânecile scurte ale cămăşii albastru deschis, erau deja bronzate. Părul i se albise la rădăcină, probabil de la sarea mării, ceea ce însemna că azi fusese la plajă şi înotase ca un peşte. Cât i-ar fi plăcut şi ei să facă la fel, dar, pentru că era fată, s-ar putea să nu aibă nici un prilej. Ce bine trebuie să fie să sari într-un tramvai şi să mergi oriunde vrei, să te arunci în mare de pe o plajă aleasă la întâmplare şi să înoţi spre linia orizontului fără să oboseşti. Fetele nu aveau voie să intre în apă decât când se duceau la Băile Diana pentru picnic, iar acolo nu aveai cum să întinzi braţele şi să tai apa cu mişcări lungi – era prea multă lume de faţă. Nu puteau decât să stea aproape de mal şi să se stropească una pe alta cu apă.

Aceste picnicuri, una din distracţiile preferate ale Panagiotei pe timpul verii, deveniseră şi mai amuzante de când Kyra Eftalia cumpărase un primus de pe strada Frank. De atunci, femeile, când veneau la picnic, aduceau cafea, zahăr, un ibric, ceşti şi linguriţe în coşuri, pe lângă umbrele şi feţe de masă. De prepararea cafelei profitau cel mai mult fetele. Cât timp mamele stăteau în jurul lămpii de gătit şi învârteau în ibric, fetele îşi dădeau brânci una alteia şi cădeau îmbrăcate în apă. Mamele, la început îngrijorate să nu-şi ude hainele şi părul, se linişteau văzând că oricum sunt ude şi le lăsau să se stropească în voie. Acestea fiind spuse, la sfârşitul verii dinainte, mama Panagiotei o dojenise:

— La anul s-a terminat cu ţopăiala în apă. Din primăvara ce vine o să stai cu noi, ca o doamnă.

Panagiota a dat ochii peste cap. Câţiva paşi mai încolo, pe promontoriu, băieţii se aruncau în mare de pe stânci.

Vara dinainte fusese cu mult timp în urmă, îi părea Panagiotei. Atâtea lucruri se schimbaseră în toamna şi iarna aceea, în lume, dar şi în sufletul ei. Războiul cel Mare se sfârşise, Imperiul Otoman fusese înfrânt. Pe când unii din unchiaşii din vecini se bucuraseră, tatăl Panagiotei, băcanul Akis, se trăsese înciudat de mustaţă.

În orice caz, înfrângerea venise mult mai devreme în casa lor. La Crăciunul din 1915, cei doi fraţi mai mari, care fuseseră trimişi într-un batalion de muncă forţată, muriseră. Pierderea băieţilor i-a îndurerat atât de tare, că nu le-a mai păsat cine câştigă şi cine pierde războiul. În timp ce europenii şi creştinii din Smirna sărbătoreau sosirea soldaţilor britanici în oraş, Akis şi Katina mâncau conopidă la lumina lămpii cu kerosen şi se duceau devreme la culcare. Smirna… s-o conducă cine vrea. Din lume nu veneau veşti care să-i facă pe mama şi tatăl Panagiotei să zâmbească. Trecuseră patru ani de la cumplita veste, şi Katina încă mai purta haine de doliu. Nu avea de gând să mai renunţe la ele. Şi oglinzile din casă încă mai erau acoperite cu pânze negre.

În timp ce Akis şi Katina îşi treceau zilele în amorţeală şi nepăsare faţă de cei din jur, parcă erau aruncaţi într-o umbră veşnică, Panagiota intra furtunos în adolescenţă, călare pe un cal nărăvaş, cu frâie trase de hormoni. Cu o vară în urmă, o familie de germani intraseră în apă la Băile Diana cu picioarele dezgolite, într-un loc unde până şi băieţii îi puteau vedea. Toţi cei de faţă – fetele care se înghionteau şi îşi dădeau brânci în apă, tinerii de pe stânci, chiar şi mamele – se minunau uitându-se la picioarele lungi şi albe ale femeilor care se luaseră la întrecere ca şi cum plaja era a lor şi puteau să înoate în voie. În ziua aceea şi-a dat Panagiota seama că Stavros, aflat la celălalt capăt al plajei, nu se uita la femeile pe jumătate goale, ci la ea. Cocoţat în vârful unei stânci, îşi aţintise privirea asupra umerilor bronzaţi ai Panagiotei şi cârlionţilor negri care îi scăpaseră din cozi. Îşi scosese cămaşa, cum făceau pescarii, şi rămăsese gol până la brâu. Sigur, poate să-i fi căzut ochii asupra ei cu totul întâmplător, dar, dacă aşa era, de ce se grăbise să se uite în altă parte când privirile li se întâlniseră? Când el întorsese capul, Panagiota avusese impresia că văzuse din greşeală ceva de ruşine.

Din acea zi, inima ei a fost luată cu asalt de sentimente cum nu mai încercase până atunci. Oriunde dădea de Stavros, simţea că stă cu ochii pe ea. Totodată, ea însăşi îl căuta din ochi peste tot: la sfârşitul zilei de şcoală, seara, în piaţă, duminica dimineaţă la biserică, la brutărie, la prăvălia cu îngheţată de pe chei. Născocea pretexte ca să facă un ocol când pleca de la şcoală şi să treacă prin Kerasohori, unde tatăl lui Stavros ţinea o măcelărie. Uneori, dar foarte rar, băiatul îi dădea tatălui o mână de ajutor în prăvălie sau ducea marfă clienţilor înstăriţi în coşul bicicletei.

Cu toate că se străduia atât, dacă se întâmpla să-l întâlnească, Panagiota întorcea capul şi se făcea că nu-l vede. Prietenele ei, Elpiniki şi Adriana, ştiau

bineînțeles despre ce e vorba. Dacă niște copii care crescuseră împreună în același cartier nu-și mai dădeau binețe pe stradă era ori pentru că se supăraseră, ori că se îndrăgostiseră, ori și una, și alta. Și, de vreme ce Panagiota nu se mai sătura să-și admire imaginea în vitrine, era desigur vorba de a doua situație, nu de prima. De câtva timp, Elpiniki pusese ochii pe Niko, fiul pescarului, iar Minas Puricele îi făcea curte Adrianei. Acum, că Panagiota era topită după Stavros, echipa era completă.

— Flota a plecat ieri din Kavala. Cică la noapte va trece pe lângă Lesbos. Mâine, înaintea zorilor, va fi în Smirna. Vin să ne salveze! Ne aduc libertatea! Nu spuneți că n-ați auzit!

Panagiota învârtea mai departe coarda, ca și cum nu era atentă. I se părea din nou că se află în centrul lumii și toți ochii erau ațintiți asupra ei. Simțea că ia foc, văpaia urcându-i încet de la inimă spre tâmple. A înălțat capul, cu bărbia sus. Cei care au văzut-o pe Panagiota în primăvara aceea s-au mirat văzând cât de repede crescuse. Nu doar picioarele, ci și degetele de la mâini și picioare i se lungiseră. Dintr-odată nu mai știa unde să-și pună mâinile și picioarele, la care nu se gândise până atunci. Schimbările neașteptate petrecute în corpul ei erau stânjenitoare, dar, când o bătrână ca tușa Rozi se uitase la fața ei și scuipase de trei ori în lături, ptiu, ptiu, ptiu, când mama ei îi prinsese iconițe cu Fecioara Maria și însemne contra deochiului pe sub rochie și, desigur, când văzuse ocheadele pe care i le arunca Stavros, înțelesese că nu doar înălțimea, ci și alte lucruri se schimbaseră la ea.

— Hai, lăsați-o mai moale! a strigat unul din uncheșii zbârciți din cafenea, care își prefira mătăniile. De luni de zile tot vin să ne salveze și nu i-a văzut nimeni la față.

— Despre ce luni vorbești, *vre*? Îi așteptăm de mai bine de o sută de ani. Ha, ha, ha!

— Vă jur că vin! Am auzit de la britanici. Toată lumea vorbește la docuri. Pescarii chiar au văzut navele. Nu-i așa, băieți?

Băieții se opriseră în mijlocul pieței și priveau descumpăniți în jur. Crezuseră că vestea va fi prilej de sărbătorire. De ce nu săriseră cu toții în picioare și nu se îmbrățișau cu lacrimi de bucurie în ochi?

— Stavraki, comoara mea! a strigat mama lui din grădinița unde uda trandafirul roșu cu apa dintr-un ulcior.

Pământul se copsese toată ziua la căldura soarelui. Când intra în pământ, apa se preschimba în abur și mirosea ca rozmarinul după ploaie. Bougainvillea își

deschisese florile purpurii şi roşii pe zidurile date cu var ale caselor nu prea înalte din jurul pieţei.

— *Ela*. Hai să-ţi schimbi cămaşa. Eşti leoarcă de sudoare.

Stavros s-a uitat furios înspre ea. O fi momentul potrivit să-ţi faci griji pentru o cămaşă? Panagiota şi-a muşcat buza ca să nu izbucnească în râs. Minas, văzând că nu capătă atenţia la care se aştepta, a ieşit în faţă şi, fără să-şi ia ochii de la Adriana, care sărea coarda mai departe, a început să strige cu glas subţire, zdrăngănind un clopoţel cu o mână, asemenea unui pristav:

Foustanella vine-n Smirna,
După asta, Agia Sofia,
La Mărul Roşu[3] se întoarce Turkos,
Zito zito zito Venizelos![4]

Ceilalţi băieţi i s-au alăturat intonând şi ei marşul. Bătrânele ştirbe dădeau din cap de parcă ascultau o melodie din folclor. Fetele care săreau coarda în faţa zidului de lângă postul de poliţie îşi dădeau coate şi chicoteau. Adriana şi-a prins piciorul în sfoară şi a fost cât pe ce să cadă.

— Surioară, ai ieşit din joc! a ţipat Tasoula, stând aşezată pe zid. Ai ieşit! Ieşi!

Tasoula era sora cea mai mică după Adriana. S-a apucat şi ea să cânte, o melodie populară de data asta. Sora mai mică a lui Elpinki, Afroula, aşezată alături, s-a pus la rândul ei pe cântat.

Aman, aman, yaniyorum ben
Aman, aman, seviyorum sen
Tsifteteli yalelleli.

Of, of, da, am luat foc
Of, of, da, te iubesc,
Tsifteteli yalelleli.

Elpiniki a aruncat coarda pe jos, s-a apropiat înfuriată de zid şi a ciupit-o pe soră-sa de coapsă.

— Taci, că de nu e vai de tine!

— *Kita, kita!* Uite! Drăguţul tău e acolo, surioară! Sunt moartă după tine, Niko. Ha, ha, ha. Bine, tac. Mi-ai făcut vânătăi pe picioare, *mari*! Stai să-i arăt mamei diseară şi o să vedem vai de cine o să fie!

Panagiota se simţea singură, lipsită de apărare în viaţa aceasta nouă, stăpânită

de emoţiile pe care le încerca. Fetele sunt uneori mai urâcioase decât băieţii. Ce era cu ea? În dimineaţa aceea, când se trezise, îşi dăduse seama că *amanedes*, cântecele de dor de care îşi bătuse joc mereu, îi mergeau acum drept la inimă. Câteodată n-ar fi ştiut spune dacă era fericită sau tristă; i se întâmpla să râdă cu Elpiniki sau Adriana, şi apoi să-i vină să plângă din senin. Iar dimineaţa, înainte să plece la şcoală, o apuca dorinţa arzătoare să se ducă pe chei şi să stea cât mai mult timp acolo, privind albastrul mării.

Fetele s-au apucat iar să învârtă coarda. Băieţii s-au aşezat în şir ca soldaţii şi, legănându-şi braţele, mărşăluiau de la un cap al pieţei la celălalt. În urma lor se ridicau norişori de praf. Fără să se oprească din cântat, au trecut pe lângă bărbaţii din faţa cafenelei, care îi urmăreau din ochi, unii cu indiferenţă, alţii cu un zâmbet pe buze. Apoi, tot mărşăluind, au ocolit brutăria învăluită în miros de pâine proaspătă şi au ajuns la celălalt capăt al pieţei, unde vânzătorul de halva moţăia lângă fântână. Ucenicul cafegiului stropea cu apa dintr-o găleată în faţa prăvăliei. Stavros nu era primul din şir, însă cânta odată cu ceilalţi. Tocmai când să intre pe strada Menekse s-a auzit un bubuit.

— Ce dracu’ e larma asta?

Glasurile sparte ale băieţilor au amuţit, parcă tăiate cu cuţitul. Singur fiul pescarului, Niko – alesul lui Elpiniki –, cânta mai departe la coada şirului „*Zito, zito, zito*…“, dar în scurtă vreme s-a stins şi vocea lui şi s-a topit în aer. Panagiota a lăsat coarda să-i cadă din mână şi Elpiniki, care sărea, a fost cât pe ce să se poticnească. Tasoula şi Afroula, care stăteau pe zid, au râs pe înfundate. Bătrânele au dat din cap.

Panagiota n-a văzut nimic din ce se petrecea. Se uita la lunganul de taică-său, care se îndrepta cu paşi mari spre băieţi. Sprâncenele băcanului Akis, negre şi atât de stufoase, că îi coborau până la ochi, erau încruntate, obrajii cărnoşi i se umflaseră, şi colţurile gurii ascunse sub mustaţă se lăsaseră în jos, ca la un copil necăjit. I-a înghesuit pe băieţii speriaţi lângă fântână. L-a înhăţat pe Minas, aflat în fruntea cetei, şi a urlat din nou:

— Lăsaţi tărăboiul, neisprăviţilor!

Panagiotei îi venea să intre în gaură de şarpe. A lăsat coarda şi a fugit cât mai departe de tatăl ei, la celălalt capăt al cafenelei, unde bătrânele în rochii negre stăteau pe scaune scoase în stradă sau pe perne întinse pe treptele de la intrare. Una din ele – tuşa Rozi –, văzând-o atât de stânjenită, a chemat-o la ea.

— *Ela, ela, koritsi mou*. Vino, draga mea. Aşază-te lângă mine. Vrei o mandarină?

Chiar atunci, Stavros i-a dat pe ceilalţi băieţi la o parte şi s-a proţăpit în faţa băcanului. Era tot atât de înalt ca Akis, avea braţele bronzate şi musculoase, mai puternice decât ale celorlalţi băieţi, însă era mai zvelt, jumătate din Akis, care era şi vânjos pe cât era de înalt. Fusese luptător în tinereţe, şi încă unul destul de bun, şi un braţ de-al lui era cât două de-ale lui Stavros. Deşi trecuse de cincizeci de ani, nu avea nici un fir alb; părul, sprâncenele stufoase şi mustaţa ondulată erau negre şi lucioase ca roba unui cal afgan.

— Kyr Akis, soldaţii greci vin încoace. De data asta ştim de la cineva de încredere. I-am auzit adineauri pe britanici vorbind în faţa Clubului Sportiv. Trecând pe lângă Lesbos, pescarii au văzut navele cu ochii lor.

Vântul se înteţise şi mai tare, umplând piaţa cu parfumul iasomiilor din Bournabat, amestecat cu mirosul îmbietor al pâinii proaspăt scoase din cuptorul brutăriei. Bătrânele au închis ochii, parcă rugându-se. Tuşa Rozi a ridicat nasul în aer şi a murmurat:

— Vine ploaia. Simt pe mână şi pe faţă un suflu rece dinspre mare.

Pe Panagiota o durea burta, ca de fiecare dată când mânca aluat crud de pe sucitorul mamei. A lăsat capul în jos, cu ochii la pantofii roz de satin cumpăraţi din prăvălia lui Xenopoulos de pe strada Frank la începutul lunii, pentru că picioarele îi crescuseră mult. Pantofii străluceau de curăţenie, aveau funde negre şi puţin toc. Dar la ce-i mai erau de folos acum? Era neagră de supărare. A tras aer adânc în piept. Tuşa Rozi descojise una din puţinele mandarine rămase, căci sezonul lor era pe trecute, şi i-o întindea. Panagiota a luat-o fără un cuvânt, a îndepărtat partea albă cu degetele ei subţiri şi a început s-o mestece fără grabă.

Toţi cei din piaţă aşteptau cu răsuflarea tăiată să vadă ce spune băcanul Akis. Ai fi zis că, dacă el dădea crezare băieţilor, navele chiar aveau să sosească. Bărbaţii care jucau table la cafenea ţineau zarurile în pumn şi stăteau cu ochii la băieţi. Afroula şi Tasoula s-au oprit din împletitul coroniţelor de margarete, apa n-a mai bolborosit în ţevi, mătăniile nu s-au mai legănat. Până şi vânzătorii ambulanţi care ajunseseră în piaţă şi-au lăsat tăvile şi ceainicele lângă fântână şi trăgeau cu urechea la Akis şi la băieţi.

— Dacă vin, vin şi gata. Ce vă pasă vouă? Ce faceţi atâta zarvă? Credeţi că vin să-şi dea viaţa pentru voi?

Deodată s-a auzit un vâjâit, de parcă piaţa era un stup imens. De vreme ce Akis nu l-a contrazis pe Stavros, trebuie că într-adevăr veneau. Minas l-a dat pe Stavros la o parte cu cotul şi a ieşit în faţă. Era un băiat scund, pus pe năzbâtii. Nu se ştie de ce, nu crescuse mai mult şi nici vocea nu-i era în schimbare. Cu

toate că aveau aceeaşi vârstă, părea să fie mai degrabă fratele mai mic al lui Stavros. Băieţii îl porecliseră „Puricele“, pentru că era atât de plin energie, mic şi sprinten, că devenise steaua meciurilor de fotbal din cartier. Cu o lună înainte bătuseră echipa Liceului Armenesc tocmai datorită lui. Săptămâna următoare jucau cu echipa Şcolii Engleze la Bournabat. Deoarece totul depindea de el i se cam urcase la cap şi nu se sfia să flirteze cu frumoasa Adriana, care părea să-i fie soră mai mare.

— Nu pentru noi. Vin ca să-şi dea viaţa pentru Grecia Mare.

În lumina trandafirie a apusului, chiar şi de la celălalt capăt al pieţei, Panagiota a văzut cum tatălui ei i-a năvălit sângele în obraji. Se învineţise de furie. Când tatăl ei se înfuria rău de tot, un cerc verzui de fum îi apărea în jurul părului negru. Numai Panagiota şi Katina puteau vedea cercul de fum. Mama ei pusese un şervet pe pervazul ferestrei de deasupra băcăniei, unde era casa lor. Scuturase firimiturile de pe faţa de masă şi acum, sprijinită de pervaz, urmărea gâlceava din piaţă, la fel ca toţi ceilalţi. Ochii ei, de obicei lipsiţi de expresie, aveau acum o lucire răutăcioasă. La început, Panagiota s-a mâniat şi ea; apoi s-a întors spre bătrână şi a privit-o parcă cerându-i ajutorul. Tuşa Rozi a zâmbit arătându-i gingiile ştirbe şi a mai îmbiat-o cu o mandarină. Atmosfera încordată din piaţă nu însemna nimic pentru ea.

— Proştilor! a urlat Akis. Proştilor! Care Grecie Mare, *vre*? Voi auziţi ce spuneţi? Care libertate? Dacă vin, vin să aducă năpasta pe capetele noastre.

— Kyr Akis, nu vorbiţi aşa. Avem acelaşi sânge, a zis Stavros.

— Rude îndepărtate, mai bine zis. Ştii tu, din alea pe care nu tânjeşti să le vezi prea des! a strigat cineva din cafenea.

Toată lumea a izbucnit în râs. Umbrele serii cădeau pe faţa lui Stavros; durerea de stomac a Panagiotei s-a înteţit. Curioşi să vadă cum ia sfârşit cearta, bărbaţii din cafenea s-au mutat la celălalt capăt al pieţei, luând zarurile cu ei. În jurul lui Akis şi al băieţilor se adunau tot mai mulţi oameni.

Akis s-a uitat pe rând în ochii fiecărui băiat.

— Fiii mei, a spus cu glas potolit, nu vă pierdeţi cu firea. Nu vă lăsaţi păcăliţi de jocul de-a Grecia Mare, nu vă băgaţi singuri în bucluc. Mărimile îşi fac jocurile lor, dar întotdeauna iau drept pioni tineri ca voi. Trăiţi în cel mai frumos oraş din lume, unde curg lapte şi miere. Are vreo însemnătate cine ne conduce? Credeţi că ne-am mai bucura de atâta îndestulare, dacă am fi împinşi în braţele Greciei? Dacă nu mă credeţi, duceţi-vă la Atena. Mergeţi şi vedeţi dacă e acolo ceva ce se poate compara cu generoasa noastră Smirnă. După aia întoarceţi-vă la

casele voastre şi mulţumiţi cerului.

Pe faţa osoasă a lui Stavros se aşternuse o expresie aspră. În lumina amurgului, ochii lui verzi sclipeau ca ai unei pisici. Panagiota fierbea pe dinăuntru.

Cu toate că sângele îi clocotea în vene, Stavros a izbutit să vorbească domol, pe un ton respectuos.

— Kyr Akis, cum puteţi vorbi aşa? Aţi uitat ce s-a întâmplat în 1914? Nu vă mai amintiţi ce suferinţe au îndurat ai noştri? Să închidem ochii faţă de soarta poporului nostru pentru comoditatea noastră? Ştiţi doar că, dacă nu facem ceva acum, într-o zi ni se va întâmpla la fel. Până şi fiii dumneavoastră…

S-a oprit văzând cum faţa lui Akis se crispează de durere. Panagiota a dus mâna la gură fără să vrea. Neliniştită, s-a întors spre fereastra locuinţei lor. Mama ei, cu un zâmbet de încântare pe buze, privea luna care se înălţa ca o tipsie de argint de după castelul din vârful dealului Kadife Kale. Slavă Domnului că nu auzise ultimele cuvinte rostite de Stavros.

Dându-şi seama că spusese ceva ce nu se cuvenea, Stavros a întors foaia.

— Vremurile se schimbă, Kyr Akis. Imperiul Otoman nu mai e, cum bine ştiţi. Comitetul pentru Unire şi Progres s-a dizolvat, şi sultanul a ajuns marioneta britanicilor. Ţara asta va fi împărţită, mai mult ca sigur. Vreţi ca Smirna să ajungă în mâinile italienilor? Libertatea după care tânjim de sute de ani e în sfârşit la îndemână şi noi, grecii, ne vom lua soarta în mâini. Însuşi preşedintele american a spus aşa. Firesc este ca Smirna noastră să devină o provincie a Greciei independente. Mai există o altă soluţie logică?

Akis i-a răspuns cu un surâs amar. Băieţii ăştia văzuseră că sultanul ajunsese omul de paie al britanicilor, dar nu vedeau cine trage sforile în spatele lui Venizelos. Dintr-odată s-a simţit istovit. Amintirea fiilor lui, morţi în batalionul de muncă forţată, i-a trezit un sentiment de vinovăţie mai degrabă decât de supărare. Ce-ar fi fost dacă şi-ar fi ascuns băieţii în pod, cum făcuseră alte familii, sau ar fi găsit o cale de a-i trimite în Grecia? Dacă ar fi ştiut că blestematul de război avea să se sfârşească în patru ani, i-ar fi ţinut ascunşi cât dura, nu? Fratele mai mare al lui Stavros trăise ascuns în pod ca un şobolan patru ani întregi, dar cel puţin scăpase cu viaţă. Iar acum putea să meargă pe stradă, să alerge la docuri ca să-i întâmpine pe soldaţii lui Venizelos, în timp ce fiii lui muriseră într-o celulă mai mizeră decât o latrină, pe câmpiile din Asia Mică. Ceva i s-a răsucit în stomac, asemenea boabelor de cafea în râşniţă.

La celălalt capăt al pieţei, Panagiota a înghiţit ultima felie de mandarină şi a

răsuflat uşurată. Nimbul verde al supărării din jurul capului tatălui ei dispăruse. Pesemne că atitudinea cuviincioasă a lui Stavros, speranţele şi visurile tinerilor pe care Akis îi ştia de când se născuseră îi muiaseră inima. Şi oricum, n-ar fi vrut să fie condus de italieni.

Înainte să se ducă să-şi bea cafeaua, Akis l-a bătut uşor pe umăr şi a murmurat:

— Ai grijă, fiule. Deschide bine ochii. Nu crede tot ce spun europenii. Nu te lăsa amăgit de tertipurile lor. Au să facă pioni din voi şi cu toţii vom fi momeala pentru peştii mai mari.

Bucuria băieţilor se risipise. Au traversat piaţa, îndreptându-se spre Spitalul Britanic, izbind pietricelele cu vârful piciorului şi stârnind praful. În aer începuse să se răspândească mirosul mâncării gătite în casele oamenilor. O femeie îngâna cântecul popular pe care îl fredonaseră Afroula şi Tasoula.

Aman, aman, yaniyorum ben
Aman, aman, seviyorum sen.

Of, of, da, am luat foc,
Of, of, da, te iubesc.

În depărtare s-a auzit şuierul sirenei unui feribot. Oameni de la primărie au venit cu lumânări uriaşe ca să aprindă felinarele. Tunetul bubuia dincolo de munţi. Panagiota s-a ridicat în picioare. Îi promisese mamei s-o ajute să prăjească peştele adus în dimineaţa aceea de pescarul Yorgo şi mai trebuia să cumpere şi pâine. A sărutat-o pe tuşa Rozi şi a aşteptat până ce bătrâna i-a făcut de trei ori semnul crucii deasupra capului, ca să-i poarte noroc. Crescuse atât de înaltă, că a fost nevoie să se aplece până aproape de pământ ca bătrâna să poată ajunge la ea.

Stavros, cu mâinile în buzunare, tot mai lovea pietrele şi stârnea praful la capătul pieţei dinspre Spitalul Britanic. Panagiota a încetinit pasul. Poate că, în drum spre brutărie, ar ajunge să schimbe o vorbă, două cu el. Minas şi alţi câţiva băieţi au fluierat în urma ei. Stavros nu li s-a alăturat, dar, înainte de a intra pe strada Menekse, a aruncat o privire înapoi, spre piaţă, şi ochii li s-au întâlnit. Un val de fierbinţeală a năpădit-o.

Ronţăind din colţul pâinii proaspete, fierbinţi, cu inima plină de fericire sau de durere – n-ar fi putut spune –, a intrat pe uşa albastră de lângă băcănia tatălui ei şi a urcat în goană scara până în casă. Bucuria o cuprindea încet, încet, i se

răspândea în tot corpul, pornind de la șira spinării, dar pe de altă parte îi venea să plângă. Stavros cel negricios, ciufulit și asudat stătuse în capătul pieței dinspre Spitalul Britanic și nu-și luase ochii de la ea cât mersese de la brutărie acasă. Cozile, vârful capului, gleznele, fiecare părticică din ea pe care o atinseseră ochii lui tremura.

Până să ajungă în bucătărie, unde mama ei tăvălea peștele prin făină, emoțiile o copleșiseră cu totul. Știind prea bine că o va scoate din sărite pe maică-sa, a început să fluiere, cu toate că, doar cu câteva clipe înainte, îi venea să plângă în hohote. Abia aștepta ziua următoare, ca să-l vadă iar pe Stavros. Dar… Dacă flota greacă avea într-adevăr să sosească a doua zi, tatăl ei n-ar fi lăsat-o nici în ruptul capului să iasă din casă. N-ar mai putea să-l vadă o zi întreagă. La gândul ăsta a gemut de de parcă se înneca.

— Ce s-a întâmplat, *kori mou? Kala ise?* Nu te simți bine?

— Vine armata greacă, *manoula*. Dragă mamă. Ai auzit?

— Să sperăm că va fi bine, *yavri mou*. Copila mea. Să sperăm că va fi bine.

— Profesoara ne-a spus mereu că, atunci când va veni ziua cea mare, toată clasa va merge la chei să-i întâmpine. Mâine o să-mi pun rochia albă. În seara asta trebuie să împletim o coroniță din frunze de dafin, ca s-o port mâine. Și hai să scoatem din cufăr steagul grecesc pe care l-am cusut.

Katina și-a șters pe șorț mâinile murdare de făină și s-a întors spre fiica ei. Când mijea ochii, care oricum erau mici, semăna cu o chinezoaică. O chinezoaică scundă, cu păr roșu și pistrui.

— Tatăl tău nu vrea să mergi la școală mâine.

Panagiota se aștepta la așa ceva, dar era mirată că tatăl ei își făcuse deja timp să stea de vorbă cu mama ei.

— *Manoula!* Fie-ți milă! Nu mă oropsi! Toată clasa o să fie acolo, și eu să stau acasă? *Eleos!* Fie-ți milă! Nu pot să cred! Oof!

— Poate fi primejdios, copilă. Trăim vremuri tulburi. Turcii s-au organizat. Au să elibereze prizonierii din închisori. Cum să te lăsăm singură pe stradă?

Panagiota se învățase cu spaimele neîntemeiate ale mamei. De când își pierduse fiii, Katina veghea cu și mai multă grijă asupra fetei, temându-se tot timpul de ce i s-ar putea ori nu i s-ar putea întâmpla.

Panagiota a dat ochii peste cap.

— De unde până unde „singură“? Merg împreună cu toată clasa la docuri. Vor fi acolo fetele de la școala Kentrikon și cele de la Agios Dimitris – Elpiniki, Adriana… Vor merge chiar și cele mici. Și băieții de la Școala evanghelică.

Toată lumea. Vom coborî la chei ca zeițele din vechime. Vom arunca flori în fața soldaților. Mamă, te rog mult. Ne pregătim de luni întregi pentru ziua asta. Nu mă opri să merg. Vorbește cu tata, înduplecă-l să mă lase. *Se parakalo.* Te rog, mamă dragă. *Manoula mou.*

Katina i-a întins farfuria cu pește dat prin făină și a aprins cărbunii sub grătarul de jos al mașinii de gătit cu țăndările de lemn.

— *Ela.* O să vedem. Prăjește peștele cât pun eu masa. Am gătit și anghinare. Toacă niște mărar și presară-l pe mâncare. Cam stă să plouă, așa că o să mâncăm înăuntru.

Dând să iasă pe hol, Katina s-a oprit în pragul bucătăriei și s-a întors spre fiica ei; abia îi ajungea până la umăr.

— Panagiota *mou*, draga mea Panagiota, *se parakalo*, nu uita să zâmbești până ce urcă tatăl tău în casă, te rog, frumoasa mea. Știi că ne doare să te vedem tristă. Hai, copilă, nu frânge inimile dragilor tăi părinți. Am suferit îndeajuns.

Rămasă singură în bucătărie, Panagiota a bătut cu papucii de lemn în podea. Tatăl ei era probabil singurul regalist din Smirna. Toți ceilalți îl iubeau pe Venizelos, carismaticul prim-ministru al Greciei. Și Stavros mai presus de toți. Ah, Stavros! Acum n-o să-l mai poată vedea decât mâine-seară. Din nou a simțit că se sufocă. A apucat un macrou de coadă, l-a cufundat în uleiul din cratiță și l-a scos repede. Uleiul era încins, sfârâia. Nimic nu mai conta în afară de momentele când respira același aer cu el. În timp ce prăjea peștii unul câte unul, a murmurat pentru ea însăși, chiar știind că l-ar întrista pe Stavros:

— Sper că n-au să vină să ne tulbure liniștea.

Era deja geloasă pe visul lui Stavros: Grecia Mare, *Megali Idea.*

Singură în casă

Dimineața devreme în ziua de 15 mai, pe când Akis băcanul pleca să-și bea cafeaua după ce își lăsase fiica înlăcrimată și nevasta cuprinsă de disperare încuiate în casă, Edith a deschis speriată ochii sub plasa albă de țânțari. Avusese un coșmar. Visase că fuge. Omorâse pe cineva, așa că avea să fie fugară tot restul vieții, căutând să scape de brațul lung al legii. Era într-o gară și voia să prindă un

tren care s-o ducă departe. O urmăreau soldaţi otomani, purtând pe cap fesuri violet cu ceaprazuri aurii.

Edith visa adesea trenuri deoarece casa moştenită de la tatăl ei, Nikolas Dimos, era chiar lângă calea ferată a companiei Aydin. Aproape în fiecare dimineaţă o trezea şuierul trenului de Boudja care intra în gară. Bătrânul Tall Kozmas, mecanicul, anunţa apropierea trenului, şi sunetul trist nu înceta până când trenul nu se oprea de tot şi el însuşi nu sărise jos. Erau şi nopţi când Edith nu adormea deloc, fiindcă trenurile care aduceau mărfuri din Asia Mică la docurile din Smirna huruiau toată noaptea, zgâlţâind geamurile casei din strada Vasili, numărul 7, de parcă era cutremur. În timpul zilei, pe şinele care duceau la chei mergeau tramvaie trase de cai.

Dar în această dimineaţă nu fusese trezită nici de trenul mecanicului Kozma, nici de zăngănitul geamurilor. S-a înfăşurat în cearşafurile mirosind a levănţică şi a încercat să-şi amintească ce visase. Îi era frig. Oare pe cine omorâse? Avea tot mai des vise în care fugea de urmăritori. De vreme ce trenul de Boudja nu intrase în gară, încă nu se făcuse ora opt; ar mai putea aţipi puţin. Dar de ce era aşa de frig? De ce nu era focul aprins în sobă şi unde era Zoe? Ar fi trebuit să vină de mult timp să aprindă focul şi să încălzească apa pentru baie.

Zoe, adolescentă pe vremea când lucra pentru Juliette Lamarck, era acum femeie măritată. Locuia în apropiere, în cartierul Kerasohori, împreună cu soţul ei, imigrant din Chios, şi fetiţa lor. Venea dimineaţa devreme, aprindea focul în sobe, încălzea apa pentru baie şi pregătea micul-dejun pentru Edith. Aceasta nu-şi amintea s-o fi văzut întârziind vreodată. Ce s-o fi întâmplat în dimineaţa asta?

Întinsese mâna după clopoţelul de lângă pat, când un bubuit grozav a zgâlţâit ferestrele. O explozie asurzitoare. O bombă? Ceva rău explodase… dar ce? S-a trezit de-a binelea, parcă o izbise drept în cap. S-a ridicat în mijlocul patului, cuprinzându-şi umerii cu braţele ca să se apere de frig. Au urmat alte explozii, una după alta. Zgomotul venea dinspre port. Se auzeau strigăte de ajutor… erau ale oamenilor de la docuri?

Oraşul era bombardat!

Edith şi-a acoperit gura cu palma, ca să-şi înăbuşe propriile ţipete. Cine bombarda? Britanicii? Nu, imposibil. Flota germană care aşteptase în largul golfului plecase cu ceva timp în urmă. Cine, atunci? Italienii? A sărit din pat, şi-a pus un halat pe umeri. Exploziile continuau, ferestrele zăngăneau, parcă stăteau să se spargă. Turcii? Grecii?

Chiar atunci a intrat în gară trenul de Boudja, şuierând prelung. Edith s-a

înfăşurat în halat şi a ieşit pe coridor în picioarele goale. În prima clipă i s-a părut că se află pe coridorul altei case şi s-a uitat mirată în jur. Cu toate că ferestrele se zguduiau şi dinspre port se auzeau salve de artilerie, casa era neobişnuit de tăcută; în locul zgomotelor discrete, al şoaptelor şi râsetelor înăbuşite ale servitorilor domnea o linişte adâncă.

Deşi dimineaţa servitorii se străduiau să-şi îndeplinească treburile fără să-şi tulbure stăpâna, făceau gălăgie în comparaţie cu tăcerea asta nefirească, misterioasă. În cei unsprezece ani de când locuia acolo se obişnuise să stea întinsă sub plasa de ţânţari cu ochii închişi, ascultând multele zgomote ale casei. Uşile deschise şi închise, paşii majordomului Christo răsunând pe verandă, şoaptele şi chicotele fetelor care măturau în bibliotecă, Zoe dojenindu-le de după draperia lungă, râsetele stăpânite din bucătărie, ca răspuns la glumele bucătarului Mehmet, spuse cu o voce care răzbătea din bucătărie până în dormitoare, scârţâitul scării de lemn… nimic din toate astea nu se auzea acum. În schimb se auzea bubuitul tunului.

Când au încetat exploziile a sunat sirena unei nave, şi de pe chei i-au răspuns strigăte de ajutor. Dangătul clopotelor de biserică s-a alăturat zgomotelor din oraş. Edith aflase de la Avinash că trasul clopotelor timp mai îndelungat era un mod de a atrage atenţia crucişătoarelor străine ancorate în port. Era o cerere de ajutor codificată pentru situaţii de urgenţă, un semnal între populaţia creştină a oraşului şi aliaţii ei. Se întâmpla ceva îngrozitor, fără îndoială.

A mers în vârful picioarelor goale pe podeaua de lemn negru a coridorului, deschizând uşile una după alta: biblioteca, o cameră de oaspeţi, încă o cameră de oaspeţi. Camerele pe care nu le folosea erau complet mobilate, dar în dimineaţa aceea păreau goale, nelocuite. Nu mişca nimic, în afară de praful care dansa în razele soarelui, pătrunzând pe fereastră. A intrat în baia de la capătul coridorului şi a închis uşa. Apa din chiuvetă era rece ca gheaţa. S-a spălat pe faţă şi s-a aşezat pe toaleta rece de porţelan.

Respira întretăiat şi, în ciuda frigului, transpirase la subraţ. Simţea că are un miros ciudat – mirosul fricii.

Cu toate că dăduse dovadă de curaj trăind singură în Smirna, lui Edith nu i se întâmplase nici măcar o dată în cei treizeci de ani ai ei să se trezească într-o casă goală. Poate că era singură când se trezise, dar nu era singură în casă. În conacul tatălui ei trăise împreună cu trei generaţii ale familiei şi o armată de servitori. În Franţa, la şcoala din mănăstire, împărţise dormitorul cu douăzeci de fete. De când se mutase în casa moştenită de la Nikolas Dimos, întotdeauna fusese cineva

în camera servitorilor de la parter. Iar majordomul Christo şi Zoe, care era acum menajera ei, veneau întotdeauna înainte ca ea să se trezească.

Era prima oară că se găsea într-un loc unde nu era nici ţipenie de om.

Mai mult decât bombardamentul de afară, tăcerea din casă o înspăimânta, dar, crezând cu tărie că nu se cuvine să-ţi fie frică, nu recunoştea şi nici nu încerca acest sentiment, cu toate că îi emana mirosul prin toţi porii. Aşa cum Juliette îşi ascundea mâhnirea şi disperarea sub masca mâniei, Edith întâmpina teama cu ironii şi sarcasm muşcător şi o ascunsese de mult adânc înlăuntrul ei.

Când a ieşit din baie, precaută, a aruncat o privire în fiecare cameră a casei pustii, care păreau să aparţină altei vremi. Podeaua de lemn era rece ca gheaţa sub picioarele ei. S-a cuprins iar cu braţele peste umeri. Poate intrase într-o altă dimensiune, ca în teoriile despre timp şi spaţiu pe care tatăl ei, *monsieur* Lamarck, nu se mai sătura să i le explice în timp ce se plimbau la braţ în amurg prin grădina din Bournabat. Cât dormise făcuse o călătorie în timp şi se trezise în alt moment din istorie. Ori în altă lume, ca în romanul lui Jules Verne, pe care ea şi Edward îl citiseră împreună, întinşi unul lângă altul. Casa era aceeaşi, Edith era aceeaşi, dar tot restul dispăruse. Dacă s-ar uita pe fereastră, poate ar vedea o scenă care se va petrece peste un secol. A privit în sus, spre tavan, mijind ochii.

Ţiganca Yasemin nu născocise nimic, nici nu înflorise adevărul: Edith era dependentă de haşiş. Dacă nu se droga, nu putea face dragoste; dacă nu simţea pipa pe buze, nu putea adormi; nu putea nici măcar ieşi în lume dacă nu trăgea câteva fumuri. Îşi justifica adicţia spunând: „Oamenii sunt atât de proşti, Avinash, că numai aşa pot suporta plictiseala conversaţiilor cu ei.“ De cele mai multe ori era ameţită, şi de aceea acum, când se învârtea neliniştită prin camerele goale, de parcă era prima oară că se afla acolo, cu gândul la o călătorie în timp, nu se putea hotărî dacă ceea ce vedea era realitatea sau o iluzie. Ce amesteca Yasemin cu ierburile din bocceaua ei o afecta pe Edith chiar şi când visa cu ochii deschişi, chiar şi când nu era drogată. Vedea totul printr-o perdea de fum.

În loc să se apropie de ferestrele care zdrăngăneau, a coborât scara, străduindu-se să nu calce pe treptele care scârţâiau. Bubuitul tunurilor se auzea mai rar, în schimb auzea alte zgomote. Răsuna o muzică de undeva? Şi cu ţipetele acelea ce mai era? Nu erau ţipete de spaimă, ci… Deodată a văzut ceva şi a tresărit. În faţa ei, de cealaltă parte a uşii, o siluetă se întrezărea prin vitraliul colorat: un bărbat! S-a clătinat, cât pe ce să cadă pe trepte, dar s-a ţinut bine de balustradă.

O imagine care o urmărea de când se trezise, apărând şi dispărând în

subconştient, i s-a limpezit în minte. Bineînţeles! Debarcau grecii. A răsuflat uşurată. Lumea rămăsese la locul ei. Nici realitatea, nici timpul nu se schimbaseră.

Cu o seară în urmă, înainte de cină, Avinash trecuse pe acolo şi îi dăduse o veste care era pe toate buzele: Flota greacă avea să intre în Smirna. Generalul britanic îl informase pe Izzet Paşa, guvernatorul turc al oraşului, că administraţia otomană trebuia să-şi trimită soldaţii să aştepte lângă reşedinţa guvernatorului, gata să predea puterea în mâinile grecilor.

În momentul acela, slujnicele lui Edith, care trăgeau cu urechea la uşa sufrageriei, ca să audă ce spune spionul indian, de bucurie au uitat unde se aflau şi au început să ţipe încântate. Când a ieşit să le certe, Edith le-a găsit îmbrăţişându-se şi vărsând lacrimi de fericire.

Totuşi… totuşi nu se aşteptase că se va întâmpla atât de repede, chiar a doua zi. La drept vorbind, nu luase în serios temerile lui Avinash; la urma urmei, zvonuri despre venirea flotei greceşti erau vânturate încă de la sfârşitul războiului. Neliniştitul ei amant-spion nici nu rămăsese la cină, fiindcă avea de lucru toată noaptea la consulat. O sărutase pe Edith grăbit şi îi dăduse instrucţiuni pe un ton neobişnuit de autoritar.

— Să închizi toate uşile, ferestrele şi obloanele, i-a poruncit, şi să nu-l trimiţi pe majordom acasă diseară. Mehmet şi Zoe să plece de acum; dă-le voie să se ducă şi spune-le să nu vină mâine. Şi să nu ieşi din casă până mă întorc.

Din cauză că nu suporta să-i spună cineva ce să facă, Edith îl trimisese fără întârziere acasă pe majordomul Christo, apoi luase cina singură la masa uriaşă, servită de fetele care sporovăiau pe întrecute în bucătărie. Mehmet bucătarul şi Zoe au plecat la locuinţele lor din oraş imediat după asfinţit, ca în fiecare seară. Începuse să plouă, însă n-a tras obloanele.

Sunetul soneriei a răsunat în holul înalt ca un şir de explozii. Edith a tresărit de parcă fusese curentată, aducându-şi aminte de un pericol de care se temea de mult, dar de care nu voise să ţină seama: După ce haosul pusese stăpânire pe oraş, hoţii profitau de dezordine ca să dea iama în casele bogaţilor.

Ca toţi copiii levantini, Edith crescuse ascultând poveşti de groază despre tâlharii care coborau din munţi ca să jefuiască conacele şi moşiile, dar şi despre piraţii din Chios, care răpeau copii, ca apoi să ceară părinţilor să-i răscumpere. Propriul ei frate mai mare, Jean-Pierre, fusese scăpat dintr-o căruţă de majordomul lor, Mustafa. Cu doar câteva luni în urmă, fiul fostului guvernator fusese răpit şi dus în munţi de banditul cerchez Cerkez Ethem. Bogătaşii din

Bournabat plătiseră 3 000 de monede de aur ca să fie eliberat.

Și acum, ca dovadă că atât mama ei, cât și Avinash avuseseră dreptate când o povățuiseră stăruitor, ani de zile, să angajeze un paznic înarmat, tâlharii veniseră mai întâi la ușa ei.

Mon Dieu!

A coborât în fugă scara. Gâfâind, a deschis dulapul de lângă ușa de la intrare și a înșfăcat pușca de vânătoare rămasă de pe vremea lui Nikolas Dimos. Nu știa dacă avea gloanțe pe țeavă, dar învățase să tragă când fusese la vânătoare cu tatăl ei și vecinii din Bournabat. Fără să mai aștepte ca soneria să mai sune o dată, a deschis ușa și a țintit drept între ochii hoțului.

După ce și-a revenit din surpriză, Avinash Pillai s-a pus pe râs. O avea în față pe iubita lui, îmbrăcată cu un halat de mătase albă, în picioarele goale, cu fața încadrată de părul vâlvoi, parcă electrizat, fiindcă nu avusese timp să-l strângă. În mâinile delicate ținea pușca de vânătoare ca pe o mitralieră. Lăsând pușca jos, Edith a făcut doi pași în spate, a ridicat încet capul și l-a privit pe Avinash; genele bogate îi făceau ochii negri să pară mai mari, paloarea feței îi scotea în evidență buzele trandafirii.

Avinash s-a așteptat ca Edith să-și dea seama de absurdul situației și să râdă împreună cu el, însă ea l-a uimit aruncându-i-se în brațe. Tremura ca o frunză în vânt.

— Of, Avinash, tu ești? Slavă Domnului! Slavă Domnului! Ce se întâmplă, pentru numele lui Dumnezeu?

Avinash a prins pușca înainte să cadă. Era prima oară în unsprezece ani că își vedea iubita speriată. Edit era întotdeauna calmă și curajoasă. În timpul Marelui Război, când britanicii erau pregătiți să bombardeze Smirna, toți vecinii plecaseră din oraș; numai Edith rămăsese pe strada dintr-odată pustie. Dormea în casă noapte de noapte, singură cu servitoarele. Cu excepția câtorva dăți când se întorseseră chercheliți de la o excursie vărătică, nu-l lăsa pe Avinash să petreacă nopțile în casa ei. Era una din acele femei care nu îngăduie nici unui bărbat să-i fie protector. La început, Avinash fusese atras de această trăsătură a personalității ei, însă cu timpul devenise un neajuns în relația lor, din pricina căruia el suferea sincer. Acum era prima oară că Edith i se arunca în brațe, și gestul ei i-a amintit de episoadele de isterie ale lui Juliette Lamarck.

Dinspre port s-a mai auzit o explozie. Edith s-a lipit și mai tare de Avinash. Vitraliul colorat din ușă a zăngănit, iar la etaj s-a auzit cum s-a spart ceva. Fără să se desprindă din brațele lui Edith, care îl ținea strâns de mijloc, Avinash a

împins-o înăuntru, a închis ușa în urma lui și a proptit pușca de perete. Cum Edith încă mai tremura, a sprijinit-o cu spatele de ușă, să nu cadă și s-a uitat în jur, căutând un servitor să-i ceară un pahar cu apă.

Majordomul Christo, care încă mai zâmbea pe sub mustață când venea Avinash în vizită, nu le lăsa niciodată pe slujnicele tinere nesupravegheate și se învârtea mai tot timpul prin hol, nu era nicăieri. Să fi fost Edith singură în casă? A prins-o de mâini.

— A sosit flota grecilor. Soldații coboară la țărm.

Edith și-a ascuns fața în umărul lui. Nu mai tremura.

— Atunci pe cine atacă? a întrebat cu voce înăbușită. De cine e bombardat orașul? De italieni? Ori se împotrivesc turcii?

— Nu, iubito. Nimeni nu atacă pe nimeni. Salvele de tun sărbătoresc intrarea flotei în port. A, tu ai crezut…

Avinash i-a cuprins trupul delicat în brațele lui negricioase, ca și cum îmbrățișa un copil. Îl bătea gândul să facă dragoste cu Edith în camerele unde nu se mai iubiseră niciodată – în bucătărie, în cămară sau chiar acolo, în hol, unde Christo stătea mereu de pază.

— Totul e bine? Adică s-a păstrat ordinea publică?

— Da, pare că domnește calmul. În unele cartiere sunt soldați și, deocamdată, ordinea publică e păstrată. Dacă vrei, ieșim împreună în oraș. Te însoțesc până la chei. Sunt o mulțime de creștini acolo, nebuni de bucurie, și atmosfera e de sărbătoare.

— Vrei să spui că se poate ieși pe stradă fără să dai de vreun necaz, stăpâne?

Avinash a priceput că făcea aluzie la tonul autoritar pe care îi vorbise în seara dinainte. A cugetat câteva clipe. Pesemne că îl trimisese pe majordom acasă imediat ce plecase el seara. Înainte să-i desfacă brațele de pe mijlocul lui a încercat s-o privească în ochi, dar ea nu-și lua capul de pe umărul lui.

— Poate n-ai să crezi, dar unii din soldații greci nici măcar nu știau unde merg. Li s-a spus că merg într-un port din Ucraina să se lupte cu bolșevicii. Și-au dat seama că au ajuns la Smirna abia azi-dimineață, când au intrat în port.

— Până și sultanul cel surd a auzit de ocupație, și ei nu?

Avinash a fost surprins s-o audă pe iubita lui vorbind așa, însă n-a zis nimic. În ciuda tonului ei sarcastic, încă nu se desprinsese din brațele lui, lucru de care se mira la fel de mult ca el. Mâinile lui s-au mișcat instinctiv pe sub halat, găsindu-i sânii mici sub țesătura de mătase. Edith a scos un sunet – greu de spus dacă îl încuraja sau îl respingea.

— Unde sunt Christo, slujnicele, Zoe…? Unde sunt toţi?

— Nu ştiu. Când m-am trezit nu era nimeni în casă.

— Se vede că sunt cu toţii pe chei, a murmurat indianul, fără să-i dea prin gând ce trebuie să fi simţit iubita lui când s-a trezit singură, într-o casă goală; iubita lui de atâţia ani de zile, la capriciile căreia se supusese, căreia nu mai încerca să i se împotrivească şi pe care credea că o citeşte ca pe o carte deschisă.

Relaţia dintre Avinash şi Edith dura de unsprezece ani. Încă se mai întâmpla – la lumina tremurătoare a lămpii cu kerosen, cu fitilul lăsat cât mai jos în serile de iarnă, când se întuneca devreme; când, întinşi în patul lui Edith, fumau haşiş din narghilea; în după-amiezile de primăvară, când vântul mirosind a scoici le răcorea pielea transpirată – să facă dragoste cu plăcere, dar nu se mai doreau ca înainte. Acum însă erau înfometaţi unul de altul, cum fuseseră în primii ani; amândoi simţeau aceeaşi dorinţă şi voiau să profite de acel moment, totuşi, temându-se ca majordomul sau vreo servitoare să nu se întoarcă pe neaşteptate, au rămas lângă uşă, strânşi unul în altul şi vorbind de lumea de afară.

— Ce fac musulmanii? Care e situaţia la tine?

— Deocamdată sunt în stare de şoc. Cum ştii, vestea sosirii armatei greceşti a fost dată guvernatorului ieri-seară. Azi-noapte, cu toate că ploua, un număr mare de locuitori din cartierele musulmane s-au adunat la cimitirul evreiesc din Bahri Baba, mai sus de port. Au tras focuri în semn de protest. M-am dus să arunc o privire, dar era mai degrabă un bâlci decât un protest. Bogaţi şi săraci, femei, copii, cine vrei şi nu vrei, veniţi cu miile din cartierele musulmane. Băteau toba, dar ce folos? În dimineaţa asta stau cu toţii ascunşi în spatele uşilor încuiate. Ce altceva ar putea face?

— Are să se întâmple ceva? a întrebat Edith, de astă dată nu cu voce înăsprită de dorinţă, ci gravă şi serioasă.

— Soldaţii debarcă în ordine, dar impresia mea e că nu ştiu ce să facă. Atmosfera e foarte încărcată şi s-ar putea să apară breşe de securitate în cursul transferului de putere de la administraţia turcă la cea greacă. Incidente vor fi, asta e sigur. Să sperăm că nu va fi nimeni rănit.

De această dată a coborât cu mâinile mai jos, între faldurile cămăşii de noapte. Degetele îndemânatice, cunoscând toate punctele plăcerii, se mişcau între picioarele ei. Lăsându-se în voia mângâierii dibace a lui Avinash, Edith a întins mâna şi a încuiat uşa. Iubitul ei dădea mare atenţie felului cum arăta; cumpăra cele mai fine stofe englezeşti, îşi făcea costumele la cei mai buni croitori din Smirna şi nu ieşea din casă decât îmbrăcat la patru ace. În acea dimineaţă însă,

din cauză că stătuse la consulat toată noaptea, avea pantalonii mototoliţi şi cămaşa pătată la subraţ de sudoarea acră de care se simţea atât de stânjenit. Nu mai venise niciodată în casa din strada Vasili fără să fi mers înainte la baia publică.

Îmbătată de emoţii nemaiîncercate până atunci, Edith a înţeles că, în acea zi când avea de făcut lucruri atât de importante, nu venise ca să facă dragoste cu ea, ci ca să vadă cum îi merge. Debarcarea grecilor va fi considerată o victorie pentru britanici; în zilele următoare, Avinash avea să fie foarte ocupat, mai mult ca sigur. Ca să-l aibă doar pentru ea o vreme cât de scurtă, să se aşeze, chiar şi într-un moment atât de critic, deasupra imperativelor politicii, a Serviciului Secret şi a tuturor preocupărilor bărbăteşti care îi stăteau în faţă, a întins mâna cu care încuiase uşa şi a început să-i descheie nasturii pantalonilor.

Avinash a pus cu grijă pe jos pălăria pe care o scosese când Edith îl ţintise cu puşca între ochi şi a prins-o între trupul lui şi vitraliul viu colorat. Şi chiar în locul unde, cu treizeci de ani în urmă, *monsieur* Lamarck îl apucase pe Nikolas Dimos de guler şi îl scuturase, Avinash a intrat în Edith cu un fel de foame, arzând de dorinţă.

Plouă cu broaște

— Mamă, mamă, vino încoace! Plouă cu broaște! Mă jur, mamă, plouă cu broaște. O, Doamne! Vino iute, mamă!

Katina tăia ceapa în bucătărie. Şi-a şters lacrimile cu dosul palmei, a ieşit pe hol şi s-a apropiat repede de fereastra din faţă. Panagiota, îmbrăcată în rochia albă care ajungea până la pământ, stătea în genunchi pe covoraşul din faţa bovindoului, cu nasul şi mâinile lipite de geam.

— *Kori mou*, a strigat Katina, nu ţi-am spus să nu stai în faţa ferestrei azi?! Aud? De ce eşti tot acolo?

— *Kita*, uite, mamă. Vino şi uită-te pe stradă de aici.

Potrivindu-şi basmaua neagră, Katina s-a apropiat de fereastră. Fruntea îi era acoperită de sudoare.

— Tatăl tău a spus mereu că o să ne plouă cu pietre în cap. Şi a început deja,

chiar înainte să apună soarele, cu rafalele de tun trase de soldații greci. Unde sunt broaștele? Greierii sunt peste tot. Ce iei tu drept broaște…

— Uită-te pe jos. Pământul e acoperit de broaște. Ai mai văzut așa ceva?

Katina a murmurat o rugăciune strângând din buze și a făcut repede semnul crucii. Din cer ploua cu broaște care cădeau pleosc, pleosc, pe pavajul din fața băcăniei lui Akis. Unele mureau când atingeau pământul, altele, după ce își reveneau, se împrăștiau țopăind prin piață. Deasupra celor care muriseră stăruiau niște umbre fantomatice, făcându-le să pară de două ori mai mari.

— *Manoula mou*, mă lași să dau o fugă jos să adun câteva broaște, rogu-te? Iau o găleată ca să cadă în ea. *Se parakalo!*

— Ah, *Thee mou*, Doamne sfinte, ce-ți veni, fato? Mai vezi pe cineva pe stradă? De ce vrei să ieși? De azi-dimineață se trage fără oprire. Ce copil nesăbuit ești, *vre yavri mou*! Crezi că e vremea de strâns broaște de pe stradă, scumpa mea?

— De ce m-aș teme? Străzile sunt pline de oameni. Toți vecinii s-au repezit pe chei, cu steaguri grecești și flori în mâini. Numai noi stăm prizoniere acasă. – Panagiota s-a întors cu ochii în lacrimi spre mama ei. Asemenea unei răni infectate, amărăciunea căreia nu putea să-i dea glas crescuse în sufletul ei. – Toată lumea s-a dus, și crezi că i s-a întâmplat cuiva ceva? S-au întors voioși acasă. I-auzi, Elpiniki și Afroula cântă alături cât le ține gura. Cu toții s-au dus să-i vadă pe soldați în costumul tradițional, cu fustă albă și încălțări cu ciucuri. Numai eu am rămas acasă. Diseară, când o să ieșim, au să râdă toți de mine.

— N-o să iasă nimeni pe stradă diseară.

— Așa crezi? a ridicat Panagiota tonul; buclele negre i se desprinseseră din cozi, obrajii îi ardeau, ochii îi aruncau flăcări.

Se trezise odată cu zorile. Știind prea bine că taică-său nu are s-o lase să meargă la docuri, s-a dat jos din pat la răsăritul soarelui, s-a îmbrăcat în alb, cum le spusese profesoara, și-a pus pe cap o coroniță de frunze de dafin. Dacă nu putea coborî la chei, atunci va sărbători singură, acasă, debarcarea soldaților la Smirna. Tatăl ei n-o putea opri!

Akis se trezise bombănind când tunurile de pe vasele care intrau în port au început să tragă. După ce le-a interzis femeilor să plece de acasă, s-a dus la cafenea. Ceea ce însemna că, dacă veneau hoții cu gând să jefuiască, nu avea cum să-i audă. Katina încercase s-o consoleze pe Panagiota:

— Cum să nu, *yavri mou*? Dragul de tata nu e departe; dacă am striga după ajutor de la fereastră, ar veni în goană.

De fapt, s-a vădit repede că rafalele de tun se auzeau mai degrabă dinspre țărm decât din largul portului. Akis s-a întors acasă și n-a mai ieșit până când nu s-a lăsat liniștea.

Panagiota s-a înfuriat și a rămas la fereastră în rochia albă, cu coronița pe cap. Singurul lucru care a făcut-o să uite de necaz a fost ploaia cu broaște, venită din senin.

— Sunt de tot râsul. Toată școala a mers, toți în afară de mine. Oricum, în afară de voi, nimeni din vecini nu-l susține pe regele grec. Nici eu nu-l susțin. Diseară am să strig *Zito, zito!* în fața tatei. Să vezi numai. *Zito o Venizelos!* Trăiască Venizelos! *Zito, zito, zito!*

Katina a făcut un pas spre fereastră și a pălmuit-o pe fata care clocotea de furie.

— Vezi ce vorbești, domnișoară. Cât stai în casa tatălui tău n-ai voie să te porți așa. Vino-ți în fire, *mari*!

Strângând din dinți, mama și fiica își aruncau priviri mânioase. Afară, ploaia se întețise. Lămâiul din fața ferestrei era atât de nedumerit, că nu știa încotro să se întoarcă; asemenea unui copil slăbuț, cu multe brațe, își vântura crengile încolo și încoace, izbind în geam.

Când pe acoperișul casei au căzut mai multe broaște, mama și fiica au izbucnit în râs. Katinei îi părea rău că își pălmuise fiica, iar Panagiota regreta că-și supărase mama strigând *zito, zito.* După ce s-au liniștit, Katina s-a așezat lângă Panagiota pe covorașul de la fereastră și a strâns în brațe trupul subțire al fetei.

— Of, frumoasa mea fiică, draga mea copilă, cum să te trimit în mijlocul mulțimii? Unii chiar au trimis vorbă tatălui tău să nu deschidă prăvălia. Erai aici aseară când a trecut unchiul Christo pe la noi; l-ai auzit cu urechile tale. Negustorul acela indian a spus că azi prăvăliile ar trebui să rămână închise, ca nu cumva proprietarii să pățească ceva sau mărfurile să fie distruse. Atunci cum să lăsăm singurul nostru copil să iasă neînsoțit pe stradă? Hm? Ia spune, Panagiota *mou*.

Fata a pus capul pe pieptul mamei, cum făcea când era mică, strivind frunzele de dafin din coroniță. Avea paisprezece ani și era cu un cap mai înaltă decât Katina, dar uneori se simțea o fetiță. Sub ureche a auzit bătând inima mamei. A închis ochii și a ascultat bufnetul broaștelor pe caldarâm. Pielea mamei era moale și caldă. A năpădit-o un sentiment de vină.

Așa era întotdeauna! Spunea lucruri despre care știa că o vor scoate din sărite pe mama ei. Și-o căuta cu lumânarea, și pe urmă îi părea rău că o supăra pe

Katina. Dar ce putea face? Era sătulă de lacrimi. Da, fraţii ei muriseră. Însă viaţa mergea înainte. Ea, Panagiota, era în viaţă, la fel şi Katina. În timpul slujbei de înmormântare de la biserică, tatăl ei stătuse de pază în prag ca nu cumva să intre sufletele fraţilor ei, dar la ce bun? Fantomele lui Kosta şi Manoli au continuat să bântuie toate colţişoarele casei timp de trei ani şi jumătate. La vârsta Panagiotei, un an părea lung cât un veac, şi moartea, doar o idee fără legătură cu realitatea. Pe măsură ce amintirea fraţilor ei se ştergea, Panagiota nu se mai gândea la ei cu durere, măcar că în suflet îi rămăsese un dram de tristeţe.

În casa lor, o mulţime de lucruri aminteau de cei doi băieţi: pânza neagră care acoperea oglinzile, tăcerea în care cinau la lumina lămpilor cu kerosen, nenumăratele ore petrecute de mama ei rugându-se în faţa icoanei, *koliva* preparată pentru sufletele morţilor şi sfinţită de preoţi, oftaturile lui Akis şi lacrimile Katinei, care nu purta decât haine de doliu. Oricât şi-ar fi iubit fata, Katina se întuneca la faţă când Panagiota izbucnea în râs din toată inima. Katina şi Akis să fi râs vreodată împreună? Nici nu putea fi vorba. În astfel de momente, Panagiota se simţea mică şi neînsemnată. Ar fi vrut să le aibă alături pe Adriana şi Elpiniki şi o copleşea un sentiment de vinovăţie.

Când Imperiul Otoman a intrat în Marelui Război de partea germanilor, băieţii creştini au fost obligaţi să se alăture batalioanelor de muncă forţată. Akis a încercat să dea bani ca fiii lui să fie scutiţi de serviciul militar. Suma plătită primului poliţist n-a fost de ajuns, aşa că la puţină vreme a venit un jandarm. Apoi le-a bătut la uşă un sergent.

Sergentul acela era neobrăzat. Pe lângă bani, Akis i-a dat zahăr şi făină cât să ajungă unui sat întreg timp de mai multe luni. A tocmit un căruţaş să ducă sacii la Bergama. Dar sergentul nu s-a mulţumit cu atât. Poate şi-a dat seama că băcanul are un temperament vulcanic şi voia să vadă când erupe. Şi chiar aşa a fost. Când l-a văzut din nou pe sergent că apare rânjind în pragul prăvăliei într-o zi, Akis şi-a ieşit din ţâţâni şi s-a repezit la nemernic să-l pună la pământ. Nu încape îndoială că sergentul l-ar fi târât prin tribunale, dar în seara aceea Kosta şi Manoli au anunţat că se predau. Nu voiau ca tatăl lor să aibă şi mai multe necazuri.

Imaginea gemenilor zâmbind sincer când s-au urcat în tren în gara Basmane a rămas întipărită pe veci în mintea Katinei.

— N-ai de ce să-ţi faci griji, mamă, îi spuseseră. Construim câteva drumuri, săpăm câteva tunele. Cât o să ţină aşa-zisul ăsta război? Pune deoparte ceva bani pentru zestrea Panagiotei şi trimite-o la liceul Homerion.

La început, Katina s-a bucurat că fiii ei nu vor lupta pe front. Un prieten din copilărie al lui Akis, Ismail din Ceşme, fusese luat în armată, cu toate că trecuse de patruzeci de ani, fiindcă făcuse o lună mai puţin decât trebuia. A fost trimis pe front în munţii Allahuekber. Nevasta lui, Saader, şi copiii n-ar fi supravieţuit dacă nu le-ar fi trimis Akis saci de făină şi cutii de ulei. A fost un miracol că Ismail a izbutit să se întoarcă viu şi nevătămat din calvarul de neînchipuit al lui Enver Paşa. Măcar gemenii Katinei nu aveau să ducă astfel de bătălii, nu aveau să moară de tifos pe un munte acoperit de zăpadă.

Chiar dacă era un război dus de necredincioşi contra necredincioşilor, sultanul trecuse de partea germanilor şi îşi chemase poporul la un război sfânt. De vreme ce nemusulmanii nu puteau lupta într-un război sfânt, tinerii creştini erau trimişi în batalioanele de muncă forţată, să construiască drumuri.

Când a auzit prima oară de batalioane, Akis a spus:

— Nu mi-ar fi dat niciodată prin cap aşa ceva; trebuie că membrii Comitetului pentru Unire şi Progres, unioniştii ăia, au născocit treaba cu batalioanele de muncă.

Mulţi ani mai târziu, la sfârşitul altui război mondial, când a văzut fotografii făcute în lagărele morţii unde Hitler îi trimisese pe evrei, avea să spună pereţilor goi:

— Nu unioniştii au venit cu ideea batalioanelor de muncă în care au murit fiii noştri, ci germanii.

Akis băcanul uitase pe moment că soţia lui nu era cu el în baraca improvizată, cu acoperiş ruginit de tablă şi perdele trase din cartierul Noua Smirnă, în Atena. Nu avea cum să se ciondănească cu el despre teoria lui privind batalioanele de muncă, deoarece Katina nu apucase să treacă de la vechea la noua Smirnă.

Fiii lor nu s-au mai întors acasă.

Katina a închis ochii şi şi-a îngropat nasul în părul Panagiotei, printre frunzele coroniţei simbolice din frunze de dafin. Gâtul fetei era ud de lacrimile mamei.

La un moment dat n-au mai venit scrisori. Apoi, în primăvara următoare, Yanni, fiul vecinului, a adus cumplita veste. Batalioanele de muncă forţată erau de fapt lagăre de concentrare, unde tinerii creştini sufereau de foame şi nu aveau de nici unele. Dacă se îmbolnăvea vreunul, era lăsat să moară zăcând în propria mizerie. Yanni a izbutit să rămână în viaţă, cu toate că a fost cât pe ce să moară de tifos, numai fiindcă un doctor cumsecade s-a nimerit să vină la batalion. A primit până şi permisie şi a fost trimis acasă patru săptămâni ca să se pună pe picioare. Katina şi Akis au aflat adevărul de la Yanni, care ajunsese doar piele şi

os și vorbea prin somn de lagăre; povestea despre cei vii care trăiau alături de morți în gropi împuțite, întunecoase, despre cum îi lăsau să flămânzească săptămâni întregi, dar îi forțau să spargă piatră în fiecare zi.

Pierderea celor doi fii a lăsat un gol imens în sufletul Katinei, care nu s-a vindecat niciodată și nu știa dacă i-a mai rămas putere să fie mamă și pentru Panagiota. Timp de trei ani și jumătate a îndeplinit mecanic treburile zilnice. Da, i-a umplut fetei lada de zestre și, de câte ori o prindea, o învăța să brodeze, cum să întindă foi subțiri de *dolma* sau să marineze mielul în lapte. I se întâmpla, când stătea la taclale cu vecinele la o ceașcă de cafea băută la iarbă verde sau în fața ușii în amurg, când citea poezii scrise de fiica ei, să-și uite durerea și să zâmbească. Dar, în acel loc neclintit din spatele ochilor, golul de unde plecase sufletul ei rămânea ca și înainte.

Se frământa tot mai mult din cauza Panagiotei, era tot mai îngrijorată văzând cât de înaltă crescuse și cu câtă atenție era privită în cartier din pricină că era așa frumoasă. În ultima vreme era mai tot timpul neliniștită. Uneori petrecea o dimineață întreagă rugându-se la icoana sfintei Ekaterini, al cărei nume îl purta, sfânta protectoare a fetelor. Acum se temea ca, după debarcarea grecilor, care îi înflăcărase pe toți tinerii, să n-o scape din mână pe fiica ei. Nu putea dormi tot gândindu-se cum s-o apere.

În depărtare s-a auzit o bubuitură puternică. Katina a sărit de unde stătea la fereastră.

— Ridică-te, Giota *mou*. Ridică-te! Nu știu ce se petrece, dar zgomotele astea – bubuituri de tun, strigăte – nu prevestesc nimic bun. Ia să nu mai stăm la fereastră. Hai, fato. Tatăl tău trebuie că a auzit și el și o să vină acasă.

Panagiota nu-și putea lua ochii de la stradă.

— Giota *mou, se parakalo*, te rog. Hai. Să nu te vadă tatăl tău la fereastră.

— Aaah! Uită-te, mamă. Uite! *Ela, ela edo*, vino încoace și uită-te!

Panagiota stătea în genunchi pe covor și arăta cu degetul spre ceva aflat sub streașina casei de vizavi. Apa curgea șuvoi de pe acoperișuri, apoi năvălea ca un pârâu umflat dintr-o spărtură a canalului tocmai în mijlocul străzii, târând spre piață broaște, ghivece cu mușcate, păsări moarte, ziare, batiste și jucării de copii.

Katina s-a întors la fereastră.

— Nu văd nimic, copilă. Unde te uiți?

— Acolo, lângă ușa pescarului Yorgo.

Katina s-a uitat cu atenție și a văzut ceva mișcând în fața ușii vecinului. Ramurile măslinului izbeau mai departe în geam.

— Ce-i acolo? Cine e acolo… Niko? Sau Muhtar?

Muhtar era câinele cartierului, o corcitură galbenă, cu coada scurtă.

— Da, Muhtar e acolo. Dar uită-te bine, mai e și o femeie. O vezi?

Katina a îngenuncheat pe covor lângă fiica ei și a văzut o doamnă europeană elegant îmbrăcată stând sub streașina casei de peste drum. Avea o rochie de culoarea florilor de rodiu, cu un guler alb, apretat. Pe cap avea o pălărioară șic, așezată puțin într-o parte, iar fața îi era acoperită de o voaletă. Se sprijinea de zidul casei pescarului și înfipsese în pământ vârful umbrelei cafenii, de aceeași culoare ca pelerina.

Curiozitatea Panagiotei era îndreptățită. În cartierul lor sărăcăcios nu vedeai doamne europene așa frumos îmbrăcate.

— Uite, mamă, cred că plânge. Îi tremură umerii, e udă până la piele.

Mama și fiica și-au lipit nasurile de geam ca să vadă mai bine. Femeia părea că e cât pe ce să cadă din picioare.

Katina a izbucnit în râs:

— Ia uite-l pe Muhtar al nostru! E ud leoarcă, dar coada tot sus și-o ține. O apără pe femeie, ca și cum i-ar spune „O să treacă“, parcă ar ști un secret pe care noi, oamenii, nu-l cunoaștem. Bravo, Muhtar, bravo, băiete!

Panagiota s-a bucurat s-o vadă pe mama ei râzând.

— *Manoula mou*, să cobor și s-o aduc aici? Poate i-a murit cineva apropiat. Uite-o, plânge. Ar putea să bea un ceai cu noi și am putea încălzi în cuptor covrigeii *kuluraki* și să-i oferim câțiva. Ar putea să se încălzească și să-și usuce hainele. Ce zici? Aș putea vorbi franțuzește cu ea, ca să vezi ce mult am învățat.

Sub genele răsucite, ochii negri ai Panagiotei au prins să strălucească la gândul că ar invita o doamnă europeană în casa lor.

— Firește că nu, fato! Se adăpostește de ploaie și atât. De cum se va opri se va urca în mașină și va pleca. Ce treabă avem noi să îmbărbătăm o femeie europeană? Cauți o scuză ca să ieși din casă, *beba mou*, copilița mea.

Chiar atunci, femeia a scos o batistă din punguța de mătase pe care o avea atârnată la încheietura mâinii și, cu gesturi delicate, și-a șters picăturile de ploaie de pe nas, obraji și frunte. Apoi a deschis umbrela elegantă și a plecat pe strada Menekse, îndreptându-se spre piață; mergea parcă plutea, valsând la un bal. A dat colțul și n-au mai văzut-o.

Panagiota a murmurat, privind visătoare în urma ei:

— Ce frumoasă e!

Ridicându-se de pe covor, Katina a bombănit:

— Ce-ai văzut frumos la ce, nătăfleaţo? Pe ploaie şi cu faţa ascunsă sub voaletă. O fi chiar urâtă, dar nu se vede. Tu eşti mult mai drăguţă decât ea. Hai, pleacă de la fereastră; după ce ai stat atât pe pervaz ai ajuns să semeni cu o floare în glastră.

Înainte de a se ridica în picioare, Panagiota, arătând ca o fecioară din Grecia antică îmbrăcată cu rochia albă şi cu coroniţa de dafin pe cap, s-a aplecat afară pe fereastră şi a mai aruncat o privire spre colţul după care dispăruse doamna europeană.

Zito o Venizelos

Ajunsă în piaţeta din cartier, Edith a scos iar batista şi s-a şters pe faţă. Plângea pe stradă? Ce era cu ea astăzi? Crescuse într-o familie care nu-şi arăta niciodată emoţiile în public, drept care propriile lacrimi o nelinişteau, nefiind obişnuită cu ele.

Ţinând capul sus sub umbrelă, a mers până la capătul pieţei. Venise după majordomul Mustafa, ca să-l roage să găsească o maşină care s-o ducă pe mama ei la gară. Mersese până în mijlocul cartierului Hadji Frangou, deasupra Spitalului Francez, dar acolo o prinsese ploaia. Trebuie că situaţia fără precedent din oraş o tulburase aşa de tare; alt motiv nu putea avea ca să regrete pierderi până atunci uitate şi să le jelească în văzul lumii.

După ce făcuse dragoste cu Avinash în hol, acesta plecase la Consulatul Britanic, iar ea se îmbrăcase singură, fără să mai facă baie, pentru că nu ştia cum să încălzească apa pentru cadă. Urma să meargă s-o vadă pe bunica ei, internată la Spitalul Francez, şi se înţelesese cu Juliette Lamarck să se întâlnească acolo. În lipsa servitoarei şi neavând cum să dea de mama ei, Edith nu avea de unde şti dacă planurile se schimbaseră. Auzise toată lumea din Bournabat de sosirea flotei greceşti la Smirna? Flota era aşteptată de la începutul lui mai, însă data reală a sosirii fusese ţinută secretă până în ultimul moment. Cum mama ei trebuie că luase trenul de ora opt, foarte probabil să nu aibă idee de ce se întâmplase şi să vină la spital aşa cum se înţeleseseră. Edith s-a hotărât să arunce o privire pe chei, şi apoi să meargă mai departe, la spital.

După ploaie, atingerea razelor soarelui trezea mirosul împrospătat al ierbii şi florilor din grădinile bine îngrijite de pe strada Vasili, iar vântul care sufla cu putere dinspre docuri aducea un iz de alge şi sare. Clopoţelul de la poarta de fier a clincănit când a ieşit Edith, şi sunetul a răsunat pe strada pustie. Sub cerul de un albastru adânc, pietrele pavajului luceau parcă fuseseră lustruite de curând. Razele soarelui pătrundeau printre nori, luminând oraşul. Edith păşea cu grijă, evitând pietrele desprinse ca să nu-şi murdărească pantofii de vară pe care alesese să-i poarte. Fiindcă nu avusese o servitoare s-o ajute, nu putuse să-şi pună corsetul, aşa că se simţea goală sub rochia de culoarea florilor de rodiu, dar, în acelaşi timp, purta pe trup amintirea mângâierilor iubitului ei.

A privit în josul străzii tăcute şi a fost iar năpădită de temerile iraţionale de mai devreme. La ora aceea din dimineaţă cartierul era întotdeauna tăcut, însă azi era de-a dreptul pustiu. Se vedea că toţi îşi încuiaseră uşile şi trăseseră obloanele, întocmai cum o sfătuise Avinash să facă şi ea cu o seară înainte, şi fugiseră cine ştie unde. De ce nu plecase şi ea odată cu Avinash? Spitalul era în drum spre Consulatul Britanic, ar fi putut merge împreună. Încăpăţânarea ei de a face totul singură era obositoare uneori.

La bulevardul Aliotti s-a oprit uluită. Elegantul bulevard era presărat cu petale de trandafir. Vântul care sufla dinspre mare ridica petalele în aer, le învârtea şi le lăsa să cadă, aşternând pe jos un covor de catifea roz, alb şi roşu. Coşurile ţigăncilor erau înşirate pe marginea drumului; pesemne că le lăsaseră acolo ca să dea fuga la docuri ori poate fugiseră auzind că au sosit soldaţii greci. Edith a închis ochii şi a inhalat parfumul trandafirilor. Tatăl prietenei ei din Paris, Feride, îi trimitea în fiecare an fiicei lui sticluţe cu ulei de trandafir, ca să le vândă dacă avea nevoie de bani. Francezilor le plăcea la nebunie. Ca şi lui Avinash. Avinash… Oare văzuse şi el dansul petalelor?

Când a intrat pe strada Mesudiye i-au apărut în faţă două şiruri de copii; se îndreptau râzând şi cântând spre docuri. Dinspre ţărm se auzea o orchestră cântând. Trebuie că astea erau sunetele pe care le auzise de acasă şi crezuse că oraşul e bombardat. Ce uşor e să te înşeli! Strada era din ce în ce mai aglomerată şi, spre deosebire de cartierul ei liniştit, oamenii de aici se îmbrăcaseră în haine de sărbătoare, îşi neteziseră părul cu ulei şi ieşiseră pe stradă cu steaguri în mână. Când dădea să intre pe strada Frank a fost luată pe sus de mulţime şi s-a trezit printre fete îmbrăcate în alb, cu margarete în mâini, şi bătrâne purtând borcane cu ulei de trandafiri.

Pe chei era o înghesuială, de n-aveai unde să arunci un ac. De la şapte la

şaptezeci de ani, cu toţii erau acolo, fluturând steaguri albastru cu alb către vasele ancorate în port şi strigând „*Zito o Venizelos*“ în onoarea prim-ministrului grec, omul căruia i se datora planul de a da Smirna Greciei. Trăiască Venizelos! Vasele care intrau pe rând în port răspundeau uralelor sunând fără oprire din sirene. Zgomotului asurzitor i se adăugau dangătele clopotelor de la biserici.

Edith a fost purtată de mulţime pe lângă hotelurile luxoase, cafenelele la modă şi teatrele înşirate de-a lungul străzii, până la chei. A salutat câţiva cunoscuţi în faţa Clubului Sportiv, apoi s-a îndreptat spre cinematograful Pantheon, de unde Zoe îi făcea semn cu mâna. Zoe, ţinând-o pe fetiţa ei de mână, împingea oamenii în lături, încercând să înainteze. Părul ei cârlionţat apărea şi dispărea în marea de pălării asemenea unui cormoran care se cufundă şi iese din apă. În cele din urmă a ajuns lângă Edith.

— *Mademoiselle* Lamarck, au sosit! a ţipat extaziată ca un copil. Îi vedeţi? Domnişoară Edith, au venit până la urmă!

Era îmbujorată, şi ochii îi străluceau de uimire, parcă era martoră la un miracol. Fetiţa repeta vorbele mamei ca un papagal. Edith o cunoştea pe Zoe din copilărie, dar n-o văzuse niciodată aşa de fericită.

— Au sosit azi-dimineaţă devreme, a zis aceasta pe jumătate înghiţindu-şi cuvintele de grăbită ce era, de parcă acum mânca prima oară după zile de înfometare. Soţul meu mi-a adus vestea bună în zori. „Trezeşte-te, Zoe“, mi-a spus. „*Ela grigora,* hai, grăbeşte-te.“ Credeam că o să fie ca de Crăciunul trecut – ţineţi minte, când docul de la Kordelio s-a prăbuşit sub greutatea mulţimii venite să-i întâmpine pe soldaţi, şi zece oameni s-au înecat. Credeam că o să fie vânzoleală, ca atunci, şi n-o să se aleagă nimic. Dar se pare că soţul meu ştia dinainte şi n-a suflat o vorbă. Oamenii au venit la docuri de la miezul nopţii şi au dormit pe boccele şi baloturi. De data asta grecii chiar au venit!

Edith îşi amintea foarte bine ce se întâmplase de Crăciun, cu un an în urmă. Se răspândise zvonul că nava grecească *Leon* se îndreaptă spre Smirna. Localnicii greci au arborat un drapel grecesc imens la intrarea în biserica Agia Photini. Oamenii se înflăcăraseră, şi unii chiar cântau imnul naţional grecesc în baruri. Însă nu se întâmplase nimic.

Avinash îi explicase că forţele greceşti nu fuseseră sprijinite îndeajuns de prim-ministrul britanic Lloyd George sau de alte ţări europene, aşa că au fost nevoiţi să renunţe la debarcare. Dar acum, după ce italienii luaseră Kusadasi şi Antalya fără să ceară permisiunea Aliaţilor, Venizelos a primit încuviinţarea în grabă şi a trimis primele nave de război în port.

Zoe, care nu avea habar de aceste jocuri de putere și, oricum, n-ar fi crezut în ele, turuia ca o morișcă:

— De data asta e cu totul altceva. De data asta, soldații care au debarcat în Smirna nu vor mai pleca. Suntem salvați! Suntem liberi, domnișoară Edith! În sfârșit, libertatea a venit și pentru noi! Uitați-vă la soldații noștri! Eroii mei, leii mei viteji, ce frumoși sunt în uniformele albe tradiționale, cu *foustanella*!

Încinși cu săbii, soldații greci, cu fuste kaki și ciucuri negri la încălțări, executau un dans folcloric în jurul armelor puse grămadă în fața Clubului de Vânătoare. Fetița lui Zoe făcea semn cu mâna unui ofițer cu ochi albaștri și mustață stufoasă, care stătea chiar pe mal. Ofițerul i-a răspuns cu un zâmbet.

Cheiul semăna mai degrabă cu un bâlci. Vânzători ambulanți se învârteau de colo-colo, ducând pe cap tăvi cu dulciuri, nuci și baclava; căutau și când găseau un locșor liber puneau jos tăvile ca să-și tragă sufletul. Edith a văzut mai mulți zarzavagii, cu măgăruși încărcați cu saci, trecând printre oamenii voioși. Până și celelalte două slujnice pe care le avea erau în fața localului Café de Paris, în mâini cu steaguri alb cu albastru. Râdeau și își dădeau coate de câte ori se întâmpla să le privească un soldat. Clopotele bisericilor băteau fără oprire. Grecoaicele din Smirna, tinere sau bătrâne, aruncau flori soldaților care mărșăluiau. Zoe a strigat, încercând să se facă auzită pe deasupra zgomotului orchestrei care trecea:

— Ah, Kyra Edith *mou*, păcat că n-ați fost aici ceva mai devreme! L-ați fi văzut pe arhiepiscopul Chrysostomos îngenunchind și sărutând steagul grec. Toți, până și bărbații, aveam lacrimi pe obraz. Apoi, toată unitatea s-a pus în formație și a mărșăluit de-a lungul cheiului. Ploua cu flori peste soldați, femeile le picurau ulei de trandafiri în cap. E un vis împlinit!

Uitându-se la mulțime, Edith s-a simțit dintr-odată istovită și foarte singură. De ce nu-și găsea locul nicăieri? De ce nu putea împărtăși bucuria tuturor? Acum nu-și dorea decât un singur lucru: să se îndepărteze de oamenii care viermuiau în jurul ei, să rămână singură cu neliniștea care o cuprindea.

Spitalul Francez, cu grădina lui îngrijită, adumbrită de chiparoși înalți, ar fi un refugiu în zarva și zăpăceala de aici, dar cum să răzbească prin mulțime până acolo? Avea nevoie de un vehicul. În timp ce vorbea cu Zoe fusese împinsă spre Cheiul Pașapoartelor. Făcându-și loc cu coatele printre adolescenții care strigau cât îi ținea gura, mamele armence care își țineau strâns de mână fiicele cu coade negre, vânzătorii ambulanți care se învârteau de colo-colo, a reușit să ajungă pe strada Frank, unde toate prăvăliile aveau obloanele trase. Nu se vedea nici o

trăsură. Era mai bine dacă o lua pe alt drum și se ducea la Consulatul Britanic să-i ceară lui Avinash s-o ajute?

Dinspre chei s-a auzit un fel de bubuit urmat de o explozie. Probabil că de pe vasele de război se trăgea cu tunul. Și deodată uralele au încetat, pe străzi au răsunat urlete. Edith a văzut venind în fugă, de pe strada Quai Anglais, o tânără cu un copil în brațe. Țipa:

— Trag în soldații noștri! Îi împușcă pe *evzones*!

Soldații, cu baionetele scoase, se împrăștiaseră printre oamenii cuprinși de panică. Cineva a strigat „Mitraliera!“ și mulțimea a năvălit dinspre docuri asemenea unui val de mare uriaș, îndreptându-se spre Edith. Elevii care mergeau doi câte doi cu puțin timp în urmă acum plângeau; bătrânele care aduseseră ulei de trandafiri fugeau după trecători, rugându-i să le ajute, preoții în sutană neagră, care se străduiau să liniștească mulțimea ținând brațele larg deschise, se izbeau de femeile care fugeau ținându-și strâns copiii în brațe.

Edith s-a strecurat în grabă printre oameni și, după multă târguială, l-a convins pe un birjar care aștepta sub un platan în piața Fasoula s-o ducă la Spitalul Francez. Trăsura închisă se hurducăia pe pietre, trecând pe lângă mame speriate, care își împingeau în casă copiii îmbrăcați ca în Grecia antică, pe lângă tați care închideau obloanele și trăgeau perdelele. În fața liceului Dame de Sion, un jandarm otoman ținea de mână un băiat care vorbea italienește plângând și îl întreba în franțuzește când îl văzuse ultima oară pe bunicul lui. Edith se încruntase atât de tare, că o durea. Încă mai gâfâia și obrajii îi ardeau de parcă pusese gheață pe ei. Când trăsura a încetinit în fața spitalului a sărit jos înainte să se fi oprit caii, a trecut în fugă pe lângă surorile îmbrăcate în rochii lungi, negre, care încercau să păzească poarta, și a intrat în curtea frumos îngrijită.

De acolo, zgomotul de pe chei părea un vuiet straniu, îndepărtat. Pacienții așezați pe bănci la umbra copacilor imenși discutau cu voci scăzute, ca și cum nu-și dădeau seama de ce se întâmplă în lumea de afară. Cu steagul francez fluturând pe acoperiș, spitalul era un sanctuar, o oază în haosul general.

Edit a urcat în goană scara de marmură. Camera bunicii ei se afla la etajul doi, de aceea s-a oprit în fața ușii, ca să-și tragă sufletul. Juliette stătea la fereastra ce dădea spre grădină; văzută din profil, părea că se încruntă la bucata de hârtie din mână. Bunica Josephine își privea fiica cu o expresie posacă; pe bărbie îi crescuseră fire groase de păr alb. Avusese un accident vascular cerebral cu trei luni în urmă și nu mai putea vorbi; nu putea spune decât în scris ce dorește, numai ca îi era greu să țină stiloul în mână.

— *Maman,* ai auzit?

Edith a vorbit pe un ton mai înalt ca de obicei, și expresia bunicii a devenit și mai posacă.

Exasperată, Juliette i-a întins biletul fiicei ei, rămasă în prag.

— Jur că nu mai pricep ce vrea. Scrie tot mai neciteț, parcă mâzgălește. Uită-te și tu. Dacă înțelegi, spune-i surorii Liz să-i aducă ce vrea. Stă aici cu mutra aia ursuză de azi-dimineață.

Edith a uitat o clipă de ce se petrecea afară și a privit bucata de hârtie. La fel ca toate femeile din familie, bunica Josephine avea un scris indescifrabil, parcă scria în arabă; nu se înțelegea nimic, deși era în franceză. Edith nu pricepea o iotă.

— Poate vrea apă.

— I-am dat. I-am adus tot ce-ți dă prin cap. Sora Liz, binecuvântată fie, i-a adus până și șerbet din salonul gravidelor. Nici asta nu voia. Nu știu ce să mai facem. Fratele tău a venit aici – am venit împreună cu trenul de ora opt – și a propus să angajăm o infirmieră și s-o aducem pe bunica la noi acasă. Absurd! Spitalul ăsta e atât de bine dotat; cum ne-am putea descurca acasă cu o singură infirmieră?

Apoi a adăugat în șoaptă:

— Cred că fratele tău e zgârcit. Asta-i culmea! Trăiește regește în Bournabat, dar, când e vorba de plătit spitalizarea pentru bunica lui, e strâns la pungă. Și asta doar ca să-i facă pe plac lui Philippe, ginerele meu, sunt convinsă. Și a mai…

— *Maman,* s-ar zice că nu ai auzit ultimele vești, a spus Edith, făcând hârtia ghemotoc și privind-o drept în față.

— Ce s-a întâmplat? A reușit *madame* Lupen să-i găsească un logodnic urâtei de fie-sa? a întrebat Juliette râzând sarcastic, cum făcea de multe ori, și a adăugat văzând că Edith se încruntă și mai tare: Am auzit, draga mea, am auzit. Mi-a spus sora Liz adineauri. Venizelos și-a adus soldații în Smirna. Lloyd George a obținut în fine ce-a vrut, nu? Ai noștri se adună la Clubul Sportiv. Să mergem și noi acolo când plecăm de aici. Ce zici? A venit și Venizelos?

Edith o privea uluită pe mama ei, când s-au auzit pași pe coridor.

Juliette a dat din umeri:

— A, uite că vine fratele tău. S-a dus la Kraemer să mănânce de prân…

N-a apucat să termine, că Jean-Pierre a năvălit în cameră; din detașarea lui rece nu mai rămăsese nimic, ochii îi erau holbați de groază, obrajii, roșii de alergat. Fără să țină seama de starea bunicii lui sau de tăcerea din spital, a țipat:

— Au omorât oameni sub ochii noştri! Sub ochii noştri, în timp ce mâncam cu toţii la Kraemer, împreună cu cei mai însemnaţi oameni de afaceri din oraş – Whitall, Giraud şi rudele lor. Cum a fost cu putinţă? Au ucis şi civili. Le-au smuls fesurile de pe cap şi le-au făcut bucăţi. De necrezut! *Maman*, mă asculţi? L-au luat pe Rauf Bey prizonier. Pe vecinul nostru, Rauf Bey… e contabil la bancă, pentru numele lui Dumnezeu! Am văzut cum îl băteau pe stradă şi am dat fuga afară. Măcar are prieteni credincioşi printre americani; i-au dat la o parte pe soldaţii greci şi l-au salvat, bietul de el. Apoi cineva a deschis focul de la ultimul etaj al hotelului asupra soldaţilor greci şi am fugit toţi înăuntru. Săracul Rauf Bey nu putea vorbi. Se nimerise să treacă pe lângă barăcile turcilor tocmai când a început încăierarea, aşa că s-a adăpostit înăuntru. Când turcii au fluturat steagul alb pe fereastră, semn că se predau, soldaţii greci i-au strâns pe toţi cei care erau acolo, i-au tratat ca pe prizonierii de război şi i-au aruncat pe stradă. Ce dezastru! N-am mai văzut atâta barbarie.

Juliette şi-a acoperit gura cu mâna şi s-a întors spre fereastră.

— Ce încăierare? Se dau lupte? Ce spui acolo, Jean-Pierre? Cine a tras în cine?

— Cineva a deschis focul asupra soldaţilor greci. Martorii spuneau că se trăgea dinspre mare, dar soldaţii greci s-au repezit drept la barăcile turcilor, Sari Kisla, şi au tras cu mitralierele. Turcii au răspuns. Aveau destule arme, dar până la urmă au rămas fără muniţie şi s-au predat. Între timp, oricine purta fes, oriunde s-ar fi aflat, era arestat şi dus de acolo.

Pe neaşteptate s-a întrerupt şi a fugit la fereastră.

— Unde e Mustafa, *maman*? Unde e Mustafa? De ce nu e aici, de ce nu ne aşteaptă jos, în curte? Trebuie să-l găsim neîntârziat! I s-o fi întâmplat ceva. Să meargă cineva să dea de el.

— Frate, linişteşte-te, te rog. O sperii pe bunica. Hai, stai jos un moment. Soră Liz, te rog, adu un pahar cu apă. Plec chiar acum să-l găsesc pe Mustafa.

Juliette a ţipat din nou.

— Edith, nu se poate să ieşi de capul tău pe stradă! Zi ceva, Jean-Pierre, pentru numele lui Dumnezeu. Nu sunteţi întregi la cap? Ai de gând s-o laşi pe sora ta singură pe stradă într-o zi ca asta?

Fără să-i dea atenţie mamei, Edith l-a aşezat pe fratele ei la masa de la fereastră. Din cauza enervării, acestuia i se zbătea un muşchi pe obrazul stâng. A vărsat o parte din pahar pe masă.

Juliette se învârtea între fereastră şi uşă, ţinându-se cu o mână de frunte şi

turuind:

— Și acum ce facem? Om fi în siguranță aici? Hai să luăm primul tren spre Bournabat. *Mon Dieu*, gara e foarte aproape de cartierul turcesc. Sau mai bine să mergem la sora ta, în Boudja? Edith, la ce oră e trenul? Nu, e imposibil. Ce putem face? Un automobil! Jean-Pierre, te implor să faci rost de un automobil imediat! Repede, îți zic. Spune-i lui Mustafa să meargă să-l găsească pe cumnatul tău. Philippe trebuie să trimită mașina companiei după noi. Sau să mergem la Clubul Sportiv? Acolo vom fi în siguranță. Aici, la spital, nu sunt decât femei. Of, Doamne, ce m-o fi apucat să vin azi în oraș?

Edith clătina din cap.

— *Maman*, te rog mult, liniștește-te. Știi că n-o să pățim nimic. Mai întâi să-l găsim pe Mustafa. Are să tocmească un vehicul să te ducă la gară și ai să prinzi primul tren către casă. Eu am să rămân cu bunica. N-o să se atingă nimeni de spital dacă pe acoperiș flutură steagul francez. De fapt, sunt sigură că, de cum a auzit să încep luptele, Mustafa s-a gândit să-ți găsească un vehicul să te ducă la gară.

Juliette s-a oprit în mijlocul camerei și a strigat:

— Ce tot îndrugi acolo, Edith?! Să rămâi aici singură, doar cu niște femei, când sunt atâția bandiți în jur? Nici vorbă! N-am să îngădui așa ceva. Mergi prea departe! Nu ți-ai dat seama, fato, cât de mult au ajuns să se urască comunitățile locale cu trecerea vremii? Nu vezi că ne pândește un dezastru, că se pregătește o tragedie? Nu și iar nu! Nu te las singură în Smirna!

— Și noi tot localnici suntem, *maman.* Și nu ne-am certat cu nimeni. Te rog să nu generalizezi.

Edith s-a apropiat precaută de fratele ei. Juliette făcea iar una din crizele ei de isterie. Jean-Pierre stătea cu coatele pe masă și capul sprijinit în mâini. Edith a oftat. Din nefericire, odată ce ajungea în starea asta, nu mai aveai ce să-i faci. Totuși, i-a spus:

— *Maman*, te rog să ai încredere în mine. N-o să ni se întâmple nimic în Smirna. Dacă ai vedea navele ancorate în port, te-ai liniști. E acolo flota britanică, alături de navele americane și franceze. Sunt cu toții acolo, în port. Crezi că s-ar mulțumi să închidă ochii și să ne lase în voia sorții?

Jean-Pierre a ridicat capul dintre mâini și s-a uitat la sora lui. Avea ochii injectați de sânge. Fiul cel mic al lui Juliette îi semăna foarte mult. Aveau aceiași ochi apoși, albastru-verzui, aceeași piele pistruiată care se bronza repede, aceleași trăsături ascuțite. Pe măsură ce îmbătrânea, asemănarea devenea tot mai

evidentă. A vorbit cu voce blândă:

— Edith, tocmai ce-am văzut un înalt ofițer turc împușcat pe la spate. Se plimba, pur și simplu, ținându-și băiețelul de mână, asta-i tot ce făcea. Un soldat grec i-a pus țeava puștii în spate. Sângele i-a țâșnit din gură când a căzut, și copilul era acolo, cu ochii la tatăl lui. L-au dus pe vasul unde țin toți prizonierii. Să fi avut vreo zece ani, nu mai mult. S-a petrecut sub ochii noștri. Amiralii europeni de care spuneai că stau pe țărm și urmăresc sosirea flotei erau acolo. Am tras perdelele la ferestrele restaurantului, ca să nu vadă Rauf Bey ce se întâmplă. I-am dat niște whisky ca să se liniștească, dar bietul de el plângea și repeta: „Nu m-aș fi așteptat niciodată la atâta cruzime din partea unei țări europene.“ Of, ce venerație nutresc turcii pentru Europa. Ea le suge măduva din oase și ei tot plâng după ea. Uite în ce stare jalnică a ajuns mărețul Imperiu Otoman. Ce păcat.

Juliette i-a tăiat vorba fiului ei, dând nervoasă din mână:

— Nu mai vorbi acum de lucrurile astea, Jean-Pierre. Trebuie să plecăm imediat de aici. Dacă nu-l găsești pe Mustafa, oprește un copil pe stradă, scrie un bilet și trimite-l la cumnatul tău. Să ne facă rost de un automobil. Să putem scăpa din infernul ăsta!

Trecând prin spatele fratelui ei, Edith s-a uitat jos în curte, unde proaspetele mame, așezate pe băncile de sub smochini, își arătau mândre bebelușii una alteia. Scena era cum nu se poate mai departe de iadul de afară. Însă ea își făcea griji din cauza lui Zoe și a fetiței ei; unde or fi fugit când începuse să se tragă? Dea Domnul să nu fi fost călcate în picioare de mulțime. Pe neașteptate a cuprins-o disperarea. Poate că maică-sa nu era isterică, poate că, într-adevăr, de data asta îi pândea un dezastru în toată puterea cuvântului. Întreaga țară fusese desfăcută în bucăți și împărțită, de ce n-ar avea și Smirna aceeași soartă? A ieșit din cameră fără un cuvânt, hotărâtă să-l găsească pe Mustafa. Strigătele lui Juliette răsunau sub tavanele înalte ale holurilor.

Străzile erau pustii, cerul se acoperise de nori. Nu s-a uitat nici la stânga, nici la dreapta, ci a mers repede, și în scurtă vreme a ajuns în piațetă. Propriul ei majordom, Christo, trebuie că locuia prin partea locului. I-a venit în minte tăcerea amenințătoare coborâtă în dimineața aceea asupra casei părăsite de servitori. De pe o stradă au țâșnit câțiva băieți cu cuțite în mână și au dispărut în direcția bisericii Agia Ekaterini. Proprietarul cafenelei strângea scaunele sub copertină. Mustafa o fi înăuntru, sau i se întâmplase ceva? Unde s-or fi ducând băieții cu cuțite în mână?

Jean-Pierre spusese că soldaţii greci smulg fesurile din capetele turcilor şi le rup în bucăţi. Mustafa avea mare grijă de înfăţişarea lui. Era foarte mândru de fesul lui roşu sângeriu şi îi pieptăna cu atenţie ciucurele. Edith şi-a lipit palmele de geamul aburit, încercând să vadă ceva înăuntru. Nu erau decât doi bărbaţi care jucau table într-un colţ, învăluiţi într-un nor de fum. În depărtare s-au auzit focuri de puşcă. Ferestrele postului de poliţie din partea de sud a piaţetei fuseseră sparte, uşa deschisă se legăna în balamale.

Vântul venit dinspre mare s-a înteţit brusc; frunzele se răsuceau în aer laolaltă cu gunoaiele de pe stradă. Edith abia se mai ţinea pe picioare, mai ales că picături de ploaie au început să-i biciuiască faţa.

În scurtă vreme ploua cu găleata.

Umbrela i s-a întors pe dos.

Peste drum, la etajul de sus al unei case s-a deschis o fereastră şi nişte mânuţe albe s-au apucat să adune în grabă rufele de pe frânghie. Trebuia să-şi găsească un loc unde să se adăpostească. Căutându-l pe Mustafa, se îndepărtase destul de mult de spital. Ploaia cădea cu atâta putere, încât străzile deveniseră adevărate pâraie; şuvoaiele care curgeau prin mijloc prindeau o viteză de necrezut.

De după un colţ şi-a făcut apariţia un lăptar cu măgarul lui.

Edith era udă din cap până în picioare. A blestemat din nou pantofii bej de vară pe care şi-i pusese dimineaţa, când plecase de acasă.

S-a luat după lăptar, a intrat pe una din străzile care dădeau în piaţetă şi s-a adăpostit sub o streaşină, lipindu-se de zidul casei şi proptindu-se în umbrelă. Strada era aşa de îngustă, că streşinile se atingeau pe alocuri, şi cerul nu se mai vedea. Deodată a apărut un câine descumpănit, ud leoarcă. Văzând-o pe Edith, a venit repede la ea, dând din coada scurtă. Sub blana gălbuie, buzele negre păreau întinse într-un zâmbet, ca şi cum întâlnise un prieten. S-a apropiat mai mult, întâi s-a aşezat foarte drept, apoi s-a lăsat într-o parte şi s-a sprijinit de piciorul ei.

Femeia şi câinele au rămas unul lângă altul în lumea potopită de apă.

— Chiar crezi că am să te salvez, câine fără minte? a zis Edith, mângâind blana udă a animalului cu un deget înmănuşat. Dar eu nu mă pot salva pe mine însămi…

A simţit cum i se pune un nod în gât, s-a sprijinit cu genunchiul de câine şi a închis ochii. În locul acela pustiu dintr-un cartier îndepărtat a dat frâu liber lacrimilor şi le-a lăsat să-i curgă fierbinţi pe obraji. Tot aşa cum apa de ploaie aducea gunoaiele, lacrimile au scos la iveală amintiri din cele mai ascunse cotloane ale minţii.

Amintirea unei răni vechi, foarte vechi.

Într-un cotlon întunecos al inimii încă mai mocnea dorul după o iubire trăită pe jumătate. În timp ce lacrimile i se scurgeau pe obrajii uzi de ploaie, cuta dintre sprâncene care o scotea din minți pe Juliette a dispărut vremelnic.

Câinele galben a ridicat spre cer ochii tiviți cu negru, privind bănuitor norii.

Atunci a început să plouă cu broaște.

Un musafir nepoftit

În seara când Sumbul a stat față în față cu Edith prima și singura dată, în casa din strada Bulbul (în grădina căreia aveam să fiu găsită trei ani mai târziu), lucrurile erau încurcate. Atmosfera era încordată, nervii – întinși.

Nu doar din cauză că debarcaseră grecii, că prăvăliile din cartierul turcesc fuseseră jefuite și că plouase cu broaște. În ziua aceea se mai întâmplaseră și alte lucruri în casa unde Hilmi Rahmi nu mai pusese piciorul de ani de zile. Mult mai târziu, când Sumbul mi-a vorbit de ei, mi-a spus povestea pe bucățele amestecate și în dezordine, de parcă își amintea un vis. Eu am fost cea care le-a pus în ordine.

Când povestea cum a fost în ziua debarcării grecilor în Smirna, trăiam în sinea mea frământarea, teama care pătrundea în case pe uși și pe ferestre. O poveste nu se spune doar în cuvinte. Zeci, sute de mici amănunte o întregesc. Numai cineva ca mine, care a renunțat la cuvinte, știe acest lucru. Cei care vorbesc se gândesc doar la ce să mai spună și uită să asculte. Repeziciunea cu care rostesc vorbele, tonul vocii, jocul luminii pe fața lor, clipele când uită de tine, clipele când îți caută privirea, până și mirosul pielii lor, toate aceste amănunte la un loc te ajută să intri în lumea poveștii istorisite. În timp ce asculți se întâmplă să simți un gust în gură, fără legătură cu vorbele; în stomac simți tulburarea povestitorului, patimile lui ascunse.

În seara când Edith a venit în strada Bulbul cu rochia ei de culoarea florilor de rodiu, în casă mai era un oaspete nepoftit. Un tinerel cu ochi verzi, reci, fes înalt și mustăcioară: Tevfik Bey. Un domn de Istanbul perfect. Eu n-am scos o vorbă, însă Sumbul m-a sfătuit:

— Nu te lăsa păcălită de înfăţişarea lui făloasă, căci e ceva ciudat la el, se vede cât de colo. Orice om are ceva altfel, ceva nelalocul lui. Orice om. Cine-o şti care e ciudăţenia lui?

Să fi tânjit Sumbul, în acea unică noapte petrecută sub acelaşi acoperiş cu acest tânăr, să descopere care era ciudăţenia lui? În acea noapte anume dintre zecile pe care le petrecuse singură, în timp ce soţul ei era departe, fugind de la un război la altul, visase oare să se întindă în pat alături de străinul a cărui respiraţie o auzea din camera de la parter? Şi de ce nu? Nu s-ar cuveni ca o tânără cercheză de care nu se atinsese nimeni de când fiul ei, Dogan, îi căzuse din uter, să fie ispitită de gândul că ar putea ţine în braţe un trup cald? Cum altfel s-ar explica dorinţa care se aprindea în ochii ei verzi când vorbea de acest Tevfik Bey?

Sau nu cumva e o născocire a mea, ca să-mi justific propriul meu păcat, să-mi uşurez conştiinţa? Să fiu eu singura care se strecoară la miezul nopţii în patul unui bărbat – şi încă al cărui bărbat! – ca să-mi satisfac pofta nesăţioasă? Poate că această foame e moştenită. Să n-o uităm pe bunica mea. Într-o noapte înmiresmată cu iasomie şi vopsită în argintiu de lumina lunii s-a furişat în camera lui Nikolas Dimos, care dormea sub acoperişul ei. Să ne mai amintim şi că mama mea, care nici nu voia să audă de măritiş, nu-l izgonise niciodată din patul ei pe străinul negricios. Şi totuşi. Totuşi? În comparaţie cu păcatul meu, ceea ce au făcut femeile din familia mea – familie pe care n-am cunoscut-o niciodată – pare ceva aproape nevinovat, nu-i aşa?

La început, Sumbul a crezut că Tevfik e unul din prietenii unionişti ai lui Huseyin, cumnatul ei. Doar aşa s-a prezentat, nu? Firește, nu ca unionist, ci ca prieten al lui Huseyin. La vremea aceea, în 1919 după calendarul european, nimeni nu mai avea curajul să se declare unionist. În timpul cinei, la care Tevfik a insistat să fie prezente şi femeile, Muigan a întrebat unde se cunoscuseră, iar Tevfik a răspuns numai:

— Sunt un vechi prieten al unui om valoros.

Apoi, ca un actor, şi-a schimbat expresia împietrită cu un zâmbet fermecător, distrăgând atenţia femeilor.

Mult mai târziu s-a dovedit că Tevfik nu era nici pe departe un vechi prieten. Era un naţionalist turc şi îl întâlnise pe Huseyin la o demonstraţie de protest în Bahri Baba. După mulţi ani, Hilmi Rahmi avea să-l învinovăţească pe chipeşul Tevfik pentru moartea fratelui său, Huseyin, şi să profite de orice prilej ca s-o certe pe Sumbul din pricină că îl primise pe acel ticălos şi om de nimic sub acoperişul lui în seara aceea. Dar această blamare a lui Tevfik pentru moartea lui

Huseyin pe câmpul de luptă, când, de fapt, fratele lui Hilmi Rahmi plecase de bună voie la război, nu ascundea cumva o bănuială care nu-i dădea lui însuși pace? Nu bănuia Hilmi Rahmi, ca și mine, că omul de nimic care dormise sub acoperișul lui stârnise valuri în imaginația soției lui? Mânia lui să fi fost o manifestare a mâhnirii încercate la moartea fratelui, sau a suspiciunii și geloziei lui?

Pe lângă asta, de unde era Sumbul să știe că Tevfik e un om de nimic și un ticălos? Dacă aș putea vorbi, mi-ar plăcea să-i fi pus lui Hilmi Rahmi această întrebare. Omul se dăduse drept prietenul lui Huseyin. Acesta îl primise ca pe un sultan în apartamentul bărbaților, îl așezase la masa mare de nuc, sub candelabrul de cristal colorat, fusese de acord să cheme și femeile la cină la cererea lui și îl tratase ca pe un membru al familiei. Cine ar fi ghicit că acest domn politicos e un om de nimic și un ticălos pe care Huseyin îl cunoscuse abia în seara aceea?

În seara de 14 mai, după ce britanicii îl informaseră pe guvernatorul turc al Smirnei, Izzet Pașa, că flota greacă va prelua administrarea orașului, un număr enorm de locuitori din cartierele turcești s-au adunat pe dealul cu cimitirul evreiesc din Bahri Baba, ca să protesteze față de decizia Aliaților de a da Smirna grecilor. Când soarele a apus, și luna ca o minge portocalie s-a ridicat deasupra munților, toți s-au alăturat protestului – tineri și bătrâni, femei și copii, școliți și neșcoliți, bogați și săraci. Eu însămi țin minte că vânzătorii ambulanți care umblau prin oraș pomeneau adesea de acea seară. Era ca la o sărbătoare populară. Aprinseseră focuri, copiii mâncau halva de susan, tobele au bătut până dimineața. S-a constituit o organizație de rezistență și s-au făcut planuri pentru a strânge puști, carabine și orice mai putea fi folosit drept armă și a le trece clandestin din Smirna în Anatolia. A umblat un zvon cum că, în aceeași noapte, la adăpostul întunericului, membri ai acestei mișcări de rezistență abia constituite au intrat în teribila închisoare de dincolo de cartierul Konak și au eliberat toți prizonierii. Tevfik era unul din șefii bandei. Sumbul știa că Huseyin luase parte la protestele din Bahri Baba, însă nu știa că se dusese acolo anume ca să-l întâlnească pe Tevfik Bey.

În seara aceea, înainte de cină, Huseyin a aprins toate lămpile; camera strălucea ca într-o zi de sărbătoare. Lumina candelabrului de cristal se reflecta în ochii de smarald ai lui Tevfik Bey. Mustața, pe care și-o răsucea fără încetare, fusese neîndoielnic dată cu ulei de mosc. Sumbul îl privea cu coada ochiului pe oaspete în timp ce mânca pilaful cu miel gătit de dădaca Dilber. Auzea ploaia bătând în geam și îl blestema pe Hilmi Rahmi în sinea ei. În ziua aceea se vădise

că telegrama primită de la el cu o săptămână în urmă fusese un şiretlic, o minciună menită să-i încurce pe britanici. O săptămână întreagă fusese în al nouălea cer, căci în telegramă scria: *Mult iubita mea soţie, au mai rămas doar câteva ultime lucruri de discutat cu oficialii de aici, din Istanbul. Apoi vin imediat la Smirna, cu voia Domnului.*

Cu toate astea, se părea că plecase spre Asia Mică. Nu se gândea nici la Sumbul, nici la fiii lor. Vorbea de libertate şi drepturi ca şi cum ar fi putut fi obţinute mergând la război. Dogan avea acum cinci ani, dar nu-şi văzuse niciodată tatăl. Hilmi Rahmi avea să păstorească adunătura numită armată încropită de paşii otomani; avea să salveze Smirna de la depărtare. Dacă ai fi întrebat-o pe Sumbul, ar fi zis că Smirna trebuie să rămână grecilor, şi familia să fie salvată. Numai că nimeni n-o întreba nimic pe cercheza din Plovdiv. Şi oricum, dacă ar fi întrebat-o, n-ar fi spus nimic. La vremea aceea era considerat suspect din punct de vedere moral să fii cerchez. Aşa că, oricât ar fi fost de mânioasă, îşi muşca limba când era de faţă cumnatul ei, Huseyin, ale cărui vine erau umflate de patriotism.

Luna plină, luminând ca o lampă, a alunecat în spatele pământului şi, încet, încet, a fost înghiţită de întuneric. Eclipsa de lună era semn rău. Dinspre cimitirul evreiesc, la capătul străzii Bulbul, se auzeau tobele bătând, ca să alunge umbra care mânca luna. Câinii, cu capetele ridicate, nu se mai opreau din urlat. Tevfik Bey, fără să-şi dea seama de încordarea celor din jur, le trata pe Sumbul şi Mujgan ca pe nişte „europene“, cerându-le părerea despre opere din literatura rusă şi franceză şi spunându-le istorioare despre cochetele din casele mari ale Istanbulului. La un moment dat s-a întors spre Huseyin, care era foarte stânjenit de chicotelile nestăpânite ale nevestei, şi a spus:

— Dragul meu Huseyin, văd că tot mai ţii bărbaţii şi femeile deoparte unii de alţii în casa ta. Aşa ceva nu se mai face, cu atât mai puţin într-un oraş modern. Zău că nu găsesc potrivit să le pui pe femei să stea la etaj, în timp ce bărbaţii sunt la parter. Deschide casa. Transformă parterul în bibliotecă ori cameră de zi. Mută camerele de oaspeţi la etaj. Petreceţi-vă timpul împreună.

În loc să dea un răspuns prietenului său, Huseyin a lăsat ochii în jos şi a mormăit ceva, drept care Sumbul şi-a zis că Tevfik Bey nu e doar un vechi prieten, ci şi o persoană importantă. Dacă dormitoarele erau mutate sus, asta însemna că oaspeţii şi femeile ar dormi la acelaşi etaj? Şi atunci, dacă se nimerea să se întâlnească, la miezul nopţii, să zicem, ce avea să se întâmple? Unde dormeau oaspeţii cochetelor din Istanbul? Oare Tevfik Bey stătea deseori în

astfel de case?

Când a ridicat privirea şi a văzut că tânărul o măsura din ochi parcă tachinând-o, mâncarea i s-a oprit în gât, pricinuindu-i un acces de tuse care a ţinut câteva minute. După ce a băut paharul cu apă pe care i l-a umplut Ziver a aruncat o privire peste masă şi l-a văzut pe tânăr răsucindu-şi din nou mustaţa.

Adevăratul motiv al vizitei a ieşit la iveală abia după ce-au băut cafeaua, şi femeile s-au retras. De cum au urcat la etaj, Sumbul şi Mujgan s-au aşezat în genunchi lângă marginea puţului pe care coborau mâncarea de la bucătăria aflată lângă camerele femeilor la sufrageria de la parter. Dădaca Dilber îşi suflecase mânecile şi, cu mâinile ei grăsuţe şi palmele albe, frământa coca ce urma să fie trimisă la brutăria din colţ a doua zi dimineaţa. Râdea pe furiş, trăgând cu ochiul la stăpânele casei, care ascultau cu urechea lipită de perete ca nişte fetiţe.

Deşi Tevfik încerca să vorbească încet, vocea lui gravă răzbătea prin deschizătura puţului până la etaj.

— Britanicii l-au convins pe sultan, şi de acum pedeapsa cu moartea aşteaptă pe oricine are legătură cu Lupta Naţională pentru Independenţă. În scurtă vreme vor fi lipite anunţuri, ca să ştie tot poporul.

— Ca şi cum poporul ar şti să scrie şi să citească, a murmurat Mujgan.

Cele două femei înghesuite lângă puţ au pufnit în râs.

— Soră Sumbul, ai văzut cum îşi răsucea mustaţa uitându-se la tine?

— Taci din gură, fato! Ţi-ai pierdut minţile, de spui asemenea năzbâtii? Ţine-ţi gura, să auzim ce spun! a dojenit-o Sumbul, dar a întors capul ca să ascundă zâmbetul care i se lăţise pe faţă.

De jos se auzea mai departe vocea lui Tevfik.

— De poimâine nu mai avem ce face aici. Lupta va începe în centrele din Asia Mică. Oficialii otomani de rangul cel mai înalt s-au pus deja în mişcare. Ţara te aşteaptă, Huseyin Bey; ne aşteaptă. Oamenii sunt săraci şi temători, iar bandele tribale fac tot ce le trece prin minte. Eu vorbesc de o organizaţie formală. Ţara are mare nevoie de tineri ca noi, puternici şi educaţi. Crede-mă, această invazie a Smirnei de către greci se va dovedi a fi în avantajul nostru. Ai văzut mulţimea astă-seară – pe pământul nostru strămoşesc se dezvoltă o conştiinţă colectivă. Invazia greacă va fi scânteia care ne va aprinde praful de puşcă.

Femeile au schimbat priviri înspăimântate. Găseau că e ciudat ca doi bărbaţi care vorbiseră la masă ca doi prieteni apropiaţi să discute aşa ceremonios după ce rămăseseră singuri. S-a lăsat tăcerea. Pesemne că Tevfik îşi aprindea una din ţigările lui subţiri. Cele două femei aşezate pe treapta de piatră s-au foit

amintindu-şi degetele lui lungi, fine şi îndemânatice. Lui Sumbul i-a venit în minte o imagine: fumul ţigării lui Tevfik răsucindu-se în aer ca un norişor alb-albăstriu, în timp ce el bea cafeaua aromată servită de Zifer pe o tavă de argint după cină.

Când a vorbit din nou, vocea lui Tevfik era aspră.

— Îmi închipui că te întrebi cum vom finanţa activităţile unei astfel de organizaţii. Huseyin Bey, caravana se formează pe măsură ce înaintează pe drum. Uită-te ce au făcut englezii. Nu ne-a trimis Lloyd George grecii, speriat că italienii au invadat Antalya fără să întrebe pe nimeni? S-au mişcat aşa de repede, că o parte din flota greacă nu ştie nici acum încotro se îndreaptă. Sunt informaţii confidenţiale obţinute de mine. Se vor trezi mâine-dimineaţă şi vor vedea că sunt în portul nostru. Şi noi vom face la fel. Mai întâi de toate, să ne pornim. Oamenii ne vor ajuta. Dacă venim în număr destul de mare, ca să nu putem fi subminaţi de maşinaţiile marilor puteri, bineînţeles că ne vor sprijini. Tratativele cu francezii vor începe în scurtă vreme.

Makbule Hanim, mătuşa bătrână a lui Huseyin şi Hilmi Rahmi, a apărut în uşa bucătăriei. Avea o figură şi mai posacă decât de obicei. Basmaua neagră îi căzuse pe umeri, dând la iveală rădăcinile albe ale părului şi un coc blond roşcat. Cu mătăniile în mână, se uita spre deschizătura puţului. Slavă cerului că nu vedea prea bine. Până să apuce să le zărească pe Sumbul şi Mujgan la lumina slabă a lămpii, cele două au sărit în picioare şi au început să se învârtească pe lângă dădaca Dilber, prefăcându-se că vor să vadă ce face. Cineva îi şoptise lui Makbule Hanim că nurorile ei luaseră masa de seară în camerele rezervate bărbaţilor şi în prezenţa unui străin. A glăsuit pe un ton autoritar:

— Dădacă Dilber, du băieţii la culcare! Mujgan, fetele tale sunt tot în grădină. Ai grijă să nu iasă în faţa oaspetelui. Nu au capetele acoperite. Spune-i lui Ziver să repare poarta grădinii mâine. Oricine o poate deschide, dacă împinge cu umărul în ea, Doamne fereşte. Să nu dea vreo pacoste peste noi în noaptea asta, care nu prevesteşte nimic bun.

Femeile au dat din cap, ştiind că despre ele vorbea de fapt. Nu fetele de doisprezece ani apăruseră musafirului cu capetele descoperite, ci ele însele. Bătrâna pomenise de poarta grădinii ca să insinueze că locuinţa lor devenise un han pentru trecători. Se vedea cât de colo că o nemulţumea prezenţa lui Tevfik Bey în casa lor.

— Şi nu mai pierdeţi vremea, duceţi-vă la culcare neîntârziat. Nicăieri nu suntem la adăpost. Să stingeţi lumina. Casa a fost luminată ca un palat, slăvit fie

Domnul. Când e eclipsă de lună nu e bine să aprinzi nici o lumânare – aduce ghinion. Dădaca Dilber să umple un vas cu apă şi să-l pună în faţa ferestrei la noapte, ca apa să tragă lumina lunii şi vântul. Cine ştie, poate o să folosim apa mai încolo, ca să desfacem o vrajă.

— Cum spuneţi dumneavoastră, Makbule Hanim.

— Când termină de frământat aluatul, dădaca Dilber va duce băieţii la culcare. Are să stingă toate lămpile. Noi luăm fetele din grădină şi mergem îndată să ne culcăm. Somn uşor, tuşă Makbule.

Deşi strânsese din buze ca să arate că nu le dădea crezare celor două nurori, bătrâna n-a mai rămas în bucătărie. Auzindu-i paşii pe pardoseala de marmură şi văzând că se duce la baie, Sumbul şi Mujgan s-au repezit înapoi lângă perete. Mujgan era albă ca varul.

În camera de jos, cei doi bărbaţi, fără să ştie că sunt ascultaţi, vorbeau mai departe cu glas scăzut.

— Sultanul a ajuns o marionetă. Îţi mai spun o dată: Peste puţin timp, înaltul Şeic ul-Islam va da o *fatwa*, decretând că e o faptă sfântă să-i ucizi pe toţi cei implicaţi în Lupta Naţională împotriva sultanului şi a britanicilor. Trăim vremuri primejdioase, Huseyin Bey. Eşti sigur că vrei să te alături trupelor din Asia Mică şi să lupţi pentru independenţă?

Huseyin n-a răspuns. Mujgan se încordase din cap până în picioare, parcă o străbătea un curent electric.

— Britanicii fac mari presiuni asupra sultanului. Au aflat de mişcarea noastră de rezistenţă. Ştiu tot. Au pus oameni de-ai sultanului de-a lungul drumurilor, opresc toate vehiculele care le par suspecte şi le percheziţionează. Primul lucru pe care îl vor face grecii mâine-dimineaţă va fi să instituie obligaţia de a avea un permis oficial pentru cei care vor să plece din prefectura Smirna. Nu se va mai putea călători fără aceste documente. Cu voia Domnului, vom mai putea folosi trenul de Kasaba mâine-seară. Vom încerca să ajungem până la Afyonkarahisar. După aceea suntem la mila Domnului. Dacă avem noroc, prindem trenul de Eskişehir, după care continuăm pe jos sau cu căruţa trasă de boi. Am găsit case unde ne putem adăposti. Dacă eşti sigur că asta vrei, uite ce o să facem.

Vocile erau prea scăzute pentru ca femeile să audă urmarea. Mujgan s-a ridicat şi s-a îndreptat spre bucătărie, mergând ca într-un vis. Era doborâtă de cele auzite, cu umerii căzuţi şi spatele încovoiat. Fără să scoată un cuvânt, a luat lampa cu kerosen şi a ieşit. Sumbul a rămas unde era, ascultând lipăitul papucilor cumnatei pe coridor. Vasăzică Huseyin urma să plece şi el.

De curând, fiul în vârstă de şaptesprezece ani al vecinei Saadet fugise de acasă ca să se alăture trupelor din Asia Mică. La această ultimă lovitură, Saadet albise; mâinile îi tremurau fără oprire acum. Cu paisprezece ani în urmă, fratele ei, Ali, dispăruse fără urmă, iar după ceva vreme soţul ei, semănând mai degrabă cu o fantomă, se întorsese de pe frontul din munţii Allahuekber. Şi, parcă n-ar fi fost de ajuns, îşi pierduse acum şi fiul, pe Mehmet, lumina ochilor ei. De când plecase nu primise nici o veste de la el. Sumbul nu-şi putea scoate din minte imaginea lui Saadet, îngenuncheată pe podeaua bucătăriei, lovindu-se singură până şi-a rupt hainele de pe ea. Fiica cea mare a lui Mujgan, Munevver, fugise s-o caute pe bătrâna Aybatan din coliba ei aflată lângă cimitir, dar nici licoarea adusă de aceasta n-a putut s-o liniştească pe sărmana Saadet.

Poate că, dacă Mujgan îl îmbrăţişa cu ardoare pe soţul ei în noaptea aceea, s-ar răzgândi şi n-ar mai pleca în acea aventură nesăbuită. Era o femeie nurlie, plină de viaţă; va şti ce să facă. Mai mult, când plecase să lupte în războiul mondial, Hilmi Rahmi îşi lăsase familia în grija lui Huseyin. Şi-ar încălca cumnatul ei promisiunea făcută fratelui şi ar lăsa femeile şi copiii singuri, să ţină piept necredincioşilor?

Se poate ca, în noaptea aceea, mângâierile şi lacrimile lui Mujgan să-l fi convins pe Huseyin să renunţe, însă evenimentele din dimineaţa următoare i-au alungat orice umbră de nehotărâre. Vasele greceşti au intrat în port, sunând cu aroganţă din sirene. Barăcile turceşti cunoscute sub numele de Sari Kisla au fost puse la pământ cu mitralierele. Oricine avea fes pe cap era luat prizonier. Ca şi cum nu era de ajuns, pe la prânz, tatăl lui Huseyin, Mustafa, a fost adus acasă inconştient. A fost picătura care a umplut paharul. Huseyin avea să plece. Nu mai putea fi întors din hotărârea lui.

Auzind de la Ziver, băiatul servitor, ce păţise tatăl lui, Huseyin s-a întors în goană în strada Bulbul. Vasele greceşti intrau în port unul după altul. Întâi de toate a scos armele pe care le ţinea ascunse într-un sac atârnat în puţul din perete: un pistol Mauser german, un revolver rusesc Nagant şi un automat Parabellum. Le-a pus în alt sac, cu muniţie din belşug. Soldaţii greci nu pierduseră timpul: se împrăştiaseră prin cartierele turceşti şi confiscaseră toate armele găsite în casele oamenilor, până şi cuţitele şi bricele. A lăsat automatul şi vechiul Mauser în sac şi l-a coborât iar în puţ.

Mujgan nu pusese mâna în viaţa ei pe o armă, dar Sumbul, ca o adevărată cercheză ce era, ştia să călărească şi să tragă cu puşca. Încă de când mergea la vânătoare cu Hilmi Rahmi, puşca cu două ţevi era considerată a ei. Era un bun

trăgător, mult mai bun decât te-ai fi aşteptat de la o femeie cu piele fină şi obraji trandafirii, şi măcar la fel de bună ca Huseyin. Dacă ar fi fost în primejdie, ar fi avut curajul să se apere, s-o apere pe Mujgan şi pe copii. Hotărârea lui Huseyin era nestrămutată. Avea să lase femeile care îi fuseseră date în grijă să se apere singure, şi în seara aceea, după căderea întunericului, avea să ia drumul spre Anatolia, ca să se alăture Luptei Naţionale pentru Independenţă.

Patima aventurii

Tocmai în acea zi, când majordomul Mustafa zăcea inconştient în casa fiului său de pe strada Bulbul, Edith a sunat la uşă.

După ce ploaia cu broaşte se oprise, îl căutase pe Mustafa în casele, pe străduţele şi în grădinile din jurul Spitalului Francez. Chiar ştiind foarte bine că într-o zi aşa de tumultuoasă el le-ar fi aşteptat în curtea spitalului, a luat-o pe străzile băltind de apă, căznindu-se să zărească ceva prin geamurile murdare ale cafenelelor, însă nu l-a găsit nicăieri pe credinciosul majordom al mamei ei. Ziceai că s-a deschis pământul şi l-a înghiţit.

Când s-a întors la spital, îngrijorată, a găsit-o pe sora Liz punându-i lui Juliette bucăţi de pânză îmbibate în colonie pe frunte şi la încheieturi. Mama ei gemea cu ochii închişi, sprijinindu-şi capul de spătarul fotoliului de piele în care se prăbuşise.

Edith s-a apropiat de Jean-Pierre, care stătea tot la fereastră, unde îl lăsase.

— N-am reuşit să dau de urma lui Mustafa.

Jean-Pierre a ridicat capul din palme şi a privit-o cu ochi sticloşi. În cealaltă parte a camerei, Juliette respira cu greutate, gâfâia şi îşi făcea vânt cu un evantai.

— Cel mai bine ar fi să-i telefonezi lui Philippe să vină cu o maşină.

— Ar face el multe, dar în situaţia asta…

— Spune-i în ce stare e mama. Are să ne ajute măcar şi numai ca să nu-l cicălească Anna. Hai, dă o fugă până jos şi dă-i telefon. Dacă sun eu, ar putea fi mai complicat.

La scurtă vreme după aceea erau toţi trei în maşina trimisă de voie, de nevoie de Philippe Cantebury la poarta spitalului şi mergeau spre Bournabat. Bunica

Josephine fusese lăsată sub protecţia drapelului francez. Pretextând că nu vrea s-o lase pe bătrână singură, Edith plănuia să coboare din maşină în ultimul moment, însă Juliette, cu toată criza ei de isterie, îi ghicise intenţia şi a tras-o lângă ea, pe bancheta din spate.

Aşa să fie. Dar Edith nu s-ar fi putut întoarce la Smirna în aceeaşi maşină a companiei sau să-i ceară şoferului să aştepte până când doctorul Arnott, pe care îl chemaseră, îi făcea o injecţie lui Juliette, ca s-o calmeze? Oricât se zbătuse Philippe Cantebury ca să-i anuleze statutul de partener în afacere – căci, de unsprezece ani, cumnatul ei o ţinea morţiş că Edith, nefiind un Lamarck adevărat, n-ar trebui să primească dividendele anuale –, ea rămăsese unul din partenerii legali în firma de comerţ cu coloniale Lamarck şi Fiii. De aceea se putea considera că automobilul era şi al ei. Însă Edith Lamarck era o femeie aventuroasă, căreia îi plăceau provocările. Poate că nu era dependentă numai de haşiş, ci şi de aventură. Singurul mod în care putea tolera viaţa pe care o ducea – solitară, fără copii şi fără soţ – era să recurgă la unele emoţii puternice. Cine ştie de când aştepta un prilej să meargă în cartierul turcesc, unde i se trezea amintirea unor răni vechi? Ştia că n-ar fi putut ajunge acolo cu maşina pusă la dispoziţie după multă ezitare de cumnatul ei, aşa încât, de cum adormise maică-sa după injecţia tranchilizantă, ieşise din casă fără să fie văzută şi nu se oprise decât ca să-şi tragă sufletul la poarta domeniului vecin.

Poarta înaltă, pe care era inscripţionată monograma lui Thomas-Cook – HTC – era încuiată. Edith a tras de clopoţel. În depărtare s-a auzit un lătrat de câine. După ploaie mirosea a pământ reavăn, rozmarin şi roiniţă. Dincolo de poartă, pe aleea cu pietriş alb ducând spre casă, două ciori se băteau pe o broască moartă, fiecare vrând să ciugulească din ea. N-au dat nici o atenţie majordomului Kosta şi câinelui când au trecut pe lângă ele.

Când a văzut-o pe Edith la poartă, Kosta aproape că a luat-o la fugă. La fel ca Mustafa, era trecut de şaizeci de ani, un servitor bătrân şi credincios.

— Nu alerga, Kyr Kosta *mou*! a strigat Edith printre barele ornamentate ale porţii care stătea de obicei descuiată. *Min anisihite*. N-ai motiv de îngrijorare. Am venit doar ca să-l văd pe Edward. Nu e nevoie să te oboseşti. Te rog.

Chakir ajunsese deja la poartă şi dădea din coada neagră, pe jumătate cheală. Bătrânul majordom abia mai răsufla. A scos cheia lungă şi subţire pe care o purta la gât şi a descuiat poarta. Când era copil, Edith găsea că bătrânul seamănă cu o bufniţă, şi acum, bătrân cum era, cu ochii apropiaţi, încă şi mai scufundaţi în orbite, chiar arăta ca o bufniţă.

— Bine ai venit, domnișoară Edith. E primejdios să umbli singură pe stradă într-o zi ca asta. Foarte primejdios! Intră repede, *sas parakalo*. *Kala iste?* Ești bine?

Edith era învățată cu spaimele bătrânului. Când ea și Edward erau copii și se ascundeau într-un loc mai îndepărtat sau se jucau în pădurea de plopi care forma un hotar natural între proprietățile celor două familii, Kosta apărea mereu după cel mult zece minute. Deschidea larg ochii lui de bufniță și zicea:

— Conașule, nu e bine să umblați pe aici. Vă rog din suflet, jucați-vă pe unde vă putem vedea.

Îi ducea de la spate până la veranda unde doamnele luau ceaiul sau într-un loc de unde putea sta cu ochii pe ei. Cu trecerea timpului, așa cum se întâmplă celor anxioși, devenise încă și mai temător, și vederea îi slăbise.

Când mergeau spre conac pe aleea mărginită de duzi cărora le dăduseră frunze noi, Kosta i-a șoptit:

— Jefuiesc cartierele turcești ai noștri *palikaria*, tinerii noștri. Toate cafenelele și frizeriile au tras obloanele. De la biroul unei firme din oraș a venit un mesager. A văzut două cadavre plutind pe mare lângă Konak.

Lui Edith a început să-i bată repede inima. Precis că lui Mustafa i se întâmplase ceva rău. Nu i-a spus nimic lui Kosta, fiindcă cei doi majordomi erau prieteni buni. Sâmbăta seara mergeau împreună la taverna lui Yorgi din strada Marilor Taverne, unde beau *raki*, mâncau aperitive, ascultau muzică și pălăvrăgeau despre ce făceau stăpânii sau stăpânele lor.

Deși familiile levantine trăiau în Smirna de mai multe generații, majordomii tot îi mai considerau străini vulnerabili, care aveau nevoie de protecție. Edith nu știa, însă Mustafa își făcuse mult sânge rău când ea plecase de acasă și se dusese să locuiască singură pe strada Vasili, în Smirna. „Domnișoara își strică singură viitorul“, îi spusese lui Kosta, ca să-și verse năduful în fața prietenului său. În lumea lui Mustafa și a lui Kosta nu era nimic mai dezonorant decât să împărtășești străinilor secretele familiei. Unele fapte criticabile puteau fi discutate formal în sânul familiei atât timp cât secretul era păstrat. În acest fel, Mustafa afla lucruri altminteri ascunse – că într-o noapte cu lună un negustor din Atena împărțise patul cu stăpâna casei; că într-o seară de septembrie, nu cu mult timp în urmă, un bebeluș se născuse în turn; și cine mai știe ce – însă datoria unui majordom e să aibă grijă ca asemenea lucruri să nu treacă de poarta casei.

Ceea ce făcuse Edith – se mutase în casa moștenită de la un bărbat cu care fusese zămislită în afara căsătoriei, mărturisind astfel lumii întregi păcatul

mamei – depășea puterea de înțelegere a lui Mustafa. Domnișoara terfelise onoarea familiei și, în același timp, închisese ușa unui viitor favorabil. Kosta înțelegea foarte bine amărăciunea lui Mustafa, dar nu avea cum să-l ajute. Secretul familiei ieșise la iveală înainte ca Mustafa să poată interveni; o situație chinuitoare pentru un majordom.

Edith a intrat în urma lui Kosta în conacul impunător al lui Thomas-Cook, unde, sub tavanele înalte, era mereu răcoare, până și în cele mai fierbinți zile de vară. Pe lângă magnificul conac cu candelabre din cristal de Boemia, covoare de mătase, coloane de marmură și clanțe de cristal și argint, locuința familiei Lamarck părea o căsuță modestă. În trecut, deosebirile dintre casa ei și vilele familiilor britanice fuseseră un motiv de nesfârșită supărare pentru Juliette. Dar, după ce fiica ei cea mare se măritase cu un englez, se consolase într-o oarecare măsură. Totuși, când se ivea ocazia – de pildă, la un eveniment unde Anna și Philippe nu erau prezenți – nu se putea abține să nu facă aluzie la vulgaritatea „lor“ britanică, comparând-o cu bunul „nostru“ gust franțuzesc.

Edward era în salon, așezat la masa mare, dreptunghiulară, și asambla un tren miniatural. Era atent la cum lipea roțile din față ale locomotivei; de concentrat ce era, ridicase umerii până la urechi. La început nici n-a observat-o pe Edith, care se oprise în pragul ușii duble. Mai pusese câteva kilograme și, din cauza cocteilurilor cu gin al căror gust îl căpătase de la o vârstă fragedă, obrajii puțin lăsați erau străbătuți de vinișoare fine, roșii. Edith încerca să-și aducă aminte când îl văzuse ultima oară. De când se mutase în strada Vasili, drumurile li se despărțiseră. Din cauză că evenimentele sociale fuseseră mai rare în anii de război și că Edith se izolase, se întâmpla să nu se vadă decât la balurile de Anul Nou.

Deodată, roata trenului i-a scăpat lui Edward dintre degete și s-a rostogolit până lângă vârful pantofului de satin al lui Edith.

— Dracu’ s-o ia!

Edith nu s-a putut abține: A izbucnit în râs.

Când a ridicat privirea și a văzut-o pe prietena lui din copilărie stând în prag, Edward a părut întâi că se supără fiindcă e spionat. Apoi a izbucnit și el în râs.

— *Touché!* M-ai prins! Te rog să nu-i spui mamei că înjur ca un birjar.

Edith s-a aplecat, a luat rotița și a pus-o pe masă. Edward s-a ridicat și a îmbrățișat-o. Erau prea apropiați ca să se încurce cu formalități precum sărutatul mâinii.

— Edith *mou*, ce surpriză! Arăți minunat. Roșul te prinde foarte bine.

Credeam că nu mai vii prin Bournabat, că ne consideri prea provinciali.

— Nu fi caraghios, Edward.

— Știu și eu ce să zic… Nici măcar la mic-dejunurile duminicale date de Van Dijk nu mai vii.

Edward a făcut o mutră bosumflată, ca atunci când era copil. Gura lumii zicea că mezinul lui Helene Thomas-Cook nu era atras de căsătorie, nici chiar cu vreuna din frumoasele și educatele fete din Bournabat sau Boudja, din pricină că fusese dintotdeauna îndrăgostit de Edith. Pe deasupra, faptul că nu făcea nici un secret din relația ei cu un hindus negricios, cu statut social inferior, fusese un motiv de adâncă dezamăgire pentru Edward, care își îneca amarul în cocteiluri cu gin sau alte vicii, fără măsură. Pe de altă parte, faptul că, după atâția ani, Edith tot nu se măritase cu Avinash, îi mai dădea unele speranțe lui Edward și motive să nu renunțe la prietena lui din copilărie.

— Nu s-a ivit prilejul, Edward *mou*. Dar tu? Nu vii niciodată în Smirna! Hai să luăm împreună ceaiul la Café Zapion zilele astea. Ce zici? După ce se mai liniștesc lucrurile…

Lucirea de bucurie apărută în ochii lui Edward s-a stins pe loc.

Edith a trecut de la franceză la greacă.

— Mă refer la Venizelos și soldații lui. Ai auzit de invazia grecilor, nu?

— A, de asta vorbeai? *Ne, ne vevea*. Da, firește. Dar de ce ne-ar împiedica să facem orice ne-am propune? Dimpotrivă. Sub administrația greacă vor fi mai multe petreceri, cum mă vezi și te văd. În scurtă vreme, tot orașul va fi o uriașă sală de bal. Grecilor le place să se distreze. Hai să mergem la Zapion cu prima ocazie… Când vrei tu.

O clipă, Edith l-a privit uluită.

— Glumesc, Edith *mou*. De ce ești așa serioasă? Într-adevăr, am auzit despre debarcare, dar nu e o veste atât de importantă. Fratele meu s-a dus la lucru azi-dimineață ca de obicei și adineauri mi-a și trimis un băiat cu hârtii la semnat. Spunea că treaba merge normal. Bunăoară, un vas de-al nostru încărcat cu tutun a plecat la Alexandria. Te rog, stai jos. Kosta trebuie că a spus bucătăresei, și cafeaua va veni imediat. *Oriste*, ia loc, te rog.

I-a arătat masa pe care se afla trenul. Vagoane mici, cu ferestre de sticlă, dar fără roți – primele montate de Edward – zăceau pe șine de parcă avusese loc un accident. Când s-a așezat, Edith s-a uitat la brațele lui bronzate care ieșeau de sub mânecile suflecate ale cămășii albe, cu guler tare. Marea pasiune a lui Edward era să iasă în larg, pe orice vreme, cu iahtul la care ținea atât de mult.

— Edward, cartierul turcesc a fost jefuit. Au prădat până şi casele vecinilor noştri turci de aici, din Bournabat. Ne-au povestit servitorii adineauri, când am adus-o pe mama acasă. Au întors vila lui Rauf Bey cu susul în jos, au luat tot ce era de valoare şi au sfărâmat orice altceva. Dimineaţa au fost cât pe ce să-l ia ostatic şi să-l închidă pe nava *Patris*. Norocul lui a fost că nişte prieteni, persoane influente, s-au nimerit să ia masa la Kramer şi l-au salvat. Jean-Pierre a fost de faţă la întreaga întâmplare.

Edward s-a schimbat la faţă. A luat rotiţa de metal care căzuse pe jos şi a început s-o învârtă între degete.

— Îngrozitor.

O vreme au tăcut amândoi.

Soarele ieşise dintre nori; picăturile de ploaie căzute pe frunzele copacului din faţa camerei străluceau ca nişte bobiţe de argint.

Edith a vorbit în engleză.

— Edward, am venit să te rog să-mi faci un serviciu.

Edward a ridicat privirea, uimit. N-o mai auzise niciodată pe prietena lui din copilărie să ceară ajutorul cuiva.

— Sigur. Orice doreşti.

Edith a văzut o clipă cum i s-a luminat faţa de speranţă, dar, cum îi era în fire, a uitat pe dată.

— Vreau să mă întorc la Smirna cu trenul de ora patru, dar Mustafa nu e de găsit. I-a însoţit pe mama şi Jean-Pierre la Smirna azi-dimineaţă, când s-au dus s-o vadă pe bunica, dar, cât am fost noi la spital, s-a făcut nevăzut. L-am căutat prin apropiere, dar n-am dat de el. La docuri era fierbere mare şi mă gândesc că Mustafa s-o fi ascuns pe undeva ori, ştiu şi eu, s-o fi dus acasă la băiatul lui. Doar n-o fi fost luat prizonier, Doamne fereşte? Fără Mustafa nu e prudent să călătoresc cu trenul, mai ales azi, aşa că mi-am zis… poate… hm… dacă aş împrumuta una din maşinile tale, Wilson-Pilcherul, de exemplu, ca să mă întorc în oraş… dacă-mi dai voie, vreau să zic. Doar astăzi. Mâine o aduc înapoi.

Şi-a tras scaunul mai aproape de Edward. Servitoarea le adusese cafeaua. A băgat în gură o bucată de rahat cu fistic şi a mestecat-o îndelung. Era ca la un joc de noroc. Ştia că Edward n-ar fi lăsat-o nici în ruptul capului să plece singură. Dar poate cu Kosta… Inima îi bătea repede.

Edward se trăgea de mustaţa roşcată.

— Se pare că lucrurile sunt mai serioase decât îmi închipuiam. În situaţia asta, cred că n-ar fi înţelept să te întorci la Smirna şi să petreci noaptea acolo. Ce-ar fi

să stai aici la noapte?

L-a umflat râsul văzând expresia îndărătnică pe care a făcut-o Edith, bine-cunoscută lui din copilărie. Când își punea în minte să facă ceva, Edith nu se lăsa până nu izbutea. Ar fi fost mai sănătos s-o ajute pe fata asta zurlie decât s-o lase să rişte cine ştie ce.

— Bine. Ştii că nu pot să-ţi refuz nimic, Edith *mou*. Dar ascultă la mine: Nu e o idee bună. Chiar dacă n-am pune la socoteală haosul din oraş, Wilson-Pilcher e un automobil foarte vechi. Însă, dacă ţi-aş da una din maşinile noi, nici tu, nici Kostas nu v-aţi pricepe să le conduceţi. Ai idee cât a progresat industria auto? Nu se mai fac maşini care să semene cu căruţele trase de cai. Am comandat un Essex nou, cu patru cilindri, îl aştept la mijlocul lui iunie. E magnific: cincizeci de cai putere, transmisie automată, trei viteze. Potrivit broşurii de prezentare, merge mai lin decât iahtul meu.

Edith a trântit ceaşca de cafea pe farfurioară. Edward uitase cât de nerăbdătoare e prietena lui. A continuat în franceză:

— Dar nu e ce-ţi doreşti tu, *ma chérie*. Dacă ţi-aş spune că te duc eu însumi cu o altă maşină, mama şi Mary, care trebuie să se întoarcă peste puţină vreme dintr-o vizită, s-ar speria că au fost lăsate singure aici. Le-am promis că rămân acasă. Totuşi, dacă ai putea aştepta câteva ore, am putea merge în oraş împreună. Poate chiar să luăm masa la Zapion. Ei, *ti les*, ce zici?

— Mulţumesc, Edward, e foarte drăguţ din partea ta, dar trebuie să plec înainte să se însereze. Hai să luăm masa săptămâna viitoare, când se liniştesc lucrurile. Wilson-Pilcher îmi convine astăzi. Te rog mult, nu-ţi face griji. Ăă… Dacă n-ai nevoie de Kosta urgent, pot să-ţi mai cer un favor?

— Ce ţi-ai dori?

— Sunt foarte îngrijorată din cauza lui Mustafa, Edward. De aceea, când ajungem în oraş cu maşina, ai fi de acord să trecem pe la băiatul lui, să vedem dacă aflăm ceva?

— Vrei să mergi în cartierul turcesc? Pe dealul ăla cu serpentine şi fundături unde n-ai cum să întorci… într-o zi ca asta? Edith, tu auzi ce spui?

Vorbise mai tare decât avusese de gând. Edward nu ajungea decât rareori în cartierul turcesc, şi atunci ca să-l arate fetelor invitate de mama lui să vină de la Londra ca potenţiale mirese. Fetele trăgeau cu ochiul prin perdelele bine închise ale trăsurii cu doi cai (Edward n-ar fi băgat cu nici un chip preţioasele lui maşini pe străduţe atât de şerpuite şi înguste), vedeau bărbaţii trăgând din narghilele în faţa cafenelelor, îmbrăcaţi în şalvari, cu turbane înfăşurate pe cap, şi îşi

închipuiau că sunt prinţese din *O mie şi una de nopţi*. Edward gusta din plin momentul. Pentru el, cartierul turcesc era un muzeu exotic, şi faptul că o femeie străină precum Edith s-ar aventura acolo nu ca turist, ci căutând o casă, îi părea de neconceput. Pe deasupra, nu voia ca automobilul Wilson-Piecher, oricât de vechi şi demodat ar fi fost, să intre pe străduţele acelea.

Numai că… numai că, de câte ori, de când se ştiau, îl rugase Edith ceva? Ultima dată fusese când voise să înveţe să conducă, şi atunci Edward îi găsise o maşină şi un instructor. Când să fi fost asta? Acum zece, cincisprezece ani? De ce nu mersese el cu Edith atunci, în loc să-l trimită pe Ali, mecanicul, să-i dea lecţii de condus? Of, nechibzuinţa tinereţii… La vremea aceea era sigur că se va însura cu Edith. Dacă ar fi avut mintea de acum, ar mai fi lăsat să-i scape acele după-amiezi pe care le-ar fi putut petrece împreună pe lunci? Cum s-o refuze acum, când venea să-i ceară un favor prima oară după cincisprezece ani? Mai era şi invitaţia să ia ceaiul la Café Zapion şi să cineze împreună într-o seară. Poate că inima lui Edith se întorcea către el. Cât era să se mai distreze cu hindusul ăla?

— Uite ce îţi propun, a zis, luând mâna de la mustaţă. Kosta te poate lăsa la tine acasă. Apoi parchează maşina la Clubul Sportiv, ia un tramvai şi se duce acasă la fiul lui Mustafa, ca să întrebe de tatăl lui. Ce zici? În felul ăsta nu eşti nevoită să mergi în cartierul turcesc, iar Kosta şi Mustafa… Ştii că sunt foarte apropiaţi. Lui Kosta îi va fi mai uşor decât ţie să ajungă acolo. Turcii nu văd cu ochi buni femeile care intră în casele lor, *kseris*, ştii.

Edith, care nu era nicicum de acord, a dat din cap. De data asta rămăsese ca ea. După ce plecau, avea să ia volanul şi să-l convingă pe Kosta s-o însoţească în cartierul Iki Ceşmelik.

Şi aşa se face că Edith cea dependentă de aventură şi Kostas cel cu figură de bufniţă au ajuns să ia automobilul Wilson-Pilcher, cel albastru precum cerul nopţii, cu patru cilindri, martor direct al rănii încă deschise din cel mai ascuns cotlon al inimii lui Edith; l-au scos din garaj şi au pornit la drum.

Automobilul Wilson-Pilcher

Pe atunci, un automobil nu avea cum să străbată cartierul Iki Ceşmelik unde

locuiau Sumbul şi Hilmi Rahmi. Trebuia să iei o trăsură, o căruţă solidă, un măgar sau o bicicletă. Ulițele erau așa de înguste pe alocuri, încât ușile a două case vecine rămâneau înțepenite dacă erau deschise în acelaşi timp. Dacă două vehicule se întâlneau, unul trebuia să dea înapoi până la capătul străzii, iar trecătorii erau nevoiţi să intre grabnic în prima prăvălie – sau grădină, dacă poarta era deschisă –, dacă nu voiau să fie călcaţi. În timp ce trecătorii fugeau, șoferii se certau fiindcă nici unul nu voia să cedeze. Se mai întâmpla ca un șir de cămile încărcate cu boccele să treacă pe acolo, ducând mărfuri de la depozitele locale la vasele din port; coborau dealul în urma unui măgar, clincănind din clopoței şi, de fiecare dată, nimeni şi nimic nu mai trecea în nici o direcție.

Tocmai pe aceste străduțe se aventurase Edith cu maşina. A trecut Podul Caravanelor, a intrat pe Poarta Corakkapi, de acolo a coborât spre Basmane, a luat-o pe strada Iki Ceşmelik, apoi până la cimitirul evreiesc, în vârful dealului. Kosta a stat pe bancheta din spate, mai înaltă, cât timp Edith a condus de la Bournabat la Podul Caravanelor; i-a luat o oră să facă drumul de un parasang trecând pe lângă vii, livezi de măslini, câmpuri cultivate cu pepeni şi să intre pe străduțele oraşului.

Când au văzut-o că se apropie, bărbaţii care stăteau la cafeneaua de la capul podului au sărit în picioare, surprinşi. Îndată după aceea au luat-o la fugă după maşină, au traversat în goană pajiştea de lângă cimitir, umbrită de chiparoşi verzi, sărind peste leagănele împletite de copii din crengi de prun şi rodiu. Femeile nomade se uitau uimite la femeia-şofer care trecea prin tabăra lor. S-au luat şi ele după maşină, lăsându-şi copilaşii adormiţi în leagănele atârnate de frânghiile întinse între pini şi corturile lor.

Ajunsă aici, m-am oprit ca să mi-o închipui pe frumoasa Edith – la vremea aceea nu ştiam că e mama mea – conducând o maşină. Sumbul mi-a văzut privirea visătoare şi, fiindcă ştia să-mi citească gândurile, a ţipat:

— Care copii?! Care cafenea? Pentru numele Domnului, Şeherezada, cine s-ar fi încumetat să iasă pe stradă într-o zi ca aia? Soldaţii scoteau baioneta cum vedeau un bărbat cu fes pe cap, oricine ar fi fost, şi *palikaria*, bandele grecilor din partea locului, bântuiau prin cartierul nostru cu cuţitele în mână, spărgeau ferestrele şi aruncau lucrurile din case pe stradă. Când Hasan, fostul paznic al străzii noastre, proprietarul cafenelei, a refuzat să le dea ceasul, au început să-l înjure. Hasan a înşfăcat o prăjină, şi atunci soldatul grec care li se alăturase a scos pistolul şi l-a împuşcat pe bietul om. Noi ferecaserăm uşile şi ferestrele şi ne ascunseserăm la etaj.

Bine, așa e. N-a alergat nimeni după Edith când a condus mașina albastră de la Chorakkapi pe străzile orașului. În camerele lor din casa de pe strada Bulbul, femeile se apucaseră de brodat ca să-și ia gândul de la ce era afară. La etaj, ușa holului și ferestrele dinspre stradă fuseseră închise bine, obloanele fuseseră trase. Se auzea zgomotul ușor al mătăniilor. Servitoarea avea grijă să umple paharele de ceai. Nici un bărbat nu mai rămăsese în casă în afară de Ziver, băiatul etiopian care era de fapt un copil. Ca și cum nu era destul că plănuia să fugă în noaptea aceea, Huseyin plecase înainte de ivirea zorilor împreună cu Tevfik, cu cine știe ce treburi. Strămătușa Makbule renunțase pentru moment la expresia ei gravă și se uita în ochii lui Sumbul, cerându-i ajutorul. Hoții se opriseră când începuse să plouă, dar fără îndoială că aveau să se pună iar pe jefuit de cum înceta ploaia.

— Nu-ți face griji, a zis Sumbul cu ochii la dantela pe care o croșeta. Ce treabă au ei cu noi? Pe urmă, strada noastră e așa de sus, că n-au să urce până aici.

Chiar și așa, se întreba dacă bărbații puseseră și muniție în sacul cu arme din puț. Printre scândurile obloanelor a văzut că vecinii de peste drum atârnaseră un steag grecesc la fereastră. De unde făcuseră rost? Ce bine era dacă cosea și ea un steag cu alb și albastru și îl ținea ascuns de Huseyin. L-ar fi scos la fereastră și ar fi dormit liniștite. Important nu e să-ți salvezi țara, ci viața copiilor tăi. Spaima era de o mie de ori mai rea decât moartea.

Tocmai atunci s-au auzit trei bătăi puternice în ușa de la parter, unde erau camerele bărbaților. Degetele care țineau acele pentru broderie, prefirau mătăniile sau turnau ceaiul au înghețat într-o clipă.

— Au intrat în grădină, soră Sumbul! a strigat Mujgan.

Sărise de la locul ei și stătea în mijlocul camerei în picioarele goale pe covorul cu model cu păsări și pești.

Fiicele lui Mujgan, care stăteau pe canapea, s-au tras mai aproape de Sumbul.

— Ce ne facem, soro? Hai să ascundem fetele în pod chiar acum. Vai, Doamne, au să ne taie pe toate în bucăți.

Fără să scoată un cuvânt, Sumbul a pus dantela pe canapea, s-a repezit în dormitor și a luat baioneta lui Hilmi Rahmi, pe care o ascunsese în fundul lăzii de zestre. Căznindu-se să nu facă zgomot, a coborât tiptil scara. Ziver se dusese în holul de la intrare și stătea lângă ușă, cu ochii holbați de groază. El și Sumbul s-au lipit cu spatele de perete.

De afară s-a auzit o voce politicoasă, gâtuită:

— Domnilor, deschideți ușa. Huseyin Bey, eu sunt, Mimiko de la Taverna lui

Yorgi. Îl aduc pe tatăl dumneavoastră, Mustafa Efendi.

Auzind numele socrului ei, Sumbul a lăsat temerile deoparte și a deschis ușa larg. Pe treapta de sus stătea un bărbat slăbănog, palid la față; lăsase capul în jos, parcă îi era rușine. În brațele subțiri îl ținea opintindu-se pe Mustafa Bey, al cărui cap fără fes se legăna ca aripa frântă a unei păsări. Ce mai era și asta? O, Doamne! Doar nu era mort! Fără să vrea, Sumbul a făcut un pas înapoi în hol.

Mimiko a intrat repede în prima din camerele rezervate bărbaților și aproape că i-a dat drumul bătrânului Mustafa pe canapea. Sumbul și-a pus o pelerină pe umeri și a intrat în urma lui.

— Kyra *mou*, doamna mea, iertați că intru neinvitat, dar Huseyin Bey știe. Joc *baglama*, nume Mimiko. Ei strigă „Mimiko țiganu'“ pentru că cânt muzică. Eu găsit Mustafa Efendi lângă biserica Agia Ekaterini. El căzut în curte casă veche. Nu văzut nimeni pe el pentru că ploaie. Lovit cap, cred. Întreb birjari. Unul din ei știe. „El tată Huseyin Bey“, spune. Domnul binecuvânteze, ne-a adus aici, nu luat bani. Sânge nu, dar bine dacă vede doctor, da?

Sumbul tremura. Nu de frică ori supărare, ci de furie. Fiindcă stăpânul casei, nemernicul, se dăduse cu derbedeii din Lupta Națională și le lăsase fără apărare într-o zi ca asta. A smuls fesul de pe capul lui Ziver și, fără să se gândească la urmări, i-a pus în loc șapca lui Mimiko și l-a împins spre ușă.

— Fugi cât poți de repede! a strigat după el. – Gâtul alb ca laptele i se umflase, la fel și venele, ochii verzi aruncau flăcări. – Du-te unde știi, până la Manisa, ori Aydin, ori Chios dar să nu îndrăznești să te întorci fără Huseyin. Ai priceput? Du-te în goană! Găsește spelunca unde se întâlnesc, care o fi aceea. Întreabă, cercetează. Dacă vii fără el, e vai de pielea ta!

Mimiko, știu că-ți cer mult, dar te rog să mergi în strada Reshdiye și să-l găsești pe doctorul Agop. Lucrează la Spitalul Armenesc. Spune-i că te-a trimis soția maiorului Hilmi Rahmi și roagă-l să vină neîntârziat.

Rămasă singură în camera mare, l-a șters pe frunte pe socrul ei și i-a pus la încheieturile slabe comprese cu colonie. Bătrânul nu mai avea pic de sânge în obraji, buzele i se albiseră. Ce pățise? Să-l fi atacat cineva, ori i se făcuse rău? Mimiko spusese adevărul? Domnul să-i aibă în pază! Mânia pe care i-o stârnise bărbatul ei fiindcă le lăsase să se apere singure împotriva necredincioșilor mocnea de multă vreme; acum ardea cu pălălaie. Indiferent de câte ori spunea celor care o întrebau „E bine. Am învățat cum să am singură grijă de gospodărie. Sunt obișnuită să împachetez smochine în fabrică și să rulez trabucuri în atelier; sunt călită“, o înăbușea plânsul simțindu-se nedreptățită și îi părea că o pasăre

captivă i se zbate în gât.

Ceva mai târziu, pe scară au răsunat paşii lui Huseyin. Se vede că era turbat de supărare, căci înjura cum nu-l mai auziseră. Slavă cerului că Tevfik Bey nu era cu el, fiindcă Sumbul nu l-ar fi putut privi în ochi de stânjenită ce era. A închis repede uşa camerei unde doctorul Agop îl examina pe Mustafa Efendi.

— Arză-i-ar focul. Blestemaţi fie grecii şi britanicii, puii de lele ce sunt, şi ticăloşii de *palikaria*. De atâta vreme creştem nişte şerpi la sân. Trădătorii, prăsilă de necredincioşi, ne-au arătat din ce aluat afurisit sunt făcuţi. Unde e? Unde e tatăl meu?

L-a dat într-o parte pe Mimiko, care aştepta în hol, şi a dat buzna în camera mare.

Sumbul a strigat în urma lui:

— Huseyin, te rog, gândeşte-te! Mimiko Bey l-a adus pe tatăl tău cu o trăsură tocmai de la Agia Ekaterini. Doctorul Agop îl examinează. Te rog, linişteşte-te. Slavă Domnului, nu e grav rănit. Să sperăm că îşi va reveni curând. Îi spun lui Mujgan să-ţi aducă un pahar de ceai.

Huseyin s-a întors spre ea înfuriat. Cu o mână pe clanţă, deschisese gura ca s-o ia la rost pe cumnată-sa, când a sunat clopoţelul de la poarta grădinii. Sumbul l-a împins deoparte, a intrat iute în salon, a înhăţat baioneta pe care o ascunsese sub canapea şi era gata să iasă în grădină. Dar Huseyin i-a luat-o înainte şi s-a postat în hol, cu Mauserul aţintit spre uşă. Ca şi cum nu fusese de ajuns că plecase de acasă şi le lăsase cu Ziver, un copil care nu avea cum să le apere, trebuie că mai şi scosese armele din puţ – Doamne păzeşte! – ca să le ia cu el.

Văzând cum se uită Sumbul la Mauser, a mârâit:

— Femeie, când sunt aici, ce cauţi la uşă?

— Huseyin, înţeleg că ai de gând să ne laşi singure pe noi, femeile. Măcar dă-ne voie să ne apărăm căminul.

Cât de calmă îi era vocea, deşi pe dinăuntru fierbea! Dacă ar fi fost bărbat, l-ar fi luat pe Huseyin la bătaie chiar acolo. Furia clocotea în ea. Iar el mai şi bombănea ceva de genul: „Ţi-am lăsat pușca cu două ţevi.“ Trebuia să vorbească tare, să se înţeleagă ce spune.

Chiar atunci, de la poarta grădinii s-a auzit o voce răguşită, familiară:

— Huseyin, fiule, suntem îngrijoraţi din pricina lui Mustafa. E bine, sănătos? E aici? Uite, doamna a venit de la Bournabat ca să-l vadă.

Au deschis uşa, Huseyin în faţă, Sumbul în spatele lui şi pe cine au văzut? Pe Kosta, care sufla greu de oboseală, şi, într-o rochie roşie, stând dreaptă ca un

soldat, Edith Lamarck. Sumbul credea că visează. Ce căuta doamna Edith într-o locuință sărmană ca a lor? Doamne Dumnezeule! S-a străduit să-și amintească: Când fusese lună plină frecaseră scara și toate mobilele, podeaua abia ce fusese lustruită cu ceară de albine, cu o zi în urmă bătuse covoarele. Putea s-o primească pe doamna Edith în camerele femeilor fără să se ruşineze. S-a dat înapoi.

Când a intrat în grădină, Edith a vrut să-l salute pe Huseyin, fiindcă îl știa din copilărie, însă acesta, încă ținând Mauserul sub braț, nu s-a uitat spre ea. A fost cât pe ce să nu-l lase nici pe Kosta, vechi prieten cu tatăl lui, pentru că era necredincios, dar ultimele vorbe rostite de Sumbul probabil că îi atinseseră o coardă sensibilă pentru că, auzindu-și cumnata că-i spune lui Ziver „Băiete, du-l pe domnul Kosta la socrul meu și apoi adu-i o cafea“, nu s-a împotrivit.

Kosta intrat în urma lui Ziver în camera bărbaților, ținându-și șapca în mână și capul plecat, de parcă se simțea vinovat pentru atacurile bandelor locale de greci. Sumbul, care nu-și mai găsea locul, încântată de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, a condus-o pe Edith Lamarck, eroina atâtor povești spuse de țiganca Yasemin, în camerele femeilor. Se bâlbâia, neștiind dacă să i se adreseze în turcă sau în franceză.

— Câtă generozitate din partea dumneavoastră, doamnă Edith, să vă gândiți la noi într-o asemenea zi și să vă primejduiți viața venind până aici. Ne faceți o mare onoare.

Văzând că Edith o privește întrebător – să fi fost și ea îngrijorată? – s-a grăbit să-i explice:

— Când socrul meu a fost adus aici, s-ar fi cuvenit să-i trimitem vorbă doamnei, mama dumneavoastră, prin băiatul nostru. Nu ne-am gândit și v-am făcut să veniți până aici. Vă suntem foarte recunoscători.

Femeia europeană a dat din mână, semn că nu are însemnătate. Poate că așa era fața ei, aparent bosumflată, însă faptul că nu zâmbea a făcut-o pe Sumbul să creadă că greșise cu ceva. Nu trebuia să se lase tăcerea.

— Socrul meu, Mustafa Efendi, a fost adus cu puțină vreme în urmă, doamnă Edith. Din păcate, e inconștient. Nu avem de unde ști ce i s-a întâmplat, bineînțeles. Mimiko, muzicant la tavernă, l-a găsit lângă biserica Agia Ekaterini. Știu, o să mă întrebați cum de-a ajuns acolo. Credeți-mă, nu avem habar. Slavă Domnului, nu are răni de la cuțit sau glonț, în schimb a fost lovit la cap. De aceea e inconștient. Mimiko, binecuvântat fie, a dat fuga și a adus un doctor din Haynots, cartierul armenesc. Îl vede chiar acum pe socrul meu. În scurt timp îl

trimitem pe băiatul meu cel mare la parter, să afle ce spune doctorul.

În casa din strada Bulbul, podeaua din camerele femeilor era acoperită cu covoare moi. De cum urcai scările, culorile lor, roşu închis şi purpuriu, îţi bucurau ochii. Flori în multe culori se deschideau sub tălpi şi printre ele erau ţesuţi peşti, căprioare şi cai în galop. Edith se minuna privind frumoasele scene desfăşurate sub pantofii ei.

Sumbul turuia mai departe, fără ca măcar să-şi tragă sufletul:

— Primele lucruri pe care le iau tâlharii când jefuiesc o casă sunt covoarele. Deocamdată n-au ajuns până aici, slavă cerului, dar cartierul de mai jos de noi a fost prădat. Nu mă întrebaţi, domnişoară Edith. De azi-dimineaţă tremurăm de frică. Ce s-o alege de noi?

Edith a dat din cap. Văzuse pe drum fesuri călcate în picioare zăcând în noroi, cioburi de sticlă, prăvălii răvăşite, cu mobilele aruncate afară şi făcute bucăţi. Cafeneaua lui Hasan era o baie de sânge. Văzuse de toate, dar nu dezvăluia nimic pentru că nu voia să le sperie şi mai tare pe femei. Nu putea descrie cum arăta bărbierul lui Avinash, Hamid, stând singur printre ce mai rămăsese din flacoanele de ulei de păr cu miros de lămâie, ulei din care Avinash se grăbea să cumpere la fiecare început de lună în prăvălia de pe strada Frank. Sau copilul unui refugiat, care, sprijinit de zidul cafenelei lui Hasan, ţinea în braţe fesul stăpânului şi plângea.

Obosise. De ce se căznise atât să ajungă aici? Se încăpăţâna uneori, nici ea nu ştia pentru ce. Când îşi punea ceva în minte şi se zbătea să ducă la bun sfârşit ceea ce îşi propusese, încerca pentru scurt timp un sentiment de mulţumire după ce îşi atinsese scopul, dar apoi tristeţea familiară reîncepea să-i întunece sufletul. Era sătulă de ea însăşi. S-a uitat în jur, căutând o ţigară.

— Soră Sumbul, roag-o pe doamnă să ne mai spună câte ceva, a spus Mujgan, care mai căpătase puţin curaj ştiind că erau câţiva bărbaţi în casă.

Acum nu mai aveau de ce să se teamă, mai ales că era şi o femeie europeană sub acoperişul lor. *Palikaria* nu s-ar fi atins de o casă în care se aflau europeni. Pe deasupra, Mimiko, doctorul Agop, Mustafa Efendi, chiar dacă nu era conştient, şi Huseyin, care nu mai lăsa Mauserul din mână, erau cu toţii în camera de jos. Şi mai mult, în noaptea dinainte, când era în braţele ei, Huseyin îi promisese că n-o să le părăsească, ci va rămâne să-i apere pe toţi. Poate că vor avea şi un fiu.

Vorbind când turceşte, când franţuzeşte, Edith le-a povestit cum ajunsese acolo. Femeile au lăsat deoparte lucrul de mână ca să asculte povestea musafirei-

surpriză. Sumbul, Mujgan şi fetele ei, Munevver şi Neriman, micuţa Dogan, până şi mătuşa Makbule nu-şi mai luau ochii de la ea. Se uitau la părul încărunţit înainte de vreme, care contrasta cu pielea delicată ca petalele de trandafir, la năstureii de sidef înşiraţi pe rochia de mătase şi la mâinile albe, care fluturau ca aripile unei porumbiţe în timp ce vorbea. Ce doamnă frumoasă şi de viţă! Văzând-o pe fermecătoarea musafiră, servitoarea care adusese ceai, dulceaţă de măceşe şi *lokum* pe o tavă de argint nu s-a mai întors în bucătărie, ci s-a înghesuit într-un colţ al canapelei. Nici măcar n-a băgat de seamă că mătuşa Makbule îi făcea semn din sprâncene să toarne ceaiul în pahare.

— Vecinii noştri din Bournabat sunt englezi. Poate îi ştiţi. Kosta e majordomul lor.

Femeile au dat din cap. Ştiau de familia Thomas-Cook.

— Fiul lor, Edward, e prietenul meu din copilărie. Grădinile noastre se învecinează şi familiile sunt prietene. Edward e pasionat de maşini…

S-a oprit brusc, neştiind cât de multe să destăinuie. Edward şi fratele lui mai mare, Peter, aveau cinci automobile în garaj, cumpărate din America sau Anglia. Le plăcea să scoată piese şi să le înlocuiască după cum le venea în minte, ba chiar să folosească motoare vechi, luate de pe iahturi, încercând să construiască o maşină.

Femeile au văzut că s-a înnegurat la faţă vreme de o clipă, dar n-au ştiut de ce. Sumbul s-a neliniştit. Greşiseră ele cu ceva? O îndemnaseră pe musafiră să vorbească prea mult? I-a făcut semn servitoarei să mai aducă dulceţuri făcute de dădaca Dilber, ca să mai pună în linguriţe. Şi pentru ca doamna să guste din toate. Oricare i-ar fi fost grijile, zahărul i le-ar fi risipit. A privit-o cu subînţeles pe Mujgan, care stătea aplecată în faţă, parcă o lovise trăsnetul. Dacă mai stă aşa, o să cadă peste musafiră. Mujgan a spus, fără să-i pese că e lipsită de tact:

— Soră Sumbul, întreab-o pe doamna Edith cum a învăţat să conducă automobilul.

Edith a înţeles întrebarea fără să i-o traducă Sumbul. S-a întunecat şi mai tare la faţă. Mătuşa Makbule aproape că a trântit mătăniile pe masă, cu ochii de vultur aţintiţi asupra lui Mujgan. Servitoarea a adus mai multe feluri de dulceaţă pe o tavă. Edith a refuzat ridicând mâna ei fină, albă, şi Sumbul s-a posomorât. Mujgan, care nu înţelesese nimic, stăruia:

— Întreab-o, soro.

Edith a coborât privirea spre florile, păsările şi caii de pe covor. O năpădiseră amintirile.

Cu mulţi ani în urmă, în acel cotlon tainic al inimii ei… Un automobil albastru ca noaptea parcat pe pajişte, lângă drumul mărginit de rodii; ea, într-o rochie lucioasă, de aceeaşi culoare ca maşina; Ali, într-o cămaşă albă, apretată, brâu negru şi fes violet. Buzele lui groase, cărnoase, erau timide. Degetele li se întâlneau pe volanul din lemn de nuc. Din cauză că Edward era incapabil să spună nu cuiva, şi cu atât mai puţin lui Edith, îi dăduse automobilul Wilson-Pilcher ca să ia lecţii de condus. Pe bancheta de piele neagră, picioarele făceau schimb de căldură; braţele se împleteau pe volan.

— Ia-l pe Ali al nostru ca să te înveţe să conduci, Edith *mou*. Mergi cu maşina pe pajişti, la Narlikoy, chiar până la Kokluca. Arborele cotit e reparat de curând. Poţi să conduci cât vrei, numai să înveţi. În zilele noastre, femeile pilotează avioane, cum să nu înveţi să conduci o maşină?

Plopi, rodii, câmpuri cu pepeni, livezi de măslini… Două inimi bătând să spargă piepturile ca să se întâlnească. Un trup aplecat graţios deasupra ei, parcă era o căprioară, nu om. Mâinile pe care le privise cu atâta plăcere în timp ce Ali repara arborele cotit, aceleaşi mâini o făceau să creadă că are pielea dulce ca mierea. Dansau aproape fără să se mişte pe bancheta de piele neagră a maşinii. Motorul torcea, păsările erau tăcute pe ramurile goale. Cămaşa albă, apretată a căzut, amestecându-se cu rochia lucioasă de mătase. Căprioara alerga repede, şi mai repede, de parcă venea sfârşitul lumii. Înăuntrul ei era cald ca o pâine abia scoasă din cuptor şi dulce ca halvaua. Deasupra, ramuri goale şi cerul plumburiu. Fiecare celulă a trupului ei fierbea şi clocotea ca şerbetul. Ţipetele ei să fi fost cele care se înălţau din vii şi livezi, care se izbeau de clopotul bisericii şi veneau înapoi?

Edith se foia pe scaun. În camera femeilor din casa de pe strada Bulbul se lăsase tăcerea. Văzând o umbră de zâmbet pe faţa musafirei, Sumbul şi-a făcut curaj.

Chiar atunci, fiul ei cel mare, Cengiz, a dat buzna în cameră.

— Mamă! Mamă! Bunicul s-a trezit!

Era un băiat blonziu tuns la piele, cu capul mare şi ochii rotunzi ca boabele de strugure tămâios.

În cameră s-a stârnit vânzoleală. Mujgan şi fetele ei s-au îmbrăţişat. Mătuşa Makbule a luat mătăniile şi a început să se roage în şoaptă. Edith s-a ridicat în picioare şi s-a aşezat la loc.

Sumbul l-a tras pe Cengiz la piept şi l-a sărutat. Băiatul era bucuros că putea umbla nestingherit între cele două părţi ale casei.

— Vin de jos, se lăuda. Mătușă, bunicul s-a trezit.

— Ce strigi așa, fiule? Nu sunt surdă. Aud bine, slavă Domnului. Stai drept când vorbești!

Ținându-se cu mâna de fusta din catifea purpurie a maică-sii, Cengiz și-a îndreptat ochii ca boabele de strugure spre fiecare femeie în parte.

— Doctorul necredincios a venit cu o geantă mare, neagră, plină de instrumente și alte lucruri. Un cuțit, un fierăstrău… am zărit chiar și un brici. Mai erau niște lucruri făcute din ceară. Și niște sticluțe cafenii, ca ale tușii Aybatan. Doctorul a tras un elixir cu o seringă și un ac. Pe urmă a înfipt acul în brațul bunicului și i-a băgat tot elixirul sub piele. Acul era atât de mare – a arătat cu degetele –, însă bunicul n-a zis nimic.

Dogan s-a repezit de la celălalt capăt al camerei și a sărit pe genunchii lui Sumbul. Munevver și Neriman, care stăteau pe perne lângă samovar, ca s-o vadă mai bine pe Edith, au izbucnit în râs.

— Avea și un fel de ciocan. L-a izbit pe bunicul în genunchi cu el. Pe urmă a mai scos ceva și l-a ascultat la plămâni și la inimă. I-a ridicat pleoapele, i-a deschis gura. Am ținut lanterna cât i s-a uitat în gât. Pe urmă…

Deodată, ca și cum uitase ce voia să spună, s-a oprit și s-a uitat la Edith.

— Cengiz, ce s-a întâmplat? Pentru Dumnezeu, vorbește odată, l-a îndemnat Mujgan.

— Cengiz, fiule, doctorul Agop i-a făcut bunicului o injecție. Și apoi…?

— Nimic, a răspuns băiatul cu gândul aiurea, dar nu-și dădeau seama ce are în minte; apoi a tras de fusta purpurie a maică-sii. Mami…?

— Fiule, nu te holba așa la musafira noastră. Nu e frumos. Știi ce, dacă nu vrei să vorbești, îl trimitem pe Dogan jos, să ne spună el ce se petrece acolo.

Cengiz s-a uitat neliniștit la mama lui.

— Ce i-a făcut doctorul Agop bunicului tău?

— L-a… ăăă… l-a lovit tare de tot.

— Nelegiuitul!

Mujgan și-a scos papucul și l-a fluturat spre Dogan.

— Doctorul necredincios l-a plesnit pe bunicul de câteva ori. Obrajii bunicului s-au înroșit ca bobocii de trandafir. Cu toții am văzut. Pe urmă s-a trezit. Întâi a spus ceva ce n-am înțeles. Doctorul Agop ne-a zis că e normal să vorbească parcă ar fi adormit. Abia acum se trezește, ne-a zis. Dar a mai spus… ăă…

— Ce a spus?

Cengiz era mândru că toate femeile stăteau cu ochii pe el. Înțelesese că, dacă

tace, are şi mai multă putere asupra lor.

— Fiul tău se joacă cu inimile noastre, Sumbul! Vorbeşte odată, băiete!

— A spus… ăă… că bunicul s-ar putea să nu-şi aducă aminte unele lucruri.

— Ce fel de lucruri or fi acelea?

Edith a glăsuit prima oară.

— *Hafiza kayhi?* Pierderi de memorie?

Cu toţii s-au întors şi s-au uitat la ea ca şi cum faptul că ştia cuvintele în turcă era un motiv de îngrijorare. Ce-o fi făcut?

— Am auzit că o lovitură la cap poate cauza pierderi parţiale de memorie, a murmurat.

— Da, doctorul necredincios a zis că aşa se poate întâmpla, a încuviinţat Cengiz. Mami, cine e femeie asta europeană?

— Şşş, taci din gură.

Ceva mai târziu, cârlionţii negri ai lui Ziver au apărut la poalele scării. Încă nu-şi pusese fesul. Kosta o aştepta pe Edith în holul de la parter. Din pricină că nu se cuvenea ca o femeie să intre în camerele bărbaţilor, Edith nu putea să-l vadă pe Mustafa, în schimb a dat de doctorul Agop la uşă. Doctorul era un bărbat scund, chel, cu nasul mare. Când a văzut-o pe Edith s-a înclinat şi i-a sărutat mâna.

— *Mademoiselle* Lamarck, o doamnă ca dumneavoastră trebuie să aibă mult curaj ca să vină până aici într-o astfel de zi. Nici nu poate fi vorba să vă las să vă întoarceţi singură acasă. Vă voi însoţi.

Evident, nu ştia de automobil, dar, cât mergeau până la locul unde o lăsase, Edith putea afla amănunte despre cum se simte Mustafa. Îl luase pe doctorul Agop de braţ şi, tocmai când să intre în grădină, Sumbul a coborât scara în fugă cu Dogan în braţe şi pelerina purpurie care îi venea atât de bine fluturând în urma ei. Când a ajuns lângă ei a zis:

— Doamnă Edith, sunteţi aşa de bună că v-aţi gândit la noi. Aţi bătut drumul până aici într-o zi ca asta, ne-aţi făcut o mare cinste şi aţi dat dovadă de mult curaj. Când va auzi, socrul meu vă va fi foarte recunoscător, cu siguranţă. Toată familia vă este recunoscătoare.

Edith a mormăit ceva, apoi s-a aplecat spre Kosta şi l-a rugat în şoaptă să dea o fugă până la casa surorii lui Ali, pe una din străzile de la poalele colinei, ca să se asigure că sunt bine şi să întrebe dacă au nevoie de ceva. Cu ani în urmă bătuse la uşa lui Saadet ca să întrebe de Ali, care dispăruse fără urmă. Saadet ţipase la ea „Voi, necredincioşilor, v-aţi jucat cu fratele meu, după care v-aţi

descotorosit de el“ şi o fugărise până la cimitir. Edith plânsese ore întregi. În acea zi, când îşi jelea amarul lângă o piatră funerară acoperită de muşchi, îşi dăduse seama că mama ei fusese amestecată în dispariţia lui Ali.

Sumbul o privea stăruitor în ochi pe Edith, nădăjduind în van să fie invitată la ceai sau cafea în casa din strada Vasili. Însă femeia levantină părea că e cu gândul în altă parte. Sumbul n-a auzit decât că i-a şoptit majordomului la ureche: „Nu uita să-i spui că Edward te-a trimis.“ Apoi l-a mângâiat pe Dogan pe bărbie, l-a luat pe doctorul Agop de braţ şi a mers cu el până la brutăria din colţ, s-a despărţit de el, s-a îndreptat spre automobil şi a dispărut. N-a observat figura posomorâtă a lui Sumbul, care privea în urma ei, înfăşurată în pelerina purpurie.

A fost prima şi ultima oară când Sumbul a văzut-o pe Edith.

Şi la nu multă vreme după aceea s-a spânzurat draga de Sumbul, fără să ştie că ani de zile o adăpostise în casa ei pe fata acestei femei levantine, vedeta poveştilor spuse de ţiganca Yasemin, pe care le asculta cu nesaţ.

Ce păcat.

Mare păcat.

---

3. Mărul Roşu – Ideal sau vis care se îndepărtează cu cât e mai dorit. (N. tr.)

4. *Zito Venizelos!* – „Trăiască Venizelos!“ (prim-ministru grec în perioada 1910–1920 şi 1928–1933). (N. tr.)

PARTEA A TREIA
TIMP PE DATORIE

Insistență

— Mamă scumpă, de aici vom lua barca, chiar de aici. Nu e barca unui străin, ci a tatălui lui Niko. Și mă jur că mă întorc înainte de miezul nopții. Să nu-ți faci nici o grijă din cauza mea, câtuși de puțin. Toți prietenii mei din vecini merg. Dacă vrei, întreabă-l pe unchiul Christo. Nepoții lui merg. Plecăm împreună și ne întoarcem împreună. Bine? *Manoula mou,* mamă dragă, te rog, te implor. *Se parakalo.* Te rog.

— Am ajuns. Hai să coborâm, a zis Katina în chip de răspuns.

Tramvaiul cu cai oprise în fața Clubului Sportiv. Mama și fiica au coborât ținând coșuri în brațe. Fața Panagiotei era bronzată, buzele îi erau arse de soare, părul lung, negru, decolorat de sarea mării.

— Hai să mergem acolo să bem o limonadă. Ce zici, fata mea frumoasă?

— Nu mă interesează să fac nimic până nu spui că-mi dai voie.

De aproape două săptămâni, Panagiota tot încerca s-o înduplece pe Katina să-i îngăduie să meargă cu prietenele ei la bâlciul din Agia Triada. Întâi țipase și bătuse din picioare. Văzând că nu merge, a luat-o cu vorba bună. Când nici așa n-a izbutit s-a închis în cameră și a declarat că n-o să mănânce nimic toată ziua. Astăzi era prima oară că ieșea din casă, dar nu se dăduse bătută.

— Fato, de unde a venit ideea să vă urcați într-o barcă cu vâsle ca să mergeți la Agia Triada? Sunteți doar niște copii. De la docuri trebuie să vâsliți vreme de un ceas ca să ajungeți acolo. La vârsta voastră, cum vă trece prin minte să ieșiți noaptea la plimbare, fără să fie un adult cu voi?

Panagiota a dat ochii peste cap. Avea să facă cincisprezece ani în curând. Unii

din prietenii care mergeau la bâlci, Stavros de pildă, împliniseră deja șaptesprezece ani. Numai că era riscant să-i spună mamei în acest moment delicat că Stavros vine cu ei. I-au dat lacrimile. Mama Adrianei și a lui Elpiniki le dăduseră voie, și fetele erau de-o seamă cu Panagiota, însă nu avea rost să-i amintească Katinei, fiindcă îi dădea mereu același răspuns. Mamele acelea aveau mulți alți copii la care să se gândească, pe când Panagiota era singurul copil, comoara mamei, sufletul și inima ei. Dacă i s-ar întâmpla ceva, ce s-ar face draga ei mamă și tatăl ei, om în vârstă?

— Dacă nu vrei limonadă, atunci ia coșul și mergi în față.

— Ce? Vrei să mergem pe jos de aici până acasă? E prea cald. De ce am coborât de acum din tramvai?

— Întâi ne oprim la farmacie. Gâtul și fața îți sunt roșii. O rugăm pe Fotini să-ți prepare o cremă. Of, *paidi mou*, copila mea! Ești mare, *vre*, dar capul ți-e tot în nori. Nu știi nici măcar să te aperi de soare și ți-ai pus în cap să pleci noaptea la plimbare!

Abia târându-și picioarele, Panagiota a intrat în urma Katinei pe strada Alhambra, căreia toți îi ziceau Limanaki, micul port. Școlile își închiseseră porțile, se mergea la plajă, dar zăpușeala îi înnebunea pe toți.

— Măcar să luăm o trăsură după ce ieșim de la farmacie.

— Aah, câtă tocmeală, Panagiota. Nu ne putem permite să luăm o trăsură pentru un drum de cincisprezece minute pe jos. În scurtă vreme începe să sufle briza și o să ne bucurăm de răcoarea serii. Trebuie să cumpăr sare de murături de la Marko. Când ajungem acasă, spală-te cu apă rece, că ești plină de sare din apa mării. Anul ăsta e ultimul, fiica mea, când te bălăcești în mare. Când vom merge la plajă ai să porți pălărie și ai să stai cu noi pe terasă. La vârsta pe care o ai poți să te și măriți.

— Pot să mă mărit, dar nu pot merge cu prietenii mei la bâlci, așa-i?

Katina a grăbit pasul pe picioarele ei scurte, cu privirea în pământ.

— Copilă, nu de bâlci e vorba. Dacă vrei să mergi la bâlci, te ducem noi și te lăsăm singură. Tu poți să te plimbi cu prietenii, noi ne bucurăm de aerul răcoros și ne întoarcem împreună acasă. Dar tu spui că trebuie să mergi într-o barcă cu vâsle; astea sunt obiceiuri de oameni cu bani.

Când au ajuns la bătrânul platan din piața Fasoula, vântul s-a întețit, întrerupându-le discuția și uscând sudoarea pe fruntea Panagiotei. Unul din măcelari era aplecat deasupra tocătorului și tăia carnea pentru tocană. Un unchiaș așezat la o masă din cafenea, la umbra copacului, le-a salutat ducând

degetul la pălărie. Era farmacistul Yakoumi. Avea un costum verde închis cu dungi bej și o pălărie de paie. Atârnase haina costumului și bastonul de spătarul scaunului și stătea singur.

Strecurându-se printre cai și căruțe, Katina a tras-o pe Panagiota până la masa lui.

— *Kalispera*, bună seara, Kyr Yakoumi. Ce mai faceți?

— *Kalispera*, fata mea. Sunt bine, mulțumesc. Știe cum îți merge? Dar soțului tău, Prodomaki? Văd că fetița noastră s-a înălțat binișor, slavă Domnului.

— Mulțumesc, Kyr Yakoumi.

Katina a fulgerat-o pe fiica ei din priviri. Încăpățânată ca un catâr, aceasta pusese capul în pământ și se uita cu coada ochiului la pantofii plini de nisip.

— Ne descurcăm, slavă cerului. Chiar ne duceam la prăvălia dumneavoastră. „Să mergem la Fotini“, ne-am zis.

— Sigur. Fotini e la prăvălie. O să-i pară bine să vă vadă. – A luat de pe masă ziarul împăturit și a început să-și facă vânt cu el. – Căldura a venit devreme anul ăsta. La vară o să fierbem.

— Așa s-ar zice.

Panagiota se lăsa de pe un picior pe altul. Câtă vorbărie! Bătrânul farmacist a despăturit ziarul cu care își făcea vânt și le-a arătat o știre pe prima pagină.

— Armata cheamă voluntari. Până la sfârșit vor lua toți băieții.

Panagiota a simțit că i se strânge stomacul. Era tulburată ori de câte ori cineva pomenea de război, de armată sau de serviciul militar în fața mamei sale. Ca și cum ar fi fost răspunzătoare de starea sufletească a Katinei și trebuia să pună capăt oricărei discuții ce i-ar fi făcut rău.

Katina, habar neavând de furtuna care stătea să izbucnească în sufletul fetei, zâmbea ca și cum ar fi vrut să-l liniștească pe bătrân.

— Nu cred, Kyr Yakoumi. Sunt atâția voluntari… Mai ales după ce mitropolitul Chrysostomos a ținut cuvântarea aceea în primăvară, mii de tineri s-au înrolat voluntar. N-o fi de ajuns?

— S-ar putea să nu fie, fata mea. Băiatul lui Fotini face optsprezece ani la anul. Dacă lucrurile mai merg așa, Doamne ferește, o să ne gândim să luăm cetățenie italiană. Dar-ar Dumnezeu să nu ajungem la un război adevărat.

Katina nu înțelegea.

— Vă e teamă că cei cu cetățenie otomană vor fi forțați să intre în armata greacă? E posibil așa ceva?

Bătrânul a scos o batistă din buzunarul vestei și a șters sudoarea adunată sub

pălărie.

— Astea-s vremurile pe care le trăim, Katina *mou*. Orice e cu putinţă. Cei de ne conduc spun că toţi bărbaţii între optsprezece şi cincizeci de ani trebuie să facă instrucţie dimineaţa şi seara. Dacă merge tot aşa, au să mă trimită şi pe mine pe front, fără să se uite la vârsta mea şi părul meu alb.

Au tăcut amândoi. În jur, oamenii se învârteau neliniştiţi. Panagiota trăgea cu urechea. Toţi vorbeau de politică, Venizelos, tratativele de pace de la Paris şi se întrebau dacă Smirna va fi sau nu anexată Greciei. Trecuse un an de când armata greacă preluase administraţia oraşului, însă viaţa tot nu reintrase pe făgaşul obişnuit. Acum recrutau soldaţi din rândurile grecilor otomani din Asia Mică, pentru a apăra frontierele. S-a gândit la Stavros şi i s-a uscat gura. Câte zile să fi fost de când nu-l mai văzuse?

— Te rog, nu vreau să te reţin, Katina *mou*. Văd că domnişoara s-a plictisit.

Katina s-a întors şi a privit-o încruntată pe Panagiota. Şi-au luat rămas-bun de la bătrân şi au plecat spre farmacie. Chiar când erau să intre, o pală de vânt a ridicat fusta Panagiotei. Fără să lase narghilelele, bărbaţii din cafenea trăgeau cu coada ochiului la pulpele dezgolite ale fetei. Katina a înşfăcat-o de braţ şi a împins-o în prăvălie.

La ferestrele farmaciei, perdelele albe fuseseră trase ca să nu pătrundă soarele; înăuntru le-a întâmpinat o răcoare parfumată. De când era mică, Panagiota intra cu teamă şi bucurie în prăvălia lui Yakoumi. Aromele emanate de flacoanele înşirate în spatele tejghelei – lavandă, lămâie, ulei de cocos, alcool – erau asemenea unor uşi care se deschideau spre un univers misterios. O clipă a uitat de bâlci şi, mânată de curiozitate, s-a apropiat de tejghea. Fotini era cam de-o vârstă cu mama ei; era o femeie frumoasă, cu piele albă, ochi de culoarea mierii şi păr ca alama lustruită.

— *Geia sas,* doamnelor. Salutare! Văd că a început sezonul de plajă. De unde veniţi, de la Băile Eden din Punta?

— *Geia sou,* Fotini. Nu venim din Punta, bineînţeles. Ce să căutăm acolo? Ne-am dus la Karataş. Au renovat terasa, au mai pus şezlonguri. Nu e rău. Să vii cu noi data viitoare.

— Sper că da, Katina *mou. Makari.*

— Da, acolo am fost şi uite ce arsă de soare e fata mea! Cât am stat eu pe terasă, ea a ieşit în larg şi a înotat până în partea unde stau bărbaţii. Mă jur, cu greu am scăpat-o de grăsanul ăla de Nesibe, administratorul băilor. Din cauză că s-a arătat cu atâta obrăznicie băieţilor, a fost cât pe ce să fim date afară de la

Băile Karataş. Între timp, firește că soarele i-a ars fața și gâtul.

Fotini s-a uitat cu afecțiune la obrajii înroșiți și transpirați ai Panagiotei și la ochii ei negri, strălucitori. Își petrecea ziua întreagă în camera din spate a farmaciei pe care o deținea împreună cu tatăl ei, preparând creme, elixire și uleiuri pentru femeile frumoase. Visul femeilor care veneau la ea era să-și redobândească splendoarea unei fete de cincisprezece ani. Fotini se bucura de câte ori avea în fața ochilor o astfel de splendoare naturală, pe care nici o cremă n-o putea împrumuta. S-a prefăcut că o dojenește:

— Panagiota *mou,* ce-ai făcut, frumoaso? De ce n-ai stat sub umbrelă? Dacă pielea ta frumoasă se înnegrește, cine o să se mai uite la tine, scumpa mea?

Văzând cum se schimbă Panagiota la față, a adăugat:

— Glumesc, draga mea. Astăzi nu pari prea bucuroasă – ești bosumflată.

Pe Panagiota au podidit-o lacrimile. Lipsa de înțelegere a mamei o durea și mai tare când vedea că o străină e înduioșată de tristețea ei. A răspuns cu voce abia auzită:

— N-am nimic.

Katina i-a făcut semn farmacistei să n-o ia în seamă. Cât timp aceasta le-a preparat crema într-un mojar s-au delectat cu șerbetul de cireșe oferit de Fotini în farmacia răcoroasă, slab luminată. Nici una n-a scos o vorbă.

Panagiota era sătulă până peste cap să audă aceleași lucruri. Că e un miracol, binecuvântarea Celui de Sus, comoara mamei. Cât își dorea să nu fie! Ce bine e să fii ca Adriana, a cincea din opt copii. Să ai un tată care colindă tavernele cântând la *baglama,* tradiționalul instrument cu corzi, și o mamă spălătorească. Să nu-i pese nimănui de tine și să nu te apese gândul că ești o „comoară“. Dacă… Dacă, în loc de o mamă înspăimântată că o pierde, ar avea o mamă care i-ar încurca numele între ale celorlalți frați.

După ce au ieșit în piațetă a izbucnit ca un vulcan:

— Dacă la vârsta mea nu pot merge la o plimbare la lumina lunii, atunci când să merg, mamă? După ce mă mărit și am o droaie de copii? M-am săturat de prudența ta! Vreau să-mi trăiesc viața!

Nici nu terminase de vorbit, că i-a părut rău de ce spusese. Mama ei avea să se supere tare. Poate i-ar mai veni și alte idei. O privea pe Katina cu coada ochiului, fără să ridice capul din pământ. Dar ce să fie? Pe fața pistruiată a Katinei se lățise un zâmbet. De necrezut!

Au trecut în tăcere pe lângă prăvăliile cu umbrare albe de pe strada Frank.

Panagiota nici măcar n-a încetinit pasul în faţa vitrinelor. Altădată ar fi tras-o pe mama ei înăuntru, ca să se uite la rochiile şi genţile aduse de la Paris. Când erau lângă Spitalul Francez a trecut pe lângă ele zarzavagiul din Creta, cocoşat de greutatea coşului uriaş. Katina a cumpărat cinci dovlecei proaspeţi şi câteva roşii, punându-le în coşul de plajă pe care îl ducea Panagiota fără să scoată un cuvânt. În altă zi, Katina nu s-ar fi putut abţine să nu pomenească, trecând pe lângă spital, cât de grea fusese naşterea fetei. I-ar fi arătat fereastra camerei unde o ţinuse prima oară în braţe. Panagiota ştia pe dinafară povestea infirmierei europene care apăruse de după perdea, ţinând în braţe bebeluşul pe care îl crezuse mort.

În ziua aceasta au trecut în tăcere pe lângă zidurile galbene ale spitalului.

În cartierul lor, bătrânele, profitând de răcoarea serii, scoseseră scaune în faţa caselor şi îi aşteptau pe cei tineri să se întoarcă de la plajă. Copiii se hârjoneau pe stradă, stârnind nori de praf. Katina i-a făcut semn cu mâna mătuşii Rozi. Panagiota se uita după Elpiniki şi Adriana. În scurtă vreme aveau să se spele de sare şi sudoare, să se îmbrace frumos, de seară, şi poate să meargă împreună cu alţi prieteni pe chei, să mănânce îngheţată. Tot îi mai era gândul la limonada pe care o refuzase din încăpăţânare. Dar mai întâi să vadă cum rămâne cu bâlciul. Chiar când îşi bătea capul cum să aducă vorba, mama ei a întrebat:

— *Kori mou,* ia spune, cine mai merge la bâlci?

De fapt, Katina nu ştia ce să facă. Fiica ei o sâcâia de două săptămâni. Era în ordine să meargă pe chei ca să mănânce îngheţată, dar să se ducă noaptea la Agia Triada într-o barcă cu vâsle? Nu-i venea să spună da. Deşi copiii vecinilor se ştiau de când se născuseră, era convinsă că la vârsta asta nu te poţi bizui pe tineri. Dacă punea vreunul din ei mâna pe Panagiota şi ea… îmbătată de lumina lunii, se lăsa? Doamne fereşte!

Katina pierduse patru sarcini între gemeni şi Panagiota. De aceea, din clipa în care o avusese în pântec, trăise cu spaima că o va pierde. Când se întorseseră amândouă din morţi după acea naştere dificilă, teama Katinei sporise. Ani de zile mersese la tot felul de persoane vestite pentru harul lor de a risipi vrăjile rele, de la un preot din vecini la un *hodja* puternic, unul din cei mai bine-cunoscuţi îndrumători spirituali musulmani, care locuia în spatele gării Basmane. Făcuse ofrande, aprinsese lumânări, pusese apă sfinţită pe pervaz în nopţile cu lună. Deşi Panagiota era un copil perfect – sănătos, isteţ, frumos –, spaima de la început nu-i trecuse. De fapt, „nu-i trecuse“ e un fel de a spune, căci creştea de la o zi la alta, odată cu firele de păr alb.

Și, de parcă n-ar fi fost de ajuns, în ultima vreme, fata se făcuse așa de frumoasă, încât, de când înfloriseră lămâii, toți băieții din cartier își luaseră scripcile, țambalele și tamburinele și cântau cântece de dragoste sub fereastra ei. La drept vorbind, nu era limpede dacă serenadele erau pentru Elpiniki, frumusețea blondă, sau pentru Panagiota. Noapte de noapte, băieții, ca niște îndrăgostiți ce erau, făceau toată strada să plângă. Katina nu putea înțelege cum de Akis nu-și făcea griji auzindu-i. Era de părere că, și dacă veneau pentru Elpiniki, Akis ar trebui să iasă în stradă și să facă ceva. Tatăl lui Elpiniki, vecinul Kyr Iraklis, stătea de câteva luni în spital, bolnav de tuberculoză, și, fiindcă fratele lui Elpiniki nu se întorsese de la Atena, era datoria lui Akis față de vecinul său bolnav să dea de știre lumii că fata nu e singură pe lume. Și, mai presus de toate, trebuia s-o ocrotească pe Panagiota.

Ori de câte ori auzeau sub fereastră scârțâitul unei viori, zdrăngănitul unui țambal și vocea spartă a unui băiat rupând tăcerea în miez de noapte, Akis o tachina pe Katina:

— Ce te miri, Katina *mou*? Sau l-ai uitat pe flăcăul care-ți citea poezii sub fereastră?

Katina se întorcea de pe o parte pe alta în pat. Apoi, înciudată că se contrazice singură, spunea:

— Kyr Prodromakis, oare eu eram o copilă la vremea când îmi cântai serenade? Eram la vârsta măritișului, pe când Panagiota încă mai sare coarda în piațetă. Și nu uita că vremurile s-au schimbat: fiica noastră e elevă la liceul Homerion.

Akis se întorcea spre ea și, văzând-o necăjită, o îmbrățișa spunând:

— Dar îmi aduc aminte că și ție îți plăcea să sari coarda. Eu veneam, îți desfăceam panglica din păr și o rupeam la fugă. Alergai după mine până mă prindeai într-un colț ferit. Și nici măcar nu aveai cincisprezece ani, *vre* Katina.

Katina se mai domolea retrăind amintirile duioase ale copilăriei petrecute în Ceşme. Însă vocea răgușită a băiatului care îi recita poezii sub fereastră îi stârnea mânia din nou.

— Kyr Akis, trebuie să pui capăt larmei ăsteia! Zici că am pus o sticlă pe acoperiș, cum fac țăranii, ca să se știe că avem o fată de măritat. Ce rușine! Dacă nu-ți pasă de fiica ta, măcar gândește-te la vecina noastră, Rea. Bărbatul ei are tuberculoză, fiul ei a fugit în Chios, ca să scape de batalionul de muncă forțată, pe urmă s-a dus la Atena, s-a însurat, a făcut copii. Măscăricii ăștia au pus ochii pe fiica ta și sunt sigură că din pricină că fetele astea două, Panagiota și Elpiniki,

sunt singurele care merg la liceul Homerion. Mă jur, dacă n-ai fi ținut atât să trimitem fata la școala bisericii, n-am fi avut parte de tărăboiul ăsta de toată rușinea. A stat cot la cot cu fetele alea cu nasul pe sus, de-aia a ajuns așa.

De cele mai multe ori, Akis, sătul de sâcâiala nevestei, se scula din pat, scotea capul pe fereastră și-i gonea pe băieți. Dar ei reveneau în seara următoare. Poate că, dacă ar fi îndreptat o pușcă spre ei, ar fi strigat „Valea, derbedeilor“ și ar fi tras câteva focuri în aer, n-ar mai fi îndrăznit să cânte serenade acolo, însă Akis, când îi vedea, zâmbea cu gura până la urechi. Toată lumea știa ce fire are, așa încât, dacă s-ar fi prefăcut că se înfurie, nu l-ar fi crezut nimeni. Când scotea capul pe fereastră îmbrăcat în cămașa de noapte albă, cu glugă, zâmbind pe sub mustața stufoasă, băieții pricepeau că nu e supărat în sinea lui și își luau tălpășița râzând până noaptea următoare.

În acest timp, Panagiota privea tristă băieții de după perdeaua de tul, stând la fereastra de care se apropiase furiș, în picioarele goale. Stavros nu era niciodată printre ei. Nu se alăturase nici măcar o dată celor care cântau serenade pe strada Menekse; toți prietenii lui se adunau sub fereastra Panagiotei, numai el se ținea departe. Fata spera că nu-i căzuse cu tronc fiica vreunui bogătaș și că nu era cu ea pe chei, unde o trata cu înghețată – una din fetele care se împopoțonau și se duceau pe chei ca să atragă atenția ofițerilor care se învârteau călare pe acolo cât era ziua de lungă. Astfel de gânduri o îndurerau ca o lovitură în inimă.

Katina a repetat întrebarea:

— Fato, cine merge în excursia cu barca? Cine o să vâslească? Ce faceți dacă, Doamne ferește, se răstoarnă barca?

Ajunseseră în mijlocul piațetei. Panagiota s-a oprit brusc și a pus coșul jos. Se schimbase ceva în vocea mamei. S-a întors și s-a uitat la Katina, pe care o depășea cu mai bine de un cap de ceva vreme. Da, ochii mamei căpătaseră culoarea cojii de alună. Nu cumva…? Pe fața Panagiotei s-a răspândit un zâmbet ca o rază de soare, dându-i la iveală dinții egal așezați, ca sâmburii de rodie, în gura mică, roșie.

Văzând cât de dulce și nevinovată e fiica ei, inima Katinei s-a înmuiat. Panagiota era giuvaierul ei. O minune. O binecuvântare dumnezeiască. Frumoasă și neprihănită ca lacrima.

— Oho, a răsunat vocea profundă a Panagiotei, cam îndepărtată de viziunea idilică a mamei. Toți cei pe care știi! Toți băieții și toate fetele din vecini. Au să iasă curând în piață și poți să-i întrebi. Elpiniki și Adriana. Iar dintre băieți, Minas, Pandelis, băiatul pescarului, Niko…

A șovăit o clipă și a adăugat:

— Și Stavros, nădăjduind că nu i se schimbase vocea când îi rostise numele.

— A, vine și Stavros? a făcut Katina, strângând din buze, așa cum făcea când era nemulțumită.

Panagiota a simțit că-i iau foc obrajii. Se înroșise, fără îndoială. Sperând că arsurile de la soare îi vor ascunde stânjeneala, a luat coșul și a pornit spre casă. Trebuia să născocească ceva la repezeală și să-i spună mamei. Adevărul e că nici măcar nu știa dacă Stavros vine. Ce-o apucase, de-l pomenise și pe el? Oare trăgea nădejde, ca o proastă ce era, că, dacă repeta ceva de patruzeci de ori, avea să se întâmple? Auzise de la Adriana că poate vine și Stavros. Adriana auzise de la Minas. Stavros și Pandelis urmau să vâslească, așa îi spusese Minas Adrianei. Ca să-i lase pe ei doi să stea la prova sub cerul înstelat… și așa mai departe.

Panagiota nici măcar nu visa să stea la prova lângă Stavros. Ei doi nu erau împreună, ca Adriana și Minas, pe care toată lumea îi considera logodiți. După ce familiile lor se înțelegeau cu privire la zestre, aveau să facă schimb de verighete. Plângându-și singură de milă, a murmurat:

— Despre noi n-o să zică nimeni că suntem împreună.

Băiatul era ca o înțepătură de ghimpe, apărea și dispărea. Așa se poartă un logodnic? Dar mâinile lui… mâinile lui mari erau ca văpaia… Câte zile trecuseră de când îl văzuse, de când mâinile lui îi atinseseră trupul?

— Panagiota *mou*, unde alergi, fato? Așteapt-o pe mama ta, biata de ea. Nu mai pot respira, mă jur.

Fata a încetinit pasul când a intrat pe strada Menekse. De vara trecută se întâlneau la celălalt capăt al piațetei, lângă zidul rece de piatră al Spitalului Britanic; se îmbrățișau și se sărutau în mirosul de iarbă verde, tutun și pește prăjit adus de vânt de pe străzile dimprejur. Băiatul o apuca de umeri cu mâinile lui uriașe, îi băga în gură timp de câteva minute limba cu gust acru, mirosind a fum de țigară, la fel ca părul și pielea lui, și îi mușca buzele până se învinețeau, sugând-o de parcă voia să tragă toată apa din ea. Panagiota, îmbătată de mâinile care i se plimbau pe trup, de tăria vintrelor lipite de ea, se străduia să-i răspundă cum se pricepea mai bine.

Nu merseseră mai departe și sărutatul nu dura mai mult de cinci minute, pentru că Panagiota trebuia să se întoarcă în piațetă înainte ca mama ei să-și dea seama că lipsește. Cu toate că întâlnirile erau scurte, Panagiota era măcinată de îndoieli. Pe de o parte își spunea că ceva lipsește, că nu e bine ce face, că Stavros ar prefera o fată care sărută mai bine. Pe de altă parte se gândea că n-ar trebui să

lase trupul ei preţios pe mâinile lui mari şi că Stavros ar prefera o fată care nu s-ar vinde aşa ieftin.

Oricum, aceste scene de dragoste – dragoste să fi fost? – de lângă zidul spitalului nu aveau loc în fiecare seară. Dacă ar fi fost aşa, emoţiile şi confuzia Panagiotei n-ar fi ţinut piept furtunii din sufletul ei.

Katina a ajuns-o din urmă în pragul casei. Akis lăsase obloanele pe jumătate şi plecase la cafenea să joace table.

— Ce e, nu mai vorbeşti cu Stavros?

Panagiota a răspuns în sinea ei: „Cum adică «să vorbesc», mamă? Când e cu alţi băieţi se face că nu mă cunoaşte. Îşi fereşte privirea, nici măcar nu-mi adresează un cuvânt. De câte ori îi vine la îndemână îmi face semn şi eu alerg până la zidul spitalului, supusă ca o mieluşea… ce zic eu mieluşea? Ca o iapă în două picioare, ca să fiu strivită între zid şi trupul lui.“

Katina, intrigată de tăcerea fiicei sale, s-a oprit în faţa uşii albastre cu cheia în mână. Începea să se înşereze. Panagiota şi-a cuprins umerii cu palmele.

— *Yavri mou*, ce s-a întâmplat? Ţi-a frânt Stavros inima?

— De ce mi-ar frânge-o, *kale*?

Ca să-şi ascundă lacrimile, a întors capul spre Spitalul Britanic, unde se sărutase cu Stavros, şi s-a grăbit să adauge:

— Nu e nimic între noi.

Katina ştia că Stavros nu mai fusese văzut pe acolo de ceva vreme. Nu era printre băieţii care zăboveau seara sub fereastră. Era un băiat tăcut, retras, zgârcit la vorbă, care umbla posac de colo-colo. Akis spusese odată că unii băieţi din cartier se alăturaseră mişcărilor conspirative. Nu cumva era şi Stavros amestecat? Era un băiat dur, tăcut. De ce îi picase cu tronc Panagiotei? Se îndrăgostise de ochii lui verzi şi reci? Of, Doamne. Fata asta parcă era mută, nu-i spunea nimic.

— *Kala*, bine. Hai să vedem ce mai e.

Au intrat pe uşa albastră. Înăuntru era răcoare şi aproape întuneric. O lumină slabă, verde-gălbuie, pătrundea pe coridor prin sticla colorată de deasupra uşii. Katina s-a dus în curtea din spate, unde hainele atârnate pe frânghie fluturau în bătaia vântului.

— *Ela*, hai să scoţi apă de la pompă. Să ne curăţăm pietricelele şi nisipul de pe picioare înainte să urcăm la etaj.

Apa era rece ca gheaţa, căci rezervorul de unde o scoteau o păstra aşa, chiar şi când afară era căldură pârjolitoare. Când era copil, Panagiota credea că, atunci

când pompau apa, niște spiriduși săreau afară din rezervor. În timp ce se spăla pe picioare, pe mâini și pe față cu niște fărâme de săpun, răceala i s-a răspândit de la degetele picioarelor la oase și în tot corpul.

— Scoate-ți hainele și intră în vană, dacă vrei. Apa e fierbinte. Oricum, ești udă din cap până în picioare.

— Ai să-mi dai voie, mamă dragă, nu-i așa? Vreau mult să merg. Vreau foarte, foarte, foarte mult. Te rog, *se parakalo, gia lo hatiri mou.* Te rog, fă asta pentru mine. Plecăm toți împreună și ne întoarcem împreună, *ma to Theo.* Așa să-mi ajute Dumnezeu.

I-au dat iarăși lacrimile. Katina a oftat.

— Ai răbdare până diseară, când vine taică-tu acasă. Am să vorbesc cu el.

Panagiota s-a repezit în picioarele goale și a luat-o de gât cu mâinile picurând de apă. Acum totul depindea de tatăl ei. Când o să-i vadă pe Minas și Adriana îmbrățișați la prova bărcii în noaptea bâlciului, Stavros are să se simtă în largul lui și o să se poarte cu ea ca și cum i-ar fi logodnică. Apoi, când coborau pe țărm, aveau să cumpere alune prăjite și să se plimbe pe străzile din Agia Triada, sporovăind ca doi iubiți, ca și cum erau împreună. Noaptea aceea avea să fie un punct de cotitură în povestea lor de dragoste.

Bucurându-se de ce avea să fie, s-a întors spre mama ei.

— Hai, *manoula*, să ne îmbrăcăm frumos și să ieșim în piață. Soarele a apus, toată lumea a ieșit pe stradă. Astă-seară e lună plină, hai să mergem împreună pe chei.

— Slavă Domnului că ți-a venit mintea la cap. *Doksa to Theo.* Slăvit fie Domnul. Asta îți și spuneam, Panagiota *mou*. Du-te să-ți schimbi hainele și mergem, zăpăcito, *kori mou*. Ți-ai amărât atâtea zile și m-ai amărât și pe mine.

Împingându-se și înghiontindu-se ca niște copii, au urcat scara îngustă către camerele lor.

Serenada

În seara aceea, locotenentul Pavlo Paraskis a văzut-o prima oară pe Panagiota, așezată alături de celelalte fete pe parapetul din fața postului de poliție. Cu ochii

ei lucind ca doi cărbuni încinşi, obrajii îmbujoraţi şi buzele roşii, fata era întruchiparea unei zeițe a soarelui.

Părul îi era prins deasupra urechilor albe, delicate, cu piepteni vopsiţi în culori vii. Din când în când privea visătoare la peticele de iarbă de dincolo de şine. Făcea gesturi exagerate cu o mână, râzând de ce îi spunea prietena ei. De sub rochia largă i se vedeau pulpele puternice, gleznele subțiri. Părul cârlionțat îi atârna până la brâu, dansând în razele rozalii ale apusului.

Pavlo s-a oprit cu ochii la Panagiota, strălucitoare în lumina înserării. Era o iluzie optică, sau un semn de la Dumnezeu? Fata părea înconjurată de o lumină pe care doar el o putea vedea.

Când l-a văzut pe locotenent stând ceva mai încolo, Adriana a amuțit şi le-a împuns cu cotul pe prietenele ei. S-au întors toate odată şi s-au uitat la Pavlo fără să se sfiască. Tânărul locotenent şi-a scos chipiul şi le-a salutat, făcându-le să chicotească cu mâna la gură. Panagiota a zâmbit sfioasă, umplându-i inima de fericire, ca o rază de soare apărută după ploaie. Dinții fetei erau puțin ciudaţi, însă fața avea ceva care te îndemna s-o privești iar şi iar. Nasul lung şi subțire îi dădea un aer nobil. Deşi umerii obrajilor aveau o oarecare asprime masculină, te puteai pierde în ochii ei negri, migdalați, umbriți de gene lungi, negre. Nu încăpea nici o îndoială, Atotputernicul îi trimitea un semn. Mulţumesc, Sfântă Panagia!

Cu puțin timp în urmă se simțea copleşit de povara necazurilor şi de dorul de casă, căci era din Ioannina. Jandarmul ajunsese târziu la tura de noapte; omul era un membru de rang inferior al poliției paramilitare, însă nu-l lua în serios pe Pavlo. Jandarmii erau cretani cu toții; îşi țineau partea unul altuia, şi pe el îl vorbeau de rău pe la spate. Nu era drept să aibă de înghițit așa ceva din cauză că fusese trimis la un post de poliție de cartier, unde soldații erau din Creta. Ce bine era dacă n-ar fi fost dat afară din biroul lui Stergiadis ca urmare a unei acuzații stupide. Şi ce anume i se reproşa? Că trăsese cu urechea la uşi!

Furia i se adunase în stomac asemenea unui bolovan fierbinte, dar acum inima îi sălta de bucurie, parcă venise primăvara şi copacii erau înfloriți. În clipa aceea a înțeles de ce venise în locul acela. Locotenentul Pavlo Paraskis nu izbutise să se apropie de locuitorii din Smirna, să le înțeleagă dragostea neclintită față de vânt şi apă, dorința de a se bucura de viață şi a se distra ori de câte ori se ivea un prilej. De când pusese piciorul în oraş văzuse multe fete frumoase, ba chiar stătuse de vorbă cu câteva la poarta grădinii, dar nici una nu-i făcuse inima să bată așa de tare. De pildă, înainte să fie numit la biroul lui Stergiadis, când încă

era asistentul comandantului Zafiro în Bournabat, i se aprinseseră călcâiele după o slujnică de la conacul vecin. Nu știa nici el cum, dar nu aflase niciodată numele frumoasei. Când se însera, fata se așeza în spatele porții de fier forjat care dădea în grădină și, ținând în mână un coș cu petale de trandafir, flirta cu soldații care treceau pe acolo. Prețăluindu-i din ochii ei negri, întreba: „Spune-mi, ești cu Venizelos, sau ești regalist?“ Avea un glas atât de dulce, că până și cei pe care nu-i prinsese în mreje își făceau drum pe acolo doar ca s-o vadă.

Pavlo știa că soldații care se dădeau de ceasul morții să cucerească inima fetei nu aveau să dea niciodată răspunsul corect. Dacă vreunul, neștiutor, spunea „Sunt cu Venizelos“, frumoasa cochetă răspundea: „A, ce păcat. Eu sunt regalistă.“ Dacă flăcăul zicea „Îl sprijin pe regele Constantin“, ea pleca deasupra coșului capul acoperit cu o bonetă albă și spunea „Mă iartă, soldatule, *zito o Venizelos*“. Din grădina vecină, Pavlo o vedea cum își mușcă buzele când lăsa capul în jos, ca să nu izbucnească în râs. Își dădea seama că locotenentul din curtea alăturată îi știe tertipurile, dar nu întorcea nici măcar o dată privirea spre cartierul general al comandantului Zafiro.

Până n-o văzuse pe Panagiota în seara aceea stând alături de celelalte fete ca vrăbiuțele pe o sârmă de telegraf, Pavlo fusese încredințat că servitoarea cu bonetă albă e cea mai frumoasă fată din lume. Dacă comandantul Zafiro n-ar fi fost trimis pe front, și ca urmare misiunea lui nu s-ar fi terminat, ar fi cerut-o de nevastă. După aceea tot căuta un motiv să se întoarcă acolo. Nu-l oprea decât gândul că ea l-ar fi putut întreba de ce nu plecase și el pe front; cum de un brav locotenent ca el fusese lăsat într-un post de poliție dintr-un cartier sărac. „Am rămas aici ca să vă apărăm, domnișoară“, ar fi putut spune, numai că el nu vorbise în viața lui cu atâta îndrăzneală și nu prea credea că ar fi în stare, mai ales cu ea. Acum însă, furtuna stârnită în sufletul lui de îngerul cu buze roșii șterse dintr-odată cuvintele bine ticluite pe care avusese de gând să le spună slujnicei din Bournabat. Fata care îi măsura pe toți din ochii ce îi bântuiau lui visele și făcea o mutră îmbufnată când întreba: „Spune-mi, ești cu Venizelos, sau ești regalist?“ nu mai însemna pentru el nimic mai mult decât o țărăncuță oarecare din Ioannina.

Panagiota și-a lăsat prietenele să se certe și a sărit de pe parapet. Cineva trișase urât la joc și izbucnise gâlceava. Nimeni n-a băgat de seamă că plecase pe furiș. Nimeni în afară de Pavlo. Privind sfioasă pe sub genele lungi, fata s-a îndreptat spre una din străzile care dădeau în piațetă, a intrat într-o băcănie și a dispărut. Poate că o strângeau pantofii și era cam slabă, însă mama lui Pavlo, ca

o mamă iubitoare ce era, avea să-i dea cotlete de miel marinate în lapte, pilaf gătit cu unt și dulceață de smochine. Cu gândul la aceste bunătăți a cumpărat un cornet de năut prăjit de la vânzătorul de alune, care își lăsase jos tava în mijlocul piațetei, și s-a sprijinit de perete într-un loc de unde vedea ușa băcăniei. Cu toate că știa că s-ar cuveni să fie serios, nu-și putea ascunde zâmbetul. În apropiere fetele strigau „Ai ieșit din joc, ai ieșit din joc!“, strângând și desfăcând pumnii. Din una din case, o melodie franțuzească se răspândea pe stradă. Ori era un gramofon, ori cineva lua lecții de muzică.

Era prima oară de când venise în Smirna în luna mai că Pavlo își spunea că s-ar putea stabili acolo. Dacă zeița îi accepta cererea în căsătorie – și de ce n-ar accepta-o? –, și-ar putea construi o casă în Smirna, ar putea cuprinde cu brațele acei umeri delicați. Îl lua cu amețeală numai când se gândea la nopțile când ar avea-o în patul lui. Se va duce să stea de vorbă cu tatăl ei cât mai curând posibil.

În noaptea aceea, Akis a fost prima oară scos din fire de o serenadă.

Pavlo a plecat din strada Marilor Taverne câteva ore mai târziu și a pornit către locuințele ofițerilor, aflate în spatele postului de poliție. Era o noapte caldă, și lumina lunii vopsea orașul în argintiu. Tânărul locotenent era jumătate beat. Îl bătea gândul să se ducă la una din „casele“ fetelor din mahalaua Hiotika, dar, ca de obicei, nu-și putea face curaj. Oricum, își făcuse sânge rău în tavernă. Se simțea jignit de reticența oamenilor din Smirna când era vorba să se înroleze în armata greacă. El și camarazii lui își lăsaseră țara de baștină și veniseră până aici ca să-i salveze, dar ei, ca niște copii smiorcăiți, născoceau tot felul de scuze ca să nu meargă la război. Și asta într-un moment când armata avea mai multă nevoie de ei ca oricând.

Unde era mulțimea care îi întâmpinase cu atâta bucurie cu un an în urmă? Familiile bogate își trimiteau fiii în Europa, ba chiar și în America, numai ca să-i scape de serviciul militar. În acest timp, bărbați ca el, soldați veniți din Grecia continentală, care nu aveau nici o legătură cu acest pământ, cădeau seceraţi în luptele cu tâlharii și bandele armate pe câmpiile sterpe și coastele munților din Asia Mică. Și totul ca să salveze viețile creștinilor din Asia Mică, să-i scape de cinci sute de ani de tiranie. Cum vine asta?

În seara aceea, taverna întreagă, vorbind într-un glas, a fost de părere că armata greacă n-ar trebui să avanseze dincolo de provincia Aydin. În orice caz, tratatul de pace cu Aliații, care urma să fie semnat în curând, avea să transfere administrarea Smirnei către Grecia, și în câțiva ani provincia avea cu siguranță

să fie anexată Greciei. Dacă așa stăteau lucrurile, atunci decizia de a înainta către Bursa nu era dictată pur și simplu de lăcomie? Pavlo a explicat că, pentru a asigura securitatea provinciei Smirna, tot teritoriul aflat la vest de linia Eskișehir-Afyonkarahisar trebuia să fie sub controlul armatei grecești și că până și semnarea tratatului de pace de către sultanul otoman depindea de victoria forțelor armate ale Greciei. Totuși, nu se știe de ce, nu izbutise să-i convingă pe cei câțiva greci otomani beți turtă.

— Și ce faceți după ce luați Eskișehir, vă duceți la Ankara, să vă bateți cu Kemal? au întrebat râzând și ciocnind paharele cu vin.

Cu fiecare pahar pălăvrăgeau mai mult. Îl blestemau pe Stergiadis, Înaltul Comisar grec, pe comandantul armatei grecești, generalul Paraskevopoulos, pe generalul recent constituitelor forțe militare turcești, Mustafa Kemal, și pe prim-ministrul britanic, Lloyd George, care folosea Grecia ca să-și satisfacă ambițiile personale.

În tavernă erau cam tot atâția turci câți greci otomani, toți veniți să bea. Când se îmbătau, la fel ca grecii, înjurau într-un amestec curios de turcă și greacă. Dacă izbucnea războiul, economia avea să fie la pământ, și asta îi durea de fapt. Pricină din care Pavlo era și mai necăjit. El și camarazii lui își puneau viețile în pericol, veniseră până aici, și oamenii ăștia nu se gândeau decât la cum să-și umple buzunarele. Unde era marele suflet elen?

— Dacă suntem în război, caravana n-o să vină anul viitor în ianuarie.

— Încă mai folosim caravane, Kyr Kosta? Trăiești în trecut. Acum mărfurile vin cu trenul.

— Mda, trenurile au luat pâinea de la gura cămilarilor.

— Ascultă-mă pe mine, recolta nu va sosi, nici cu trenul, nici cu caravana. Dincolo de munți au pustiit tot. Într-o săptămână, din dragul meu Aydin n-a rămas decât cenușa. De acum încolo n-o să fie decât haos; doar bandele de nelegiuiți au să prospere.

— Așa e, unde te uiți, dai cu ochii de bandiți.

— Dacă trenurile nu mai merg, nici măcar europenii n-au să-și găsească de lucru.

— Hei, n-o lua așa de repede. Ăia scot bani din orice, pace sau război!

— De data asta s-ar zice că e altfel. Afacerile nu mai merg așa bine. Ginerele meu e ospătar la Panellinion – știți că restaurantul a fost al lui Kraemer –, și el zice că de la o vreme își lungesc mesele de prânz, comandând vin, nu whisky. În loc să se întoarcă la birou, stau la bar și beau până se înroșesc la față. Până și

europenii s-au lăsat pe tânjală.

— I-auzi, până şi ei?

— Hai să bem pentru asta! hai. *Geia mas!* În sănătatea noastră!

Râdeau toţi şi ciocneau pahare de vin sau *raki*. Briza aducea pe fereastra deschisă mireasma iasomiei. Yorgi, proprietarul tavernei, s-a ridicat şi a umplut paharele.

— Au să pună felinare în faţa caselor noastre, a spus cineva.

La început nimeni n-a înţeles despre ce vorbeşte. Era un bătrân şi rostise cuvintele încet. Greaca lui semăna cu cea vorbită de musulmanii din Ioannina. Avea păr alb, barba albă şi purta cu mândrie un fes al cărui ciucure, pieptănat cu grijă, atârna pe stânga.

— Comitetul administrativ grec va decreta că toţi turcii sunt obligaţi să agaţe felinare în faţa caselor. Aşa am auzit, dar…

Au clătinat cu toţii din cap, parcă spunând „Aşa ceva nu e cu putinţă“. Câţiva nici nu-l puteau privi pe bătrân în ochi. Mai mulţi s-au întors şi l-au ţintuit cu privirea pe Pavlo, care stătea singur la capătul mesei, de parcă el era cel care le spusese turcilor să-şi pună felinare în faţa caselor.

— O să treacă şi asta, Mustafa, a zis un bărbat mărunţel, cu ochi adânciţi în orbite ca la bufniţe, care era aşezat alături. Ordinea publică va fi păstrată. Poate că armata are să rămână acolo unde e şi n-o să meargă mai departe. Oricum, Kemal are problemele lui cu forţele otomane. Lucrează ordonat, pas cu pas. E un bărbat inteligent. N-o să vină tocmai până la Smirna.

— Dacă îi are pe bolşevici în spate, ar putea ajunge şi până la Atena. Şi aşa vrea să ia Salonicul înapoi.

După aceste cuvinte, rostite de un grec roşu în obraji, în tavernă s-a lăsat o tăcere încordată. Un bărbat gras, de vârstă mijlocie, care stătea şi el tot singur, faţă în faţă cu Pavlo, la celălalt capăt al mesei, a spus ca să-i liniştească pe turci:

— Smirna noastră va rămâne cum a fost şi înainte. Uitaţi-vă la Stergiadis. Spunem o droaie de lucruri pe seama lui, însă omul are un puternic simţ al dreptăţii. Îi tratează la fel pe turci, pe greci şi pe armeni, şi la fel va face şi de acum încolo. Altcumva nu se poate.

Mustafa a clătinat trist din cap. Chefliii din tavernă şi-au amintit ruşinaţi că, doar cu un an înainte, bătrânul fusese bătut cumplit şi lăsat să moară în grădina unui conac părăsit. Ca să-şi ascundă stânjeneala, şi-au întors privirea către Pavlo, de parcă el era duşmanul.

Fără să mai scoată o vorbă, Pavlo a lăsat două drahme lângă paharul de *raki*,

s-a ridicat, a ieșit și s-a dus să se plimbe pe cheiul luminat ca ziua de felinarele hotelurilor. Pe partea stângă, apa întunecată se umfla asemenea vârfurilor unor corturi minuscule. Ceva mai încolo, dincolo de port, sclipeau felinarele a trei bărci pescărești. Pe lângă Pavlo treceau câini vagabonzi, copii călare pe măgari, cupluri șoptindu-și vorbe drăgăstoase. La lumina lunii, golful strălucea ca un diamant. Din baruri se revărsau melodii, unele triste, altele vesele, amestecate cu râsete de petrecăreți.

Și-a răsucit o țigară și a aprins-o. Gândurile i se învălmășeau. Băutura și lumina lunii îi întețiseră dorul de țară. Îi părea că toate lucrurile care dădeau sens vieții lui îi scăpau printre degete, unul câte unul. Traiul printre acești bătrâni morocănoși îi slăbea interesul pentru *Megali Idea*, visul care era Grecia Mare. Lasă armata să ia Akhisar, apoi Bursa, apoi Canakkale, Tracia, până și Istanbulul. După aceea, se va duce la taverna lui Yorgi și va comanda *raki* pentru toată lumea, chiar și pentru turci – victoria trebuie sărbătorită! A aruncat țigara pe jos, a strivit-o cu piciorul și a plecat de pe chei.

Cafeneaua din apropiere era închisă, scaunele de sub copertină erau întoarse cu picioarele în sus. În preajmă nu erau decât câțiva tineri beți, care stăteau de vorbă lângă fântâna de sub platan. Felinarele care împrumutau străzilor o nuanță verzuie nu mai fuseseră aprinse, în schimb, luna plină lumina orașul ca ziua. S-a oprit brusc, cu gândul la femeile din Hiotika. Undeva răsuna o melodie. Mandolină, tobă, tamburine zornăitoare, chiar și ukulele. Se auzeau râsete și niște voci răgușite fredonând cântece de dragoste.

Curiozitatea l-a mânat într-acolo. Pe una din străzile care dădeau în piațeta de lângă postul de poliție se adunaseră o mulțime de oameni. Cinci bărbați stăteau sub un bovindou și se căzneau, mai în glumă, mai în serios, să cânte o serenadă. La ferestrele caselor vecine, femei și copii pe jumătate adormiți stăteau sprijiniți în coate pe pervaz și se uitau la grupul de gălăgioși ca la un spectacol. Casa unde stătea fata căreia i se cânta serenada era singura unde nu se zărea nici o mișcare. Deodată, Pavlo și-a dat seama că fereastra era la etajul băcăniei în care o văzuse intrând pe fata cu figură angelică.

Ceea ce însemna că pușlamalele astea cântau serenade fetei de care era el îndrăgostit! Câtă nerușinare! Câtă mojicie! Derbedei neobrăzați!

Statutul lui de militar și paharele de *raki* băute i-au dat curajul să meargă până în mijlocul străzii și să țipe. Băieții s-au risipit care încotro. Pavlo a ridicat privirea și i s-a părut că, la fereastra fetei, vede mișcându-se perdeaua de tul care sclipea ca argintul în lumina lunii. A înșfăcat pe loc doi din băieții care se

ascundeau după colţ şi i-a târât în faţa prăvăliei.

— Cântaţi, puşlamalelor! Cea mai tânguioasă dintre *amanedes*, cântecele de dor din Smirna.

Fără să piardă vremea, Minas Puricele şi Nikos, fiul pescarului, s-au pus să cânte un cântec pe care Pavlo îl învăţase în copilărie de la un prieten tunisian cu care se juca pe stradă. Băieţii nu ştiau cântecul, însă nu s-au sfiit să improvizeze. În scurtă vreme, Pandelis a ieşit din ascunzătoare cu tamburina şi li s-a alăturat.

Intrând în joc, Pavlo şi-a scos vestonul şi l-a atârnat pe umăr, şi-a descheiat cămaşa ca să i se vadă pieptul, s-a lăsat într-un genunchi şi a început să danseze ceva ce semăna a *zeibekiko*. În acelaşi timp lălăia cât îl ţinea gura cântecul care începea cu *Aman, aman* şi continua într-o limbă necunoscută băieţilor, dar se şi ghemuia şi se ridica sub felinarul care nu dădea nici o lumină. Îşi scosese cascheta şi i-o pusese pe cap lui Minas, ale cărui degete jucau pe corzile mandolinei.

Aceasta era scena de care a dat Akis cu ochii când s-a dus la fereastră ca să se achite, cum făcea seară de seară, de îndatorirea de a-i pune pe fugă pe băieţi. Un ofiţer cu capul gol şi pieptul dezgolit stătea în genunchi sub fereastră şi cânta în gura mare un cântec în arabă. Băieţii din cartier ieşiseră din ascunzători, şi acum plesneau din palme şi băteau în tobe, încurajându-l pe dansator, cât de neobişnuit le-ar fi părut.

Akis s-a dus neîntârziat în dormitor, a înhăţat pistolul ascuns în sertarul noptierei, a coborât în fugă scara abruptă, şi, îmbrăcat doar în cămaşa de noapte şi papuci, a ieşit valvârtej pe uşa albastră. Văzându-l pe Akis, care coborâse de la etaj şi ieşise pe stradă cu pistolul în mână, băieţii au spălat putina cât ai clipi. Pavlo era atât de prins de dans, că, până ce băcanul n-a tras câteva gloanţe în aer, n-a băgat de seamă nici că muzica se oprise, nici că strada era acum pustie.

Ţinând pistolul în mână, Akis îl privea pe locotenentul care sărea de colo-colo în genunchi. Înainte de a începe să danseze, Pavlo îşi pusese pistolul pe pragul casei din faţă. Acum s-a ridicat şi a făcut un pas într-acolo, dar Akis a fost mai iute. L-a apucat de gulerul descheiat şi, cu forţa luptătorului care fusese odinioară, l-a ridicat în aer. Vestonul de la uniformă, pe care şi-l aruncase pe umăr cu un gest teatral, a căzut pe jos.

Strada, obişnuită cu sunetele tânguitoare ale scripcii, mandolinei, tobei şi cu glasurile răguşite care cântau *Aman, aman*, era acum cufundată într-o tăcere întreruptă când şi când de ţipetele pescăruşilor plecaţi la vânătoare în golf. Şi de vocea lui Akis.

— N-ai pic de ruşine? Tu, mare ofiţer, să-ţi baţi joc de onoarea cartierului?

Toată lumea ştia cum urlă Akis când e mânios. Alte câteva obloane s-au deschis scârţâind. Un ucenic la băcănie îl învinuise odată pe copilul unor refugiaţi din Bulgaria că luase nişte dulciuri pe care, de fapt, le furase chiar el. Când a găsit dulciurile, Akis l-a bătut pe ucenic în mijlocul străzii. „Golan ce eşti, câine fără Dumnezeu! Fiu de măgar! Aşa te-am învăţat eu să te porţi? Să pleci de aici, să nu te mai văd, ticălosule ce eşti, *malaka*!“ Urla atât de tare, că pisicile care stăteau la pândă ca să fure brânză de pe taraba din faţa băcăniei s-au ascuns dedesubt.

— Sper ca Akis să-i tragă o mamă de bătaie idiotului ăstuia, a murmurat Minas cu ciudă. Nu-i pot suferi pe străinii ca el, care se învârt prin cartier. Se dau la fetele noastre.

— Las’ că nici fetele noastre nu sunt aşa nevinovate… E clar că Panagiota s-a uitat lung la el, altminteri cum ar avea curaj? Fetele noastre au luat-o razna, prietene. Vor cu toatele să-şi găsească un iubit ofiţer. Pe Elpiniki a văzut-o cineva cu un ofiţer, şi încă unul de rang înalt. Erau împreună la barul de lângă Messageries Maritimes, îl ştii, barul anglo-american, şi înţelegi ce înseamnă asta. Nimeni nu merge la barul ăla dacă n-a fost mai întâi la hotelul de la etaj.

Minas a mormăit ceva de neînţeles.

Când băieţii, ieşind din ascunzători, se întorceau în strada Menekse, Pavlo se îndrepta spre locuinţa lui din spatele postului de poliţie. Mergea cu capul plecat, hainele îi erau în dezordine. Akis a aşteptat lângă uşa băcăniei până ce Pavlo a dat colţul spre piaţetă şi nu l-a mai văzut. Apoi a ridicat pistolul lăsat pe pragul casei pescarului şi s-a uitat cu atenţie la el. Gluga îi alunecase de pe cap şi îi căzuse pe umeri; părul, pe care şi-l dădea cu pomadă în fiecare dimineaţă, i se ciufulise şi semăna cu nişte ţepi, însă Akis era mulţumit de el însuşi. De acum, nevasta nu-l mai putea învinui că e prea îngăduitor când e vorba de onoarea fiicei lui. Băgase spaima într-un ofiţer. Rămânea de văzut dacă avea să vină după armă a doua zi dimineaţa.

Dacă ar fi ridicat ochii şi ar fi zărit perdelele de tul mişcându-se: ar fi crezut că e din cauza vântului. A intrat înapoi în casă zicându-şi: „De s-ar sfârşi cu bine războiul ăsta, să ne găsim liniştea.“ Şi-a tras gluga la loc pe cap şi a căzut într-un somn adânc, mulţumit de el şi mândru ca un bărbat care i-a făcut pe plac nevestei.

Panagiota a mai rămas o vreme la fereastră, înfăşurată în perdelele de tul, ascultând respiraţia tot mai profundă a tatălui ei. Cele petrecute pe stradă o

speriaseră. Nu cumva învoirea de a merge la bâlciul de la Agia Triada, obținută cu greu, avea să se ducă de râpă în ultimul moment din cauza unui soldat neghiob? În depărtare s-a auzit șuierul unui tren. Era un tren de marfă din Aydin, care intra în gară. Panagiota a scos capul pe fereastră și a privit cerul. Luna se înălțase deasupra golfului și, pregătindu-se să apună, căpătase o culoare gălbuie. În lumina care scădea, stelele sclipeau ca niște diamante deasupra castelului Kadife.

Panagiota a ridicat bărbia și a adulmecat aerul. Și-a umplut plămânii cu mirosul sării și al algelor venind dinspre golf. Parcă era ametită de dor. Numai când se gândea la noaptea pe care urma s-o petreacă la Agia Triada, sufletul i se umplea de atâta dulceață, încât aproape că și-ar fi dorit să amâne multă vreme noaptea aceea, ca să prelungească visarea. Stând cu picioarele îndoite sub ea, s-a frecat pe față cu perdeaua albă de tul, simțind un iz de mastic și levănțică, și a lins firimiturile dulci de halva care îi rămăseseră lipite la colțurile gurii. Inima îi bătea liniștită. Și-ar fi dorit să păstreze clipa aceea în minte, căci în mintea ei exista un cotlon frumos, chiar dacă Stavros lipsea din el. A umflat nările și a tras aerul pe nas. O briză ușoară aducea parfumul iasomiei din Bournabat.

Of, de ce Stavros nu venea la fereastra ei să cânte din scripcă ori țambal, cum făceau Minas și Pandelis? Dacă ar veni, l-ar mai iubi la fel de mult? Nu-și pusese niciodată întrebarea. Oare tocmai absența lui Stavros era cauza înflăcărării ei? La fel ca visurile despre seara petrecută la bâlci? A izgonit acest gând din minte ca pe o muscă supărătoare. Dacă Stavros ar apărea sub fereastra ei acum, n-ar trebui să facă nimic. Nici să cânte, nici să recite o poezie. Ar fi de ajuns să vină. Când se gândea la ce ar fi în stare ca să-i câștige iubirea, se speria de curajul ei, și obrajii îi luau foc.

Muhtar, maidanezul galben, venea încet spre băcănie ținând în gură ditamai osul, luat cine știe de unde. Văzându-l, pisicile care alergau pe acoperișuri s-au oprit și și-au îndreptat atenția asupra lui. Muhtar s-a așezat în fața băcăniei și s-a apucat să roadă osul. S-a lăsat liniștea, până și turturelele au amuțit. Aplecată peste pervaz, Panagiota a mai aruncat o privire deznădăjduită pe stradă, unde nici măcar luna nu mai lumina, și s-a întors în vârful picioarelor în camera ei, unde, spre deosebire de tatăl ei, s-a răsucit în pat până dimineața.

Fantoma

Era o zi foarte frumoasă cea în care am auzit întâia oară vocea fantomei ieşind din gura lui Sumbul. O zi rece, dar înviorătoare, numai bună pentru spălat rufele. În grădina conacului, pământul dormea; pomii îşi pierduseră frunzele, şi acum întindeau spre cer ramurile goale, răsucite. Cu exact trei luni, trei săptămâni şi trei zile în urmă ne mutaserăm în Conacul cu Turn.

Mătuşa Makbule era încredinţată că acest conac, dăruit lui Hilmi Rahmi drept recompensă pentru succesul lui în războiul cu Grecia, era blestemat. Dacă mă gândesc la ce ni s-a întâmplat după aceea, poate că nu greşea. Sumbul însăşi a izbucnit în plâns când am intrat în casă şi a dat cu ochii de dantela neterminată, cu croşeta alături. Cât de înspăimântată trebuie să fi fost femeia aceea, dacă lăsase aşa lucrul de mână ca să fugă mai repede.

Peste tot în jur erau ruine pârjolite de Marele Incendiu. Nici măcar dădaca Dilber nu ieşea pe stradă. Ruinele erau pline de nebuni care dormeau pe verande şi scormoneau prin ce mai rămăsese de la foştii proprietari, care muriseră sau fugiseră de acolo. Pământul era acoperit de cioburi de sticlă, cuie, bucăţi tăioase de metal. Ici şi colo vedeai clape de pian, cărţi scorojite de flăcări, săculeţe de smochine uscate, oase, dinţi…

Din oraş nu se auzea nici un sunet. Nici pisicile nu mai mieunau.

Înainte să se crape de ziuă, dădaca Dilber scosese copaia în faţa spălătoriei. Aşezate pe treptele pe care bătea soarele, frecam cu mâinile sau cu peria, clăteam, storceam, şi apoi ne duceam să întindem pe frânghie lenjeria de pat şi rufele puse la muiat cu albăstreală.

— Până primăvara vine, tre’ de săpat grădina, a zis bătând rufele în copaie cu braţele ei puternice, tuciurii.

Am ridicat capul şi am privit grădina. O pojghiţă subţire de gheaţă se aşternuse peste buruieni. În zilele fără vânt, dimineaţa devreme, marea era şi ea acoperită de o pojghiţă fină, ca pieliţa laptelui sau tulul. Marea semăna mai degrabă cu un lac atunci. Mi-au dat lacrimile. Se vădea că n-am să pot merge nicăieri. Mama, tata şi tot restul dispăruseră. Aveam să fiu ostatică tot restul vieţii mele în Conacul cu Turn.

Pe atunci nu aveam habar cât de blestemat este, dar…

Afundasem mâinile până la cot în apa de spălat, parfumată cu lavandă.

— De ajuns, fată! a zis dădaca Dilber.

Ce voce ascuțită avea! Caraghios de pițigăiată la o femeie vânjoasă ca ea.

— Ai să rupi. Perna curată de tot acum. Ce pată vrei cureți?

I-am dat perna ca s-o clătească în vană, m-am ridicat, m-am dus în spălătorie și am luat alt obiect de îmbrăcăminte din ligheanul cu albituri puse la muiat. O cămașă din borangic, atât de subțire, că lumina pătrundea prin ea. Era cămașa de noapte a lui Hilmi Rahmi. Am pus mâna în partea stângă a pieptului, unde era buzunarul. Pe partea cealaltă a apărut forma palmei, fantomatică. Dădaca Dilber se oprise în prag și mă privea; albul ochilor ei scăpăra ca amnarul în întuneric. Ținea în mână o găleată și se ducea la bucătărie s-o umple cu apă. Am aruncat cămașa de noapte la loc în lighean, de parcă mă ardea.

— Trebuie fii cu grijă. Aceea din mâna ta e lucru gingaș.

Am dat din cap. Pesemne că o dureau șalele – se vedea după felul cum mergea, legănându-se și ținându-se cu o mână de mijloc. În sinea ei poate că zicea: „Dacă doamna Sumbul ar chema o spălătoreasă de pe stradă…“ Nu încape îndoială că, dacă am fi rugat-o, Sumbul ne-ar fi adus un ajutor, însă noi nu i-am cerut niciodată. Dădaca Dilber voia ca Sumbul să înțeleagă fără i se spună. Mai voia și o cusătoreasă, o fată care să coasă nasturii pierduți, să repare mânecile la subraț după ce le călcam și să cârpească ciorapii. Din clipa în care ne mutaserăm într-un conac ce aparținuse unei familii bogate înainte de a fi abandonat, își pusese în gând să trăiască la fel ca ei. Era limpede, uitase că, doar cu trei luni în urmă, locuisem pe întortocheata stradă Bulbul, într-o casă întunecoasă, unde era mereu curent din cauza vântului care intra văitându-se pe sub uși.

Pe neașteptate, țipătul lui Sumbul a spart liniștea orașului, apoi s-a stins.

Chiar înainte ca Sumbul să țipe, profitând de absența dădacei Dilber, scosesem iar cămașa de noapte a lui Hilmi Rahmi din lighean. Când strigătul a ajuns în spălătorie am lăsat jos cămașa și m-am repezit afară, în frig, în picioarele goale, ude până la genunchi, și am traversat curtea adormită.

Unde alergam? Nu știu.

În nici un caz, nu ca s-o salvez pe Sumbul. Dacă veniseră hoții să fure din casă, nu de ei fugeam. Fugeam să mă arunc în mare.

Atunci am înțeles. Mai aveam ceva de făcut. Fugeam de țipătul asurzitor. Fugeam spre regatul tăcut al ierburilor și stelelor de mare, un regat deja plin de leșuri. Aveam să mă cufund alături de ele. În apă vor sări băieți având cuțite în mână, așa cum făcuseră în seara aceea. Îmi vor smulge lănțișorul de la gât; îmi vor tăia degetul de la rădăcină, ca să scoată inelul cu safir pe care mama, draga

de ea, mi-l pusese cu mâna tremurândă când ne-am strâns în braţe ultima oară lângă calea ferată.

Mă hotărâsem cu mult timp în urmă.

Era ca şi cum atât aşteptasem: acel ţipăt.

Alergam spre mare.

Sumbul şi cu mine ne-am izbit una de alta, faţă în faţă, pe aleea cu pietriş alb de pe cealaltă parte a conacului. Era îmbrăcată într-o cămaşă de noapte albastră, subţire, care lăsa să se vadă braţele cărnoase, ca de fildeş, şi forma sânilor plini, maturi, mulându-se pe sfârcuri. Ea, care de obicei avea un parfum de scorţişoară şi caprifoi, te izbea cu mirosul iute, animalic. Părul blond, cârlionţat, i se răsfirase pe umeri, de parcă atunci se ridicase din pat. Iar ochii îi erau holbaţi, atât de mari, că înecau întreaga faţă într-o lumină verde. Am întors îndată capul, nu fiindcă era pe jumătate goală, ci ca să nu-i văd vreo slăbiciune tainică.

S-a aruncat în braţele mele hohotind de plâns, ca şi cum aş fi alergat s-o salvez. De unde atâta eroism din partea mea?

— Ce bine că ai fost acolo în dimineaţa aceea, Şeherezada. Dacă nu erai tu, îmi pierdeam minţile, martor mi-e Domnul, spunea ades după aceea, nedându-şi seama de ironia situaţiei.

Tremura din cap până în picioare. Am luat-o pe după umerii plini şi am dus-o de la spălătorie spre un colţ îndepărtat al grădinii, lângă scara de marmură. Nu voiam să ne vadă dădaca Dilber mergând aşa, braţ la braţ. Pelerina verde, cea pe care o purta iarna, era atârnată în spatele uşii. Am luat-o şi i-am înfăşurat-o pe umeri, apoi m-am aşezat lângă ea. Reflectată în apa golfului, lumina ajungea până la noi, şi treptele erau puţin încălzite de soarele iernatic. Sumbul se zguduia de plâns; scotea un sunet asemănător cu sirena de ceaţă a feribotului şi gâfâia.

Să fi pătruns vreun hoţ sau bandit în casă? Să se fi încumetat vreunul din nebunii care scormoneau prin dărâmăturile rămase după incendiu să jefuiască locuinţa unui renumit colonel? Am aruncat o privire spre poarta grădinii; zăvorul era la locul lui. În bucătărie, Gulfidan îngâna un cântec din popor; în grădina cu flori, grădinarul şi Selim, ordonanţa lui Hilmi Rahmi, fumau ţigări aşezaţi pe jos. Totul era ca de obicei. Poate că doar visase urât.

Mă gândeam ce aş putea face ca s-o liniştesc – să-i pregătesc un ceai de muşeţel, să încălzesc nişte apă şi s-o stropesc pe cap? – când atmosfera s-a schimbat brusc. Un val de emoţie pe care n-aş putea s-o descriu a trecut de la una la alta. Sunetele şi culorile au căpătat forme noi, de parcă ne cufundaserăm în adâncurile mării. M-am întors spre Sumbul, dar nu i-am recunoscut faţa: era a

unui străin. Obrajii i se scofâlciseră, bărbia i se strâmbase, o umbră întunecată îi acoperea trăsăturile de obicei blânde. A mijit ochii și m-a cercetat din cap până în picioare. Mirosul de animal care mă izbise mai înainte se accentuase, buzele i se țuguiaseră.

— Am câteva lucruri să-ți spun.

*

Am dus mâna la gură, înspăimântată. Uitasem că nu pot vorbi. Nu era vocea lui Sumbul. Nu erau ochii lui Sumbul. Abia atunci am înțeles: femeia de lângă mine nu era Sumbul. Îmi venea să sar în picioare și s-o rup la fugă, să mă ascund undeva, însă am rămas pe loc, țintuită pe treptele călduțe de marmură.

— Am câteva lucruri să-ți spun.

Vorbea în franceză.

Am apucat-o de umeri și am zgâlțâit-o. Am zgâlțâit-o ca să-și vină în fire. Ce fel de voce era aceea? Și ce fel de privire? Iar franceza de unde venea? Pelerina îi alunecase de pe umeri, cămașa de noapte albastră era deschisă până la brâu, dând la iveală sfârcurile sânilor, care arătau ca două boabe de struguri coapte. M-a năpădit mânia. Nu-mi mai păsa de nimic; dacă în clipa aceea ar fi căzut pe scara de marmură, s-ar fi lovit la cap și ar fi murit, nu mi-ar fi părut rău. Nu mai suportam să aud acea voce. O zgâlțâiam cu brutalitate pe femeia care mă luase sub aripa ei. Îi făceam rău cu bună știință celei care mă ocrotise, mă ajutase și mă hrănise. Mă purtam cu ea de parcă era o păpușă de cârpă. Mă căzneam să amuțesc pe veci glasul acela, ca și cum însăși viața mea era în joc.

Nu știu cât a durat. În cele din urmă a început să răsufle mai rar, lumina blândă cu care eram învățată i s-a întors în ochi și m-am oprit.

— În casa asta e o fantomă, Șeherezada, mi-a șoptit.

Vorbea din nou turcește. S-a întors și m-a privit în ochi să vadă dacă am înțeles. Nu-și dădea seama că e dezgolită de la brâu în sus. I-am aranjat cămașa de noapte, i-am tras-o pe umeri și am acoperit-o cu pelerina care căzuse pe jos. Grădinarul și Selim, ordonanța, trebuie că se refugiaseră în grădina din spate când ne văzuseră în starea aceea. Eram singure pe treptele de marmură.

— Mi-a vorbit acum câtăva vreme. Fantoma. Căuta pe cineva, așa mi-a zis. Acum a găsit-o pe cea pe care o căuta.

M-a privit rugătoare.

Am încălzit apă pentru baie, am dezbrăcat-o și am spălat-o din cap până în

picioare cu apă fierbinte şi un săpun care mirosea a proaspăt şi făcea multă spumă. Am fiert flori de hibiscus şi i-am spălat părul cu ele, am masat-o cu ulei de susan parfumat cu petale de trandafir până când i s-a înroşit pielea de atâta frecat cu mănuşa de baie. Am făcut tot ce mi-a venit în minte ca să-i scot din trup orice ar fi bântuit-o.

Cu toate astea, n-am reuşit.

Mult mai târziu, în lungul timp pe care mi l-a oferit o viaţă ce părea că nu se mai sfârşeşte, am căutat să aflu mai multe şi aşa am descoperit că morţii care nu şi-au încheiat treburile pe lumea asta înainte de a trece în cealaltă – sau, mai bine zis, ca să poată trece în cealaltă – „invadează“ o persoană sensibilă. În vasta bibliotecă din conac erau multe cărţi despre mediumuri, cum erau despre orice alt subiect. Am citit că unele mediumuri pot să ajute sufletele blocate între două lumi să-şi ducă la bun sfârşit treburile lumeşti şi am mai citit că unele suflete se folosesc de persoane precum Sumbul ca mijloc de a împlini acele treburi neterminate. Pe atunci nu ştiam, firește. Dacă ne purtam cu Sumbul de parcă era nebună, era pur şi simplu din neştiinţă. Să ne ierte Dumnezeu.

Când fantoma s-a arătat prima oară, cerul de deasupra Smirnei era înţesat de suflete, mult mai numeroase decât cele de pe pământ. Mulţi ani mai târziu, când a trecut prin oraş, Avinash mi-a spus că în septembrie 1922 în Smirna muriseră în jur de o sută de mii de oameni. O sută de mii de suflete pluteau deasupra oraşului. Mormânt le fusese adâncul mării, iar unii din ei nici măcar nu înţelegeau că muriseră. Se învârteau înnebuniţi printre ruine. Până să se poată odihni mai aveau datorii de plătit, secrete de dezvăluit şi comori de pus bine; mai erau şi copii rămaşi în mâinile duşmanului. Cu toţii se zbăteau să dea de o persoană sensibilă ca Sumbul, de care să se folosească pentru a se întoarce pe pământ ca să-şi încheie socotelile.

Când fantoma punea stăpânire pe Sumbul, aceasta vorbea franţuzeşte perfect. Nu doar eu, ci şi toţi cei din casă îi auziseră franceza cu accent oriental. Când neurologul adus de Hilmi Rahmi la Smirna tocmai de la Viena a auzit că Sumbul luase lecţii particulare de la o profesoară în Plovdiv, unde se născuse şi crescuse, a hotărât că franceza perfectă în care turuia nu era decât un detaliu mărunt. Staţi puţin… ce-a spus, mai precis? Că, atunci când un pacient îşi pierde funcţia sănătoasă a creierului, limbile pe care le-a învăţat înainte pot ieşi la suprafaţă, asemenea unor amintiri subconştiente. De pildă, o persoană senilă, în vârstă, poate începe să vorbească limba ţării în care şi-a petrecut copilăria.

Auzindu-l, mi-am muşcat limba. Hilmi Rahmi, îndurerat să afle de această

nouă dovadă că soția lui își pierduse mințile, se învârtea, cu o țigară atârnându-i în colțul gurii, prin biblioteca unde îl întâmpinase pe doctor cu un pahar de lichior de mentă.

Prin minte îmi roiau o seamă de întrebări. Dacă aș fi avut glas, l-aș fi întrebat pe doctor dacă profesoara din Plovdiv ar fi putut-o învăța pe Sumbul franceza levantină vorbită doar de catolicii din Smirna și nicăieri altundeva în lume. Cel mai rău lucru când ești mut e că nu primești răspunsuri la întrebările care te frământă. E ca atunci când întinzi gura vrând să săruți pe cineva, și acela nu-ți răspunde întinzând buzele. Totuși, cât de greu mi-ar fi fost, nu trebuia cu nici un chip să atrag atenția neurologului. Îi tot punea lui Hilmi Rahmi întrebări despre mine, de parcă misterul care mă înconjura, și nu starea lui Sumbul, era motivul pentru care fusese chemat la Smirna.

Domnișoara era mută din naștere, sau își pierduse capacitatea de a vorbi ca urmare a unui șoc? De auzit, auzea bine? Limba îi fusese tăiată, sau rănită în vreun fel? Putea înțelege orice? Știa Hilmi Rami care era limba ei maternă? Când și-a dat seama că înțeleg franceza pe care o vorbea, interesul i s-a stârnit și mai abitir; a vrut să știe la ce vârstă am învățat acea limbă. I s-a părut extrem de interesant că putusem învăța o limbă fără să am o funcție cerebrală aferentă vorbirii.

Dacă aș fi putut vorbi, i-aș fi amintit că bebelușii încep să înțeleagă o limbă mult înainte de a rosti primele cuvinte. Oricum, la vremea aceea, oameni a căror singură vină era că aveau nume străine – oameni care adesea nici măcar nu puteau vorbi limba de unde le provenea numele – erau forțați să plece din casele în care trăiau de două mii de ani, din satele lor, nevoiți să-și abandoneze animalele, mormintele strămoșilor și să plece în pribegie. Mi-am mușcat din nou limba mea cât se poate de normală și sănătoasă și am rămas tăcută.

Fantoma repeta aceeași poveste. Deoarece rostea mai apăsat aceleași cuvinte și făcea aceleași pauze, fără ca vocea ascuțită să i se schimbe, după ceva timp, când Sumbul începea să vorbească franțuzește, ziceai că a întors cineva maneta unui gramofon.

„Le jour où la fille est descendue du bateau, il y avait tant de monde au port que des mâts on ne voyait même pas le bleu de la mer.“ În ziua când fata a coborât de pe vas, în port erau atâtea bărci cu pânze, că nici nu se mai zărea albastrul apei. Cei care ajungeau în port se plângeau că, de pe punte, nu vedeau decât catargele bărcilor cu pânze și coșurile feriboturilor. Mare păcat să fii nevoit

să umbli pe bâjbâite ca orbul când ajungi într-un oraş aşa frumos cum e Smirna! *Quel dommage!*

Dădaca Dilber întreba:

— Ce spune, Şeherezado, mieluşeaua mea? Vorbeşte, pentru numele lui Dumnezeu. De ce o ia razna?

Eu ridicam neputincioasă din umeri. De unde să ştiu?

Poate că, dacă l-am fi prevenit pe Hilmi Rahmi din timp, n-ar fi fost atât de îngrozit văzând cum soţia lui, blândă şi sociabilă din fire, se preschimbă într-o levantină mânioasă şi poate că n-ar fi făcut un gest atât de neomenos, închizând-o în turn.

Nu ne-a dat prin minte.

Lunile au trecut.

Când Sumbul a ajuns să vorbească cu vocea fantomei în faţa musafirilor lui Hilmi Rahmi, situaţia a devenit serioasă. La vremea aceea venea multă lume în casă. Hilmi Rahmi primea fel de fel de oameni în bibliotecă. Obloanele erau închise, înăuntru se discuta în şoaptă şi se auzea foşnet de hârtii. Dezbăteau ceva ore în şir; poate făceau planuri secrete.

— Ăştia oameni însemnaţi, murmura dădaca Dilber în timp ce răsucea *borek* în bucătărie. Unii membri de parlament, să ştii. Uite la capete, toate cu pălării. Ce-o vrea domnul nostru, Dumnezeu să-l aibă în grijă.

Membrii parlamentului erau obligaţi să poarte pălării.

Cam pe atunci a sosit neurologul de la Viena la Conacul cu Turn. Sumbul intrase în biblioteca plină de oameni ocupaţi care discutau în şoaptă, toţi cu pălării pe cap. Era îmbrăcată într-o rochie de seară purpurie şi râdea, cu un pahar de vin de Xeres în mână. Vorbind într-o franceză perfectă, s-a apropiat de bărbaţii care o priveau încruntaţi şi le-a întins mâna ca să i-o sărute.

După acest incident – scenă scandaloasă, mai bine zis –, Hilmi Rahmi a angajat oameni ca să amenajeze turnul după modelul hotelurilor din staţiunile de tratament din Germania, cu toaletă şi tot ce era necesar. A cerut să se instaleze ţevi ca să ducă apa de la fântână la mansardă. Apa nu urca până acolo, bineînţeles, fiindcă nu avea presiune, drept care a adus un batalion de soldaţi de la garnizoană şi a montat în turn două rezervoare de apă uriaşe. Le-am umplut şi le-am acoperit cu scânduri. A pus bare de fier la toate ferestrele. A strâns cuţite, chibrituri, foarfeci, otrăvuri, kerosen, orice ar fi putut folosi Sumbul ca să-şi facă rău ei însăşi ori altcuiva. Doctorul a spus că, pe măsură ce rătăcirile paranoice se agravau, ea putea deveni un pericol. Ar putea să dea foc casei, să-şi pună capăt

vieţii sau să omoare pe unul din noi. Pe când vorbea a ridicat privirea peste ochelarii fără ramă lăsaţi pe vârful nasului şi s-a uitat drept la mine. După aceea, ori de câte ori mergea în turn s-o examineze pe Sumbul, nu mă lăsa să mă îndepărtez de el.

Când a terminat pregătirile, Hilmi Rami şi-a luat soţia în braţe şi, cu grija cu care duci un vas de cristal, a urcat-o în turn. La baza scării abrupte şi răsucite era o uşă mascată de tapet, în care montase o broască. A atârnat cheia de rezervă pe un lănţişor şi mi-a dat-o. O am şi acum la gât. Din ziua aceea urma să am grijă de soţia lui. Să-i aduc de mâncare, să stau cu ea ca s-o înveselesc, să fac curat în cameră şi, o dată pe săptămână, s-o duc la baia de jos, ca să fie îmbăiată. Dacă se întâmpla s-o vadă cineva în casă sau prin grădină, răspundeam cu capul şi probabil ştiam ce înseamnă asta. Era prima oară că îmi vorbea cu atâta asprime. Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

Îmi doream atât de mult să mă iubească!

În noaptea aceea m-am dus prima oară în patul de unde plecase soţia lui.

Fantomei i-a convenit de minune că Sumbul era închisă în turn. S-a pus pe turuit şi nu se mai oprea. De câte ori urcam cu găleţi de apă şi le vărsam în rezervoare sau adunam de pe jos discurile scoase din geanta de piele şi împrăştiate prin cameră, îşi spunea povestea dintr-o răsuflare. Mă făceam că nu ascult. Dacă aş fi dat vreun semn că m-ar interesa, ar fi căpătat curaj şi ar fi pus stăpânire cu totul pe Sumbul. Spre orice mi-aş fi îndreptat atenţia, orice m-ar fi preocupat, fantoma profita ca să-şi arate puterea, asemenea unui pom care dă lăstari. Simpla mea prezenţă era de ajuns ca s-o înveselească, pe cât părea, căci, de cum se auzeau paşii pe scară, fantoma europeană vorbea şi mai tare cu vocea ei stridentă. Aşa am aflat restul înfricoşătoarei sale poveşti. M-am cutremurat.

— Am plesnit-o peste faţă. Bătea în uşă, ţipând şi înjurând – ceva greu de îndurat. Parcă desfrânarea n-ar fi fost de ajuns, era spurcată la gură ca o femeie de stradă. Sângele apă nu se face – era întocmai ca taică-su. Ia să vină arşiţa verii, să vezi ce-o să sufere, închisă în turn ca într-un borcan.

Când a spus aşa, a căzut o cortină şi a început să pună întrebări, rugându-se să capete răspuns.

— Puteam oare să fac altceva? Zi şi tu. Orice altceva? M-a obligat. De la ea a pornit totul. N-am avut de ales.

Ajunsă aici, s-a mâniat din nou. Mâinile delicate ale lui Sumbul se încleştau ca nişte gheare, unghiile i se înfigeau în carnea palmelor.

— Vreme de două luni am îngrijit-o ca pe o prinţesă. Se umfla şi se tot umfla,

ca un balon. Îi dădeam să bea limonadă făcută de mine, îi făceam vânt cu o pană de păun de parcă era un sultan în harem. Ce-aș mai fi putut face? Era mai bine dacă rămânea pe stradă cu copilul ei din flori, să devină o târfă? I-am salvat viața. Mă auzi? I-am salvat viața. A ei și a ăsteia.

Arăta cu mâna spre mine.

Aici, fantoma amuțea. Cu răsuflarea tăiată, privind drept în față cu ochii împăienjeniți, Sumbul își venea în fire în câteva minute. Istovită după ce fantoma îi cotropise trupul, își punea capul pe genunchii mei și plângea. Fața îi era tot mai translucidă de la o zi la alta. Fapt este că acea Sumbul care se întorcea după plecarea fantomei nu era Sumbul cea dinainte. La fel ca fata gravidă din povestea blestemată, avea cearcăne vineții, și fața ei posacă, alburie, căpătase expresia unui pui de leu prins în capcană.

Neurologul, care venea zilnic s-o vadă în turn la ora nouă fix, nu credea în povestea cu fantoma. Bătrânelul simpatic cu barbișon nu credea în fantome. Se uita cu o lanternă la pupilele lui Sumbul, îi asculta inima, îi lua pulsul și nota totul cu meticulozitate în carnețelul lui. Nu-l interesa câtuși de puțin dacă fata gravidă din poveste trăia ori murise, ce se întâmplase cu copilașul ei și așa mai departe. După el, nașterea, sângele și moașa erau doar simboluri ale unei traume din subconștientul lui Sumbul.

Pe deasupra, aflase că, în copilărie, Sumbul scăpase din casa părintească din Plovdiv după ce fusese incendiată de niște bande armate de bulgari și venise pe jos tocmai până la Konya. După ce l-a iscodit pe Hilmi Rahmi a mai aflat că mama lui Sumbul își pierduse mințile și murise în munți când fugiseră din casă. Când erau aproape de Konya își abandonase copilul, pe Sumbul, într-un han, în timp ce dormea. Și-a luat lumea în cap și nu s-a mai întors. O familie din Skopje care venise împreună cu ei de la Plovdiv a dus-o pe Sumbul la Konya și a lăsat-o în grija unei rude îndepărtate. Un an mai târziu, un jandarm le-a adus trupul mamei la ușă. Trăise luni de zile în munți, ca un animal sălbatic, mușcând pe oricine se apropia de ea. Când o bandă de haimanale îi legaseră mâinile și încercaseră s-o violeze, îl mușcase de gât pe nemernicul care era deasupra ei și îi secționase carotida.

Când și-a văzut mama în locul unde spălau morții, Sumbul n-a recunoscut-o. Sânii ei, altădată plini, se fleșcăiseră, pântecul moale se scofâlcise, din păr îi mai rămăseseră doar câteva șuvițe lipite de craniu. Însă adevăratul motiv pentru care fetița de doisprezece ani nu-și recunoscuse mama era gura. Buzele albite ale femeii erau încrețite, răsucite înăuntru. Sătenii, de teamă că i-ar putea mușca, îi

scoseseră dinţii, unul câte unul.

Doctorul asculta cu uimire și plăcere, pe care nici nu se căznea s-o ascundă, povestirile lui Hilmi Rahmi despre trecutul soției lui. Lua notițe amănunțite în carnetul legat în piele. După aceea, când o asculta pe Sumbul-fantoma se uita pe notițe, clătina din cap și mormăia ceva în barbă. „*Aber ja, natürlich, sehr interessant*.“[5]

Nici nu se sinchisea de copil, de mamă sau de ostatica din turn, Sumbul însăși, care făcea spume la gură vorbind, parcă era într-o criză de epilepsie.

Când luam tava cu micul-dejun sau o spălam în cadă nu mai eram în stare s-o privesc pe Sumbul în față. În fiecare seară, de cum se întuneca, mă ridicam din pat, mergeam ca o somnambulă până la ușa de la capătul culoarului, dădeam la o parte plasa albă de ţânţari și mă strecuram sub cearşafurile mirosind a levănțică, în brațele soțului îndurerat. Acolo, la lumina lunii care pătrundea prin obloane, cămașa de noapte prindea viață, mătasea ei mă ardea ca focul. Legătura noastră era o poveste veche de veacuri. Îl luam cu brațele pe după mijloc, cum făcusem în acea noapte fatidică. Mergeam amândoi pe un cal în galop. Hilmi Rahmi era singurul care îmi auzea glasul.

La lumina zilei, viața își urma cursul ca și cum noaptea nu exista.

Sumbul mi-a cerut o frânghie de rufe.

Nu fantoma. Sumbul însăși. Se ruga de mine.

— Te implor, Șeherezada, adu-mi o frânghie solidă de la spălătorie.

Mi-am văzut de treabă, prefăcându-mă că n-o auzisem. Vocea lui Sumbul intrase pe altă lungime de undă, parcă se schimbase postul de radio. Ținându-se cu palmele de tâmple, repeta:

— „*Le jour où la fille est descendue du bateau…*“ În ziua când fata a coborât de pe vas, în port erau atâtea bărci cu pânze, că nici nu se mai zărea albastrul…

Iubirea-micilor-atingeri

— *Vre* copii, nu vă mai foiți atât, că o să răsturnați barca; și așa e ca o coajă de nucă! striga Minas, care stătea pe un chilim la prova ascuțită.

Era înconjurat de coșuri și traiste și o ținea de umeri pe Adriana, ca un frate mai mare.

— Ia mai taci, *malaka*! În loc să stai acolo și să ne dai lecții, mai bine vii să dai nițel la vâsle, să tragem și noi o țigară.

După atâta vâslit, Stavros și Pandelis gâfâiau. Minas se făcea că nu aude. Își adusese mandolina și o acompania pe Adriana, care cânta din gură.

— Dacă ne-am înghesuit șapte într-o bărcuță, nici nu-i de mirare că o să se scufunde, bombănea Niko de pe fundul bărcii, strivit de greutatea plaselor de pescuit.

Cu puțin timp în urmă, luna plină se înălțase ca o minge de foc din spatele muntelui Nif, la pupa bărcii. Elpiniki, cuibărită lângă Panagiota, s-a zăpăcit văzând-o și a strigat:

— Ia uitați-vă la soare, ce apus frumos!

Băieții au luat-o peste picior până ce biata fată s-a făcut roșie ca focul de stânjeneală. Și nici atunci nu s-au oprit din râs.

— Spune-ne, Elpiniki *mou*, dacă soarele răsare de după muntele ăla, tot acolo și apune? Ce vă învață la Homerion, *yavri mou,* ia zi, păpușă? Despre zânele de pe muntele Nif?

— Elpiniki, uite! Mai e un soare. Apune pe partea asta. Ha, ha, ha.

— Ce răi sunteți. N-am să mai vin niciodată să văd răsăritul de lună cu voi.

— E vreo lună pe-aici? Eu văd numai doi sori.

Panagiota a strâns-o ușor de braț pe prietena ei. Elpiniki era blondă și frumoasă ca legendarele zâne de pe muntele Nif și tocmai de aceea râdeau de prostia pe care o spusese. Fiindcă în cartier erau singurele care mergeau la școala de fete Homerion, erau ținta multor glume. Homerion era o școală pentru fete bogate, ale căror familii locuiau în Punta și Kordelio. Ceilalți copii din cartier mergeau la școala care funcționa pe lângă biserică și profitau de orice prilej ca să-și bată joc de Elpiniki și Panagiota.

Un crucișător britanic a trecut pe lângă ei în plină viteză. Pe întuneric, aluneca pe apă ca pe ulei, aproape fără s-o atingă. Fetele, mușcându-și buza de jos, s-au întors să se uite la căpitanul care le-a salutat ducând mâna la chipiu. Era un bărbat chipeș, cam de o vârstă cu tații lor. Elpiniki a citit cu glas tare numele vasului, scris cu litere latine: *Silver Light.*[6]

— O fi american, ce zici, Giota? Ai văzut cum s-a uitat la noi? E sexy. Șșș, ascultă ce-ți spun. Sunt unii care agață fete din cartierul nostru și din vecinătate

pentru ofițerii veniți din Grecia. Ai auzit de ei? Le dăruiesc fetelor cele mai scumpe rochii de mătase și închiriază camere la hotelul Kraemer pentru ele.

— Șșș, *vre* Elpiniki. Nu spune lucruri nesăbuite, *yia to Theo*, pentru numele lui Dumnezeu. Și locul ăla nu se mai cheamă așa. Îi zice Splendid. Habar n-ai despre ce vorbești.

Mușchii lungi și tari de pe spatele lui Stavros apăreau și dispăreau în timp ce trăgea la vâsle, și nisipul ud i se lipise de piele. Băieții își scoseseră cămășile și vâsleau ca pescarii, goi până la brâu. Umerii de înotător ai lui Stavros păreau și mai vânjoși pe lângă trupul alb și slăbuț al lui Pandelis, așezat alături. Arăta întocmai ca statuile din Grecia antică, pe care Panagiota le văzuse în muzeul de la Școala Evanghelică.

A fost rândul lui Elpiniki s-o îmboldească cu cotul pe prietena ei.

— Fato, ai să cazi în păcat cu băiatul ăla. Nu te vinde așa de ieftin, că n-o să-ți mai dea nici o atenție.

Ca și cum așa îi dădea vreo atenție! Fără să scoată o vorbă, Panagiota a întors privirea spre apa întunecată. Când se adunaseră în piațetă înainte să plece spre chei, Stavros o salutase cu o vagă înclinare din cap. Doar atât. Deși nu se mai văzuseră de săptămâni întregi. Inima i s-a strâns amintindu-și de atitudinea lui indiferentă, plictisită chiar. Încerca să nu se uite la Adriana și Minas, care chicoteau la prova bărcii. Sub lumina argintie a lunii, marea era plină de gondole cu botul ascuțit, numite *kurit* la Smirna. Dinspre toate se auzeau râsete, cântece și acorduri de mandolină.

Cu ochii la crucișătorul britanic, Elpiniki a spus îndeajuns de tare cât s-o audă Niko, așezat pe plasele de pescuit:

— O să-mi găsesc și eu un bărbat european ca ăsta, să vedeți numai!

Niko a scos o muzicuță din buzunar și s-a alăturat lui Minas, care cânta la mandolină, și Adrianei, care cânta din gură. Notele înalte se auzeau până departe în noapte.

Heya mola, heya lesa,
Heya mola, heya lesa…

Elpiniki s-a încruntat. Panagiota a luat-o de mână ca s-o liniștească. De curând se răspândise zvonul că Niko se îndrăgostise de o turcoaică din Karantina. Se spunea că familia fetei avea relații la palatul sultanului și că tatăl ei era așa bogat, încât cumpăra de la europeni hotelurile de pe chei, unul după altul. O fi cu

putință, un musulman să fie proprietarul unui hotel de pe chei? Ce să facă o fată crescută într-un conac din Karantina cu fiul pescarului Yorgos? Și oricum, dacă Niko s-ar însura cu o turcoaică, tatăl lui l-ar dezmoșteni. Erau doar bârfe fără temei. Își făcea griji de pomană.

Am să-ți sărut pistruii, iubire,
Numai să nu plângi
Aman, aman.

Afurisitul de Minas putea să cânte la orice instrument îi pica în mână, de parcă asta îi era meseria. Corzile mandolinei chiar prindeau viață sub degetele lui subțiri și iuți, iar glasul Adrianei era ca o catifea. Panagiota, văzând cum se încordau mușchii de pe burta lui Stavros, și-a dat seama că acesta râdea pe tăcute. Ea ardea pe dinăuntru. A scos mâna peste marginea bărcii și a băgat-o în apă, lăsând-o să i se prelingă printre degete ca o țesătură de mătase.

După ce au coborât la Agia Triada s-au îndreptat spre curtea plină de oameni a unei case. Nu bătea nici un pic de vânt, și fumul țigărilor stăruia deasupra meselor asemenea unui nor. Muzicanții interpretau un cântec țărănesc de bun-venit și câțiva oameni dansau în spațiul rămas liber în mijloc. Cei care stăteau la mese ridicau paharul în cinstea muzicanților, strigându-i pe nume și lipindu-le bancnote pe frunte. Toți cei de acolo, bărbați și femei deopotrivă, știau cum să se poarte la o petrecere. Adriana a vrut să plece pe loc și ceilalți la fel, dar apoi Minas a văzut că se servește vin și i-a rugat stăruitor să rămână. S-au așezat la o masă. Niko, așezat pe marginea scaunului, legăna în aer mătăniile lui de chihlimbar. Elpiniki se prefăcea că vorbește cu Pandelis, dar, în realitate, stătea cu ochii pe Niko.

Toți le aruncau priviri piezișe, parcă râzându-și de lipsa lor de experiență și de tinerețea lor. Panagiota era furioasă. Ce naiba căutau ei acolo, printre adulți? Ea și Stavros încă nu schimbaseră nici un cuvânt. Obosise să aștepte, să caute o cale de a-l atrage spre ea. A luat paharul care îi fusese pus în față și l-a dat peste cap.

Când melodia populară a luat sfârșit, muzicanților li s-au alăturat două fete cu tamburine, un țambalagiu și un cântăreț de *baglama*, și împreună s-au apucat să interpreteze un cântec vesel care îl lua în bătaie de joc pe regele grec și îl ridica în slăvi pe Venizelos. Fetele umblau printre mese și îndemnau oamenii să cânte împreună cu ele, scuturând tamburinele și legănând bănuții aurii prinși în păr. Era un cântec hazliu. Minas a început să plesnească din palme în ritmul muzicii,

şi ceilalţi i-au urmat exemplul. Până şi Stavros zâmbea. Panagiota era copleşită de fericire. Piciorul i s-a întins ca de la sine şi s-a lipit de genunchiul lui Stavros; căldura care trecea de la unul la altul era ca un şerbet cald şi dulce, izvorât din inimă. Cu coada ochiului îi privea profilul bărbătesc, fără cusur, parcă cizelat cu o daltă fină. Ruşinaţi şi timizi, şi-au atins coatele pe masă.

După cântecul despre Venizelos, când muzicanţii au început o polcă, Stavros a sărit în sus de parcă îl înţepase ceva. Genunchii şi coatele s-au îndepărtat. Minas şi-a băut paharul până la fund, a stins ţigara în scrumieră, a apucat-o pe Adriana de braţ şi a tras-o pe ringul de dans din mijlocul curţii. Nici unul din ei nu ştia să danseze polca, dar în scurtă vreme au învăţat câţiva paşi uitându-se la ceilalţi. În timp ce aceştia îi aplaudau, Stavros a prins-o pe Panagiota de mână şi a tras-o de acolo, din păcate nu spre ringul de dans, ci în direcţia opusă, spre uşă.

Spre deosebire de Adriana, Panagiota chiar ştia să danseze polca. La şcoală, în timpul recreaţiilor, prietenele lor snoabe le arătaseră, ei şi lui Elpiniki, paşii învăţaţi la lecţiile de dans, şi ele, când se întorceau seara acasă, repetau împreună pe terasa împărţită de cele două familii. De aceea s-a supărat când Stavros a scos-o pe stradă. Vinul îi ardea stomacul. Totuşi, când şi-a dat seama că Stavros îi ţinea mâna în palma lui mare, bucuria a luat locul dezamăgirii. S-au pierdut în mulţimile care se îmbulzeau pe străduţele din jurul bisericii.

Cât stătuseră ei în curte, străzile se umpluseră cu grupuri de oameni veniţi din Kordelio sau Bournabat pe mare sau pe uscat, ca să se bucure de primul bâlci din vara aceea. Ofiţeri în uniformă, doamne elegante şi familii de negustori bogaţi coborau din trăsuri. Negustorii ambulanţi atârnaseră lămpi deasupra căruţelor ca să-şi arate marfa şi, deoarece pe străzile sătucului nu existau felinare, lămpile agăţate pe bărcile din larg, legănate de vânt, străluceau mai tare ca de obicei.

Băietanii din sat, raşi în cap şi mici de statură, strigau „Ia uitaţi aici!“ sărind de pe oiştea căruţelor. Erau murdari de praf din cap până în picioare după ce se luaseră la trântă. Unii erau în picioarele goale. La un moment dat s-au năpustit cu toţii spre piaţa din faţa bisericii, unde ţipa cineva. Nişte fetiţe cu funde albastre în păr care coborâseră dintr-o trăsură îl trăgeau pe tatăl lor de mână.

Văzând copiii risipiţi pe stradă ca nişte pui, omul care striga a început să răcnească de-a dreptul:

— Lume, lume! Spectacolul de acrobaţie Minunea Minunilor va începe la ora nouă fix, ora europeană. Copii, părinţi, nu-mi spuneţi că n-aţi auzit de el. Poftiţi, doamnelor şi domnilor, veniţi să vedeţi! Să vedeţi cine a venit să ne dea emoţii în Smirna: cel mai faimos dansator pe sârmă din lume, Kerim Arabul! Merge pe

sârmă cu mâinile deasupra capului, face tumbe în aer, aterizează ca o pisică. Copii și părinți, doamnelor și domnilor, Kozmas Crainicul nu minte. *Oriste.* Veniți să vedeți cu ochii domniilor voastre. Pe lângă el vor fi celebrul hipnotizator Dudu Sultan și băiatul eunuc cu voce catifelată, Haralambis cel Galben, sosit din Chios. În seara asta înveselim frumoasa Agia Triada pentru domniile voastre. Domnilor! Doamnelor! *Geia sas! Geia sas!* Fiți bineveniți! Fiți bineveniți! Suntem încântați să vă primim. Spectacolul începe la nouă fix. Să nu spuneți că n-ați știut!

Stând în mijlocul mulțimii care se înghesuia în fața bisericii, cu mâna în mâna lui Stavros și inima zbătându-i-se ca o pasăre speriată, Panagiota s-a ridicat pe vârfuri ca să vadă scena unde urmau să se producă acrobații. Flăcările lumânărilor puse de-a lungul zidului care înconjura biserica se clătinau în bătaia vântului, și lumina lor îi mângâia obrajii. Înăuntru, preoții umblau printre băncile de lemn cu cădelnițele, împrăștiind un nor de tămâie și santal, care se amesteca cu mirosurile de zahăr ars, *lokum* și biscuiți sărați.

— Vino, Stavraki, a zis Panagiota, trăgându-l de mână, hai să cumpărăm halva.

Doamne, îi spusese Stavraki! Până acum nu-i spusese așa decât în vis. Acum, când se simțea mai în largul ei alături de el, ar putea să se poarte mai firesc. Să fie din pricina vinului? Chiar își dorea să danseze.

Stavros a urmat-o fără să scoată un cuvânt. Nu era cam tăcut? Greșise ea cu ceva? Poate că el o credea necioplită fiindcă alerga după halva ca un copil. Poate că el ar prefera o femeie mai matură, una din acele fete europene din Bella Vista, care știau de când aveau treisprezece ani cum să stea și cum să se miște. S-a întristat auzind în apropiere melodia unei flașnete.

— Cum te cheamă, fată frumoasă? a întrebat-o vânzătorul de halva, întinzându-le felii de halva de susan învelite în hârtie.

— Panagiota, domnule.

— *Poli orea. Bravo su,* Panagiota, copila mea. Să-ți fie viața asemenea numelui tău, plină de lumină ca a Sfintei Fecioare Maria. Tinere, ce norocos ești să ai o logodnică atât de frumoasă la chip și suflet.

Un val de fericire a năpădit-o pe Panagiota ca o căldură ce i se urca pe spate. Dacă nu i-ar fi fost teamă că se dă prea ieftin, l-ar fi strâns pe Stavros și l-ar fi sărutat pe obraji chiar acolo.

— *Hronia polla,* cele mai bune urări, copii.

— *Hronia polla, kyr!*

— Hai, vino să ne plimbăm pe plajă, a zis Stavros.

Bucuria născută în sufletul Panagiotei s-a stins numaidecât. Aveau să ajungă din nou să se sărute într-un colţ întunecos? În seara asta trebuiau să fie în mijlocul mulţimii, să se poarte ca un cuplu. Ea nu voia decât să meargă ţinându-se de mână şi mâncând halva. Dar, de frică să nu-şi tragă Stavros mâna dintr-a ei, n-a spus nimic. S-au îndreptat în tăcere spre plaja unde trăseseră barca tatălui lui Nikos. Sunetul flaşnetei se pierdea în depărtare.

Stavros a ajutat-o pe Panagiota să urce pe o stâncă, în spatele bărcilor, apoi s-a urcat şi el şi s-a aşezat lângă ea. Nu se mai ţineau de mâini. Bărci cu vâsle pline de tineri se apropiau de ţărm. Unele cupluri nici măcar nu se apropiau de străzile înţesate de oameni, ci se grăbeau să ajungă în întunericul plajei. Panagiota stătea cu mâinile în poală, pe volanele rochiei roz, aşa încât Stavros să le vadă. Genunchiul i s-a atins iar de al lui.

O vreme au rămas cu ochii la marea luminată de pâlpâitul nenumăratelor lămpi cu carbid. Apoi Stavros a început să vorbească.

— Giota *mou*, a spus cu glas înăbuşit, am ceva să-ţi spun.

Panagiota a închis ochii. I se învârtea capul. A tras adânc aer în piept ca să simtă noaptea, lumina lunii, stelele, vântul răcoros mirosind a iasomie, zahăr ars şi ierburi de mare, râsetele femeilor, muzica venind dinspre case. Stavros îi spusese „Giota *mou*“. Panagiota mea! Nu-i mai spusese niciodată aşa. Se sărutaseră în atâtea rânduri lângă zidul Spitalului Britanic, însă nici măcar o dată nu-i spusese pe nume, nici nu-i şoptise vorbe drăgăstoase la ureche.

Când a deschis ochii a văzut că iubitul ei scosese o punguţă de tutun din buzunar. După ce va fi răsucit şi aprins ţigara, o va lua de mână cu mâna liberă, fără doar şi poate. Şi-a sprijinit genunchiul de genunchiul lui.

De ţărm se mai apropia o barcă având la prova o lampă aprinsă. Un bărbat între două vârste, cu mustaţă stufoasă, a sărit repede jos, a tras barca pe plajă şi le-a ajutat pe femei să coboare, una după alta. Când a dat să le îmbrăţişeze s-au prefăcut că se împotrivesc. Toate erau fardate şi aveau pălării extravagante. Purtau fuste strâmte care, le scoteau în evidenţă şoldurile subţiri, iar sânii aproape că se revărsau din decolteurile adânci ale bluzelor cu volane. Tocmai despre aceste femei vorbise Elpiniki mai devreme. Se zicea că sunt adunate din felurite cartiere, chiar şi din locuri îndepărtate precum Aydin şi Manisa, pentru plăcerea soldaţilor greci şi britanici. De obicei se învârteau în automobile pe chei, în faţa hotelurilor de lux, însă acum trebuie că doriseră să vină la bâlci ca toată lumea. Panagiota nu şi le putea închipui rugându-se la Sfântul Duh. Ce-ar

zice preotul, dacă le-ar vedea intrând în biserică?

Stavros a aşteptat până ce femeile s-au împrăştiat pe străzile satului. Fumase jumătate din ţigară şi tot nu o apucase pe Panagiota de mâna care se odihnea răbdătoare în poala ei.

— N-am spus nimănui în afară de tine şi nici n-am să spun.

Inima Panagiotei a început să bată nebuneşte. Vasăzică, în sfârşit venise clipa aceea, clipa la care visase în nopţile când se răsucise în pat ca un peşte prins în plasă. Vasăzică, Stavros o iubea. Privirea indiferentă pe care i-o aruncase în piaţetă a doua zi după ce o lipise de zidul spitalului şi o sărutase, expresia plictisită se datorau timidităţii lui, atât şi nimic mai mult. Cu respiraţia tăiată şi-a trecut limba peste buze, şi-a frecat palmele, a pipăit una câte una panglicile roz pe care mama ei i le prinsese în păr.

Era atât de îmbătată de visurile ei, că, auzind ce spunea Stavros, a fost cât pe ce să cadă de pe stânca pe care stăteau unul lângă altul. Stavros a întins mâna şi a prins-o la timp de braţ. Când a tras-o înapoi nu i-a mai dat drumul, ci a luat-o cu braţul pe după talie. Panagiota a gemut încet, simţind cum i se prelinge pe gât un şerbet cald şi dulce. Voia să-şi lase capul pe umărul lui, când înţelesul vorbelor lui i s-a limpezit în minte.

— Cum? Ce zici că ai făcut?

— M-am înrolat voluntar în armată.

Din depărtare s-a auzit din nou flaşneta. Panagiota a început să tremure. Ceasul din curtea bisericii a bătut ora nouă.

— Ţi-e frig? Ia haina mea.

Stavros şi-a scos haina şi a acoperit volanele roz de pe umerii Panagiotei.

Nu mai înţelegea nimic. Crezuse că Panagiota are să fie bucuroasă, mândră de el. A luat-o iar pe după mijloc şi a încercat s-o tragă spre el. Era ţeapănă, la fel de greu de mişcat ca stânca pe care stăteau. Plecase capul şi ţinea ochii aţintiţi asupra şireturilor albe ale pantofilor. În cele din urmă, a deschis gura şi a întrebat în şoaptă:

— Când?

— Plecăm mâine. Întâi la Manisa.

Şi-a trecut degetele prin părul dat cu ulei de mosc, a tras de bretelele puse peste cămaşă şi apoi, ca să umple tăcerea, a zis:

— Curând vom lua Constantinopolul, *makari*, cu voia Domnului. Apoi toată Tracia… Aducem libertate poporului nostru.

— Dar nu ai vârsta, a zis Panagiota, ca şi cum nu-l auzise.

Stavros a zâmbit, mândru de el.

— Le-am spus că împlinesc optsprezece ani la sfârşitul verii. Pe lângă asta, de două luni merg la instrucţie de două ori pe zi, împreună cu alţi voluntari. Ofiţerul a zis că e foarte mulţumit de mine.

S-a întors şi a privit-o pe Panagiota în ochi. Nu mai era încruntat, trăsăturile severe i se îndulciseră, avea o figură de copil. Când s-a aplecat s-o sărute pe obraz, fata a alunecat pe sub braţul lui ca un peşte şi a sărit pe nisip.

— Care libertate, *vre* Stavraki? Smirna şi Aydin nu sunt de ajuns? Nu suntem destul de liberi? Ce mai vrea şi Venizelos ăsta?

Stavros a clătinat uluit din cap. Toţi prietenii lor vorbeau despre cum visul Greciei Mari avea în sfârşit să fie împlinit. Ce-o apucase pe Panagiota? A, sigur. Era fiica băcanului Akis. Stavros nu uitase cum îi gonise băcanul pe el şi pe ceilalţi băieţi din piaţetă când veniseră să aducă vestea bună că armata greacă era pe cale să debarce în Smirna. Se mai zvonea şi că tatăl băcanului, bunicul Panagiotei, nu ştia nici boabă de greacă atunci când emigrase din Kayseri la Ceşme. Se spunea că Akis însuşi nu învăţase greceşte decât când intrase la şcoală în Ceşme. Akis era din familia Karamanlis, greci otomani care vorbeau turceşte până şi acasă, în familie. N-ar fi de mirare dacă s-ar împotrivi eliberării.

— Şi cât de departe o să ajungă războiul ăsta de „eliberare a poporului“? Dacă ei merg la Ankara, o să te duci şi acolo?

Stavros a lăsat capul în jos şi a cugetat, de parcă până atunci nu se gândise la aşa ceva.

— Aş face orice e nevoie pentru Grecia Mare.

— Nu mai spune!

Panagiota stătea în picioare pe plajă, cu mâinile în şold, şi îl privea cu un aer batjocoritor. Deşi obrajii i se încinseseră de furie, Stavros a izbutit să răspundă calm:

— Panagiota, nu înţelegi. Trebuie să ne întărim frontierele.

Cu braţele şi picioarele lungi şi mlădii, Stavros se simţea ca un homar agăţat de stâncă. A încleştat pumnii. Ce catastrofă! Îşi dorise să-i fure Panagiotei un sărut la despărţire, o amintire scumpă la care să viseze când era pe front şi poate chiar să-i atingă pe furiş carnea moale, dacă avea norocul s-o prindă în palmă. Dacă nu, gustul buzelor ei roşii trebuia să-i rămână în minte până când se întorceau acasă, victorioşi. Însă noaptea aceea frumoasă luase o întorsătură neaşteptată şi nedorită. Era limpede că n-o să-i atingă nici sânii, nici buzele. Va pleca pe front fără nici o amintire. S-a uitat disperat în jur. Plaja era pustie.

Văzând că Stavros tace, Panagiota a ridicat vocea:

— Ce înseamnă armata greacă pentru noi? Le-am spus noi să vină? Trăiam liniștiți. Ne lipsea ceva? Pe urmă au venit și ne-au eliberat, și uite unde am ajuns: nimeni nu mai aprinde felinarele, nimeni nu mai strânge gunoiul. Orașul s-a dus de râpă. Acum tocmesc femei ca să strângă gunoiul. Străzile sunt pline de refugiați, țigani, oameni fără căpătâi. Asta vrei?

Lui Stavros i se încinseseră nu doar fața și urechile, ci și mușchii. Lucrurile ajungeau prea departe.

— Panagiota, *se parakalo*, te rog din suflet: oprește-te.

Pe cheiul de la Smirna, în fața hotelurilor, explodau artificii. Jerbe roșii, albastre și aurii luminau cerul deasupra Agiei Triada. Lampioane plutitoare cu lumânări aprinse înăuntru, numite *klobos*, săltau pe suprafața mării. Fete îmbrăcate în rochii albe mergeau la braț cu soldații cu suflet pur abia sosiți din Grecia. Copiii se luau la întrecere să vadă care mănâncă mai repede un cornet cu *lokum*. Nimeni nu se gândea că în Smirna ar putea izbucni un război.

Cât despre Panagiota, nici vorbă să se oprească. Dacă acești soldați greci n-ar fi venit nechemați să-i „salveze“, viața ar fi continuat netulburată în frumosul lor cartier. S-ar fi măritat cu Stavros și ar fi plantat mușcate, trandafiri și bougainvillea în grădina casei lor. La fel ca mama și tatăl ei, ca bunica, și bunicul, și toți cei dinaintea lor, generații întinzându-se pe două mii de ani în urmă, ar fi dus o viață tihnită și mulțumită pe acest pământ darnic. Ar fi crescut copii care ar fi înotat ca peștii în marea de turcoaz. Numai că acum i se făcuse o mare nedreptate. A înghițit ca să scape de nodul din gât și a început să repete ce auzise de la tatăl ei.

— Ai idee în ce stare sunt drumurile din Asia Mică? N-ai să găsești un strop de apă ca să bei. Pe la mijlocul verii, întreaga armată va fi la pământ.

— Tocmai de aceea trebuie să merg, a spus Stavros încet. Sunt fiu al acestui pământ. Sunt puternic. Când ei vor cădea, am să lupt eu.

Panagiota se uita drept în față. Acum ura ciorapii de mătase și rochia scurtă, roz, pe care o alesese cu câteva ore în urmă. Și-a tras nasul, și-a șters lacrimile.

Stavros a sărit jos de pe stâncă, a mers poticnindu-se prin nisip și s-a oprit în fața ei. A luat-o de bărbie cu două degete și i-a întors fața spre lumină. Vântul îi ciufulise cosițele lungi, negre, și panglicile alunecaseră printre bucle. Era mai mult tristă decât supărată, dar Stavros n-a înțeles. Nu se gândea decât la cum să se apere.

— Panagiota, știi ce ar însemna înfrângerea pentru noi?

— Sigur că știu. Ar însemna că s-a sfârșit cu visul Greciei Mari. Am cădea iar sub stăpânirea turcească. Dar atunci măcar ar veni din nou vase în port, și bărbații care trândăvesc cât e ziua de lungă prin cafenele s-ar întoarce la lucru. Toate ar fi ca înainte. După cum stau lucrurile, aș prefera de o mie de ori să fiu guvernată de sultan sau chiar de Kemal decât de arțăgoșii lui Stergiadis.

Pe întuneric, Stavros a văzut ceva descriind un arc prin aer, dar nu și-a dat seama că e propria lui mână, coborând violent pe obrazul Panagiotei. Izbită din plin în față, Panagiota a sărit înapoi, s-a împiedicat de o piatră, s-a dezechilibrat și a căzut pe nisipul moale.

Stavros s-a grăbit să îngenuncheze lângă ea. Cum putuse face așa ceva? Văzând că Panagiota își acoperise fața cu mâinile s-a speriat. Fata ținea un ochi închis. S-o fi lovit în ochi? Doamne! N-o să scape în veci de răzbunarea băcanului Akis.

— Giota *mou,* îmi pare așa de rău. Iubito, te rog să mă ierți.

Panagiota, cu palma lipită de obraz, își mușca buzele roșii fără să ridice privirea din pământ. Ochii ei negri erau atât de mari, că îi înghițiseră toată fața prelungă și delicată.

— Panagiota, iubita mea, iartă-mă. Nu știu ce m-a apucat. Te rog, lasă-mă să văd dacă te-am rănit.

Fata a dat mâna încet la o parte și a ridicat capul. Pe întuneric nu se vedea nimic. Stavros, care își ținuse răsuflarea, și-a mai venit în fire și i-a atins obrazul; frigea. S-a aplecat și a sărutat locul unde o lovise. Era supărată? Plângea? A ridicat încet palma dreaptă, bătătorită de vâsle, spre gâtul ei, spre panglicile albe și roz de la guler. Panagiota închisese iar ochii. Își mușca buzele, dar nu se împotrivea. Cu puțin timp în urmă, când își zicea că lucrurile merseseră prea departe, Stavros nici nu se gândise la așa ceva. Nici n-ar fi visat să facă așa ceva înainte de căsătorie – doar cu femeile din Hiotika. Și în nici un caz cu Panagiota. Nu-și pusese în gând decât s-o sărute, nimic mai mult! Însă, nici el nu știa cum, se trezise deasupra ei.

Lampioanele de pe bărcile trase pe plajă se stinseseră, pasagerii se pierduseră pe străzile Agiei Triada. Spectacolul acrobatic Minunea Minunilor trebuie că începuse; erau singuri pe întuneric, în spatele stâncii. Și Panagiota, cu ochii închiși, stătea întinsă sub el ca o păpușă de cârpă.

— Iubito, draga mea, Giota *mou*…

Sub fusta de tafta aspră, tare ca hârtia, pielea picioarelor ei era fină ca o cremă. Nici măcar picioarele îmbrăcate în ciorapi de mătase ale femeilor din

Hiotika nu erau atât de moi și netede. Și tot nu spusese nu. Chiar atunci, lui Stavros i-a dat prima oară prin minte că ar putea muri curând, în timp ce trecea munții sau traversa deșerturile. Moartea e mereu prezentă în gândurile unui soldat, bineînțeles, dar până atunci Stavros nu o considerase o posibilitate reală. Gândul i-a aprins sute de scântei în vintre. A apucat-o pe Panagiota de umeri, așa cum stătea întinsă pe nisip, și, cu toată puterea, a pătruns adânc în ea.

Lumina lunii se reflecta în apele întunecate ale golfului. Katina moțăia la fereastra de unde pândise sosirea fiicei sale. Mai bine că nu era trează, căci altminteri ar fi văzut că nestemata ei dragă venea dinspre piațetă mergând cu picioarele depărtate, ca un băiat care tocmai a fost tăiat împrejur. S-ar fi tulburat foarte tare. N-ar fi trebuit să adoarmă. Ar fi văzut că unele dintre panglicile roz, multe la număr, pe care le prinsese cu mâna ei în părul cârlionțat al fetei, se desfăcuseră, altele erau rupte. Și-ar fi dat seama, după felul în care mergea fiica ei, că e goală pe sub fusta de tafta, însă nu i-ar fi dat prin minte că aruncase lenjeria pătată de sânge în apa întunecată, fără să fie văzută de cei din barcă.

Dacă ar fi fost trează, ar fi văzut că Panagiota a intrat pe strada Menekse fără ca măcar să-i spună la revedere lui Stavros. Ar fi văzut-o cum se sprijină plângând de zidul casei din față, și apoi cum zâmbește cu lacrimile șiroindu-i pe obraz când îl vede pe Muhtar. Poate ar fi observat uimitoarea asemănare dintre fata ei și femeia europeană care se sprijinise plângând de același zid.

Dar Katina Yagcioglu, care adormise întinsă pe covor în fața bovindoului, n-a văzut nimic din toate astea.

A doua zi, Katina s-a trezit la răsăritul soarelui. În timp ce mergea să cumpere plăcinte *katimer* pentru fiica ei de la patiseria lui Zakas, pe chei, a auzit șuierul trist al trenului care pleca la Afyonkarasahir. Nu știa că trenul îl ducea pe Stavros departe de orașul cu parfum de trandafiri, unde nu avea să se mai întoarcă niciodată. Uitându-se la dealurile verzi sub lumina începutului de vară, sufletul i-a dat ghes să spună o rugăciune. Firicele aurii de praf ieșeau pe ferestrele trenului care gonea spre munți. În vagonul de clasa a treia, băieții nu-și găseau locul pe banchetele de lemn, înflăcărați de visul Greciei Mari.

Cât despre Panagiota, ea se răsucea de pe o parte pe alta în patul ei îngust, înlăcrimată. De acum nu mai avea de ce să se trezească dimineața. La Agia Triada îl pierduse nu doar pe Stavros, ci și iubirea-micilor-atingeri. A închis ochii și s-a întors cu fața la perete.

Ajunul Anului Nou

— *Mademoiselle* Edith e gata? Nu intru. Vrei, te rog, să-i spui că sunt aici, Christo?

Majordomul Christo, imperturbabil ca de obicei şi cu o expresie de nepătruns, l-a lăsat pe Avinash în holul bine luminat şi a dispărut în spatele scării. Sperând să găsească o perie de haine, Avinash a căutat în stânga şi în dreapta oglinzii, pe cuier şi în suportul de umbrele de după uşă. Deşi venise în trăsură închisă de la moscheea Hatuniye, praful oraşului îi intrase în haine, în păr şi în pălăria tivită cu satin, abia scoasă din cutie. Negăsind, şi-a dat jos praful de pe umeri cu mâna. A scos din buzunar ceasul cu lanţ, să vadă cât e ora.

Mai erau cinci minute până la şapte.

Se înţelesese cu cei de la consulat să-i trimită o maşină, dar avea să le ia cel puţin un ceas ca să ajungă la Bournabat, ţinând seama de starea dezastruoasă a drumurilor pe timp de iarnă. Musafirii invitaţi la petrecerea de Anul Nou de la reşedinţa Thomas-Cook fuseseră rugaţi să sosească în jur de opt, cina urmând să fie servită începând de la nouă.

Întârzia intenţionat?

Privindu-se în oglinda cu ramă de argint, şi-a netezit reverele hainei, papionul asortat de catifea şi pălăria. Apoi s-a întors şi a scuturat cozile smochingului verde. S-a tras de mustaţa proaspăt pomădată. Răbdarea îi era pusă la încercare de această întârziere la balul de Anul Nou la care aveau să se adune toţi europenii, levantinii, ofiţerii de rang înalt şi familiile bogate din Smirna. Nu înţelegea cum de Edith nu învăţase să-i respecte nevoia de punctualitate.

Şi-a lăsat pălăria pe consola din hol şi din câţiva paşi a fost la uşa salonului, unde a dat nas în nas cu majordomul.

— Poţi să-mi spui ce se întâmplă, Christo?

Vorbise pe un ton mai ridicat decât avusese de gând. Era mai enervat decât credea. A dus mâna la gură şi şi-a dres vocea. Majordomul i-a deschis uşa. Avinash s-a grăbit să intre, nerăbdător, şi uşa s-a închis fără zgomot în urma lui.

Lampa din tavan nu ardea; în lumina slabă a aplicelor de pe pereţi, care erau aprinse doar noaptea, camera avea un aer sumbru. Ca întotdeauna, era dezordine. De fiecare dată când intra acolo, Avinash îşi spunea că Edith e prea îngăduitoare cu servitorii. Tava de ceai fusese uitată pe masa din faţa ferestrei, în jur erau

împrăştiate firimituri de biscuiţi, parchetul era pătat de picături de lapte. Pe unul din fotoliile bleumarin era un teanc de cărţi aduse de Edith din biblioteca de la etaj. O scrumieră de cristal plină cu ţigări fumate pe jumătate fusese împinsă sub fotoliu, şi mirosul mucurilor se amesteca cu cel al haşişului şi al zaţului vechi rămas într-o ceaşcă lăsată într-un colţ al camerei.

Avinash, sensibil la mirosuri, a strâmbat din nas.

Din cauza întunericului, n-a văzut-o pe Edith de la început. Întâi a crezut că majordomul îl adusese aici ca s-o aştepte. Se înşela, din păcate. Edith era acolo. Îmbrăcată într-o rochie de seară verde ca marea, lungă până la glezne, stătea tolănită pe divanul acoperit cu blănuri de oaie, fără să-i pese că-şi mototoleşte rochia. Trăgea dintr-o pipă şi se uita, cu ochii pe jumătate închişi, la focul care abia mai pâlpâia în cămin. Îşi aruncase pantofii din picioare; unul era sub divan, celălalt nu se vedea.

Avinash a fost pe cât de surprins, pe atât de supărat.

— Edith, *mon amour,* ce faci?

În loc să răspundă, Edith a lăsat capul pe perna aurie din spatele ei şi a suflat fumul pe care îl ţinea în plămâni cine ştie de când. În timp ce faţa îi dispărea în norişorul albăstrui dădea din picioarele în ciorapi albi.

— Edith, e trecut de şapte. Trebuie să plecăm. Automobilul şi şoferul ne aşteaptă la gară. Edward ne-a rugat stăruitor să ajungem acolo până la opt.

Fără să deschidă ochii, Edith a murmurat:

— A, Edward! Edward şi petrecerea secolului pe care o dă de Anul Nou… Britanicii ăştia! Să ajungi la timp. Au mers până acolo încât să adauge o notă invitaţiei. „Musafirii sunt rugaţi să acorda atenţie orei de sosire.“ Ha, ha, ha! Şi tu, dragul meu Avinash, vrei să fii ca ei.

A lăsat în jos braţul gol ieşind din rochia de seară, a dat drumul pipei, care a căzut pe jos, a ridicat capul cu oarecare greutate şi l-a privit pe Avinash.

— Cum îţi place coafura mea? Zoe mi-a aranjat-o.

Avinash s-a apropiat de ea. Edith îşi înfăşurase un turban în jurul capului şi prinsese o broşă cu smarald chiar în mijloc. Deasupra turbanului, în vârful capului, părul negru ca pana corbului, cum îl avea din tinereţe, era strâns într-un coc. Rădăcinile firelor albite înainte de vreme erau ascunse sub turban. Îşi desenase conturul ochilor cu kohl şi semăna cu un prinţ indian. Era o modă nouă, sau îşi bătea joc de el?

— Îţi stă foarte bine, Edith. Hai, te rog, ridică-te.

Edith s-a ridicat într-un cot. Şi-a pipăit cerceii lungi, cu pietre de culoarea

rochiei. Colierul de perle pe care îl înfășurase de trei ori în jurul gâtului stătea strâmb.

— Ți se mototolește rochia. Hai, Edith.

A aruncat o privire la ceasul scos din buzunar. Era șapte și șapte minute. Edith, proptită în cot, încerca să aprindă pipa luată de pe jos.

Avinash a făcut un pas înainte și i-a luat pipa de fildeș din mână.

— Edith, pentru numele lui Dumnezeu, ce-i cu tine? Ce-i cu nepăsarea asta față de o seară așa importantă?

Edith a privit cum se rostogolește pipa cu opiu, și cenușa dinăuntru se varsă pe covorul de Ușak, și abia după aceea a răspuns:

— Și, mă rog, de ce e așa de importantă, Sir Avinash? Ori poate să-ți spun „Sri“ Avinash? Sir Sri Avinash! Nu e potrivit? Citesc o carte. Autorul e poet, de fapt, însă cartea pe care o citesc e despre chestiuni spirituale. Ți-ar plăcea. Spune că drumul unui om prin viață este drumul de la reguli la iubire, de la disciplină la libertate, de la moral la spiritual. Stai puțin… cum îi zice? Din cartea asta am aflat povestea cu „Sri“. Se pune înaintea numelui persoanelor pe care le respecți. „Sri“ în loc de „Sir“, ha, ha, ha!

A râs îndelung de propria ei glumă. Avinash s-a încruntat. Văzându-l, Edith a dat-o pe greacă, de parcă se juca cu el în pat.

— *Ade vre* Avinash *mou,* hai, zău, te-ai supărat? E un scriitor foarte bun. Zice… cum era? „Căci răul dintr-o persoană…“ Ia stai, cum spunea? Cartea trebuie să fie pe aici.

Depășit de situație, Avinash își frângea mâinile negricioase așezat pe divan, la picioarele ei micuțe.

De câțiva ani, hașișul pusese stăpânire pe Edith. Avinash blestema ziua când îi dăruise o narghilea plină cu doisprezece ani în urmă. Narghileaua era tot în dormitorul de la etaj, și acum Edith nu mai putea dormi sau face dragoste cu plăcere dacă nu fuma hașiș mai întâi. Era peste puterile ei să participe la un eveniment social cu mintea limpede. Toți cei care o cunoșteau erau de acord că se poartă într-un mod de-a dreptul bizar. În timp ce discuta cu cineva izbucnea în râs când nu era cazul sau pleca înainte să termine celălalt propoziția. Uneori stătea într-un colț, cu un zâmbet misterios pe față. Vechii ei prieteni, speriați de chicotele deplasate și comentariile făcute cu vocea ei groasă, se fereau să se apropie.

Blana de oaie de pe divan era moale și caldă ca pâinea scoasă din cuptor. Desigur, Zoe o încălzise cu sticle de apă fierbinte. Va fi mai greu decât își

închipuise s-o ia de la căldură şi plăcere şi să iasă cu ea în frigul serii de iarnă.

— Hai să-i spunem lui Christo să-ţi facă o cafea.

— Nu-i nevoie. Mi-e bine aşa. Am mintea limpede cum e cristalul, a răspuns Edith, lăsându-se iar pe perna aurie şi punându-şi picioarele pe genunchii lui Avinash.

— Atunci ridică-te şi să mergem. Dacă o ţinem aşa, o să întârziem şi la cină; ne facem de râs.

— De râs! De râs! a repetat Edith ca un papagal.

Avinash a închis ochii şi a tras adânc aer în piept. Diavolul îl îndemna s-o plesnească peste faţă, s-o înşface de braţ şi s-o arunce în maşină. Să vedem dacă mai scoate o vorbuliţă toată seara.

— Ştii ce e de râs cu adevărat, Avinash? – Nu mai râdea, şi cuta adâncă dintre sprâncene îi reapăruse. – E de râs că la baluri încă mai dansăm valsul şi polca.

— De ce spui aşa? Câte baluri au fost de la Războiul cel Mare? Oamenii stau acasă de ani de zile. Astă-seară e prima dată că se adună lumea bună. Edward s-a dat peste cap, doar ştii, ca să fie balul balurilor. A adus până şi o orchestră de jazz din America ca să ne cânte.

— Adică să nu ţinem seama de războiul care se desfăşoară acum, fiindcă nu e războiul nostru? Nu trăim de sute de ani în ţara asta? Tu nu, firește, ai venit de curând, n-am ce zice. Dar familia mea s-a stabilit în Smirna prin 1700. Tot ce e francez la noi e limba pe care o vorbim. Cu un accent ciudat, după cum ştii. Dacă cercetezi arborele nostru genealogic, n-ai să găseşti nici un membru al familiei născut în Franţa. Cât despre cei care organizează acest bal, alde Thomas-Cook, ei controlează comerţul cu Orientul de cel puţin trei generaţii. Nu le-au fost de ajuns caravanele şi oceanele; acum au pus mâna şi pe căile ferate. Companiile de asigurări, exploatările miniere, băncile, firmele de import-export, totul e în mâinile lor şi ale prietenilor, persoanele importante invitate la bal. Au câştigat nu ştiu câte licitaţii datorită privilegiilor de care se bucură. Lor li se datorează distrugerea ţării de dincolo de munţi de către soldaţii greci şi bandele armate de turci şi aţâţarea sătenilor unii împotriva altora. Ţara mea iubită plânge cu lacrimi de sânge. Ţinând seama de toate astea, n-am putea considera că războiul copiilor ăstora – a făcut semn cu mâna spre bucătărie, unde servitorii ei turci şi greci lucrau cot la cot – e şi războiul nostru?

Avinash se uita spre focul acum stins. I-a răspuns pe un ton blând:

— Mereu e câte un război pe undeva, Edith. De când e lumea, oamenii au creat cu o mână şi au distrus cu cealaltă. Ce e azi al tău a aparţinut altcuiva ieri şi

va trece la altcineva mâine. Naşterea şi moartea se completează una pe alta. Binele şi răul au fiecare locul lui în univers. Nu va veni niciodată o vreme când războaiele vor înceta şi lumea va trăi în pace. Dar şirul zilelor tale va ajunge la capăt; va veni ziua când vei părăsi lumea. Să-ţi petreci viaţa fericită pe care ţi-a dăruit-o Dumnezeu fiind tot timpul nemulţumită e cel mai mare păcat. Ai o datorie de împlinit în viaţa asta, la fel ca noi toţi. Te rog, hai să mergem.

— Pentru mine, viaţa fericită e aici, s-a alintat ea asemenea unui copil năzuros, a întins piciorul şi a încercat să tragă pipa spre ea, dar, văzând că iubitul ei vrea s-o împiedice, i-a luat mâna şi şi-a pus-o între picioare. Sau aici.

— Edith, te rog din suflet, încetează. La bal vor veni ofiţeri de rang înalt, generali şi funcţionari superiori de la consulat. Dacă aş întârzia, m-aş pune într-o situaţie foarte delicată.

Edith s-a îmbufnat. Acum, că o vedea de aproape, Avinash şi-a dat seama că, sub kohl, ochii ei erau mici şi injectaţi din cauza haşişului. S-a ridicat în picioare. Edith a căscat.

— Du-te, du-te. Du-te singur. E mult mai bine aşa. Nu vreau să fiu în compania snobilor ălora.

— Nu face glume nelalocul lor. Bineînţeles că mergem împreună. Hai, a îndemnat-o apucând-o de umăr şi a încercat s-o ridice de pe divan.

— O, ho, ho! Sir Sri Avinash, ia-o mai încet! Dă-mi voie să-ţi amintesc că nu sunt soţia ta. Poţi foarte bine să mergi la o petrecere fără mine. De curiozitate, aş vrea să-mi spui de ce n-ai invitat altă femeie. Pun rămăşag că o droaie de tinere ar fi bucuroase să meargă la bal la braţul tău. Casele din vecini gem de fete venite de la Paris sau Londra care vânează ofiţeri. Nici măcar nu e nevoie să ieşi pe stradă, ajunge să stai la mine pe balcon. Precis că sunt toate ahtiate să meargă la balul balurilor. Te rog, nu te sfii. *Oriste*. Nu cred că e nevoie să-ţi arăt drumul spre balcon.

Şi-a smuls braţul din mâna lui Avinash, s-a sculat în picioare, a ridicat pipa de pe jos, a luat o fărâmă de haşiş din cutia de argint de pe măsuţa de la capul divanului şi a îndesat-o în pipă. Stând numai în ciorapi pe covorul vechi, ţesut cu portocaliu, verde şi roşu, fără să-şi ia ochii migdalaţi de la Avinash, a aprins pipa cu bricheta lui *monsieur* Lamarck.

Chiar şi la lumina aceea slabă se vedea că Avinash se întunecase la faţă. În ultima vreme, Edith îi amintise de mai multe ori că nu sunt căsătoriţi. Rana veche îl durea şi acum.

Cu ani în urmă, în primele luni ale relaţiei lor, având în buzunar inelul cu

diamant pe care îi ceruse lui Manuel Usta să-l facă, Avinash sunase la uşa lui Edith şi o ceruse de nevastă. Din întâmplare, în acea frumoasă zi de aprilie, Edith purta o rochie albă, lungă până la pământ, cu mai multe rânduri de volane, o rochie ca de mireasă; arăta întocmai cum îşi închipuise Avinash. Pe cap avea o pălărie de paie împodobită cu cireşe roşii ca buzele ei. Pe vremea aceea era veselă, încântată de libertatea pe care i-o oferise noua ei locuinţă; ochii negri îi străluceau de fericire. Stăteau în grădina casei de pe strada Vasili, lângă iazul ornamental. (Exact aşa îşi închipuise Avinash scena.) O boare primăvăratică îi răcorea; florile de migdal şi prun căzute pe pământ erau ca un covor alb şi roz întins sub picioarele lor. Parcă toate se potriviseră în ziua aceea fastă, aşteptând ca inelul cu diamant să le pecetluiască dragostea.

Din nefericire însă, tocmai când îşi încheia discursul scris şi rescris timp de câteva săptămâni, discursul pe care îl cântărise şi repetase de nenumărate ori plimbându-se pe chei, îl corectase şi revizuise, tocmai atunci s-a stârnit un vânticel răutăcios şi i-a luat pălăria de pe cap, aşa cum făcuse şi în prima zi când venise la Smirna. Edith a chicotit ca o fetiţă ghiduşă. Faptul că în cel mai important moment al vieţii lui fusese întrerupt de vânt era destul ca să-l scoată din fire pe Avinash, dar ceea ce l-a supărat cu adevărat a fost atitudinea lui Edith, care, în loc să fie captivată de magia vorbelor lui, era amuzată de toanele vântului.

Totuşi, chicotul de râs s-a dovedit a fi mai degrabă nevinovat şi neînsemnat în comparaţie cu ce i-a fost dat să vadă când s-a întors, cu pălăria pe cap. Aşezată lângă iazul de piatră, cu picioarele acoperite de flori de migdal, tânăra Edith răsucea inelul cu diamant imens între degetele înmănuşate. L-a pus în cutia împodobită cu flori aurii în relief şi i-a înapoiat-o.

Tânărul spion, care mersese din succes în succes, nu ştiuse până atunci ce înseamnă înfrângerea, şi de aceea n-a recunoscut-o. Prin urmare, i-a luat ceva timp ca să înţeleagă ce însemna cutia din mâna lui Edith. Era o zi când până şi marea, sclipitoare ca un platou de porţelan, păruse că e de partea lui. Era ziua dinaintea Paştelui, şi întreg oraşul era împodobit ca o mireasă. Feţele de masă erau apretate, în faţa prăvăliilor erau înălţate baloane, uşile tavernelor erau luminate de lampioane multicolore. Avinash tocmise o trăsură în stil victorian, elegantă şi lucitoare, în care să se plimbe fălos prin oraş cu logodnica lui după ce îi dăduse inelul. Acum, confruntat cu acest impas neaşteptat, a ridicat din sprâncene. Pe faţa lui se citea nedumerirea.

Edith, pe de altă parte, zâmbea privindu-l şăgalnic cu ochii ei negri. În van a

căutat Avinash vreun semn de ruşine sau regret întipărit pe trăsăturile ei fine, delicate; n-a văzut, datorită luminii care pătrundea prin perforaţiile pălăriei de paie, decât dansul razelor pe faţa ei albă şi obrajii trandafirii. A pus cutia la loc în buzunarul hainei şi a izbutit să ajungă la poarta de fier forjat a grădinii. Trăsura pe care o tocmise îi aştepta pe cei doi logodnici la colţul străzii. Lămpile de alamă lucrate de mână sclipeau voioase în lumina soarelui. Avinash nici măcar nu l-a salutat pe vizitiu; s-a aşezat pe bancheta din spate, singur, şi a plecat.

Edith îl refuzase fiindcă era din India. Nu era nici francez, nici britanic. Nu era nimic. Femeia albă pur şi simplu se folosise o vreme de bărbatul negru pentru plăcerea ei. Mai mult ca sigur că se păstra pentru altcineva – vreun snob din înalta societate levantină, unul din cei cu care dansa la balurile găzduite de Clubul Sportiv. Cum altfel să-şi explice zâmbetul arogant de pe faţa ei, lipsa oricărui sentiment de vinovăţie?

Toate îndoielile tânărului spion au ieşit la lumină; parcă îi pusese cineva sare pe o rană deschisă. El, Avinash, era o fiinţă neînsemnată, fără valoare, un om de mâna a doua sau a treia. Diploma obţinută la Oxford şi faptul că lucra pentru britanici nu atârnau în balanţă. Aşa stăteau lucrurile, chiar aşa. Mama lui îi scrisese în mai multe rânduri că îi găsise o soţie. Îi tot spunea că nunta se va face cu prilejul primei lui vizite la Bombay. În scrisorile de răspuns, din care nu lipseau expresiile de dragoste şi respect, Avinash ocolea cu încăpăţânare subiectul. Era convins că, atunci când o va anunţa pe mama lui că s-a însurat cu Edith, povestea cu soţia din Bombay va fi încheiată. Poate că la început se va supăra, însă până la urmă va fi bucuroasă că fiul ei are o „soţie franţuzoaică“. În orice caz, fiul ei nu era un indian tradiţional, ci un bărbat modern, care studiase în Europa. Cei din familia lui vor înţelege.

Acum totul se întorsese cu susul în jos. Avinash fusese înfrânt. Stând pe bancheta din spate a trăsurii, ascultând ţăcănitul copitelor pe caldarâm, a băgat mâna în buzunarul hainei şi a scos cutia împodobită cu flori de aur în relief. Manuel Usta lucrase la cutie la fel de mult timp ca la inel, punându-i până şi nişte picioruşe minuscule. Ce frumoasă şi elegantă era! Artă, frumuseţe, valoare. Era un simbol al iubirii lui. Cum ar fi putut înţelege răsfăţata de Edith? Ar trebui, cu primul prilej, să pună inelul pe degetul fetei alese de mama lui şi să se întoarcă la Smirna împreună cu ea. Edith şi snobii ei levantini ducă-se dracului. I-ar fi construit la Kordelio un conac demn de un paşă turc, cu doc privat, iaht privat şi piscină privată cu apă de mare, în care să se bălăcească copiii.

Da, ascultă ce spun tobele: găseşte-ţi o tovarăşă de viaţă care să-ţi fie egal.

Dacă ar fi trăit, bunicul lui probabil că şi-ar fi petrecut zilele următoare meditând la loja dervişilor sufi din Smirna; Avinash, în schimb, a preferat să le petreacă trăgând din narghilea în cafeneaua lui Hasan, cu ochii la prunele şi cireşele care se învârteau în apă şi cu simţămintele amorţite. Haşişul lui Hasan chiar că avea puteri tămăduitoare. În timp ce stătea pe canapea cu motanul Pamuk întins alături şi narghileaua în mână, Avinash îşi simţea inima uşoară şi capul limpede, iar necazurile din ceea ce bunicul lui numea „mintea îngustă“ parcă păleau. Nici nu-i venea să creadă că se trezise în dimineaţa aceea cu inima grea. Vasăzică, aşa te simţi când te eliberezi de amărăciuni închipuite. Uşor, voios, fără griji… Cu toate astea, când efectele haşişului se ştergeau, greutatea care îi apăsa inima se întorcea mai abitir.

Apoi, într-o noapte de mai, când luna era în înaltul cerului, s-a trezit că e pe strada Vasili. Ieşise cu un grup de unionişti, mai întâi la cafeneaua Klonarides, la berăria lui Kraemer, şi pe urmă la taverna lui Aristide, pe strada Marile Taverne. Când au terminat cu băutul s-a despărţit de prietenii unionişti şi s-a hotărât să ia puţin aer, plimbându-se pe chei o vreme, nimic mai mult; nu avea nici o intenţie anume. Se gândea ca mai târziu să ia o trăsură şi să se întoarcă la hanul Menzilhane de pe strada Tilkilik, la salteaua întinsă pe jos.

Trecuse puţin de miezul nopţii, şi tramvaiul încă circula pe chei. Nenumărate grupuri de tineri zăboveau în faţa cafenelelor. Avinash nu s-a uitat la familiile care se îndopau cu halva şi alune cumpărate de la vânzătorii ambulanţi, ci şi-a îndreptat atenţia spre îndrăgostiţii ascunşi prin colţurile întunecoase. Cheiul – *ke*, cum îi spuneau localnicii – era plin de cupluri, din port până în Punta; pe stâncile luminate de lună, marinari care îşi petrecuseră toată viaţa pe mare erau acum îmbrăţişaţi de sirene focoase; zeii seduşi de zânele de pe muntele Nif le strângeau tare în braţe. Departe, pe apă, zărea câte o fustă împodobită cu panglici sau vârful unei ţigări aprinse şi auzea câte un râset răguşit.

După ce a mers până la docul de lemn şi a ajuns la capăt, nu mai ştia ce să facă. Dacă ar fi fost ziuă, terasa şi bazinele puţin adânci de la băile Eden ar fi gemut de lume, însă la acea oră din noapte erau pustii. Deşi cafeneaua de peste drum era deschisă, înăuntru nu era nimeni. În faţă, bărcile cu vâsle care făceau curse spre Agia Triada se retrăseseră când se întunecase; prinse la doc cu parâme solide, săltau uşor pe valuri. Dincolo de ele era ancorată o barcă cu pânzele strânse pe catarg. S-a întors şi, cu toate că nu era necesar, a plecat spre gară în căutarea unei trăsuri.

Nu şi-a dat seama că o cotise pe strada Vasili decât când a văzut casa lui Edith

în depărtare. La lumina verzuie a felinarelor, casele erau cufundate în tăcere. Picioarele îl purtaseră acolo fără voia lui. Pradă unor gânduri și sentimente nedesluşite, a mers mai departe pe stradă.

Brusc s-a oprit.

În casa cu numărul 7, aleasă de Nikolas Dimos fiindcă era ferită de ochi iscoditori, o lumină palidă, gălbuie, răzbătea de la balconul de sus prin întunericul străzii. Avinash s-a apropiat parcă atras de un magnet. În mintea lui năucită se învârtea un singur gând, asemenea luminii unui far: Edith nu zăbovise deloc înainte de a-și găsi cu cine să împartă patul. Era cu alt bărbat sub plasa albă, cu miros de lavandă – un ofițer german sau unul din intelectualii armeni de a căror conversație dezlânată nu se mai sătura la petrecerile în aer liber. Făceau dragoste, gemând și gâfâind. Ori poate că de astă-dată adusese în patul ei un alt tuciuriu, cetățean de mâna a doua, sau un turc tânăr. Nu încăpea îndoială că o interesau în mod special bărbații exotici.

În timp ce el se ferise să facă dragoste cu fetele din acele case bine-cunoscute, de care tot vorbeau prietenii lui unioniști – „Neapărat să vii cu noi să le guști, prietene“ – *mademoiselle* Edith primea în patul ei alt bărbat!

Așa vasăzică!

Mânat de singura emoție pe care o simțea în starea aceea de confuzie – mânia –, a urcat în goană treptele de marmură, două sau trei deodată, și a bătut cât a putut de tare la ușa clădirii de piatră. Se jura s-o pună la pământ dacă nu primea răspuns, numai că ușa s-a deschis mult mai repede decât crezuse, înainte de a treia bătaie. Avinash se aşteptase să-l întâmpine una din slujnicele care dormeau în casă, fie Vasiliki, fie Stavroula; amândouă zâmbeau pe furiș când venea el la Edith. Oricare ar fi fost, avea de gând s-o împingă la o parte, izbind-o de perete, și urce în fugă până la dormitorul unde Edith și amorezul ei făceau dragoste. Când a dat cu ochii nu de slujnică, ci de Edith însăși, s-a împleticit și a fost cât pe ce să se rostogolească pe treptele de marmură până în stradă.

Deși era beat, a văzut că, sub pelerina bej pe care o luase din cuierul de după ușă și o aruncase în grabă pe umeri, Edith nu avea pe ea decât o cămașă de noapte albă, cu bretele subțiri. Părul cârlionțat îi atârna pe umeri până la brâu, pe față îi dansau umbrele aruncate de lampa pe care o luase din capul scărilor. Era nespus de frumoasă. Avinash a simțit că îl înecă furia.

Edith a întins mâna și l-a apucat de braț pe Avinash, care se clătina în prag. Fără să scoată o vorbă, l-a dus în salon, unde focul încă mai ardea în cămin, l-a așezat pe divanul acoperit cu blană de oaie și i-a spus slujnicei, care fusese

trezită de zgomot, să facă ceai.

În seara aceea luminată de lună, stând în faţa căminului, în salonul lui Edith, Avinash a înţeles limpede două lucruri.

Întâi, că nu va renunţa la Edith cât va trăi. Nu se va da în lături de la nimic ca s-o păstreze în viaţa lui; era gata să se supună regulilor stabilite de ea. Dacă nu voia să se mărite, atunci nu se vor căsători; dacă voia să se mute în altă ţară, va pleca cu ea. Şi, chiar dacă ştia foarte bine că familia lui din Bombay va fi profund îndurerată, era dispus să ducă o viaţă lipsită de copii alături de Edith. (Îşi închipuia că o femeie care se opune căsătoriei nu-şi doreşte să fie mamă.) În al doilea rând, îşi dădea seama că, atât timp cât o va iubi pe Edith, va fi chinuit de otrava geloziei şi nu va scăpa niciodată de sentimentul că din relaţia lor lipseşte ceva.

Nu era nici un alt bărbat în patul lui Edith, nici nu fusese vreodată. În noaptea aceea, în timp ce făceau dragoste mai mult cu nostalgie şi afecţiune decât cu patimă, Avinash a înţeles că această femeie, deşi refuzase să-i fie soţie, avea să-i rămână credincioasă toată viaţa. Marele lui rival nu era vreun ofiţer german, un intelectual armean sau un tânăr turc arătos, ci dorinţa ei de singurătate.

Avinash a revenit cu picioarele pe pământ când a simţit mâna lui Edith pe obraz. A lăsat deoparte amintirile care îl năpădiseră şi s-a ridicat în picioare. Era aproape şapte şi jumătate. Nu mai era vreme de răscolit trecutul. Dacă Edith nu avea de gând să vină, va fi nevoit să meargă singur la balul de Anul Nou dat de familia Thomas-Cook. A văzut însă, nu fără uimire, că Edith se încălţase, se ridicase în picioare şi acum îl aştepta, cu un zâmbet blând pe faţă.

Christo le-a deschis uşa şi au ieşit în noapte. Era atât de frig, de parcă lumina stelelor cădea îngheţată pe pământ. Pe chei fuseseră deja aprinse artificiile pentru a sărbători venirea noului an. Pe lângă Calea Lactee, mii de stele răspândite în toată splendoarea lor pe cerul fără lună făceau cu ochiul pământenilor. Edith s-a înfăşurat mai bine în haina de blană, l-a luat pe Avinash de braţ şi s-a lipit de el, plecându-şi spăsită capul înfăşurat în turban. Nu se mişca nici măcar o frunză, şi peste oraş se lăsase o linişte nefirească, pe care nici artificiile n-o puteau tulbura. Din cer atârnau baloane colorate, *klobos*. În scurtă vreme, clopotul bisericii anglicane va începe să bată, salutând Anul Nou.

Avinash şi Edith mergeau pe strada pietruită care ducea spre piaţa gării fără să vorbească, asemenea unor soţi în vârstă, care nu mai aveau ce să-şi spună.

Sinuciderea

Eu am fost cea care a găsit-o pe Sumbul atârnând la capătul cordonului de mătase pe care şi-l legase în jurul gâtului. Se spânzurase de una din grinzile din turn. Capul blond îi căzuse pe piept într-un unghi ciudat, la fel ca al asasinilor din Smirna, recent executaţi, ale căror fotografii apăruseră în toate ziarele. Trupul ei alb, despuiat, se legăna încet în bătaia vântului care pătrundea în cameră. Picioarele albe se loveau unul de altul. Firicele de praf dansau zglobii în razele de soare care pătrundeau printre barele ferestrei, parcă sfidând domnia morţii.

— Doamne! Unde o fi găsit cordonul?

Astfel se jeluia Hilmi Rahmi puţin mai târziu, îngenuncheat lângă maldărul de cărţi pe care Sumbul îl răsturnase cu piciorul în turnul unde o închisese.

Nu pricepea, şi pe bună dreptate. Înainte de a o închide în turn, făcuserăm împreună curat în cameră. Strânsesem tot ce ar fi putut folosi ca să-şi facă rău ei însăşi ori altcuiva, dacă ar fi crezut minciunile fantomei: cuţite, obiecte tăioase, frânghii; n-am lăsat nici măcar un băţ de chibrit. Astupase cu scânduri bătute în cuie vanele cu apă şi montase robinete în partea de jos, ca să nu-şi poată cufunda capul în ele. Îi luase până şi eşarfele de mătase, ca nu cumva să le înnoade şi să se spânzure cu ele. Din acelaşi motiv, Sumbul dormea în patul ei roz pe o saltea fără cearşafuri. La venirea serii urcam în turn cu o lumânare lungă de spermanţet, ca să aprind lampa din tavan, agăţată sus, ca Sumbul să nu poată ajunge la ea. De fapt, putea ajunge dacă punea cărţile una peste alta. Spre deosebire de neurolog, nu credeam că biata de ea ar avea de gând să dea foc casei.

— Doamne! Unde o fi găsit cordonul?

Am ciulit urechea şi l-am ascultat cu atenţie, ca să desluşesc în tonul vocii vreo bănuială cu privire la mine. N-am auzit nimic. În comparaţie cu noi, femeile, bărbaţii sunt uneori naivi ca nişte copii. Pe de altă parte, toate grozăviile pe care le-am îndurat în viaţă au pornit de la bărbaţi. Cum o fi cu putinţă ca bărbaţii să fie atât de neştiutori în faţa şmecheriei femeilor, şi în acelaşi timp să fie răspunzători de toată barbaria din lume?

— Se vede că am uitat să căutăm în buzunarul halatului.

M-am uitat la bucata de cârpă care rămăsese atârnată de grindă după ce

tăiasem cordonul de mătase şi îi prinsesem în braţe trupul inert. Cum putuse un lucru aşa delicat să ia viaţa unei femei trupeşe cum era Sumbul? Părea greu de crezut. Omul e atât de efemer, moartea vine atât de uşor.

Nu toţi aveau sufletul curat ca Hilmi Rahmi, bineînţeles. Sumbul nici nu fusese înmormântată, că se şi răspândiseră bârfe pe seama mea. Şoaptele clevetitoare ale celor care veniseră în număr mare în casă îşi croiau drum până în turnul unde mă ascunsesem. Da, era adevărat, soţul lui Sumbul şi cu mine făceam dragoste în fiecare noapte. La vârsta înaintată la care am ajuns nu are rost să ascund cu câtă nerăbdare în suflet aşteptam acele nopţi când degetele lungi şi fine ale iubitului meu îmi mângâiau pielea, când emoţiile omeneşti până atunci înăbuşite îmi copleşeau trupul şi când sufletul lui îmi murmura la ureche.

Cât făceam dragoste, deasupra noastră atârna un nor cu parfum de trandafiri şi smirnă, emanaţie neasemuită a sudorilor noastre amestecate. Cufundate în tăcere, vorbele noastre, gemetele şi strigătele explodau înăuntrul nostru asemenea artificiilor. Hilmi Rahmi nu se putea abţine când ajungea la punctul culminant; îşi îngropa în gâtul meu capul mirosind a tutun şi îmi şoptea la ureche cuvinte de dragoste cu buzele îndulcite de *raki*. N-am ştiut niciodată dacă erau pentru mine, pentru Sumbul sau pentru altă femeie, dar auzul acelor cuvinte îmi era mai plăcut decât şuvoiul de patimă ascuns adânc în trupul meu şi de care n-am aflat decât atunci.

Asta nu înseamnă defel că, aşa cum susţineau unii cu limba ascuţită, eu eram răspunzătoare de moartea lui Sumbul, pe care o iubeam ca pe o soră mai mare.

În dimineaţa când i-am găsit trupul atârnând din tavan m-am privit în oglindă: eram palidă, trasă la faţă, cu ochii prea mari, strălucitori, înconjuraţi de cearcăne purpurii. Trupul îmi vibra încă de plăcerile nopţii dinainte. Mi-am răsfirat părul lung până la brâu peste faţă, ca şi cum era un văl negru, şi l-am mirosit. Am oftat amintindu-mi cum îmi gâdila gâtul barba lui Hilmi Rahmi, nerasă de trei zile. Nu-mi găseam locul. Exaltarea şi plăcerea înăbuşiseră sentimentele de vină şi ruşine; eram fericită, chiar dacă nu întru totul liniştită. Aşa o fi dragostea?

Pregăteam tava cu micul-dejun pentru Sumbul – miere, smântână şi măsline în oţet din vin –, dar tot uitam câte ceva şi eram nevoită să mă întorc iar şi iar în cămară.

Încercam o senzaţie stranie. Mă gândeam chiar că exaltarea mea i-ar putea aduce bucurie lui Sumbul. Uitasem că bărbatul în al cărui pat mă duceam pe ascuns în fiecare noapte e bărbatul ei. Dacă se întâmpla să mă întâlnesc cu Hilmi Rahmi în cursul zilei, era cel dintotdeauna: un colonel prezentabil, distant şi

încruntat, cu totul altfel decât bărbatul ale cărui degete subțiri mă dezmierdau și care îmi șoptea în ureche la venirea zorilor:

— Nu e nimeni ca tine, comoara mea, singura mea realitate.

Mă înecam în vârtejul fățărniciei de zi cu zi și îmi doream ca Sumbul să simtă alături de mine, să se bucure de emoțiile îmbătătoare care îmi umpleau inima și sufletul. Trăirile ar fi fost mai intense dacă le-aș fi împărtășit altcuiva; ar fi dobândit profunzime dacă aș fi repetat povestea, așa că le-aș fi avut nu doar când eram în brațele bărbatului iubit, ci și în fața unei persoane căreia să-i destăinuiesc povestea mea de dragoste. Era prima oară după acea oribilă noapte de septembrie când mă încerca o dorință nestăpânită de a vorbi.

Deşi riscam să vărs ceaiul pe tavă, am urcat scara din turn câte două trepte odată. Afară, vrăbiile ciripeau ciugulind dudele de care erau încărcate ramurile copacului din fața ferestrei; cântau împreună cu ciocurile micuțe, murdare de zeama fructelor. La parter, cineva – probabil Hilmi Rahmi, cine altcineva? – pusese pe gramofon un disc lăsat de foștii proprietari ai conacului. Se auzea un cântec american despre cineva care se distra, un cântec pe care îl știam din viața dinainte.

Acum, privind înapoi la suta de ani ai vieții mele, înțeleg că, de vreme ce pusese la gramofon acea voioasă melodie americană în dimineața când am găsit-o pe Sumbul spânzurată în turn, Hilmi Rahmi trebuie că se simțea la fel de exuberant ca mine. Poate că simțea și el nevoia să vorbească, să explice, să se cufunde în plăcerea cuvintelor. Poate că îngâna cuvintele cântecului, nemaiputând să țină în el bucuria, ori poate că bătea ritmul cu degetele pe masa de lemn.

Eu mă uitam la frumosul trup alb al lui Sumbul care atârna în fața ochilor mei.

Dădaca Dilber a spus mai târziu că m-a auzit țipând. Eu nu-mi amintesc să fi țipat. Nu-mi amintesc decât de melodia care ieșise de la fereastra sufrageriei prin grădină, urcase două etaje printre ramurile dudului și pătrunsese în turnul unde ne aflam. Atât. Și soarele care, în frumusețea lui nemiloasă, se juca cu părul care îi căzuse pe față și cu sânii albi ca laptele, ale căror sfârcuri roz erau îndreptate spre cer, sfidând moartea. Firele de păr gălbui de pe brațele bietei femei erau zbârlite, parcă le îngrozise moartea ei.

Într-o dimineață, după înmormântare, când eram sigură că și ultimul vizitator plecase, am coborât în bucătărie din turnul unde mă ascunsesem în tăcere. Afară se lumina, dar casa nu se trezise încă. Peste tot se simțea lipsa lui Sumbul. Oriunde întorceam privirea dădeam de un borcan pe care pusese mâna, o pată

care poruncise să fie curățată. Râsetul pe care nu și-l putea stăpâni ascultând glumele deșucheate ale țigăncii Yasemin răsuna sub acoperiș.

Am dat nas în nas cu Hilmi Rahmi la ușa cămării. Era îmbrăcat cu un costum bej de in pe care cred că îl purtase și în ziua dinainte, fiindcă era mototolit. Părul lui cărunt era acum complet alb. Obrajii i se scofâlciseră, pielea căpătase culoarea măslinelor. Ochii căprui pe care mă obișnuisem să-i văd scăpărând precum cremenea pe întuneric erau stinși.

Doamne! Poate cineva îmbătrâni atât într-o săptămână?

Mâinile îmi erau pline de boabe de cafea pe care voiam să le macin. Nu știam ce să fac. El, la fel de surprins, își freca bărbia. Arăta îngrozitor. S-a dat la o parte ca să pot trece, dar n-a ieșit din bucătărie. Îmi venea peste mână să dau de marele Hilmi Rahmi în bucătărie.

Am măcinat boabele, am aprins focul, am fiert cafeaua și am turnat-o în cești. A arătat cu capul spre grădină. Era foarte plăcut să stai în grădina Conacului cu Turn devreme, în dimineţile de vară, înainte să se lase zăpușeala toropitoare. Ne-am îndreptat spre pavilion, el în față, eu în urma lui, cu o tavă de argint în mână. Pământul roșu era moale sub picioarele noastre. Dudele căzuseră pe jos, și albinele se învârteau deasupra lor, trecând de la una la alta. Vântul aducea mireasma proaspătă, răcoroasă, a florilor de levănțică plantate de Sumbul de-a lungul aleii.

Am dat jos frunzele de pe pernele decorative ale scaunelor de fier forjat și ne-am așezat față în față. Aveam în nări mirosul sării și al algelor; mi s-a pus un nod în gât de durere când m-am gândit la toți oamenii pe care îi pierdusem. Am dus ceașca la buze. Sirena feribotului care pleca la Karsiyaka suna leneș. Azi era duminică? Nu aveam de unde ști, deoarece clopotele amuțiseră odată cu mine. Mi-am adus aminte cum arăta feribotul înainte, când Karsiyaka se numea Kordelio, și puntea era plină de perechi de logodnici, ofițeri și grupuri de tineri care făceau pe grozavii.

Hilmi Rahmi își băuse cafeaua dintr-o sorbitură și aprinsese o țigară. Crezând că ochii îmi lăcrimau din cauza fumului, a mutat țigara în mâna cealaltă și a ținut-o lângă obraz, ca vântul să ducă fumul de acolo. Mormăia ceva, parcă vorbea singur.

— Prima oară când am văzut-o pe Sumbul nu i-am zărit decât mâinile și atât. Alegea cartofi la piața din Konya, și mâinile, ieșind din roba purpurie, erau ca două porumbițe. Tocmai acele mâini vioaie m-am dus să le cer în căsătorie,

luându-l pe *muhtar*[7] cu mine. De sub robă a apărut o fată blondă, cu ochii limpezi ca apa lacului Aci. Am luat-o și am venit direct la Smirna. Ai ei erau săraci lipiți, nu știau cum să scape mai iute de ea, dar Sumbul era temătoare. Nu știa decât Plovdivul și drumul până la Konya. Cu toate astea, a îndrăgit Smirna din toată inima. Când o duceam la hotelurile de pe chei să bem o bere stătea rușinoasă într-un colț. Voia să se ascundă după mine, ca să n-o vadă trecătorii. Încet, încet s-a obișnuit și a început să-și aducă aminte să râdă din nou. Apoi au venit copiii, războiul, separația, incendiul… Și pe urmă… nenorocirea asta. O, Doamne.

Era sleit de puteri, gata să izbucnească în plâns. S-a uitat dincolo de grădina de trandafiri, spre marea care nu se vedea. Am încercat să mi-l închipui pe bărbatul iubit la o vârstă mai tânără, aducându-și prima oară tânăra soție la Smirna.

L-am văzut stând în ușa holului de la intrare, în casa de pe strada Bulbul din Iki Ceşmelik, cu o țigară în colțul gurii, privind cum apune soarele și vopsește norii în roz și purpuriu. Era neasemuit de chipeș cu cizmele înalte, fabricate în Creta, trase până la genunchi, două pistoale înfipte în brâul de piele și un fes vinețiu abia scos de pe calapod. Înainte să vină acasă trebuie că se oprise la frizerie să se bărbierească, să-și ungă mustața cu ulei și să-și dea cu parfum de lămâie pe obraji.

Am auzit mișcare la ușa bucătăriei care dădea în grădină. Gulfidan se trezise și scotea apă din puț, trăgând cu ochiul la noi. Ca să-i arăt că nu eram doar o concubină, ci stăpâna casei în lipsa lui Sumbul, am făcut semn cu mâna spre ceștile de cafea. Cinci minute mai târziu a apărut din nou, cu o figură impasibilă, și ne-a servit a doua ceașcă de cafea.

Fără să-și dea seama de tensiunea dintre noi, femeile, Hilmi Rahmi și-a mai răsucit o țigară și a trecut-o peste buzele albe, crăpate, ca s-o lipească. Soarele se ridicase în spatele nostru și vântul începuse să poarte peste grădină mirosul ierbii uscate. În clipa aceea am simțit-o pe Sumbul cum intră în pavilion, cu înfățișarea ei elegantă de dinainte de apariția fantomei, și se așază pe marginea celui de-al treilea scaun, rămas gol. Pesemne că Hilmi Rahmi simțise același lucru, căci a deschis ochii, după ce îi ținuse închiși o vreme, și s-a uitat la scaunul greu de fier vopsit în alb, aflat între noi. Și-a dres glasul și s-a ridicat brusc în picioare.

— Du-te și îmbracă-te. Mergi cu mine undeva.

Mi-am încleștat fără voia mea mâinile pe brațele scaunului de fier. Hilmi

Rahmi s-a aplecat, m-a prins de bărbie şi mi-a întors faţa către el. În ciuda amărăciunii şi temerilor mele, m-am înfiorat. Am întors capul ca şi cum m-ar fi orbit soarele şi am privit trandafirii.

— Te rog, nu te speria. Facem doar o mică plimbare. *Mia volta!* Te rog, nu mă îndurera refuzând.

Cuprinsă de neliniște, i-am privit fața, urechile prea mari. Oare avea lacrimi în ochii căprui, acum stinși?

Era prima oară că ieşeam pe stradă de când ne mutaserăm în Conacul cu Turn. Europenii se întorseseră în casele din jur. Băieţei blonzii stăteau cocoţaţi ca nişte păsări pe zidurile care înconjurau conacele, fetiţe cu funde mari, albe, prinse în păr fugeau de la o casă la alta. Unii din europenii fugiţi în vremea Marelui Incendiu se întorseseră din Malta sau Europa, unde stătuseră doi sau trei ani. Ofiţerii turci precum Hilmi Rahmi se mutaseră împreună cu familiile în casele celor care nu mai veniseră înapoi.

Conacul cu Turn era foarte aproape de gara Aydin, căreia obişnuiam să-i spunem gara Punta. Am făcut cinci minute până acolo. Mergând unul lângă altul, am traversat piaţa la umbra platanilor uriaşi. Deoarece focul nu ajunsese aşa departe, casele din jurul pieţei erau ca înainte, cu faţade de piatră verde sau marmură. Am răsuflat uşurată. Nu eram nevoită să dau cu ochii de fantoma oraşului dispărut, aşa cum se întâmplase în ziua când venisem într-o maşină decapotabilă din strada Bulbul la Conacul cu Turn. Am plâns atât de mult în ziua aceea, că Sumbul mi-a acoperit ochii cu mâinile ei, aceleaşi pe care el le asemuise cu două porumbiţe.

Hilmi Rahmi se uita uimit în jur, parcă nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— Piaţa asta e ca un tablou, Şeherezada, nu-i aşa? Numai uită-te la perfecţiunea britanică a pavajului. Doamne. Atâtea jafuri, lupte şi dezastre, şi totuşi nici o piatră nu s-a mişcat din loc. Şi strălucesc de curăţenie. Nici un fir de praf, nici o urmă de noroi. Pe ploaie, fiecare piatră luceşte. Locul ăsta e ca o carte poştală ilustrată, zău că da.

Hilmi Rahmi mergea în faţă, eu îl urmam, şi astfel am trecut pe lângă vehiculele care aşteptau în stradă şi am intrat în gară pe o uşă mare. Ordinea şi pacea din piaţă domneau şi înăuntru. Raze de lumină roşii, albastre şi verzi pătrundeau prin vitraliile de sub acoperiş şi se jucau pe oglinzile consolelor din lemn de nuc. Pasagerii aşteptau într-o tăcere gravă, stând pe banchetele de lemn înşirate de-a lungul pereţilor. Hilmi Rahmi li s-a alăturat, şi eu m-am aşezat

lângă el, cu mâinile în poală. Dacă n-aş fi văzut ceasurile uriaşe, rotunde, aş fi zis că sunt într-o biserică, nu o gară.

— Toate s-au schimbat aşa de repede. Marile artere ale oraşului au fost tăiate; a devenit un loc tăcut, lipsit de viaţă, un loc al nimănui. Când am venit prima oară aici cu Sumbul, era plin de viaţă şi bucurie. Doamne frumoase şi elegante, domni spilcuiţi, copii vioi jucându-se cu titirezi…

Hilmi Rahmi îşi pusese coatele pe genunchii pantalonilor mototoliţi şi îşi sprijinise capul în palme. Vorbea în şoaptă ca să nu tulbure tăcerea respectuoasă. M-am aplecat ca să aud ce spune.

— Era un şef de gară, Giannakos Efendi. Dacă i-ai fi văzut uniforma… Ce dichisită era! Învăţase de la britanici să vorbească cu voce joasă. Era un bărbat vânjos, cu mustaţă stufoasă şi sprâncene la fel de groase şi negre. Când ţinea uşa vedeai că până şi mâinile ca lopeţile îi erau acoperite cu fire de păr negru. Cred că avea doi metri înălţime.

A ridicat capul, s-a uitat la candelabrul de cristal din tavan şi a zâmbit, arătându-şi dinţii frumoşi. Conductorul striga pe peron. Trenul de Boudja era gata de plecare. Nu se vedea nici un pasager.

— Era poet. Unul din ziarele locale îi publicase poeziile. Pe Sumbul a pufnit-o râsul când a auzit. Sigur, ea era o copilă atunci, dar până şi lui Giannakos Efendi îi venea greu să creadă, drept care ţinea un exemplar al ziarului împăturit în patru în buzunarul uniformei. L-a scos şi ni l-a arătat – nu că am fi înţeles ceva, fiindcă era în greacă –, însă mica Sumbul s-a făcut roşie ca sfecla. În primii ani era deseori stânjenită şi roşea, biata de ea. I-a trecut după naşterea lui Cengiz; s-a destins, a început să ia lucrurile ca atare. Pe urmă… Of, Doamne, de ce m-ai crezut vrednic de atâta mâhnire?

A coborât privirea din tavan. Pardoseala era decorată cu un mozaic elegant, cu stele purpurii şi albe, cercuri şi flori. Îmi era tot mai greu să aud ce şopteşte.

— Giannakos Efendi a fost luat prizonier de război. Îi luam pe toţi atunci; pe toţi necredincioşii parte bărbătească rămaşi în oraş. Au fost purtaţi în grup prin Smirna cu mâinile legate, ca să fie tuturor învăţătură de minte. Apoi au fost duşi la Degirmendag şi executaţi de soldaţii noştri, până la unul. Am aflat prea târziu că îl luaseră pe Giannakos Efendi. Săracul de el nici nu fusese la război. Stătuse aici şi lucrase pentru oficialii britanici în uniforma lui dichisită, cu poeziile în buzunar. Soldaţii au pus mâna pe el şi l-au luat. Totuşi, chiar dacă aş fi aflat la timp, l-aş fi putut salva? Au murit atâţia oameni. Unii se rugau „Nu sunt ortodox, sunt catolic, vă rog, nu mă împuşcaţi“, dar soldaţii noştri răspundeau

râzând „Un necredincios e un necredincios“ și deschideau focul. Războiul, Șeherezada, nu e ce știi tu. E o grozăvie, o calamitate care îl face pe om să se rușineze de el însuși. De n-ar da Dumnezeu război nimănui, nici măcar dușmanilor.

Cum stătea pierdut în coșmarul trecutului său, pe fața lui Hilmi Rahmi parcă s-a lăsat o ceață. N-a băgat de seamă că începusem să tremur ca frunza. Sângele mi-a fugit din mâini și din picioare, pe frunte mi-au apărut broboane de sudoare. Mă căzneam să desfac încuietoarea vechii pelerine a lui Sumbul, de culoarea florilor de rodiu, pe care, într-o pornire nesăbuită, mi-o aruncasem pe umeri, uitând de arșița zilei de vară. Nu izbuteam s-o desfac. Am întins mâna și i-am pus-o pe genunchi, cerându-i ajutorul, apoi am încercat să mă ridic, însă parcă aveam picioare de lut moale; genunchii nu mă țineau. Ceasurile de pe ziduri se învârteau, se amestecau cu stelele și pătratele din mozaic. În timp ce cădeam, brațul lui Hilmi Rahmi m-a prins ca într-un vis de demult. Nu mă mai țineam în picioare.

Când m-am trezit eram în conac, în camera mea. În ziua aceea am făcut un legământ: n-am să mai pun niciodată piciorul afară din Conacul cu Turn.

Timp pe datorie

— Cum de-am căzut așa de jos, soră Sumbul? bombănea Mujgan.

Lucrând cot la cot, ea și Sumbul întindeau coca în spațioasa bucătărie din reședința familiei Thomas-Cook. Bucătăria semăna cu un stup. Femei cu basmale colorate erau aplecate deasupra meselor și munceau fără oprire, frământând coca, tăind carnea, înfășurând frunzele de viță. Bucătarul-șef, un italian, se învârtea printre ele și cerceta tot ce făceau. Se auzeau indicații date cu glas tare în toate limbile vorbite în Smirna. Bărbați tineri duceau tăvi încărcate cu gustări și sendvișuri în sala de bal care gemea de lume.

— Nu te plânge, Mujgan, i-a șoptit Sumbul, ștergându-și făina de pe frunte cu brațul. De unde am mai lua atâția bani în ziua de azi? De cinci ori mai mult decât dacă am fi ambalat smochine.

— Pentru numele Domnului, încetează, surioară! Suntem noi femei care să

facă munci de slujnice pentru străini?

— Suntem aici de două zile, pregătim plăcinte cu carne şi baclava şi n-am zărit nici măcar un străin! i-a răspuns Sumbul; Mujgan atinsese un subiect delicat. Am întins atâtea foi, am făcut atâtea plăcinte, s-ar cuveni măcar să aruncăm şi noi o privire în sala de bal.

— Dacă Hilmi Rahmi era aici, poate că ai fi fost printre doamnele invitate la bal, surioară. Nu ţi-a dat prin minte? În schimb, facem baclava şi plăcinte pentru musafirii europeni.

— Nu te înfierbânta, Mujgan. Hilmi Rahmi nu e paşă, e doar colonel. Şi chiar dacă ar fi paşă în noua armată a lui Mustafa Kemal, ce însemnătate ar avea? Străinii nu recunosc oricum guvernul cel nou de la Ankara.

— Nu l-or fi recunoscând azi, dar îl vor recunoaşte în curând, şi atunci vor îngenunchea în faţa lui, a bodogănit Mujgan, vărsându-şi năduful pe aluatul pe care îl întindea furioasă cu sucitorul.

De când Husseyin plecase să se alăture naţionaliştilor, Mujgan îi susţinea cu tot mai multă înflăcărare. Sumbul se obişnuise deja cu ea. Acum n-a mai zis nimic, ci a aşezat coca în tavă.

— N-o mai întinde aşa subţire, Mujgan. O să se rupă când îi pun umplutura.

— Oof, Sumbul, surioară, tu ştii mereu cum e mai bine.

— Mă străduiesc să fiu cât mai atentă, să nu-l facem de râs pe socrul nostru, Mustafa Efendi. Nu mă înţelege greşit, te rog.

Mustafa făcuse în aşa fel încât nurorile lui să muncească la bucătărie pentru balul de Anul Nou dat la reşedinţa familiei Thomas-Cook pentru cei mai bogaţi şi influenţi oameni din Smirna, Bournabat, Boudja şi Kordelio. O mulţime de ajutoare de bucătari, servitoare şi valeţi fuseseră angajaţi pentru seara aceea.

— Au adus tot oraşul în bucătărie, surioară. Uite câţi oameni muncesc aici!

Sumbul s-a uitat în jur. Bucătăria ocupa întreg subsolul reşedinţei Thomas-Cook şi nu era o simplă bucătărie, ci o serie de bucătării, holuri, cămări cât un hangar pentru avioane, multe cuptoare şi mese distincte pentru tăiat ceapa sau întins foile de aluat. Pe pereţi erau atârnate ustensile cum Sumbul nu mai văzuse niciodată. Unele erau electrice, şi atât ea, cât şi Mujgan au tresărit auzind ce zgomot făceau când erau puse în funcţiune. Numai servitorilor familiei Thomas-Cook le era îngăduit să le folosească, şi chiar şi între aceştia exista o ierarhie. Ceva mai devreme, bucătarul-şef o prinsese pe o femeie folosind mixerul electric, deşi nu avea voie, şi făcuse scandal.

— De când a adus domnul Edward maşinăria asta din America, mulţi şi-au

ciopârţit degetele, de aceea e normal ca bucătarul-şef să fie foarte strict. Ar fi dezastruos dacă s-ar întâmpla un accident într-o zi ca asta, a explicat o fată care stătea lângă Sumbul.

Avea o basma albastru deschis, o feţişoară nostimă, ca de veveriţă, şi o voce blândă. În timp ce vorbea cojea boabe de fistic cu multă îndemânare şi le strângea grămăjoară în faţa ei. Boabele descojite urmau să fie pisate în piuă şi presărate pe baclava.

Mujgan i-a aruncat o privire înveninată. De când plecase Huseyin nu mai vorbea cu creştinii, nici nu mai cumpăra din prăvăliile lor.

— Şi aşa e niţel supărat, din pricină că au mai angajat doi maeştri bucătari pentru balul ăsta.

— Vrei să spui că în bucătărie sunt trei maeştri bucătari?

— Întocmai. Cel care a trecut adineauri e maestrul italian. El e adevăratul bucătar-şef al casei. *madame* Helene a mai angajat doi doar pentru seara asta. Unul a venit doar ca să gătească peştele, despre celălalt nu ştiu. Şi mai e Hayguhi Hanim. Ea pregăteşte deserturile. Hayguhi Hanim ne-a învăţat pe toţi cândva cum să facem deserturi pentru petreceri – profiterol, cremă de zahăr ars, gogoşi cu cremă… E soţia faimosului patiser Berberian, care ţine o prăvălie pe chei. O ştii? Sunt singurii armeni care au o patiserie.

În timp ce fata cu figură de veveriţă vorbea, Sumbul se uita la mingile de cocă pe care le făcea femeia voinică din faţa ei. După ce le dădea formă injecta ceva în ele cu un ac. Astea să fi fost gogoşile cu cremă?

— După ce s-au rumenit în cuptor sunt umplute cu frişcă îndulcită. Pe urmă le punem una peste alta până facem o piramidă de doi metri.

— Cât înseamnă doi metri?

— Nici eu nu prea ştiu, dar e cât mine de înaltă. Au să ne cheme pe toţi să punem frişcă în ele.

Sumbul s-a aplecat spre ea şi a întrebat-o în şoaptă:

— Ai ajuns cumva sus? Ai văzut musafirii?

Fără să-şi ia ochii de la grămada de coji din faţa ei, fata i-a răspuns tot în şoaptă. Vorbea destul de bine turceşte.

— Da. Am urcat până sus acum puţină vreme, ca să duc o tavă unuia din chelneri. Mesele sunt înşirate una lângă alta, ca şinele de tren. Se întind cât vezi cu ochii. Pe mese sunt o groază de farfurii cu mâncăruri cum n-am mai văzut în viaţa mea. Le-au pregătit ucenicii din bucătăria de acolo; sunt şcoliţi în Franţa. Ai noştri pregătesc caviar, calamar, caracatiţă, peşte în maioneză… Sticle de

şampanie…

Sumbul nu ştia ce e maioneza, nici nu văzuse cum arată şampania. A tăcut mâlc, să nu se vadă cât e de neştiutoare.

— După ce i-am dat chelnerului tava am stat o vreme în capul scărilor să văd doamnele. O, Doamne, *hanim mou*, ce rochii, ce bijuterii! Gâturile străluceau mai ceva decât lămpile. Fiecare doamnă era ca o stea de cinema din filmele de la cinematograful Pantheon. Erau frumoase, superbe! Rochii de seară înfoiate, cu trenă lungă; smaralde, rubine şi safire la gâturi sau atârnând de urechi. Unele doamne aveau tiare cu diamante; pesemne că erau prinţese. N-am cuvinte să-ţi descriu, trebuie să vezi cu ochii tăi.

Femeia grăsană care făcea bile de cocă în faţa lor s-a băgat în vorbă.

— Aţi auzit? L-au invitat pe Înaltul Comisar Stergiadis la bal!

Cu bruma de greacă pe care o prinsese, Sumbul a înţeles ce spusese femeia. A întrebat în turcă:

— Credeţi că va veni?

— Mă îndoiesc. Refuză toate invitaţiile. Tot timpul îi tună şi îi fulgeră. Nimeni dintre noi nu-l place. Se spune chiar că ţine partea turcilor.

Fata cu mutră de veveriţă s-a uitat urât la Mujgan, însă aceasta şi-a văzut mai departe de treabă ca şi cum fata nu era acolo.

— Omul încearcă să fie corect, a zis Sumbul.

De cum preluase controlul asupra Smirnei, Stergiadis luase măsuri ca să-i pedepsească pe cei care jefuiseră cartierele turceşti în ziua debarcării grecilor, inclusiv pe cei care îl omorâseră pe proprietarul cafenelei, Hasan. Toţi civilii şi soldaţii care îi sprijiniseră fuseseră traşi la răspundere.

— Dar, fiindcă în situaţia de acum e imposibil să-i mulţumeşti pe toţi, orice ar face nu e în avantajul nimănui până la urmă.

— La ce bun să fii corect cu necredincioşii care au pus ochii pe căminele şi ţara altora? a bombănit Mujgan.

Ca şi cum n-o auzise, Sumbul s-a întors către fata de lângă ea.

— Pe mine mă cheamă Sumbul. Îl ştii pe Mustafa Efendi, majordomul casei de alături? Suntem nurorile lui. Ea e cumnata mea, Mujgan. Socrul nostru, binecuvântat fie, caută mereu să ne ajute, mai ales în vremurile astea grele. El ne-a găsit de lucru aici.

Auzind numele lui Mustafa, tânăra cea drăguţă s-a luminat la faţă. Enervată, Mujgan a trântit pe masă boţul de cocă pe care îl luase din castron.

— A, ce plăcere îmi face să vă cunosc, doamnă Sumbul. *Harika poli.*

Majordomul Mustafa e un domn foarte onorabil. Noi toţi avem mare respect pentru el.

Până să apuce Sumbul să spună ceva, Mujgan i-a luat vorba din gură.

— Stai puţin. Ia să vedem…

A pus deoparte aluatul şi sucitorul, s-a sprijinit de masă cu braţele goale, murdare de făină până la coate şi le-a privit sfidător pe fată şi pe Sumbul.

— În vreme ce domnul Mustafa pe care îl respectaţi atât era atacat, bătut până şi-a pierdut cunoştinţa şi lăsat să moară într-un conac părăsit, voi fluturaţi steaguri şi presăraţi flori în calea soldaţilor *evzones*, nu-i aşa?

Zgomotul de voci din bucătărie, ca zumzăitul albinelor în stup, a amuţit pe dată.

Sumbul a simţit cum îi năvăleşte sângele în obraji.

— Mujgan, te rog, suntem în casa unor străini.

Fata cu figură de veveriţă o privea pe Mujgan cu gura căscată. Sumbul a întins mâna şi a atins-o pe Mujgan pe braţ, dar aceasta s-a scuturat de parcă i se aşezase o muscă pe piele.

— Am spus vreo minciună?

Tăcere. După câteva clipe de nedumerire s-au hotărât cu toţii că cel mai bine ar fi să-şi reia treburile. Jumătate din oamenii din bucătărie erau refugiaţi din Chios, aşa că oricum nu înţelegeau nimic, iar cealaltă jumătate se făceau că nu înţeleg. Bucătarul-şef, care a intrat chiar atunci în bucătărie, a fost uimit de tăcerea generală. Era un bărbat jovial, amabil, care, când lucra, avea întotdeauna lângă el un pahar cu vin. Nu arătase în nici un fel că l-ar deranja faptul că fuseseră angajaţi şi alţi bucătari pentru bal.

— Haideţi, doamnelor, *signore*, umplutura pentru plăcinte e gata. Aduceţi încoace tăvile cu aluat.

În Bournabat era o noapte rece, limpede cum e cristalul. Conacul Thomas-Cook era luminat de la parter la mansardă. Datorită generatoarelor cumpărate de Edward după modelul marilor hoteluri de pe chei, sala de bal era luminată ca ziua, luând ochii oaspeţilor care veneau din întunericul catifelat al nopţii. Toată lumea vorbea de puhoiul de lumină aruncat de candelabre în sală. Până şi cei obişnuiţi să ia parte la balurile din marile hoteluri nu se puteau abţine să nu laude iluminatul electric al conacului. Edward se bucura de complimente ca un copil, umflându-se în pene de parcă făcuse ceva nemaivăzut.

În toţi copacii dintre poarta grădinii şi intrarea în conac erau atârnate

lampioane roz, galbene şi purpurii, ca să lumineze drumul pentru oaspeţi. Pe poarta grea de fier forjat împodobită cu monograma HTC intra un şir lung de trăsuri trase de cai bine îngrijiţi, cu blana lucioasă. Adunaţi pe aleea cu pietriş alb de la intrarea în reşedinţa cu coloane de marmură, luminată de ferestrele înalte, valeţii îi ajutau pe invitaţi să coboare din trăsuri şi să urce scările. Femeile, cu pieptul scos în evidenţă de decolteurile adânci şi braţele înfăşurate în blănuri, ştiau cum să se prefacă nehotărâte când trebuiau să iasă din trăsură şi să urce scările de marmură. Pe uşa deschisă a trăsurii apărea întâi vârful unui pantof cu toc înalt, urmat de un picior scos de sub fusta de şifon şi mătase, apoi de o mână înmănuşată, având pe deget un inel cu diamant care sclipea jucăuş, parcă făcea cu ochiul. Abia după ce domnii în smoching, care îşi fumau pipa lângă coloanele de marmură, îşi îndreptau atenţia spre uşa trăsurii, deschisă de valet, doamna se arăta în întregime în toată splendoarea rochiei de bal.

Văzându-i pe Edith şi Avinash la uşa sălii de bal, Edward, cu picioarele lui lungi, a ajuns la ei din câţiva paşi. Zâmbea cu gura până la urechi, aşa cum făcea de câte ori îl întâlnea pe Avinash.

— Fiţi bineveniţi, draga mea, Edith *mou*. *Monsieur* Pillai. Ce onoare să vă avem aici.

S-a aplecat şi a sărutat mâna lui Edith, încărcată de inele sclipitoare.

— Ne face plăcere să fim aici, Edward. Arăţi foarte bine.

— Mai degrabă eu ar trebui să spun aşa. Dragă Edith, eşti tot mai frumoasă din an în an. Ai furat cumva elixirul vrăjitoarelor? a întrebat întorcându-se spre Avinash cu un zâmbet teatral.

Edith a rotit ochii prin sala unde roiau femei mirosind a parfumuri fine, îmbrăcate în rochii cu trene extravagante şi ofiţeri cu epoleţi bogaţi. Mama lui Edward, Helene Thomas-Cook, era aşezată ca o regină într-un fotoliu înălţat pe o platformă, în celălalt capăt al camerei. Dacă o fi recunoscut-o pe Edith cu ochii ei de vultur, atunci s-a prefăcut că n-o vede. Era încredinţată că fata vecinilor, o răzgâiată, poartă răspunderea pentru decăderea fiului ei.

— Lăsând gluma la o parte, cum îţi place noua mea tunsoare? Ţi-am spus că m-am întors din America luna trecută?

— Probabil că de acolo ai adus tunsoarea.

Edward şi-a atins cu vârful degetelor părul pieptănat lins spre spate şi dat cu pomadă cu miros de lămâie. S-a aplecat spre Edith şi i-a şoptit, de parcă îi împărtăşea un secret:

— E o tunsoare Valentino.

— Foarte impresionantă.

— Stai puțin, a zis el, fluturând din mână. Să-ți arăt ceva și mai impresionant.

Lângă ei a apărut o fată având atârnată de gât o tavă cu diverse mărci de țigări. Era îmbrăcată cu o rochie neagră de satin a cărei fustă abia dacă îi ajungea la genunchi și se vedea cât de colo că îi e rușine să-și arate picioarele goale. Ca să nu-i sporească stânjeneala, Avinash s-a întors spre ringul de dans, unde se afla orchestra.

Edward a luat un pachet de țigări de pe tavă și le-a oferit musafirilor, rânjind ca un copil poznaș.

— Ei, ce ziceți? Mama a fost împotriva ideii mele de a aduce o fată care să servească țigări, dar nu e rea, așa-i? Aduce un dram de atmosferă americană într-un conac învechit. Fetei i-am tăiat părul, după cum vedeți. Poate nu-ți vine să crezi, Edith *mou*, dar în America nu mai poartă nimeni părul lung. Fetele noastre țin pasul cu moda, ceea ce e foarte bine. Nu-i așa că te-ai obișnuit, Riri *mou*?

Fata a dus mâna la ceafă aproape fără să-și dea seama; se părea că e la fel de rușinată de gâtul ei gol ca de picioarele dezgolite. Era evident că abia așteaptă să dispară de acolo; când Edward i-a făcut semn că poate să plece, s-a dus în grabă către scara la picioarele căreia așteptau ceilalți servitori.

După ce a aprins țigara lui Avinash, Edward a arătat spre doi instrumentiști negri din orchestră.

— I-am găsit într-un bar clandestin din Charleston. Anul viitor, navele noastre vor veni din Virginia, am stabilit. Tipii ăștia cântă o muzică fantastică, ceva incredibil. Când o să-i auziți o să înțelegeți ce vreau să spun. I-am urcat pe un vas și i-am adus aici anume pentru bal. Adevăratul spectacol va începe după ce mama mea dragă se duce la culcare. Să vedeți numai.

Edward era în mare formă în seara aceea, cum era la orice bal. Avea un costum gri cu dunguțe peste cămașa albă cu guler scrobit și, în buzunarul hainei, o batistă de mătase roșu închis, aceeași culoare ca a cravatei. Mustăcioara lui arămie strălucea, arcuită deasupra buzelor subțiri, iar obrajii perfect bărbieriți miroseau a lavandă scumpă și lămâie. Fața, puțin trasă în ultima vreme, era acum roșie ca focul, și ochii mici, albaștri, se înroșiseră și ei și lăcrimau din cauza multelor cocteiluri cu gin pe care le băuse.

— Cu voia ta, Edward, ne ducem s-o salutăm pe mama ta, a spus Avinash.

Edith și Edward s-au privit și au dat ochii peste cap, ca doi puști neascultători. Dacă ar fi venit singură, Edith ar fi evitat-o pe Helene Thomas-Cook toată seara, însă Avinash nu aprecia atitudinea de fetiță răsfățată pe care o adoptase față de

oamenii lângă care se născuse şi crescuse. Au traversat sala de bal braţ la braţ şi s-au oprit în faţa jilţului din care trona gazda lor.

Helene Thomas-Cook era capul familiei de aproape treizeci de ani. Soţul ei murise tânăr, de o boală ruşinoasă despre care nu pomenea nimeni. O căpătase, fără doar şi poate, într-una din tavernele greceşti pe care le frecventa Edward acum. Din fericire, după naşterea mezinei, care era handicapată, Helene se mutase într-un dormitor separat de al soţului, şi de aceea ajunsese la vârsta pe care o avea. Doi din cei trei fii i se însuraseră şi îşi aduseseră nevestele să locuiască în conac, dar, nu se ştie de ce, nici una din nurori nu-i dăduse nepoţi. Fiul cel mic, Edward, care mergea pe treizeci şi cinci de ani, nu-şi dorea decât să trăiască în desfrâu, să participe la competiţii nautice şi căuta compania tuturor categoriilor de femei din oraş, de la cele mai nobile la cele mai ieftine. Dintr-una în alta, Helene Thomas-Cook devenise o bătrână ursuză.

Avinash a făcut o plecăciune în faţa ei şi i-a sărutat mâna albă, plină de pete cafenii datorate vârstei. Edith a priceput pe dată, văzând expresia scârbită care îi apăruse pe faţă preţ de o clipă, că nu-i făcea câtuşi de puţin plăcere să aibă un indian ca oaspete la bal. Chiar dacă nu mai era un secret că Avinash lucra pentru Imperiul Britanic, în ochii lui Helene Thomas-Cook rămânea tot un indian şi un negustor de pietre preţioase. Simţind privirea lui Edith îndreptată asupra ei, s-a întors spre aceasta.

Edith, care îşi muşca buzele ca să nu râdă, era gata s-o salute pe bătrână cu o înclinare a capului, când o voce i-a şuierat la ureche:

— Du-te şi dă mâna cu gazda şi mulţumeşte-i pentru că te-a invitat la un bal magnific.

Edith ar fi recunoscut oricând răsuflarea cu miros de scorţişoară pe care o simţea în ceafă. Fără s-o mai lase să vorbească, Juliette Lamarck şi-a apucat fiica de braţ şi s-a apropiat de Helene Thomas-Cook de parcă prezenta reginei o fetiţă de doisprezece ani. Luând în palmele ei mâna pe care Avinash o sărutase cu câteva minute înainte, Juliette i s-a adresat într-o engleză afectată:

— Doamnă Thomas-Cook, ce minunat arăţi, draga mea. Şi ce bal splendid! Aceeaşi eleganţă şi serviciu impecabil ca anul trecut. Într-un cuvânt, perfect! *Magnifique!* După cum vezi, e şi Edith aici. Anul ăsta s-a hotărât să renunţe la singurătate şi să ne onoreze cu prezenţa ei. Ba mai mult, a promis să ne ajute la evenimentul caritabil pe care vrem să-l organizăm duminică pentru orfelinatul Bayrakli. Nu-i aşa, scumpa mea?

Edith i-a aruncat o privire înveninată mamei sale. Juliette se pricepea de

minune să pună oamenii la treabă, lipsindu-i de orice şansă de a se împotrivi. Cu un zâmbet ipocrit care îi dezvelea dinţii albi ca perlele, Juliette s-a întors spre gazdă şi a înclinat capul. Edith a murmurat:

— Ce mai faceţi, doamnă Thomas-Cook? Vă mulţumesc pentru invitaţie.

Deşi mama ei n-o mai ţinea de braţ, Edith încă îi mai simţea unghiile înfipte în carne. Nici măcar nu auzise de evenimentul caritabil organizat în folosul orfelinatului. O scotea din sărite faptul că maică-sa hotăra în locul ei, fără măcar s-o întrebe dacă are timp; se purta de parcă Edith era incapabilă să-şi orânduiască viaţa, cu toate că locuia singură de ani de zile, ori de parcă ducea o viaţă fără sens sau valoare. Edith a întors capul şi s-a uitat spre încăperile din spate, ascunse de o draperie de catifea purpurie. În aceste camere slab luminate, oaspeţii veniţi de la Londra erau invitaţi de fete levantine special angajate să fumeze o narghilea, ca să se bucure de o „experienţă orientală completă“. Era hotărâtă să meargă şi ea acolo cât putea de repede.

Orchestra a început să cânte un vals. După ce a sărutat mâna lui Juliette, Avinash a luat-o pe Edith de talie şi a condus-o pe ringul de dans, sclipitor sub cascada de lumină în care îl scăldau cele trei candelabre uriaşe de cristal. Toate capetele s-au întors spre ei. Deşi apăreau împreună în societate de mulţi ani, Edith şi Avinash încă mai erau un subiect de bârfă.

Helene Thomas-Cook zâmbea triumfătoare de pe tronul ei. Juliette a strâns din buze, şi-a luat rămas-bun şi s-a îndepărtat. Acest gen de petreceri nu-i mai făceau atâta plăcere ca pe vremuri. Fiul cel mare, Charles, se mutase cu familia în ţara de baştină a soţiei, Olanda. Cea mai mare dintre fete, Anna, după ce făcuse copii unul după altul, ajunsese o vacă de prăsilă. Într-adevăr, reşedinţa din Boudja în care locuia era un mic palat, însă ea se îngrijea singură de copii, ca o femeie de la ţară, ba mai şi gătea. Edith, care fusese dăruită cu frumuseţe şi eleganţă, ar fi fost copilul potrivit să-i stea alături la petreceri, numai că Edith o ducea din scandal în scandal.

Dintr-odată s-a simţit cuprinsă de oboseală. I-a căutat din ochi pe Jean-Pierre şi Marie. Fiul ei mijlociu şi soţia lui o luau întotdeauna sub aripa lor la astfel de petreceri. Fiindcă nu i-a zărit, şi-a prins cu mâna fusta rochiei de mătase roşie pe care o îmbrăcase sfidând numărul anilor şi s-a îndreptat spre Edward. El, ca gazdă a petrecerii, avea să găsească un mod de a o include într-un grup de invitaţi.

Edward îşi descheiase nasturele gulerului. Ochii îi sclipeau urmărind-o pe fiica lui Van Dijk, pe nume Anika, întoarsă de curând de la Amsterdam, unde îşi

făcea studiile. Chiar aşa stăteau lucrurile. Edward ducea o viaţă la fel de scandaloasă ca Edith, însă lumea încetase să mai bârfească pe seama lui cu ani urmă; spre deosebire de fraţii lui, cu toate că ajunsese la vârsta maturităţii, nici măcar nu binevoise să încerce să pună umărul la afacerile familiei. Îi plăcea să ţină copile pe genunchi în tavernele greceşti. Era un obişnuit al caselor din Hiotika şi, de fiecare dată când mergea în cartierul acela, îi aducea mărgele şi brăţări unei fetiţe cu ochi migdalaţi şi piele albă, care mai avea şi dinţii strâmbi. Dar despre asta nu se vorbea când vrei şi nu vrei, pe când viaţa amoroasă a lui Edith fusese de la bun început un subiect de fascinaţie şi uluire.

Juliette a tras aer în piept, a îndreptat umerii, a afişat un zâmbet larg şi a luat un pahar de şampanie de pe tava purtată de un ospătar în uniformă roşie cu epoleţi aurii. Încă mai simţea privirea scrutătoare a gazdei aţintită asupra ei. Ce bine ar fi dacă, măcar la vârsta asta înaintată, nu s-ar mai grozăvi una faţă de alta cu copiii lor, ci ar discuta sincer, cum ar sta bine unora care erau vecine de mai bine de patruzeci de ani.

După cină, de îndată ce Helene Thomas-Cook şi-a luat rămas-bun de la musafiri şi s-a retras în apartamentul ei, Edward a făcut un semn orchestrei pe care o adusese din America. Edith se descotorosise de Avinash şi dispăruse într-una din camerele slab luminate din spatele sălii. Când ceasul se apropia de miezul nopţii, orchestra se încălzise cu adevărat. Dansatoarele americane chemate de la Paradiso au început un dans cum nu mai văzuse nimeni până atunci. Fără să dea atenţie spectatorilor uimiţi adunaţi în jurul ringului, scuturau din picioarele albe ca laptele şi îşi legănau fustele scurte.

— Ăsta-i dans? a bombănit Juliette. Nu fac decât să-şi arate picioarele, ca femeile uşoare de la Paris.

Lângă ea stăteau Edward şi, de cealaltă parte, Avinash, care o căuta pe Edith, rotindu-şi privirea prin sală. Edward era foarte binedispus. Ce idee grozavă avusese aducând doi muzicanţi din America. Erau singurii în stare să ţină un astfel de ritm. De balul acesta se va vorbi mulţi ani, nu încape îndoială.

A dat şampania pe gât şi a clătinat din cap.

— Eu cred că e minunat. Uitaţi-vă, *madame* Lamarck, cum se bucură de libertate, fără oprelişti. Ce mi-ar plăcea să ştiu câţiva paşi. M-aş duce alături de ele, fără şovăială.

Începuse în engleză şi terminase în greacă. Juliette i-a răspuns mormăind în franceză:

— N-ai ce paşi să înveţi, *mon cher* Edward. Ajunge să arunci din picioare ca

un cal. Trebuie că şi-au scurtat fustele anume pentru dansul ăsta. Şi nici urmă de jupă. Ce spui, *monsieur* Pillai?

În timp ce Avinash îşi frământa mintea în căutarea unui răspun, draperia purpurie din spatele orchestrei s-a deschis puţin, şi Edith şi-a făcut apariţia. Colierul de perle îi stătea strâmb şi ţinea o mână în dreptul feţei, parcă vrând să-şi ferească ochii umflaţi de strălucirea candelabrelor. Ziceai că e un copil pierdut. Avinash, sătul să-i audă pe cei din jur sărind de la o limbă la alta în mijlocul propoziţiei, a traversat grăbit ringul de dans, a luat-o de braţ şi a condus-o în colţul unde erau mama ei şi Edward.

— Edith, te simţi bine, scumpo? *Kala ise?*

Edith şi-a desprins braţul din mâna lui Avinash; stătea legănându-se în faţa lui Edward. Juliette o privea îngrijorată. S-a întors spre Avinash, parcă cerându-i ajutorul. E de la sine înţeles că dezaproba scandaloasa relaţie a fiicei sale cu acest spion exotic, dar un om care se îneacă se agaţă şi de un pai. Avinash a desfăcut braţele într-un gest de neputinţă.

— Edward, a strigat Edith ca să se facă auzită pe deasupra zgomotului orchestrei, unde i-ai găsit pe oamenii ăştia, care ştiu să cânte aşa?! Bravo!

Edward era beat. Fără să-şi ia ochii de la faţa lui Edith, a apucat-o de mână.

— Hai, Edith *mou*. Hai să încercăm!

Edith s-a luminat la faţă, bucuroasă ca un copil. A golit cupa de şampanie pe care o luase de pe o tavă când străbătuse camera la braţul lui Avinash şi i-a întins-o acestuia.

— Edith dragă, câte pahare ai băut până acum?

— *Maman*, mai bine întreabă-l pe *monsieur* Pillai. N-am nici o îndoială că, la fel ca tine, le-a ţinut socoteala. Edward, dragule, nu vii?

— Cum să nu! Suntem încă tineri! i-a strigat Edward la ureche. Plus că ar fi ruşinos să le las pe fetiţele astea singure pe podium, ca nişte animale de circ. E datoria mea de gazdă să le ajut să se simtă în largul lor.

În timp ce vorbea i-a zâmbit unei fete care era tunsă scurt, băieţeşte. Fata s-a apropiat şi, fără să şovăie câtuşi de puţin, l-a tras pe podium; Juliette a răsuflat uşurată. Între timp, Avinash o ajutase pe Edith să se aşeze pe una din sofalele de catifea din capătul sălii. Ce era în capul copiilor ăstora?

Zece minute mai târziu, podiumul era plin de tineri care aruncau din picioare ca nişte cai. Edward le azvârlea pe dansatoare în aer şi le prindea. Când mai erau cinci minute până la miezul nopţii, încă ţinând-o de talie pe bruneta tunsă scurt, a mai luat la repezeală un pahar de şampanie şi l-a dat pe gât, ferindu-se să se uite

spre Edith, adormită în brațele lui Avinash, într-un colț întunecos. Ținând pasul cu ritmul turbat al orchestrei, invitații au început să numere.

Pe sofaua din colț, Avinash o cuprinsese pe Edith pe după mijloc și o mângâia pe spate, fără să piardă din ochi un grup de bărbați cu fețele roșii de cât băuseră. Între ei se aflau câțiva mari afaceriști din Smirna, ofițeri de rang înalt din armata britanică și funcționari ai Consulatului Britanic.

Un grup de foști ofițeri otomani organizaseră o oștire, reunind bande armate din Asia Mică și, sub comanda colonelului Ismet, se pregăteau pentru prima bătălie. Cum Venizelos pierduse la alegeri cu o lună înainte, toate planurile erau date peste cap acum. Avinash știa cu certitudine că, în lipsa lui Venizelos, marioneta lui Lloyd George și totodată arhitectul și conducătorul proiectului Grecia Mare, *Megali Idea*, ajutorul dat Greciei de Marea Britanie avea să se reducă și poate chiar să înceteze cu totul într-o zi.

Se auzea că Mustafa Kemal ajunsese la o înțelegere cu bolșevicii, care aveau să-i furnizeze arme. Italienii declaraseră că vor sprijini Turcia ca să se răzbune pentru că Smirna fusese dată Greciei, cu toate că le fusese promisă lor. Puterile Aliate urmau să aibă o reuniune la Paris la sfârșitul lunii, ca să-și reevalueze planurile și poate să se pregătească pentru o conferință la care să participe atât guvernele rivale din Ankara și Istanbul, cât și reprezentanți ai Greciei. Se examina și posibilitatea de a aduce amendamente Tratatului de la Sèvres în favoarea Turciei.

Când orologiul a bătut miezul nopții, Edward, fără să-i dea drumul brunetei cu păr scurt pe care o strângea la piept, a scos dopul unei sticle de șampanie cu mâna liberă. Sala a răsunat de strigăte voioase, invitații s-au adunat în jurul lui, și-au umplut cupele elegante cu șampanie spumoasă, le-au ridicat spre candelabrul de cristal și le-au ciocnit bucuroși. Americancele, cu șampania picurându-le din păr, se îmbrățișau țipând și râzând. Musafirii lipsiți de griji din sala de bal a familiei Thomas-Cook se strângeau în brațe, gustând din plin momentul.

Edith aținise întinsă pe sofaua roșie, cu capul pe genunchii lui Avinash. N-a auzit fanfara marcând scurgerea ultimelor clipe din an. O felie de lună se înălța deasupra munților care se zăreau printre draperiile purpurii de la ferestrele din spatele lor. În timp ce-și trecea degetele prin buclele scăpate de sub turbanul lui Edith, acum desfăcut, și răsfirate pe genunchii lui, Avinash avea inima grea, gândindu-se la ce știa. A închis ochii, închipuindu-și cele două armate cantonate de cealaltă parte a munților, soldații care crescuseră împreună și stăteau acum

întinşi sub acelaşi cer, visând acelaşi vis. În timp ce ei dormeau în corturi, oamenii din sala de bal inundată de lumină a reşedinţei Thomas-Cook se îmbrăţişau râzând şi dansau în ritmul îndrăcit al muzicii, salutând noul an în toate limbile vorbite în paradiziacul lor oraş. *Hronia polla! Bonne année! Buon anno! Hayrli seneler olsun! Pari gagant yev amanor! Happy New Year!*

Ştiind prea bine că nu va fi auzit în hărmălaia aceea, Avinash a murmurat:

— Timpul în care trăim cu toţii e pe datorie, iubito. Şi nimeni nu-şi dă seama că ziua când vom da socoteală se apropie cu repeziciune. La mulţi ani!

Buzele lui Edith, buzele frumoase pe care nu se mai sătura să le sărute, erau întredeschise, şi ea sforăia uşor, cu capul pe genunchii lui.

---

5. Păi da, firește, foarte interesant (germ.). (N. tr.)
6. Lumină de argint. (N. tr.)
7. Conducător al comunităţii, primar. (N. tr.)

PARTEA A PATRA
COINCIDENȚE

Prima întâlnire

În dimineața aceea de miercuri, când a coborât pe chei, măritișul era ultimul lucru la care s-ar fi gândit Panagiota. Dacă i-ar fi spus cineva că înainte de sfârșitul săptămânii avea să fie logodită cu locotenentul Pavlo Paraskis, ar fi făcut o mutră acră, de parcă ar fi auzit o glumă proastă.

Mergând spre Fasoula, a dat de sora mai mică a lui Elpiniki, Afroula, în fața noii clădiri ce se construia la Școala evanghelică.

— Phii, vasăzică Pavlo a pus ochii pe tine, a zis Afroula pe un ton șăgalnic. Spune că te va lua la Ioannina și te va răsfăța ca pe o prințesă. Felicitări!

Panagiota a plesnit-o pe Afroula cu umbrela, după care a alergat tot drumul de la Agia Ekaterini la Fasoula. Are să-i zică ea vreo două lui Pavlo ăsta! Își luase nasul la purtare numai fiindcă schimbaseră două vorbe pe pajiștea din Kordelio, și asta doar pentru că fusese nevoită. Ca și cum nu-i fusese de ajuns că o oprise pe stradă și o invitase la cinema, acum, lăsând la o parte orice rușine, se apucase să împrăștie zvonuri fără nici un temei.

După ce a traversat strada Fasoula, a dat colțul pe strada Poyraz și a luat-o spre mare, grăbind și mai tare pasul. A strâns mânerul umbrelei în pumn și, ținând bărbia sus, a intrat pe străduțele întortocheate dintre clădirile ce serveau drept depozite. Fluierăturile și râsetele necuviincioase ale șoferilor care așteptau la capătul drumului îi însoțeau pașii. Trebuia să nu te pierzi cu firea auzind ce spuneau niște golani neisprăviți care tândăleau prin cafenele. Pe cât erau de civilizați și politicoși domnii de pe chei, pe atât de necioplți erau bărbații pe ulicioarele lăturalnice din jurul străzii Paralela. Cei mai mulți erau marinari

maltezi de pe vasele comerciale sau muncitori sezonieri care culegeau şi ambalau smochine în livezile de pe insule. Nişte inşi fără căpătâi cărora, de cum vedeau o fată singură, li se năzărea că sunt datori să zică ceva, apoi să râdă şi să-şi dea aere faţă de ceilalţi.

— Hopa! *Principesa*, ia întoarce ochii încoace! Te-a hrănit mama cu miere, *yavri mou?* Cum te cheamă, prinţeso? Alo! *Ciao*, fetiţo!

A răsuflat uşurată când a ajuns pe chei. În acea zi de iarnă, marea lucea ca sticla; doar bărcile roşii, galbene şi albe legate la ţărm săltau în sus şi jos pe întinderea calmă a apei albastre ca porţelanul. În faţa Clubului Sportiv, trotuarul era încă umed de la valurile care izbiseră ţărmul cu furie toată noaptea, aduse de vântul puternic. Ce bine ar fi fost dacă în tot oraşul ar fi domnit curăţenia şi ordinea de pe chei. Nici urmă de golani cu feţe slute care se făleau cu fluierăturile lor deşănţate; aici, domnii le salutau pe doamne atingându-şi pălăria cu vârful degetelor.

Trecuse mai bine de un an de când Stavros se înrolase voluntar în armată, iar acum toată lumea era la război. Cu o vară înainte recrutaseră toţi băieţii şi îi trimiseseră pe câmpiile din Asia Mică. Singur fiul pescarului, Niko, rămăsese în cartier. Stavros nu prea se grăbea să trimită scrisori, nici măcar la început şi, după bătălia de la Sakarya, care durase douăzeci şi una de zile, nu mai scrisese deloc. Dacă Minas nu i-ar fi scris Adrianei, Panagiota nici măcar n-ar fi ştiut dacă mai e sau nu în viaţă.

Din fericire, scrisorile pe care Minas le trimitea regulat logodnicei lui aduceau veşti despre toţi băieţii din cartier. Stavros se ţinea bine, dar Pandelis se îmbolnăvise de tuberculoză. Băieţii erau într-o situaţie grea, blocaţi într-o regiune stearpă, fără apă şi cu mâncare pe sponci. Toate drumurile pe care se făcea aprovizionarea fuseseră atacate. Chiar şi înainte de începerea bătăliei, cei mai mulţi erau deja doborâţi de boală şi înfometare. Comunicarea era tot mai dificilă din cauză că şinele de tren şi firele de telegraf erau aruncate în aer. Minas o ruga pe Adriana să continue să-i scrie. *Spune tuturor fetelor să scrie,* o îndemna într-o scrisoare. *Dacă nu au drăguţi în armată, să le scrie fraţilor. Adriana mea, avem o nevoie disperată de încurajări din partea celor pentru care luptăm. Turcii au un ţel în numele căruia luptă mai departe, pe când noi ne pierdem credinţa de la o zi la alta.*

Înghiţindu-şi lacrimile, Panagiota s-a înfăşurat mai strâns în haina de catifea purpurie cu guler de astrahan pe care o îmbrăcase pe deasupra uniformei bleumarin de la şcoală. Îşi strânsese părul sub pălăria cu bor lat şi lăsase să-i

atârne pe obraji doar câteva şuviţe cârlionţate din spatele urechilor, pe care le tăiase pe ascuns, ca să pară că are părul scurt. Haina de catifea îi fusese dăruită de ziua ei de naştere de mătuşa Lili, croitoreasa. O doamnă europeană comandase haina pentru fiica ei, care îşi făcea studiile la Paris, însă fetei nu-i plăcuse culoarea, drept care haina fusese înapoiată mătuşii Lili. Nici măcar nu i-a cerut banii înapoi. Pălăria neagră cu bor larg şi pene de păun fusese cumpărată de mama ei de la magazinul Bon Marché. Când Panagiota a pozat cu haina şi pălăria, la fel ca fetele din revista *La Mode Illustrée,* femeile s-au grăbit să scuipe ca să n-o deoache, atât de uimitor arăta.

În dimineaţa aceea cheiul, pe care se înşiruiau până la Punta cafenele luxoase, teatre, baruri şi case de bogătaşi, era pustiu şi relativ tăcut. Panagiota, bucurându-se de aerul marin, se îndrepta spre capătul de nord al cheiului. Era devreme, şi restaurantele şi berăriile nu se deschiseseră încă. În faţa sălii de cinema Lux, care era întotdeauna plină ochi seara, nu se zărea nici ţipenie de om. În faţa cinematografului Pantheon, un englez care îşi lustruia pantofii a salutat-o ducând degetele la pălărie. Conductorul unui tramvai cu cai, trecând prin apropiere, a sunat încet din clopoţel. Panagiota a grăbit pasul, încercând să uite de invitaţia lui Pavlo la cinema.

În lunile de vară cheiul era mereu plin de viaţă, domnea un aer de vacanţă. Mai ales în ultimele trei veri, de când oraşul fusese preluat de administraţia greacă, şi populaţia masculină se dublase, atmosfera se încinsese de-a dreptul; fetele parcă luaseră foc, îmbătate de libertatea de curând descoperită. Le vedeai flirtând voioase la orice colţ, fără să le pese de ce zice lumea, sau certându-se pentru un loc în primul rând de mese din cafenele, unde vântul le ciufulea părul şi le ridica fustele. Făceau ochi dulci fiecărui ofiţer şi soldat care trecea, privindu-l galeş printre genele lungi. Zăpăciţi de frumuseţea şi atitudinea prietenoasă a fetelor, bărbaţii nu mai ştiau încotro să întoarcă privirea.

Băieţii din cartier erau tare supăraţi că fetele de acolo îi ignorau, în schimb îşi îndreptau atenţia spre soldaţii greci. Şi nu şovăiau să spună tot ce le venea la gură atât soldaţilor cât şi fetelor care se ţineau cu nasul pe sus.

Elpiniki îşi găsise un locotenent din Atena; într-o singură noapte îl uitase pe Niko, de dragul căruia se topise un an de zile. Când o luase de mână pe Panagiota şi o trăsese la ceainăria rurală din Kordelio, tăbărâse pe locotenent şi practic i se suise pe genunchi. Şi, ca din întâmplare, locotenentul lui Elpiniki îl adusese cu el pe Pavlo. Panagiota fusese nevoită să stea de vorbă cu ofiţerul care dansase sub fereastra ei cu o vară în urmă.

În comparaţie cu Stavros, Pavlo părea mai degrabă naiv şi plicticos, dar, în realitate, era un tânăr bine-crescut, cu educaţie solidă. E drept, din pricina ochilor banali, de un căprui spălăcit, nu s-ar fi putut spune că are o faţă frumoasă, totuşi avea trăsături regulate; şi mai avea braţe groase, cu oase mari. Într-o seară, când Panagiota era cu prietenele ei la Café de Paris, la una din mesele de lângă stradă, l-a văzut plimbându-se pe acolo cu un grup de soldaţi. Poate că zâmbise prea mult, dar în nici un caz nu-şi ridicase fusta, nici nu făcuse vreun gest de prost gust, precum celelalte fete.

S-a hotărât să aştepte să ajungă acasă, şi abia pe urmă să se gândească la invitaţia lui la cinema. La Lux rula versiunea franceză a *Celor trei mușchetari,* la Pantheon, *Mâna nevăzută.* Amândouă erau filme de aventuri. Oare rula pe undeva *Dragoste roşie*? Lui Elpiniki îi plăcuse la nebunie. Din curiozitate, s-a dus până la Ciné de Paris. Va trebui să vadă dacă tatăl ei îi dă voie să meargă. Pe deasupra, nu dădeau filmele în întregime; dacă îi plăcea prima parte, trebuia să mai ceară voie o dată ca să poată vedea partea a doua în ziua următoare.

A făcut cale întoarsă, a cumpărat un biscuit de la patiseria Zakas, aflată la parterul hotelului Alexandria, şi s-a sprijinit de un felinar, de unde să poată trage cu ochiul la Kraemer Palace. Pescăruşii se roteau pe cer cu aripile desfăcute, gata să se cufunde în mare. Cu toate că era rece, Café Zapion scosese mesele afară şi, la una din ele, două doamne europene beau ceai şi mâncau prăjituri cu lămâie.

Portarul hotelului, un băiat tânăr, se prefăcea că n-o vede pe Panagiota. Era îmbrăcat într-o uniformă bătătoare la ochi, neagră cu galben şi roşu, iar pe cap avea o gambetă cum purtau britanicii. Panagiota se căznea de ceva vreme să-i atragă atenţia, sperând că frumuseţea ei va avea un efect asupra lui, aşa cum avusese asupra băieţilor din cartier care îi cântau serenade, şi că o va lăsa să intre. Îşi dorea atât de mult să intre în grandioasa clădire cu trei etaje şi lumină electrică, să păşească pe covoarele moi, să ia liftul până la ultimul etaj şi să privească linia orizontului de la fereastră, să bea ceai în cafenea, să se aşeze la o masă alături de femei străine mirosind a parfumuri ameţitoare şi să comande o felie de tort.

Tocmai atunci, un vânt stârnit dinspre mare i-a suflat peste faţă şuviţele tăiate scurt şi i le-a lipit de obrajii murdari de zahăr. Panagiota a dus repede mâna la gură, şi-a şters zahărul de pe buze şi s-a uitat la ferestrele cu obloane albastre ale hotelului, ca să se asigure că n-o văzuse nimeni.

Firma „Kraemer Palace“ dusese dată jos de pe faţada clădirii şi înlocuită cu „Splendid Palace“. Hotelul avea acum un alt proprietar musulman. O fi tatăl

turcoaicei pe care o plăcea Niko? Și faimosul Panellinion, aflat în stânga hotelului, își schimbase numele în Ivi cu un an înainte. Nu-i plăcea când locuri cunoscute își schimbau proprietarii și numele. Îi dădea o inexplicabilă stare de neliniște. Voia ca lumea să rămână la fel, în timp ce ea se schimba.

Visătoare, a întors ochii spre balcoanele spațioase ale hotelului. Cine știe câte săli de bal cu plafon înalt erau înăuntru? Parcă a și văzut parchetul zgâriat de pantofii femeilor care valsau ori dansau foxtrot și polca; pianul cu coadă și oglinzile imense, cu rame aurite; lifturile care urcau direct în cameră, paturile moi, draperiile de mărgele și cine știe câte alte minunății din apartamentele demne de un rege.

Dacă ar putea arunca măcar un ochi înăuntru…

Din hotel ieșeau doi ofițeri în uniforme kaki cu epoleți roșii. Alături de ei erau două femei strident machiate, din acelea pe care Panagiota le văzuse în limuzine. Erau îmbrăcate ca femeile europene, cu fuste până sub genunchi. Ofițerii le sărutau mâinile cu galanterie exagerată, în timp ce femeile continuau să cocheteze cu ei chiar acolo, în fața hotelului. Capele care abia le acopereau umerii goi, firavi, păreau a fi făcute din blană naturală de iepure. Panagiota văzuse astfel de cape la magazinul lui Xenopoulos de pe strada Frank, dar nu îndrăznise să întrebe cât costă. Se mulțumise să mângâie blana când vânzătorul cel morocănos se uita în altă parte. Văzând că celor două femei li se încrețise de frig pielea picioarelor goale, și-a strâns mai bine haina pe ea.

După ce le-au urcat pe femei într-un automobil negru, ofițerii au traversat râzând spre partea dinspre mare a străzii, unde se afla Panagiota. Ofițerul cel înalt, care avea o mustață îngrijită, cu vârfurile răsucite în sus, pălăvrăgea fără oprire, pe când celălalt ofițer, care semăna cu un băiețel, fără mustață sau barbă, încuviința dând din cap. Panagiota, parcă vrând să scape de stânjeneală, s-a grăbit să muște din biscuit. I-au dat lacrimile în timp ce se căznea să înghită coca uscată.

Ofițerul cel înalt vorbea cu voce puternică, profundă, ca un orator care se adresează publicului de pe scenă.

— Te asigur, Stefo, n-o să se întâmple nimic, spunea arătând cu o mână spre flota europeană ancorată în port. Vor ajunge până la Afyonkarahisar sau Aydin, dar nu vor intra în Smirna. Nu te gândi la noi, nu te gândi la creștinii din partea locului, ci la câți europeni trăiesc aici. Mă refer la cei bogați! Băncile gem de acțiunile lor și au făcut multe investiții aici – fabrici, agenții, căi ferate, transporturi maritime. Și îl vezi pe *Ducele de Fier* cum stă acolo ca un paznic?

Ne-a apărat spatele până acum, n-o să plece peste noapte. Și, bineînțeles, mai e și flota noastră. Dacă ajung până aici, deschidem focul asupra lor.

Părea foarte sigur de el când a privit-o lung pe Panagiota.

Celălalt ofițer a dat iar din cap.

— Ai dreptate. De multe veacuri ducem bătălii navale. Dacă războiul ar fi izbucnit pe mare, n-ar fi durat așa de mult. În loc să mergem la Ankara, ar fi trebuit să ne concentrăm pe Constantinopol.

— Va veni și vremea aceea, cu voia Domnului. *Makari*. Povestea cu Ankara a fost o mare greșeală. Acum înțeleg și ei, dar e prea târziu. Ar fi trebuit să trimitem armata noastră din Tracia; Constantinopolul ar fi căzut în două zile. De fapt, diviziile noastre așteaptă la vest de Sakarya de luni de zile. Oamenii sunt flămânzi, mor de foame. Și e frig. Bandele de turci controlează rutele de aprovizionare, așa că ai noștri rămân cu stomacurile goale. Cât să mai poată îndura?

Panagiota ciulise urechile. O trăsură a trecut prin spatele lor. Vizitiul stătea în picioare, cu biciul în mână, de parcă mâna lumea întreagă de acolo, de sus.

— Dușmanul e în aceeași situație. Poate chiar mai rea. Nu înțeleg de ce nu atacă. Ne țin în așteptare de luni de zile.

Ofițerul cu mustață răsucită s-a încruntat.

— N-aș putea spune. Poate că turcii așteaptă să primească muniție de undeva. Am auzit că au ajuns la o înțelegere cu toți Aliații.

— Așa s-ar zice. Până și italienii s-au retras, a spus ofițerul fără barbă cu vocea lui pițigăiată.

— Dă-i naibii pe italieni. Nu ne înțelegem cu ei.

— Așa e, dar, de vreme ce s-au retras, e de crezut că cineva i-a convins că locul ăsta n-o să rămână în mâinile noastre.

Uitând să-și șteargă zahărul de pe față, Panagiota l-a privit speriată pe ofițer.

Ofițerul cu mustață a pus palma pe umărul tovarășului său. Nu mai era încruntat.

— Nu-i nevoie să fii pesimist, Stefo *mou*. În spatele nostru e cel mai puternic imperiu din istorie. Chiar dacă am face o greșeală strategică, nu cred că putem pierde războiul după atâtea victorii. Hai să intrăm. Nu te poți bucura de o țigară pe vântul ăsta turbat și uite ce zbuciumată e marea. Ne-ar prii o cafea cu coniac. Ce zici, să le invităm pe doamnele care stau la Zapion să ne țină companie?

— Le cunoști?

— Pe cea roșcată am remarcat-o la o petrecere din Bournabat. Sunt venite de

la Londra – doamne europene, care vor să se mărite cu ofițeri. Cum să ne refuze?!

A aruncat țigara în apă și a traversat strada.

Femeile care beau cafea la Café Zapion îi priveau pe ofițeri printre gene. Panagiota le-a auzit vorbind într-o limbă străină și râzând. A cuprins-o un tremur. O fi fost de frig, ori din altă pricină? A afundat mâinile în buzunarele hainei și a dat de o pietricică pe care o găsise cu o săptămână înainte la Băile Diana. Cu toate că își dădea seama că piatra nu avea cum să sară pe suprafața apei când valurile erau așa mari, a aruncat-o. Ducă-se naibii Kraemer Palace, ofițerii, elegantele doamne europene și femeile decăzute cu blănurile lor de iepure cu tot!

Valurile ascuțite au înghițit piatra. Panagiota a băgat iar mâna în buzunar și a mai scos o piatră albă, netedă. A prins-o între degete, a luat ținta și a azvârlit piatra cu o mișcare iute, după care a tras mâna înapoi.

Din spate s-a auzit un strigăt răgușit.

— Au! Mai încet, domnișoară! Stai binișor! Au!

Un domn cu redingotă și pălărie stătea aplecat și gemea, părând că se sufocă.

Panagiota a dus mâna la gură:

— Vai, scuzați-mă. *Signomi!* Nu v-am văzut. Vă rog să mă iertați. *Me singorite.* Domnule, ați pățit ceva? *Monsieur?*

De spaimă, uitase să vorbească franțuzește, cum făcea când se plimba pe chei.

Bărbatul s-a îndreptat încet, încet.

— N-am nimic, n-am nimic. Nu te îngrijora. Sper ca pe viitor să nu fiu nevoit să mă cert cu dumneata, pentru că știi foarte bine unde să lovești. Ai o mână foarte puternică, *mademoiselle.*

Speriată, Panagiota a luat mâna de la gură și a dus-o la spate. Înfuriată cum era, dăduse cu mâna în spate după ce aruncase piatra și îl lovise pe bărbat în testicule. Obrajii îi ardeau.

Bărbatul a izbucnit în râs, dând la iveală un șir de dinți albi.

— Nu, nu, am glumit. Uite, n-am nimic. Nu mă uitam pe unde merg. Admiram priveliștea: bărcile colorate legănându-se frumos, odată cu marea. Ia uită-te la iahtul de colo; alunecă pe valuri ca o lebădă. Ce minunăție!

Panagiota a întors ochii spre ambarcațiunea cu vele care plutea pe mare. Arbora pavilionul britanic. Stai să bată un vânt dinspre nord, să vadă cum mai ajunge la țărm căpitanul lipsit de experiență!

— *Mademoiselle,* se poate să te fi întâlnit cândva?

Străinul – de unde o fi fost? – o privea cu atenţie, mijind ochii.

— Nu cred. De ce întrebaţi?

— Faţa dumitale îmi pare cunoscută.

— Nu, nu ne-am mai întâlnit, sunt sigură.

Când a văzut-o cum ridică bărbia, un zâmbet a apărut pe faţa omului. Vorbea bine greceşte, însă cu un accent ciudat, cum Panagiota nu mai auzise.

— Cum poţi fi aşa de sigură?

Panagiota a răspuns fără să se gândească:

— Cum ar putea uita cineva că v-a întâlnit?

Când şi-a dat seama ce spusese s-a îmbujorat toată şi a întors imediat capul spre mare. Ce ruşine! Doamne, ce lucru de ruşine spusese!

Bărbatul a izbucnit în râs:

— Eu ar trebui să spun aşa, nu dumneata.

Panagiota, stânjenită, privea tot spre mare.

— Nu din aceleaşi motive ca dumneata, desigur. Probabil că dumneata ai vrut să spui că ţi-ai fi amintit de mine din cauză că pielea mea negricioasă nu pare a se potrivi cu felul în care sunt îmbrăcat şi că am părul neobişnuit de lung pentru un bărbat. Iar eu am simţit nevoia să spun aşa din pricină că am în faţa ochilor o frumuseţe rară.

Biruită de curiozitate, Panagiota s-a întors spre el ca să se uite mai bine. Într-adevăr, nu mai văzuse în viaţa ei un bărbat ca el. Era oacheş ca un sclav arab, numai că era îmbrăcat ca un domn străin, în pantaloni cu dungi şi redingotă asortată, avea o batistă de mătase verde în buzunar şi o eşarfă de aceeaşi culoare, iar în mână ţinea un melon. Sub eşarfă sclipea un lanţ gros de aur. Inele cu pietre preţioase de mari dimensiuni – un safir, un rubin, un smarald – îi împodobeau degetele lungi. O fi vreun prinţ, Aladdin în persoană, sau cine altcineva? I-a privit din nou faţa, nedumerită. O fi venit de la palat. Avea un nas de sultan, lung şi subţire.

— Sunteţi turc?

— Nu, dar putem vorbi turceşte, dacă vrei, a spus într-o turcă la fel de perfectă ca greaca. Sunt indian. Numele meu e Avinash Pillai.

Panagiota ştia destulă turcă încât să înţeleagă ce-i spusese. Un indian, vasăzică? Crezuse că indienii veneau doar ca să lucreze ca servitori în casele turcilor bogaţi. Nu văzuse niciodată un indian îmbrăcat ca un european. Cu ochii aţintiţi la faţa lui netedă, rotundă, şi nasul ca un cioc de pasăre, n-a băgat de seamă că străinul o prinsese de încheietură.

— Îmi faci onoarea de a-mi spune cum te numeşti, *mademoiselle?*

Nu s-a trezit la realitate decât când a simţit pe piele buzele lui groase, purpurii.

— Poftim?

— Numele dumitale?

— Panagiota. Panagiota Yagcioglu.

Avinash Pillai a plimbat numele pe limbă ca şi cum gusta un pahar de vin.

— Panagiota… Panagiota. Ce nume minunat. Se potriveşte perfect cu figura dumitale angelică.

Neştiind cum să ia acest compliment, Panagiota şi-a scos pălăria. Eliberate din strânsoare, buclele i s-au revărsat pe umeri şi pe spate.

Văzând-o pe fată cu capul gol, Avinash s-a încruntat uluit, însă nu şi-a uitat bunele maniere.

— *Enchanté*, *mademoiselle* Yagcioglu, a zis. Îmi face mare plăcere să vă cunosc.

Panagiota n-a ştiut nici acum ce să răspundă. Dacă n-o punea la socoteală pe profesoara de franceză de la şcoală, nimeni nu-i mai spusese *mademoiselle* Yagcioglu până acum. Încercând să-şi ascundă un zâmbet, a întrebat:

— Aţi venit să vizitaţi Smirna?

— Nu, locuiesc aici.

— Atunci trebuie că sunteţi negustor. Staţi la Kraemer Palace?

Ca şi cum abia atunci îşi dădea seama că se aflau în faţa hotelului Kraemer Palace, Avinash s-a întors şi s-a uitat la faţada galbenă cu obloane albastre. Panagiota a fost dezamăgită.

— Nu.

— Atunci?

Auzindu-i vocea joasă, ghiceai că, sub aparenţa delicată, fata ascundea o fire explozivă, gata oricând să izbucnească. Avinash şi-a scos pălăria şi s-a scărpinat în cap. Unde ar fi putut s-o fi întâlnească pe fata asta? Părul şi pielea ei aveau o mireasmă familiară, cu totul alta decât parfumul de iasomie şi levănţică.

— Nu sunt negustor şi nu stau la Kraemer Palace, a spus zâmbind victorios, ca şi cum îi dăduse să dezlege o ghicitoare dificilă.

— Nu?

Fata îşi mușca buzele roşii. Între dinţii din faţă avea o strungăreaţă care îi părea bine-cunoscută.

— Nu sunteţi negustor. Atunci ce faceţi în Smirna?

După o scurtă şovăială, Avinash s-a hotărât să-i spună adevărul, sau cel puţin

o parte de adevăr:

— Lucrez la consulat.

— Consulatul Indian? a întrebat Panagiota, clipind de mai multe ori din ochii ei negri, strălucitori.

Avinash a zâmbit văzând-o atât de neştiutoare. Ce frunte frumoasă avea, albă şi înaltă.

— Nu, India încă nu are un consulat nicăieri în lume. Trag nădejde să vină şi ziua aceea. *Makari*. Lucrez la Consulatul Britanic, s-a grăbit să adauge văzând-o că-şi pierde răbdarea. Dar de ce râzi?

— Domnule, nu semănaţi câtuşi de puţin cu britanicii, de aceea. Trec zilnic prin faţa consulatului venind încoace; bărbaţii care intră şi ies din clădire sunt bătrâni şi morocănoşi, parcă şi-au înghiţit bastoanele. Au pielea alb-vineţie. N-am văzut niciodată pe cineva ca dumneavoastră acolo.

A fost rândul lui Avinash să izbucnească în râs.

— Nu sunt britanic, dar am studiat la Oxford, una din cele mai prestigioase universităţi din Anglia.

Panagiota a lăsat puţin capul în jos şi l-a privit printre gene.

Dintr-odată, Avinash şi-a zis că avea să afle de ce i se părea că o cunoaşte.

— Câţi ani ai, Panagiota?

Fata a fost uimită. Bărbatul trecuse de la flirt la o atitudine părintească. Uitase de *mademoiselle* Yagcioglu. Oare de ce? Spusese ea ceva nepotrivit? Da, pusese prea multe întrebări. Femeia rea dinlăuntrul ei ieşise iar la iveală pe cât se părea, o femeie atât de josnică, încât nu s-ar fi dat în lături de la nimic, doar ca să câştige atenţia şi bunăvoinţa unui bărbat. Şi-a amintit ce încordat era Stavros în timp ce îi deznoda panglicile rochiei pe nisipul cald. Cu ochii la ferestrele hotelului a murmurat:

— Fac şaptesprezece în septembrie.

— Minunat. Ce vârstă frumoasă! Preţuieşte-ţi tinereţea!

Panagiota a dat din cap. Aşa îi spuseseră şi bătrânele din cartier, de atâtea ori, că nici nu se mai sinchisea să răspundă. Se aştepta ca bărbatul s-o întrebe ce căuta acolo la o oră atât de matinală, însă Avinash Pillai era cu mintea în altă parte. Panagiota s-a simţit ofensată văzând că-şi pierduse interesul faţă de ea. În timp ce-şi punea pălăria a mai făcut o ultimă încercare.

— Pot să vă întreb ceva?

Avinash a scos un elegant ceas de buzunar cu lanţ de aur şi, după ce l-a privit, s-a întors spre fată.

— *Malista.* Cum să nu.

— Știu că nu e probabil, dar, dacă turcii ar intra în Smirna, britanicii ne-ar apăra, nu-i așa?

Avinash nu se așteptase la o astfel de întrebare.

Panagiota nu voise decât să-i atragă atenția, dar, de cum a rostit vorbele, ochii i s-au umplut de lacrimi, căci într-adevăr era posibil ca turcii să ocupe Smirna, și gândul acesta o înspăimânta.

Avinash a pus ceasul la loc în buzunar și s-a apropiat de Panagiota până ce i-a atins cu fruntea pălăria cu bor lat. Pielea îi mirosea și a altceva pe lângă mirodeniile din tărâmuri îndepărtate.

— Spune-mi, Panagiota, familia ta are rude în Grecia?

Fata a lăsat capul într-o parte, ca o pasăre ce ascultă zgomote venite de la distanță.

— De ce am avea rude în Grecia? Nici mama, nici tata, nici bunicii mei n-au pus în viața lor piciorul în Grecia. Suntem cu toții născuți aici. Dumneavoastră veniți de departe, așa că poate nu știți. Țara noastră e aici, adică în Mikrasia, Asia Mică.

— Bine, dar în insule? Aveți rude în Chios? Lesbos?

Panagiota se uita la el ca la un nebun.

— Nu, domnule. De ce-am avea? N-am emigrat din Chios, așa că nu avem rude în Grecia sau pe insule. Bunicii mei au emigrat din Kayseri la Ceşme și, când mama și tata s-au căsătorit, au venit la Smirna. Tata ține o băcănie. Îl cheamă Prodromakis Yagcioglu; toată lumea din cartier îi spune Akis băcanul.

Văzând că Avinash nu scoate o vorbă, a adăugat:

— În scurtă vreme, Smirna va face parte din Grecia. Așa au promis britanicii. Au semnat un acord la Londra, nu-i așa?

Avinash se simțea atât de apropiat de această fată, de parcă o visa în fiecare noapte; își dorea din tot sufletul s-o ia în brațe și s-o apere. Ceva mai departe, baloturi de tutun erau încărcate pe nave. Feribotul venit de la Kordelio pătrundea în portul interior, îndreptându-se spre micul doc de lemn al fabricii Hamdiye. Curând vor fi înconjurați de elevii de la Homerion. Când a auzit sirena feribotului, mânia care arsese asemenea unor tăciuni în ochii Panagiotei s-a domolit și s-a stins; masca i-a căzut, pe față i se citea spaima. L-a privit rugătoare pe Avinash.

Acesta a întins mâna, i-a luat pălăria de pe cap și a apropiat buzele de urechea ei. Părul lui îi gâdila gâtul Panagiotei, care a simțit din nou mirosul tărâmurilor

îndepărtate. Stavros și Pavlo nu miroseau așa. Nu era un miros de sare ori de pin, ci un parfum puternic, răcoros. De cum l-a tras pe nări a simțit o căldură plăcută între picioare. Ruşinată, a vrut să se dea înapoi, dar a înlemnit când a auzit ce-i şoptea.

— Dacă vrei să te salvezi şi să-ţi salvezi familia, draga mea Panagiota, găseşte o cale să fugi în Grecia cât mai curând posibil, înainte ca turcii să intre în Smirna. Scapă de toate bunurile, ia doar cât poți căra și pleacă. Începe o viață nouă în Grecia. Dacă rămâi aici, numai Atotputernicul te poate apăra. Nu aștepta protecție din partea nimănui altcuiva.

În timp ce răsuflarea lui fierbinte o pârjolea pe dinăuntru, de la gât la stomac, asemenea unui glob de foc, Avinash potrivea pălăria pe capul Panagiotei, ca un tată care își trimite copilul la școală. Apoi a dispărut în spatele zidurilor galbene ale hotelului Kraemer Palace.

Plan de fugă

După această întâlnire, Panagiota n-a mai mers o săptămână pe chei. Își arunca o broboadă tricotată pe umeri și dădea fuga la Fasoula ca să cumpere lucrurile de care avea nevoie mama ei, se întorcea acasă și se așeza pe covorașul din fața bovindoului, unde rămânea până când era vremea să se ducă la școală. Katina își închipuia că fiica ei era așa apatică din cauză că se certase cu Pavlo. O trimitea la bazar după tot soiul de lucruri inutile, sperând că cei doi se vor întâlni din întâmplare, vor sta de vorbă și se vor împăca.

— Dacă tot eşti la Fasoula, opreşte-te la măcelărie şi cumpără o *okka* de ficat, cât să ne ajungă cel puţin trei zile, şi vezi să-l taie în felii subţiri. Du-te, o trimitea altă dată, și așteaptă în piață până scoate brutarul pâinea proaspătă din cuptor; s-o mâncăm cât mai caldă.

Cu astfel de pretexte încerca s-o țină pe Panagiota cât mai îndelung pe stradă. Însă copila nu avea chef de nimic. Obrajii ei ca petalele de trandafir ajunseseră acum pământii.

Din speranţele Katinei nu s-a ales nimic. Vineri seara, când s-a dus la teatru cu Pavlo, starea Panagiotei nu se îmbunătățise cu nimic. De fapt, biata de ea era și

mai palidă şi istovită a doua zi dimineaţa, însă n-a refuzat să meargă la piaţă. După ce s-a întors acasă s-a aşezat din nou pe covoraşul din faţa ferestrei, ca o pisică cuibărită la gura sobei. Se trăgea de bărbie privind în zare, pe deasupra acoperişurilor.

„Găseşte o cale să fugi în Grecia. Numai Atotputernicul te poate apăra. Nu aştepta protecţie din partea nimănui altcuiva.“

De o săptămână, vorbele bărbatului cel ciudat venit din India i se tot învârteau în minte – că era acasă, la şcoală, pe stradă sau la teatrul unde mersese cu Pavlo. (Tatăl ei nu-i dăduse voie să meargă la cinema.) Din ce-i spusese înţelegea că, dacă armata lui Mustafa Kemal intra în Smirna, britanicii nu aveau să apere locuitorii creştini ai oraşului.

Să fie cu putinţă?

Nu, nu, peste poate.

Ofiţerii care ieşiseră de la Kraemer cu prostituatele cele elegante erau încrezători că flota britanică ancorată în golf va apăra oraşul.

— Şi, dacă e nevoie, folosim tunurile, spuseseră.

Cine ştia cu adevărat ce soartă va avea oraşul, ofiţerii, sau Pillai, indianul care lucra la consulat? Chinuită de teamă şi nelinişte, nu mai dormise de multe zile. Trăgea cu urechea la orice discuţie despre război auzită la cafenea, în piaţă, la băcănie.

Nu auzise nimic de natură s-o liniştească.

Prima întâlnire dintre Panagiota şi Avinash a avut loc în martie 1922, când cele două armate se retrăseseră la capetele podişului Eskişehir. Aşteptau ca aliaţii din oraşele europene să ia decizii care să le hotărască soarta. După ce italienii şi-au retras soldaţii din Asia Mică, francezii le-au urmat exemplul. Britanicii, care ocupaseră Constantinopolul, nici nu mai pomeneau de anexarea Smirnei la Grecia. Unii din soldaţii veniţi din Grecia, sătui de cum mergeau lucrurile, dezertaseră şi se întorseseră în ţara de baştină. Regele Constantin, care fusese bolnav câtăva vreme, se prăbuşise fizic şi moral după bătălia de la Sakarya şi revenise la Atena. Se zvonea că Papoulas, comandantul care pierduse bătălia, avea să fie destituit şi înlocuit de Dousmani, şeful forţelor armate. De pe front nu încetau să vină veşti sumbre, descurajante.

În dimineaţa când Avinash a întâlnit-o din întâmplare pe Panagiota în faţa hotelului Kraemer, Serviciul Secret britanic fusese zguduit de cea mai recentă telegramă a lui Churchill. În telegrama transmisă de la Cairo de secretarul de stat pentru colonii se spunea: *Grecii s-au pus singuri într-o situaţie geopolitică în*

care orice altceva decât o victorie decisivă echivalează cu o înfrângere, iar turcii sunt într-o poziție în care orice altceva decât o înfrângere zdrobitoare echivalează cu victoria. Guvernul condus de Lloyd George, care încurajase Grecia ani la rând, își retrăgea acum sprijinul. Armata greacă fusese lăsată să se descurce cum o ști în mijlocul Asiei Mici.

Panagiota nu-și putea lua gândul de la scrisorile pline de amărăciune trimise de Minas: *Iubito, acum știu că pornim într-o campanie blestemată, care ne va duce la moarte.*

— *Kori mou,* ia cartofii ăștia și curăță-i împreună cu tanti Rozi. Biata femeie s-o fi plictisind să stea singură toată ziua pe un scaun, în fața casei. Poți să-i ții de urât.

Fata a luat castronul plin de cartofi proaspăt spălați de mama ei, l-a pus sub braț și a coborât în fugă pe stradă. Fără să-i vadă pe copiii care jucau pietre lângă fântână, a mers încet spre casa lui tanti Rozi și s-a așezat în prag, înfășurându-se în jachetă. Cerul era albastru, fără nici un nor; soarele strălucea, luminând piațeta.

Tanti Rozi cea știrbă era îmbrăcată în negru din cap până în picioare. Decojea niște portocale cu degetele ei zbârcite și i-a întins o bucată Panagiotei. În preajmă, pisicile tolănite la soare își lingeau blana. Fata și bătrâna au stat o vreme fără să-și vorbească. Din apropiere ajungeau până la ele mirosul cafelei abia prăjite, păcănitul pulurilor de table și, din când în când, glasurile bărbaților așezați sub copertina cafenelei. Ucenicul cafegiului a ieșit legănând tava.

— Cafea? Doamnelor, vreți cafea?

Ucenicul era unul din băieții care îi cântaseră serenade Panagiotei sub fereastră, pe strada Menekse, în vara aceea. Pe față i-a apărut un zâmbet obraznic, văzând-o pe Panagiota așezată în pragul casei bătrânei.

— *Lokum? Lemonada?* Rece ca gheața.

— Pleacă. Nu vrem nimic. Șterge-o de aici.

A mai băgat în gură o bucată de portocală; avea gustul soarelui, acrișor și răcoros. Și-a mușcat buza de jos, cu ochii la postul de poliție. Buza i se cojea de cât o rosese.

„Trebuie să găsești o cale de a pleca din Grecia.“

Panagiota nu pomenise nici mamei, nici tatălui de spaima care o măcina. Amândoi s-ar fi alarmat, zicându-și că fusese păcălită de vorbele unui indian întâlnit pe stradă și nu i-ar fi luat temerile în serios. Bunăoară, dacă ar fi povestit la cină ce spusese Avinash Pillai, tatăl ei ar fi strigat supărat: „Pentru numele lui

Dumnezeu, asta-i o prostie fără cap și fără coadă!“ Mama ei s-ar fi întristat văzând-o pe ea tristă.

Fiind singurul copil al familiei, Panagiota se simțea răspunzătoare pentru fericirea mamei și tatălui ei. Odată, când era mai mică, fusese prinsă îngânând un cântec în clasă și trimisă afară, să stea pe coridor tot restul lecției. Adevărata pedeapsă fusese însă gândul că mama ei va fi profund dezamăgită când va citi biletul trimis acasă de directoare. Panagiota era copilul-minune pentru părinții ei. Era datoare să aducă bucurie în casă și să nu spună ori facă nimic care i-ar speria sau tulbura.

De mai multe zile își tot bătea capul să găsească o cale de a-i salva pe toți, dacă amenințarea s-ar dovedi întemeiată. După ore venea direct acasă, se așeza pe covorașul din fața ferestrei și rămânea ceasuri întregi cu ochii la turnul roșu al orfelinatului, ticluind un plan.

Nu aveau rude în Grecia, nici bani ca să plătească o barcă în care să plece urgent acolo în caz de nevoie. Dacă ar fi strâns cerceii, brățările și cruciulițele din lada de zestre și le-ar fi dus giuvaergiului Dimitri din Fasoula, nu încăpea îndoială că Akis băcanul ar fi prins de știre. Iar dacă ar fi dus aurul să-l vândă în cartierul armenesc, putea fi păcălită. Pe deasupra, banii astfel obținuți n-ar fi fost de ajuns. Dar dacă ar lua una câte una niște bijuterii din caseta mamei, din cele pe care nu le purta niciodată? Nu, n-ar îndrăzni în veci.

Sfatul indianului fusese să scape de toate bunurile și să păstreze doar ce puteau căra. Cum adică? Să vândă și casa? Mama ei n-ar pleca în ruptului capului din casă, nici tatăl ei n-ar renunța la prăvălie. Și când aveau să se întoarcă, unde să stea? Și cu mobila ce să facă?

Era limpede că nu avea de ales.

Cu expresia hotărâtă a unui comandant care pleacă la luptă, s-a ridicat de pe pragul de marmură. Tanti Rozi alegea conopidă și praz de la Mehmet, zarzavagiul încovoiat de spate. Panagia a așteptat-o răbdătoare până a terminat, ca apoi să-i facă de trei ori semnul crucii pe frunte. După aceea a luat-o cu pas sigur în urma lui Mehmet, îndreptându-se spre capătul sudic al piațetei. Castronul cu cartofi necurățați a rămas în pragul casei lui tanti Rozi.

În camera din spate a clădirii cu etaj a postului de poliție care mirosea ca o toaletă, Pavlo Paraskis, așezat la biroul năpădit de hârtii printre scrumiere pline de mucuri, citea ziarul *Amaltheia.* Pe peretele din spatele lui era atârnată o hartă mare a districtului Aydin, aflat sub controlul Greciei. Pavlo n-a băgat imediat de seamă că Panagiota stătea în pragul ușii, așa că ea a profitat ca să-l privească mai

bine. Își aruncase chipiul pe birou. Avea părul șaten, pieptănat pe spate și pomădat. Era cu totul absorbit de ceea ce citea, semănând cu un copil care își bate capul cu o problemă de matematică. Fruntea înaltă și bombată îi lucea în lumina soarelui care pătrundea în cameră. De ce nu avea și el mustață, ca toată lumea? Cu barbă scurtă și mustață n-ar mai fi arătat ca un copil. Doamne, dar dacă nu-i creștea barba?

Când a ridicat capul și a văzut-o pe Panagiota în ușă, tânărul locotenent s-a pierdut cu firea. A sărit de pe scaun, a luat poziția de drepți și, din obișnuință, a fost cât pe ce să o salute. Panagiota a dus mâna la gură ca să-și înăbușe râsul.

— Fii binevenită, Panagiota *mou.* Ce onoare! Ce surpriză minunată! *Kalos tin!* Stai, spune-mi… Ba nu, nu sta… adică, nu sta acolo, nu vrei să iei loc? Vino, așază-te aici. Yanni, auzi, *ela,* adu-i doamnei o cafea și niște *lokum* alături. Hai, *grigora,* repede! Fuga!

Când Panagiota s-a așezat pe fotoliul uzat de piele cafenie, umplutura de paie a foșnit sub ea. Pavlo se învârtea prin cămăruță ca o furnică pornită să-și umple mușuroiul cu mâncare.

— Ah, *signomi,* Panagiota. Biroul meu e așa dezordonat. Dacă știam că vii… Putem ieși în oraș dacă vrei. Ce zici, să mergem pe chei și să bem o limonadă? Sau… cum se cheamă băutura voastră acidulată… bere de ghimbir?

Privea uimit și rușinat la vraiștea de pe birou – dosare trântite unul peste altul, scrumiere pline cu vârf –, de parcă atunci o vedea prima oară.

— Nu-i nevoie. Am venit să-ți spun ceva.

Pavlo pusese scrumierele una peste cealaltă și voia să le ducă afară.

— Pavlo, vrei să te așezi, *se parakalo.*

Tânărul a dus scrumierele pe coridor, s-a întors, a tras scaunul de lângă ușă în fața fotoliului Panagiotei și s-a așezat așa încât genunchii aproape că li se atingeau. Ochii lui de culoarea ciocolatei cu lapte, care îl făceau să semene cu un cățel, erau holbați de teamă.

— Ți-a plăcut la teatru aseară?

Văzând că ea nu-i răspunde, s-a speriat și mai rău. Din cauză că Akis băcanul nu-i dăduse voie fiicei lui să meargă la cinema, la recomandarea Katinei se duseseră la un vodevil jucat de actori din Patra la teatrul Phoenix. Actorii făceau glume, cântau și dansau. Pavlo chiar ar fi râs când Nilufer, dansatoarea egipteană, răsturnase corabia cu șoldurile ei enorme, dar se abținuse după ce aruncase o privire spre frumosul profil al Panagiotei și văzuse că e serioasă.

După spectacol o condusese acasă, apoi mersese pe strada Marilor Taverne,

unde îl întâlnise pe Niko. Înflorind puţin lucrurile, îi povestise ce se petrecuse între el şi Panagiota. Ce altceva putea face? Fiul durduliu al pescarului îi descrisese cu atâta pasiune, împănând povestirea cu amănunte care îl lăsaseră cu gura căscată, scenele de dragoste cu iubita lui turcoaică. Sub influenţa câtorva pahare de *raki,* Pavlo pesemne că lungise scena sărutului cu Panagiota, adăugase un episod în care o ciupea de sâni şi îi pusese în gură câteva vorbe pătimaşe.

Nu cumva zăpăcitul de Niko se apucase să facă remarci nepotrivite despre absolut inocenta lui iubită? În camera duhnind a fum de ţigară a luat mâinile albe şi delicate ale Panagiotei în mâinile lui late, osoase, şi a întrebat temător:

— Te ascult, Panagiota *mou*. Ce s-a întâmplat?

Neştiind cum să înceapă, Panagiota a bombănit:

— Ai spus tuturor că ai să te însori cu mine şi ai să mă duci la Ioannina, în casa mamei tale. Cum îndrăzneşti, *yia to Theo?* De ce scorneşti asemenea minciuni?

Tânărul locotenent s-a întunecat la faţă. Era întocmai cum se temuse. Of, *raki*, *raki*, de ce n-ai rămas în sticlă? De ce nu-şi ţinuse gura? Cu prima ocazie o să-i arate el tâmpitului de Niko. În timp ce aceste gânduri i se perindau prin minte, fără să-şi dea seama, a strâns cu putere mâinile Panagiotei în palmele lui.

— Au, mă doare!

Panagiota şi-a tras mâinile şi a încrucişat braţele peste piept. Cu ce ţărănoi avea de-a face! Ştia doar să lucreze pământul, să mânuiască o săpăligă sau o greblă, dar nu cum să atingă o doamnă, s-o mângâie. Şi-a amintit de buzele lui Avinash Pillai, pline, purpurii. O apucase de încheietură fără ca ea să-şi dea seama şi, cu blândeţe, dar sigur pe el, abia îi atinsese pielea cu buzele. Mâinile îi erau moi ca untul. A întors capul şi s-a uitat la uşa din spate.

— Nu e o minciună, e un vis, *agapi mou,* iubirea mea. Ai să te măriţi cu mine, da, *etsi?* De ce mă priveşti aşa? După ce-a fost între noi aseară n-o să-mi spui că nu te-ai gândit la asta.

Ca să-i amintească de sărutul furat la adăpostul umbrelei, şi-a apropiat faţa de a ei. Panagiota a plecat ochii.

— Ei, ce s-a întâmplat, Giota *mou?* Îmi cer iertare. N-am vrut să te supăr. Nu vrei să te uiţi la mine? Plângi?

Panagiota a clătinat din cap.

Pavlo a scos capul pe uşă, a aruncat o privire pe coridor. Nu era nimeni în preajmă. S-a ridicat, a închis uşa, şi-a tras scaunul chiar lângă fotoliul de piele şi a întins braţul, încercând să cuprindă trupul mlădiu al Panagiotei. Acum aproape

că o luase pe genunchii lui. Panagiota și-a acoperit fața cu mâinile, dar a alunecat intenționat în față și a ajuns în brațele lui. Pavlo nu voia s-o sperie strângând-o prea tare în brațe, totuși se cam înfierbântase.

— *Agapi mou*, mă iubești, nu-i așa? Altminteri de ce ai plânge? Hai, nu te sfii. Spune-mi, *pes mou.*

Fata stătea nemișcată în brațele lui.

— Panagiota, vrei să fii soția mea? Vrei să-ți petreci restul zilelor lângă mine?

Trupul fetei, până atunci inert, a început să tremure. Panagiota plângea cu suspine. Pavlo a slăbit strânsoarea, ca și cum ar fi ținut în brațe un vas de sticlă. Ce să facă acum? Se uita speriat la fotoliul uzat de piele.

— Giota *mou*?

Ea a încuviințat dând din cap, un gest abia perceptibil.

— Adică spui „da“, Panagiota? Te rog, ridică capul și uită-te la mine. Hai.

Panagiota i-a dat ascultare, nu fără șovăială. În spatele genelor dese, scântei violete dansau în ochii ei negri, înlăcrimați. Pavlo nu-și mai încăpea în piele de bucurie. Cea mai frumoasă dintre frumoase avea să-i fie soție, mama copiilor lui, nora mamei!

— Panagiota, *pes mou*, spune-mi. Înseamnă că „da“? *Ha, ne agapi?* Spui „da“, iubirea mea?

Panagiota a dat supusă din cap. Pavlo simțea cum i se umflă pieptul de mândrie. Se simțea puternic, într-atât cât să cucerească nu doar Asia Mică, ci și Constantinopolul, ba chiar lumea întreagă! A desfăcut brațele, s-a așezat drept pe scaun și a prins-o iar de mâinile albe, fine, cu degete lungi. Dacă n-ar fi fost în clădirea poliției, ar fi izbucnit într-un hohot de râs zgomotos.

— Iubito, m-ai făcut cel mai fericit om din lume. Promit să-ți ofer viața la care visezi. Orice-ți dorești. Am să angajez servitori ca să nu fii nevoită să muncești niciodată. Ai să faci doar ce-ți place. Ai să trăiești ca o regină, ca o sultană… *Sultana mou, vasilisa mou,* regina mea. Ești regina mea. Spune-mi, când să vorbesc cu tatăl tău? Ori să vorbesc cu mama ta mai întâi? Vreau să fac totul așa cum se cade. Mă rog, nu e lucrul cel mai important acum. Panagiota *mou*, mă iubești cu adevărat, nu? Vreau să te aud rostind cu buzele tale frumoase, doar o dată. *Se parakalo.* Te rog.

Panagiota a izbutit să-și tragă mâinile din palmele osoase ale lui Pavlo și să-și șteargă lacrimile.

— Am să mă mărit cu tine, Pavlo, dar cu o condiție, a spus vorbind cam fonfăit, fiindcă avea nasul înfundat.

— Sigur că da, *sultana mou.* Cere-mi orice vrei.

S-a aşezat mai drept şi l-a privit pe Pavlo în ochi; tânărul locotenent nu-şi mai găsea locul de nerăbdare.

— Dacă Sfânta Panagia, Fecioara Maria, ne va apăra şi vom câştiga războiul – cu voia lui Dumnezeu –, atunci vom sta în Smirna. Vom locui aici. Aici e ţara mea. Aici îmi voi naşte copiii şi îi voi creşte. Uită de Ioannina şi cumpără-mi o casă aici.

— Dacă asta îţi doreşti, aşa va fi, Panagiota mea. De acum încolo tu eşti ţara mea. Orice…

— N-am terminat ce aveam de spus.

— Ascult.

— Totuşi, dacă… *Theos filaksi,* Doamne fereşte…

A întins mâna şi a bătut cu degetele ei lungi în biroul de lemn din spatele lui Pavlo.

— Dacă Kemal intră cumva în Smirna…

— Asta nu se va întâmpla, Panagiota mea. Tocmai de aceea ne aflăm noi aici.

Pavlo s-a ridicat zâmbind sigur de sine, s-a dus la birou, a luat o ţigară şi s-a apropiat de fereastră. A aprins ţigara şi s-a întors spre Panagiota. Sub cămaşa albă, pieptul lui era puternic şi lat ca al unui cavaler în armură.

— Nu are de ce să-ţi fie teamă, iubito. Nici nu poate fi vorba să pierdem acest război. Avem multe avioane şi mii de mitraliere, tunuri, carabine şi lăzi cu muniţie.

Panagiota a dat nerăbdătoare din mână.

— Ştiu, ştiu. Toată lumea, oriunde te duci – în cafenele, la brutărie, la şcoală – vorbeşte despre multele arme pe care le avem. Da, le avem, dar ce facem cu ele? Din august încoace tot aşteptăm să aflăm că am învins, dar nu auzim decât că ne retragem.

Pavlo a tras din ţigară uitându-se pe fereastră şi i-a răspuns vorbind cu voce profundă, autoritară:

— Retragerea e o manevră tactică, *yavri mou.* Când ne retragem nu coborâm steagul. Dimpotrivă, aruncăm în aer şinele de cale ferată şi podurile, dăm foc satelor care aprovizionează bandele cu alimente. Ba mai mult, am reuşit să tragem toate armele la vest de Sakarya. Nu le-am lăsat turcilor nici măcar o sabie.

Fruntea asudată îi lucea ca alama în lumina care intra pe fereastră. În timp ce el vorbea, Panagiota a venit şi ea la fereastră. Negăsind o scrumieră, Pavlo a

stins țigara pe pervaz și a apropiat buzele de gâtul ei. Panagiota se uita pe fereastră.

— Dar, Panagiota, nu te mai gândi la lucrurile astea, te rog. Ce fericită e ziua asta pentru noi! Astăzi ai devenit logodnica mea… a mea! Mulțumescu-ți ție, Doamne!

I-a întors fața spre el, vrând să o sărute.

Panagiota și-a prins mâinile la spate, ca un copil la școală.

— Da, nu e nevoie să vorbim acum de război. Vreau doar să stabilim ceva. Dacă pierdem cumva războiul, și turcii intră în Smirna…

Pavlo a plecat de la fereastră, s-a dus la birou, s-a așezat pe scaun și s-a lăsat pe spate zâmbind.

— De ce zâmbești? Ți se pare că spun povești?

— Nu. Doamne ferește. Dar situația de care vorbești e atât de imposibilă… Oricum, nu de asta zâmbesc. Zâmbesc văzând cât ești de frumoasă și gândindu-mă cât sunt de fericit.

Scoasă din fire, Panagiota s-a apropiat de birou, a dat la o parte teancurile de dosare și documente ca să se poată sprijini în mâini și s-a aplecat spre Pavlo, care stătea tolănit pe scaun. Își suflecase până la cot mânecile jachetei albastre. Cozile grele, atât de lungi, că ajungeau până la blatul biroului, se legănau ca două pendule. Cu ochii la harta agățată pe perete a murmurat:

— Dacă auzim că turcii se apropie, să zicem… a continuat cu ochii la hartă – să zicem că ajung până lângă Ușak…

— *Yavri mou*, cum să ajungă la Ușak? Ușak e înăuntrul granițelor noastre, care au fost hotărâte printr-un mare tratat internațional. De-a lungul liniei Eskișehir-Afyonkarahisar sunt postați soldați.

Nu avea nici un rost să-i explice Panagiotei că, deși Ușak se afla în interiorul teritoriului controlat de greci, în realitate nu fusese atribuit Greciei prin Tratatul de la Sèvres.

Fata a ocolit biroul și s-a oprit în fața lui.

— Încetează, te rog. Dacă turcii chiar ajung la Ușak, vreau să ne trimiți imediat în Grecia, pe mine și familia mea, cu toate bunurile noastre. Asta e tot. Asta e condiția mea. Primești?

Când a auzit-o, Pavlo, care se legăna înainte și înapoi cu scaunul, s-a oprit cu un bufnet. Scârțâitul arcurilor a fost înlocuit de țipetele copiilor care băteau mingea pe stradă.

— Vrei să mergi la Ioannina? a întrebat-o zâmbind cu gura până la urechi,

ceea ce îi dădea un aer puțin ridicol. Acum câteva minute ziceai…

Panagiota a oftat prelung ca să-și arate exasperarea. Ce greu de cap era băiatul ăsta! Cu toate că nu era momentul potrivit, și-a amintit cum îi desfăcea Stavros panglicile rochiei cu degetele lui lungi și subțiri. Dacă fugeau din Smirna îl va mai vedea vreodată?

Vom mai putea vreodată să ne întoarcem la casele noastre, Adriana? Vom mai trăi vreodată în pace, cum trăiam înainte de război? Am să apuc ziua minunată când îți voi pune un inel pe deget?

Of, scrisorile lui Minas… Mai bine nu i le-ar fi citit Adriana.

— Dacă turcii ajung în Ușak, așa am zis. Nu m-ai auzit?

— Draga mea copilă, îmi doresc mai mult ca orice să vă duc pe tine și familia ta la Ioannina, știi doar. Însă nu e nevoie să-ți faci griji. Chiar dacă ajung la Ușak, turcii nu vor intra niciodată în Smirna. Înțelegi, da? Așa ceva nu se poate întâmpla.

Se ridicase din scaunul balansoar și stătea în fața Panagiotei. Cum erau aproape la fel de înalți, se priveau drept în ochi. Panagiota a fost prima care a întors privirea.

— Totuși, promite-mi pe cuvânt de onoare că, dacă se ajunge acolo, ne vei duce neîntârziat în Grecia.

— Mă jur pe onoarea și pe patria mea. La primul semn de primejdie vă urc pe tine și ai tăi pe primul vas care pleacă spre Grecia și vă scot de aici. Ești mulțumită? Acum mă lași să te sărut, iubito?

A luat-o pe Panagiota de umeri, a tras-o spre el și a cuprins-o cu brațele pe după mijloc. Când i-a simțit mirosul de iasomie – „E logodnica mea!“ și-a spus fericit – a fost cât pe ce să leșine. Cu siguranța unuia care și-a făcut datoria, i-a luat fața albă în palme, și-a lipit buzele de ale ei și a sărutat-o îndelung. Cu ochii închiși, Panagiota și-a amintit cum mirosea răsuflarea lui Avinash Pillai – a mirodenii din țări îndepărtate și încă a ceva.

— Iubita mea scumpă, draga mea… Am să te fac atât de fericită!

În timp ce îi învârtea cu stângăcie limba în gură, Pavlo îi căuta sânii sub jachetă, pipăind-o de la gât în jos cu mâinile lui osoase. Panagiota nu moștenise pieptul plin al mamei ei. Sperase ca sânii să-i crească până acum, dar se pare că Dumnezeu nu fusese la fel de darnic cu ea cum fusese cu mama când venise vorba de sâni. Enervată, l-a împins pe Pavlo deoparte și s-a îndepărtat.

— Ce faci? Suntem în postul de poliție, și la ușă stă de pază un jandarm. Ai uitat?

Dacă Pavlo chiar uitase, în acel moment a părut că se trezește și a privit nedumerit în jur.

— Iartă-mă. Sunt așa de fericit, că am uitat de toate. Ești atât de frumoasă.

Panagiota s-a dus în fața biroului, a încheiat nasturii jachetei și a dat după urechi șuvițele scurte care îi scăpaseră din cozi.

— Bine. De vreme ce mi-ai acceptat condițiile, poți să vii mâine-seară să-i ceri tatei mâna mea. Sper că nu aștepți cine știe ce zestre. La noi e obiceiul ca familia bărbatului să cumpere și să mobileze casa.

Pavlo era atât de fericit, încât n-a băgat de seamă cât de reci și calculate erau vorbele Panagiotei. Gândul că nu se va mai întoarce la Ioannina îi îndurerase inima o clipă; aproape că ar fi dorit ca turcii să intre în Smirna, dacă numai așa o putea lua pe Panagiota la Ioannina. Doamne ferește! Cum de îi trecuse așa ceva prin minte? Dragostea pentru Grecia Mare era mai presus de orice altă iubire.

S-a gândit la buzele Panagiotei; aveau gustul șerbetului de vișine. Ce însemnătate avea în ce colț de lume ar trăi, dacă ar putea săruta acele buze oricând dorea? Și în Smirna s-ar putea îmbogăți. Să se termine războiul și va avea cea mai frumoasă nuntă din câte s-au văzut. Apoi va câștiga ceva bani și va cumpăra o casă. Nu în cartierul ăsta mizer, lângă o piațetă plină de praf și înecată în fum, ci în Bella Vista. Va construi o vilă cu etaj și balcon, cu magnolii uriașe în grădină. O va aduce și pe mama lui și se vor înțelege de minune cu toții.

Pierdut în visare cum era, nici n-a băgat de seamă că Panagiota plecase.

Ultimul septembrie

Cu toate că cineva bătea din ce în ce mai tare la ușă, moașa Meline dormea mai departe, cufundată în visul ei obișnuit.

Călare pe un măgar cenușiu, mergea pe un drum de țară mărginit pe ambele părți de rodii și câmpuri cultivate cu pepeni. O conducea un țăran bătrân care abia mergea, ținând frâul cu o mână, și cu cealaltă sprijinindu-se în baston. Stelele, care se vedeau bine acum, când luna apusese, erau risipite pe tot cerul, de la pantele munților la întinderea neagră a mării. Bebelușul din brațele ei plângea.

— *Daha mi lar bzdi.* Nu plânge, micuțo. Întunericul de dinaintea zorilor e cel mai adânc. În curând se crapă de ziuă și o să găsim o căruță să ne ducă în oraș. *Daha mi lar bzdi.*

Pe sub pelerină a băgat un deget în gura copilului. Acesta s-a liniștit la început, crezând că a găsit un sfârc, dar, când și-a dat seama că pielea e uscată, a început să se foiască din nou.

— Doamnă, putem să ne oprim ca să hrăniți bebelușul, dacă vreți. Uite ce flămând e. Nu mai contenește cu țipatul.

— Nu-i nevoie. Mergi mai departe.

Țăranul cel bătrân a clătinat din cap și și-a văzut de drum. De la Bournabat la Smirna făceai două ceasuri cu măgarul.

Când Meline a deschis ochii în cele din urmă și a auzit bătăile în ușă, a dus mâna, fără să se gândească, la punguța de catifea în care ținea banii, agățată la gât cu șaptesprezece ani în urmă. Cineva bătea cu disperare la ușa de la parter. A sărit jos din pat, și-a aruncat un șal pe umeri și a coborât în grabă scara pe întuneric, fără să mai aprindă lampa.

Pesemne că o femeie din cartier avea o naștere grea. Moașele tinere nu veneau să-i bată la ușă decât dacă era vreo urgență. Meline fusese moașă-șefă la Spitalul Francez și le instruise pe cele mai bune moașe din oraș înainte să se pensioneze cu doi ani în urmă. Cele tinere erau foarte respectuoase și n-ar fi trezit-o în ruptul capului pentru o situație în care s-ar fi descurcat singure, de pildă, când copilul venea cu picioarele înainte sau avea cordonul ombilical înfășurat în jurul gâtului.

Cum astfel de gânduri îi umblau prin minte în timp ce cobora scara, a fost uimită, când a deschis ușa, să dea cu ochii nu de o moașă tânără, ci de fiica ei, ginere și nepoți. În mâini aveau valize și boccele. Melina a dus mâna la gură, înspăimântată.

— Ce s-a întâmplat?! a țipat. Unde e Nishan?

— Nu te speria, mamă. Liniștește-te. N-ai de ce să te îngrijorezi.

— Nishan! Unde e Nishan al meu?

— Mamă dragă, nu striga, te rog. Ai să sperii vecinii. Nishan e cu cealaltă bunică. Nu s-a întâmplat nimic. Am venit să te luăm.

Fiica moașei Meline i-a luat vorba din gură cumpătatului ei soț.

— Știi de când batem? Am tras o spaimă soră cu moartea. Unde erai?

Meline a pus palma pe piept, să-și liniștească bătăile inimii.

— Am adormit, copilă. Voi sunteți bine cu toții? Ce se întâmplă?

— Cum poți dormi la vremea asta? Hai, strânge-ți lucrurile, plecăm. Ia tot ce

ai de valoare.

Moașa Meline a dus iar mâna la piept, cum făcuse în vis, ca să pipăie închipuita punguță cu bani. Acolo ținuse monedele de aur pe care le numărase în palma agăi Mahmut când mersese să-l vadă, de una singură, în conacul lui din Goztepe, mare cât un castel. Cu o parte din mintea ei era tot acolo, călare pe măgar, și retrăia dimineața aceea.

Făcuse atâta drum ca să obțină un document de la aga, care pusese gând rău onoarei fiicelor ei din pricina unei datorii la cărți făcute de blestematul de bărbatu-său. Documentul, purtând sigiliul oficial, certifica faptul că datoria fusese plătită în totalitate. Oamenii agăi avuseseră obrăznicia să-i sugereze lui Nishan (nu nepotul, ci soțul ei) să le folosească pe fete ca să-și achite datoria. Fetele tinere și neatinse erau oricând binevenite în haremul agăi Mahmut.

Meline obținuse promisiunea agăi că oamenii lui, ticăloșii care veneau de luni de zile în casa ei și le pândeau după ușă, lingându-se pe buze, pe Arpi și Seta, care își făceau temele pe masa din bucătărie, nu le vor mai tulbura liniștea. Slavă Domnului, aga Mahmut se dovedise a fi om de cuvânt. De cum fusese pus sigiliul oficial pe hârtia din care Meline nu înțelegea o iotă, oamenii lui nu se mai arătaseră pe acolo. Fetele se căsătoriseră cu oameni cumsecade și erau fericite în familiile lor.

Acceptând să fie o unealtă în planul diabolic pus la cale de Juliette Lamarck, Meline salvase viața fiicelor ei.

— Mamă, ascultă ce-ți spun, hai odată. Nu mă auzi? Soldații lui Kemal au luat orașul Alasehir. Bandele de ucigași ale lui Pehlivan vin încoace. Trebuie să ne ascundem. Hai, grăbește-te! Adună ce poți, că noi plecăm. Ne ascundem la mansarda brutăriei lui Hayguhi Hanim.

Meline s-a scuturat parcă trezită dintr-un vis.

— Oamenii lui Pehlivan vin încoace? Și cu linia de apărare a grecilor cum rămâne?

— Din păcate, a spus încet ginerele ei, Arakel, un bărbat înalt și subțire, linia de apărare din Asia Mică se prăbușește. Turcii au ocupat toată valea Menderes. Aydin, Ușak și Manisa sunt în flăcări. Pe măsură ce se retrage, armata greacă dă foc la tot ce rămâne în urmă. Ne e teamă că, atunci când vor ajunge aici, turcii vor vrea să se răzbune. Ca măsură de precauție, ne-am hotărât să ne ascundem în podul brutăriei mamei. E la marginea cartierului armenesc, așa că poate vom fi în siguranță. Să nu lași nimic de valoare în casă. Strânge toți banii și tot aurul, coase bijuteriile în rochie. Poți merge pe jos până la chei? Poate că o să găsim o

trăsură mult mai devreme, lângă catedrală.

Meline a dat din cap.

Strada Suyane era cufundată în liniște și tăcere. N-ar fi fost mai bine să urmeze exemplul vecinilor, adică să tragă obloanele și să stea ascunși în casă? Brutăria ținută de Hayguhi Hanim, soacra fiicei sale, era tocmai la celălalt capăt al orașului, lângă Spitalul Francez. Nu i-ar fi greu să meargă până acolo – nu era chiar așa de bătrână. Toată viața ei făcuse drumuri lungi pe jos, așa că la cincizeci și șapte de ani picioarele îi erau la fel de puternice ca în tinerețe. Acum însă frica, asemenea unui șarpe viclean care crescuse mare și puternic înlăuntrul ei, se trezise și o lăsase fără vlagă.

Când au intrat în curtea catedralei ca să traverseze spre strada Dilber, Meline a întors ochii spre domul Sfântul Stepanos și a spus o rugăciune. Pe sub chiparoșii înalți care împânzeau curtea întinsă se învârteau umbre, pași grăbiți intrau și ieșeau din catedrală; oamenii duceau lucruri înăuntru. Dinspre strada Suyane venea un cuplu împingând o roabă acoperită cu o pânză. Când au văzut-o pe Meline și ai ei au înlemnit un moment, până ce Arakel le-a făcut un semn cu mâna. Atunci au dat din cap și și-au văzut de treabă. Nepotul cel mare, care o ținea pe Meline de mână, nu scotea un cuvânt. Arakel o ținea în îndoitura cotului pe fetița cea mică, pe jumătate adormită. Sub brațul celălalt ducea covorul lui Meline, de care aceasta nu se îndurase să se despartă.

Au traversat curtea în tăcere, au ieșit pe poarta care dădea în strada Iman, au coborât în cartierul Agios Yorgis, și de acolo au luat-o spre Marile Taverne. Peste tot domnea întunericul. Meline simțea un fior ca un curent electric trecând din mânuța nepoatei în mâna ei.

Ceva mai jos, portul era cufundat într-o tăcere mormântală. Imaginea docurilor tăcute îți dădea fiori, căci locul era de obicei animat, un adevărat haos cu hamali gălăgioși, lăzi înșirate de la depozite până la mare, saci cu smochine, atât de mulți, că nu puteai face doi pași fără să te împiedici de unul, cămile cu clopoței la gât, măgari, cai, căruțe și negustori din toate țările pământului. Luna se ascunsese după nori și, sub felinarele neaprinse, marea întunecată, unduitoare, părea să reflecte neliniștea care cuprinsese orașul în noaptea aceea. De trăsuri nici vorbă.

Deodată, nepoata a strâns-o pe Meline de mână.

— Bunico, ia uită-te! Uite! Acolo!

S-au întors cu toții să vadă ce le arăta fetița. În față, pe Cheiul Pașapoartelor, pe partea dinspre mare a drumului, ceva mare și negru se mișca încet. Meline a

mijit ochii, încercând să vadă ce e. Arpi, obişnuită să ia iniţiativa, a făcut câţiva paşi înainte. A început să zărească ceva: un cufăr, un covor făcut sul, o masă, apoi valize, boccele. Şi, în mijlocul atâtor lucruri, un şuvoi de oameni.

— Cine sunt, bunico? a întrebat nepoata cu voce tremurătoare.

Meline şi-a tras mâna din mânuţa copilei şi a făcut semnul crucii. Doamne Dumnezeule, apără şi păzeşte.

— Bunico, ce fac oamenii ăştia? De ce stau pe chei?

Arpi s-a apropiat şi a prins-o pe fiica ei de mână.

— Mamă?

— Să nu-ţi fie frică, draga mea. Nu-i nimic. Au venit din satele şi oraşele din împrejurimi. Sunt refugiaţi, fug din calea războiului.

— Unde se vor duce?

— Nu ştiu.

Fetiţa nu mai văzuse adulţi ajunşi într-o stare disperată. S-a pus pe plâns.

Arakel i-a răspuns în şoaptă, de teamă să nu-l trezească pe celălalt copil, care dormea cu capul pe umărul lui.

— Grecia va trimite un vapor după ei, să-i ducă în Chios. N-avem de ce să ne facem griji. Mâine vor fi toţi plecaţi.

O întrebare stăruia în mintea tuturor, măcar că nimeni nu-i dădea glas până când fetiţa şi-a luat inima în dinţi:

— Şi noi ce facem? a întrebat printre lacrimi. O să putem ajunge şi noi la vapoare? Grecia primeşte şi armeni?

— Mamă, dacă ai obosit, vrei să ne tragem sufletul?

Chiar şi pe întuneric se vedea că faţa lui Arpi, de obicei luminoasă, era acum palidă, şi femeia ţinea capul plecat. A încercat totuşi să zâmbească.

— Ce zici, mai poţi merge un pic? Strânge din dinţi, aproape am ajuns.

Moaşa Meline se ruga. S-a mărginit să dea din cap. Aveau să se întâmple lucruri rele, foarte rele.

Ajunseseră la coloana întunecată care se umfla ca un val negru în stânga lor. Bătrâni, femei, copii, bărbaţi, sute de oameni stăteau aşezaţi sau întinşi pe jos, plângeau pe tăcute, gemeau, ronţăiau pesmeţi, uitându-se în jur cu ochii goi, îşi legănau copiii şi vorbeau cu voce joasă. Printre ei se învârteau cai, măgari, capre, pisici şi câini. Stăteau cu toţii la un loc, privind spre mare cu un amestec de oroare, tristeţe şi speranţă pe feţe.

Pe neaşteptate, o mişcare s-a stârnit în mijlocul mulţimii. Un tânăr cu şapcă pe cap şi încălţări rupte a ţâşnit din întuneric pe marginea drumului.

— Copilaşul! Vine copilaşul! Ajutor! Nevasta mea e în chinurile facerii! Să ne ajute cineva!

Fără să stea pe gânduri, Meline şi-a smuls mâna din mânuţa caldă a nepoatei. Arpi şi Arakel s-au grăbit să i se aşeze în drum.

— Mamă, nu!

Cât ai clipi, Meline a scuturat oboseala şi a redevenit moaşa ageră de pe vremuri. I-a vorbit lui Arpi pe un ton de care aceasta îşi amintea din copilărie.

— Voi mergeţi mai departe. Ne întâlnim la brutăria lui Hayguhi.

În timp ce se îndrepta spre mulţimea întunecată auzea nedesluşit din spate protestele fiicei şi plânsetul nepoatei. Mergând, îşi făcea socoteala în minte. Spitalul Francez era prea departe. Maternitatea Grace şi mai şi. Spitalul Olandez şi Spitalul Austriac, precum şi Agios Haralambos erau destul de aproape; ar putea ajunge la unul din ele.

L-a apucat de braţ pe tânărul cu şapca.

— Băiete, fugi şi găseşte o căruţă. Eu sunt moaşă. Sunt nişte spitale mai încolo. Repede, hai s-o ducem pe nevastă-ta acolo, cât mai a timp.

Tânărul şi-a scos şapca şi a pus capul în pământ.

— Mamă, nu ştiu unde să găsesc căruţă în oraş. N-o putem pune pe soţia mea pe măgarul pe care am venit din sat?

— Peste poate, fiule! Du-te, fugi. Nu eşti în ţară străină. Du-te şi găseşte un căruţaş.

În timp ce el dispărea în întunericul străzilor, braţele oamenilor au împins-o pe Meline lângă femeia ce stătea să nască. Era întinsă pe un covor vechi, adus tocmai din sat, din coliba ei cu o singură fereastră, până pe cheiul din Smirna. Datorită încălţărilor înşirate pe margine, covorul avea aerul unui cămin aflat în mijlocul mulţimii. În centrul covorului ardea o lampă cu kerosen.

Gravida stătea sprijinită pe mâini şi genunchi. Cei din jur îi ştergeau fruntea şi gâtul cu batiste muiate în apă de mare. Văzând-o pe Meline, s-au tras înapoi, lăsând covorul liber. Era ceva în purtarea şi atitudinea ei care le amintea de moaşele de la ţară. Meline a îngenuncheat lângă mamă. Era o fată de la ţară, cu ochi mari, negri şi piele smeadă. De sub mânecile suflecate până la coate ale bluzei roşu închis ieşeau braţele pline, puternice.

— Linişteşte-te, fata mea. Eşti tânără şi viguroasă. Ai să împingi copilul afară cât ai zice peşte. Cum te cheamă?

— Eleni.

Femeia a scos un ţipăt, fără voia ei. Ruşinată, şi-a ferit privirea.

— *Endaksi,* Eleni, fata mea. bine. Soțul tău s-a dus să găsească o căruță. Te ducem la spital. Acum spune-mi, e prima ta naștere?

Femeia a arătat cu capul un băiețel cu ochi negri imenși, care își sugea degetul mare, așezat la capătul covorului. Nu avea pantaloni. Meline a băgat mâna sub fusta femeii, ca să vadă cât se dilatase colul uterin. A dat cu degetele de părul copilului. Naşterea începuse. Neliniștită, a ridicat ochii spre grupul de femei desculțe adunate în jur.

— Dragelor, pregătiți-vă. Vine copilul! Doamne ajută! O să nască aici. Iute, aduceți toate lămpile, felinarele și lumânările pe care le găsiți.

În câteva clipe, femeile au îngenuncheat în fustele lor peticite în jurul lui Eleni.

Meline și-a intrat în rol.

— Țineți-o din spatele genunchilor și trageți tare. Aduceți lampa mai aproape și țineți-o ca să nu facă umbre. Așa e bine. Hai, Eleni, fata mea, împinge. Împinge cât poți de tare. Ai înotat, ai tot înotat și ai ajuns la mal.

Femeia a scos un țipăt ascuțit. Mulțimea s-a mișcat ca un val odată cu țipătul ei și s-a strâns la loc.

— Ce s-a întâmplat? Au venit… soldații?

Pe țărmul mării întunecate, în mijlocul miilor de oameni care fuseseră nevoiți să-și părăsească orașele și casele, Meline a apăsat cu o mână pântecul femeii, și cealaltă i-a afundat-o între picioare. În timp ce mâinile lucrau independent, cu îndemânarea căpătată de-a lungul unei vieți, cu ochii minții, ea vedea cu totul altceva.

— Copilul se va naşte mort, înțelegi, moașă Meline?

Era vocea lui Juliette Lamarck, stridentă, autoritară.

— M-ai auzit? Se va naşte mort. Îl vom îngropa în cimitirul de lângă biserică și nu te vom mai vedea niciodată. Înțelegi? *Tu comprends?*

Dar nu fusese așa. Bebelușul se agățase de viață. Viața se încăpățâna să trăiască. Căpșorul își făcuse loc prin colul uterin și împingea cu toată puterea. Biata mamă, abia ieșită ea însăși din copilărie, leșinase după ce fumase opium și nu împingea deloc ca să-și ajute bebelușul. Meline o apăsase pe burtă, apoi se uitase între picioare.

Pe covorul de pe chei, un lichid gros, lipicios, se scurgea dintre picioarele lui Eleni.

Cearșaful alb al lui Edith era un lac de sânge.

Nu se descurca singură.

— Ajutaţi-mă, dragelor!

În mintea ei, moaşa Meline trecea de la prezent la trecut. Imaginile din trecut se amestecau cu noaptea mirosind a sare.

Copilul ţărăncii trebuia să trăiască.

Copilul lui Edith trebuia să se nască mort.

Femeile de pe chei, tinere şi bătrâne, s-au grăbit să-i dea o mână de ajutor.

În conacul familiei Lamarck fusese singură la mansardă. Servitorii nici măcar nu ştiau că Edith locuia în turn. Juliette Lamarck îşi încuiase fiica acolo. Din pricină că îşi petrecuse ultimele luni de sarcină întinsă în pat, picioarele lui Edith se şubreziseră.

— Vai, Doamne! Au să moară amândoi!

Femeile ţipau.

Nu, Edith nu avea să moară. Asta era înţelegerea. În schimb, copilaşul avea să moară. Mama urma să trăiască.

— Vreau ca fiica mea să scape cu bine. Mă înţelegi, moaşă? Săptămâna viitoare trebuie să fie pe picioare şi să iasă în lume. Scandalul ăsta se termină aici. Nu va şti nimeni în afară de noi două. Altminteri…

Juliette a scuturat punguţa roşu închis care îi atârna la gât. Înăuntru au zornăit bănuţii de aur.

— Altminteri, pregăteşte-ţi fiicele pentru slujitorii agăi Mahmut. Sunt nesătui, să ştii, moaşă! De ce mă priveşti prosteşte? Suflecă-ţi mânecile şi pune-te pe treabă. Eşti o moaşă pricepută. Ştii, fără îndoială, cum mor bebeluşii la naştere. Găseşte o cale. Eu am să aştept la parter.

Meline a prins bebeluşul înainte să cadă. Toate femeile au făcut semnul crucii şi au strigat:

— *Ena koritsi, ena koritsi!* O fetiţă! Eleni, fetiţa ta s-a născut! Felicitări! Ah, *Panagia mou,* Maică Precistă, ce mică e! *Mikroula.*

A pus fetiţa pe pieptul gol al mamei. Tânăra Eleni zâmbea cât putea de frumos în starea în care se afla. Nu aveau foarfecă să taie cordonul ombilical. Nu-i nimic, nu era nici o grabă. Cordonul, pulsând ca o inimă între cele două fiinţe, stătea întins ca un şarpe de la burta la sânul femeii. Îndeajuns de lung ca bebeluşul să ajungă la sân. Atotputernicul prevăzuse fiecare amănunt: cordonul ombilical era lung cât să ajungă până la sfârc.

Ţipetele copilului au adus zâmbete trecătoare pe feţele unora din cei adunaţi acolo. Bărbaţi, femei şi copii care îşi părăsiseră pământurile roditoare şi osemintele strămoşilor s-au adunat în jurul covorului să vadă fetiţa nou-venită pe

lume. Bătrânele murmurau încet; bărbaţii lungeau gâturile să vadă de la distanţă această scenă de familie, în timp ce îşi răsuceau ţigări şi suflau fumul în aerul plin de mirosuri străine.

Speranţa a înflorit în inimile celor de pe chei. *Mana Ellas,* Mama Grecie avea să trimită mâine vapoare, ca să-şi salveze copiii!

Un flăcău a scos dintr-o cutie neagră mandolina pe care o adusese cu el. Copilaşul tăcuse după ce găsise sânul mamei. Naşterea fetiţei lui Eleni preschimbase mulţimea într-o mare familie. S-au strâns în braţe; erau cu toţii victime ale aceluiaşi destin. Deocamdată nu aveau de unde să ştie că în zilele ce urmau să vină numărul lor va creşte întreit sau împătrit şi că toţi vor fi pe pragul dintre viaţă şi moarte.

Meline s-a prăbuşit pe covor, doborâtă de oboseală. Femeile s-au grăbit să-i dea apă, şi ea a închis ochii. I-a venit în minte copilaşul lui Edith. Era vânăt la faţă şi nu scotea nici un sunet. Murise? Pulsul lui Edith era foarte slab. Meline a înfăşurat bebeluşul într-o pătură, l-a pus pe pat, în spatele ei, şi s-a apucat să coasă carnea ruptă a lui Edith. Când bătăile s-au oprit a tăiat cordonul ombilical. Fata stătea cu gura întredeschisă, capul îi căzuse într-o parte, părul i se lipise de pieptul transpirat, sânii plini de lapte ieşeau de sub dantela decolteului. Buzele micuţe ale copilului căutau în zadar sânul. Avea o guriţă roşu intens şi, la fel ca mama ei şi bunicul din Atena, păr negru, cârlionţat. Păcatul lui Juliette Lamarck dăduse încă un rod. Ei, Doamne, mare îţi e puterea!

Paşii lui Juliette Lamarck pe scară.

În mâna ei, punga plină cu bani de aur.

S-a uitat la copil; s-a uitat şi, dintr-o ochire, a înţeles că e viu. Trebuia să se fi născut mort, cum fusese înţelegerea.

Atunci aşa să fie. A pus punga cu bani înapoi la gât. Meline s-a aruncat pe jos, la picioarele ei.

— *Madame* Lamarck, vă implor! *Madame* Lamarck, vă sărut picioarele. Fie-vă milă. Dacă nu plătesc datoria, mâine-dimineaţă oamenii agăi vin să-mi ia fetele. Uitaţi-vă, fiica dumneavoastră e în viaţă. Am salvat-o. Era slăbită şi am înviat-o. *Madame* Lamarck, vă implor, fie-vă milă de copiii mei.

— Nu aşa ne-a fost vorba.

O mână pe umărul ei. S-a întors să vadă cine e. Se afla tot pe chei. Alături era bărbatul gravidei. Îngenuncheat lângă ea, învârtea şapca în mână.

— Mamă, cum te simţi? Am găsit o trăsură, dar văd că nu mai avem nevoie. Mi-ai adus fetiţa pe lume. Domnul Isus să te binecuvânteze. Panagia, Fecioara

Maria, să vă binecuvânteze pe dumneata, pe nepoții dumitale și nepoții nepoților. Haideți, *pedia*, băieți, s-o ajutăm pe maica moașă să urce în căruță.

Mâini din mulțime – mâini bătătorite, mâini aspre, care culeseseră struguri și smochine și lucraseră pământul – au purtat-o pe Meline la căruță și au așezat-o pe bancheta de catifea roșie. Vizitiul a îndemnat caii, copitele au păcănit pe pavaj. În urma trăsurii, pe întuneric, s-au ridicat mai multe mâini odată, asemenea unor păsări care se înălțau în aer. Sătenii își luau rămas-bun de la moașa care îi transformase într-o familie.

— Sfânta Panagia să te apere, mamă moașă. Noi plecăm în Grecia mâine. Să fii nevătămată aici. Dumnezeu să te ajute!

În apropiere de Punta, cheiul era liniștit ca de obicei, domnea aceeași atmosferă de eleganță și distincție. Pescari ducând undițe pe umăr și plase de pescuit în mână se îndreptau alene spre bărcile vopsite în culori vii.

Stătea să se crape de ziuă.

În spatele pescarilor, mici grupuri de săteni care merseseră toată noaptea se duceau spre docuri. Cei mai mulți vedeau marea prima oară în viață. Și-au lăsat jos geamantanele, cuferele și boccelele și au rămas cu ochii la vasele europene ancorate în fața lor; era imaginea pe care o avuseseră în minte venind încoace, care îi îmbărbătase în cursul întortocheatei lor călătorii.

— Suntem salvați, își ziceau. Mama Grecia, *Mana Ellas*, va trimite vapoare și ne vor lua mâine de aici.

O vreme au uitat noaptea teribilă când satele vecinilor arseseră până în temelii.

— Suntem salvați!

Din trăsură, Meline se uita la scena din jur ca la un film mut. I s-a strâns inima. Ce va fi cu ea și familia ei, armeni din Smirna? Încerca să se liniștească privind luminițele flotelor europene ancorate în largul portului. Vase de război britanice, americane, franceze și italiene – aliați așteptând să-și protejeze cetățenii. De vreme ce europenii ăștia erau răspunzători de întreaga catastrofă, era datoria lor să apere creștinii din oraș, nu-i așa? Nu, nu li se va întâmpla nimic rău. Locuiau în Smirna de atâtea generații. Și-a sprijinit capul de spătar. Caii răsuflau greu. Vizitiul îi îndemna să meargă mai repede.

Totul era ca înainte.

Să vină vapoarele și să-i ia pe amărâții ăștia, care mai sunt și săraci; atunci draga ei Smirnă ar fi din nou ca pe vremuri. Legănată ritmic de la dreapta la stânga de roțile de lemn ale căruței și scârțâitul acestora, Meline a închis ochii.

— *Madame* Juliette, vă rog, ascultați-mă. Știu cum ne vom respecta

înţelegerea. Îi spuneţi lui Edith că bebeluşul s-a născut mort şi că l-aţi îngropat. Mă jur pe onoarea mea şi pe sufletele copiilor mei că voi lua secretul cu mine în mormânt. Vă implor, *madame* Lamarck, nu cădeţi în păcat şi nu mă împingeţi şi pe mine. Nu mă puneţi să iau o viaţă pe care Dumnezeu a cruţat-o. Vă făgăduiesc, nu veţi mai avea pricină să vă gândiţi la copilul ăsta. Aveţi încredere în mine. Lăsaţi-mă să plec acum cu copilul, până nu se luminează de ziuă. Lăsaţi-mă, vă rog. Copilul va fi mort pentru dumneavoastră.

În noaptea aceea, pe când mergea la Smirna călare pe un măgar, cerul era întocmai ca acum – o pătură purpurie întinsă peste oraş. Fusese o noapte de septembrie fierbinte şi umedă. Atât de fierbinte, încât până şi briza dimineţii purta parfumul de iasomie din Bournabat în oraş.

Trăsura hurducăia pe pietrele cheiului; Meline a ridicat capul de pe catifeaua roşie a banchetei şi a mirosit aerul.

Ce zi era astăzi?

Joi.

Ce dată?

Deodată a înţeles de ce acea fărâmă de trecut, care îi arsese în conştiinţă atâţia ani, ieşise la iveală tocmai în acea noapte.

Noaptea aceasta era noaptea aceea. Noaptea care lega a şasea de a şaptea zi a lui septembrie.

Dacă o fi avut norocul să scape cu viaţă, fiica lui Edith împlinea azi şaptesprezece ani.

Strada Vasili

În timp ce trăsura care o ducea pe moaşa Meline încetinea şi oprea în faţa brutăriei lui Hayguhi Hanim, Edith privea, de la fereastra dormitorului, grădina scăldată în lumina trandafirie a zorilor.

Ziua aceea venise din nou. Oricât haşiş ar fi fumat şi oricâte ingrediente secrete i-ar fi adăugat ţiganca Yasemin, data aceea trezea o amintire de demult, apărută ca soarele din ceaţă. Bietul copil. Nici nu apucase să-l ţină în braţe. Nu avea mormânt, fiindcă nu fusese botezat; pesemne că fusese pus, fără nume, într-

o groapă comună din cimitir. Edith își amintea nașterea dificilă de după o perdea de opium. Fusese singurul ei copil, și lipsa lui îi înțepa inima ca un spin în fiecare septembrie. Era furioasă pentru că bucuria de a fi mamă îi fusese furată.

S-a aplecat peste pervaz ca să vadă mai bine strada. Familii întregi, țărani cărând geamantane, traiste și boccele treceau în șir neîntrerupt prin fața casei. Unele femei purtau pantaloni, altele erau înfășurate în țesături colorate iar altele aveau robe negre, ca femeile musulmane. Aproape toate aveau cel puțin doi copii agățați de fustă. Multe duceau în spate un bebeluș.

Unii dintre săteni, văzând că niște fugari își făcuseră tabăra în curtea lui Edith, au forțat poarta de fier forjat împodobită cu frunze pe care Christo o încuiase cu lacăt în seara dinainte și au încercat să intre. Grădina era oricum plină de femei, copii și bătrâni așezați pe jos. Mulți adormiseră pe cuverturile și covoarele aduse din casele din sat, pe care le întinseseră în jurul iazului de piatră al lui Edith, decorat cu un leu din gura căruia țâșnea apa, sub pomii fructiferi, până și pe straturile cu flori.

În dimineața dinainte, când se trezise și văzuse scena de la fereastra dormitorului, lui Edith nu-i venise să-și creadă ochilor.

Un șuvoi de oameni curgea pe strada Vasili spre mare într-o tăcere mormântală, un șuvoi lent, nesfârșit. În primul moment a fost șocată la vederea soldaților. Mii de soldați greci în picioarele goale, răniți, cu capetele înfășurate în bandaje pătate de sânge, încovoiați, cu cămăși rupte de sub care se vedeau coastele, cu mâinile și fețele mânjite de funingine, nici măcar nu se mai oboseau să ridice puștile căzute pe jos. Mergeau târându-și picioarele ca somnambulii spre mare, spre vasele care aveau să-i ducă departe de înfrângere și dezastru, înapoi în țara de baștină. Unii aveau răni deschise din care se scurgea sânge, îmbibând mânecile vestoanelor, alții nu puteau face un pas fără să fie sprijiniți de camarazi. Era limpede că, de cealaltă parte a munților, în pustiurile Asiei Mici, armata greacă suferise o înfrângere zdrobitoare. Aici ajunseseră cei care scăpaseră cu viață.

Alături de soldați mergeau, în acest marș al amărăciunii, greci și armeni fugiți din satele lor. Când auziseră că armata turcă se apropie, pornită să masacreze întreaga populație creștină trăind în partea de apus a Asiei Mici, ca să se răzbune, lăsaseră tot și fugiseră, temându-se pentru viețile lor. Copiii se agățau de mamele lor, cu ochii holbați de groază după ce văzuseră pe drum; bărbați puternici, în toată firea, plângeau la fiecare pas; bătrânele erau cărate în spate de băieți nu mai înalți decât ele; bunicii cei mai vârstnici, cu ochii sticloși, mergeau

călare pe măgari. Printre ei se învârteau câini, capre cu clopoţei la gât, care cu boi gata să se desfacă în bucăţi unde erau înghesuite toate bunurile unei familii. Acest cortegiu trecea pe sub ferestrele lui Edith într-o tăcere înspăimântătoare.

Cum ajunsese în aşa hal puternica armată greacă de două sute de mii de oameni? Viaţa curgea aşa alene în oraşul devenit parcă şi mai frumos în lumina toamnei, că nimeni din anturajul lui Edith nu se gândise prea mult la război; nu era un subiect în măsură să-i distragă de la plăcerile cotidiene care dădeau sens vieţii lor. Când se plimbau agale pe chei la apusul soarelui ori stăteau în cafenele şi berării, locuitorii Smirnei, dacă vorbeau despre război, nu pomeneau niciodată posibilitatea unei astfel de înfrângeri monumentale, nimicitoare. Nici măcar vestea că armata lui Mustafa Kemal se apropia de Mediterana nu fusese luată prea în serios prin cafenele, ci considerată un zvon neîntemeiat, fără legătură cu realitatea.

Pe deasupra, ziarele greceşti erau pline de veşti bune de pe front. Retragerea era doar o chestiune de strategie. La Afyonkarahisar fusese obţinută o mare victorie. Armata nu avea să se oprească până nu lua Constantinopolul. Nimeni nu ştia că soldaţii trimişi la Constantinopol se întorseseră de mult în Smirna sau că cei care nu doriseră să intre efectiv în oraş se aflau acum pe navele ancorate în larg, aşteptând să se întoarcă în Grecia.

Era o deosebire ca de la cer la pământ între ce îşi şopteau oamenii la ureche doar ca să uite pe dată, în timp ce beau ceai cu lapte şi ronţăiau biscuiţi pe chei şi ceea ce vedea de la fereastră, aşa încât Edith a vrut să afle mai multe. Ajutată de Zoe, s-a îmbrăcat cu iuţeală şi s-a grăbit să coboare în grădină. Deşi era foarte devreme, ziua era infernal de fierbinte şi extrem de umedă. Edith a deschis umbrela şi s-a dus la poarta de fier forjat care dădea în stradă. Văzând-o că se apropie, un grup de femei s-au năpustit spre ea, ca un râu care îşi găseşte o albie nouă.

— Unde mergeţi?

— Nu ştim.

— Unde o să staţi?

— Nu ştim.

— Ce s-a întâmplat cu satele voastre?

Tăcere. O tăcere grea, dureroasă, plină de plânsete înăbuşite, gata să izbucnească în ţipete.

O tânără cu basma neagră pe cap s-a desprins din mulţime şi s-a apropiat de poarta unde stătea Edith.

— Doamnă, suntem pe drum de trei zile şi trei nopţi. Uitaţi-vă la mine. Am venit pe jos de la Bursa cu copiii. Lăsaţi-ne să ne tragem sufletul în grădina dumneavoastră. Fie-vă milă de noi, daţi-ne două îmbucături din pâinea dumneavoastră.

Ochii i se înroşiseră de plâns. Copiii, un băiat şi o fată, se ascundeau sub fusta rochiei zdrenţuite, a cărei culoare nu se mai vedea din cauza prafului adunat. Dintre picioarele mamei se uitau la umbrela roz a lui Edith. Femeia a băgat mâinile printre barele de fier ale porţii – avea încheieturile umflate, pielea înnegrită – şi a apucat-o pe Edith de fustă.

— Nu ştiu unde e bărbatul meu. Turcii mi-au capturat fratele la Afyonkarahisar. Am fost nevoită să-i las pe mama şi fratele meu pe drum. Picioarele le erau numai răni, încălţările li se rupseseră, nu mai puteau îndura setea. M-au lăsat să plec. „Ia-ţi copiii şi du-te“, mi-au spus. Şi eu, doamnă…

Edith a deschis poarta larg. Mulţimea de pe stradă s-a pus îndată în mişcare şi, câteva clipe mai târziu, oamenii intrau în şir în grădina de la numărul 7 din strada Vasili. Edith le-a poruncit servitoarelor şi majordomului Christo să le dea refugiaţilor apă, pâine, brânză şi struguri. Apoi să fiarbă un cazan de orez cu fasole şi să le dea tuturor să mănânce.

Văzând puzderia de oameni care se împingeau şi se înghionteau zbătându-se să intre, Christo s-a hotărât să-i spună ceva lui Edith, cu toate că ştia că are să o supere.

— *Mademoiselle* Lamarck, a murmurat el, acum trebuie să închidem porţile. Nu putem să avem grijă de mai mulţi oameni. Dumneavoastră ştiţi mai bine, desigur, dar, pentru siguranţa noastră şi a celor care sunt deja înăuntru, trebuie să încuiem uşa de la intrare.

Avea dreptate. Nici zece minute nu trecuseră, şi în grădina lui Edith nu mai era loc să pui un scaun.

— Foarte bine. Poţi să încui poarta, dar, dacă vine vreun refugiat şi cere adăpost, să deschizi şi să-i dai de mâncare. Ne-am înţeles? Zoe, du-te la piaţă. Cumpără mai mulţi saci de făină, grâu, orz, linte şi fasole uscată. Tocmeşte o căruţă şi un hamal să-i care. Apoi vino repede înapoi şi pune-te pe treabă în bucătărie. Dacă nu avem destule oale, spune-i lui Christo să meargă la căldărar şi să mai cumpere. Dacă e nevoie, poţi aprinde un foc în grădină. Eu mă duc să aduc un doctor care să-i îngrijească pe cei bolnavi şi răniţi şi să le oblojească rănile. Una din voi să meargă să le spună moaşelor de la Spitalul Francez că sunt aici mai multe femei cu burţile la gură. Când mă întorc vă ajut şi eu. Hai, fuguţa.

Avem multe de făcut.

Era a doua zi dimineața și Edith, uitându-se jos, la grădina plină de săteni adăpostiți care pe unde putuseră, se simțea istovită, dar mai fericită ca oricând în viața ei. Un bătrân era aplecat peste marginea iazului de piatră și se spăla pe față. Avea să pună pe cineva să construiască o toaletă temporară în fundul grădinii, poate că în spatele magaziei de lemne și cărbuni. Oare cât aveau de gând să stea? Cine îi va salva pe bieții oameni și cum?

Era recunoscătoare că cerul îi dăduse averea și puterea de a ajuta aceste suflete amărâte, lovite de soartă. Era ca și cum, după ani de zile când nici măcar nu știuse cât de flămândă e, cineva îi pusese în față un castron cu mâncare; abia acum înțelegea cu adevărat ce înseamnă să-ți fie foame și să fii sătul. În sufletul ei era mulțumită pe de-a-ntregul. Așa își închipuia că se simte o mamă: obosită, dar bucuroasă. Când și-a amintit ce dată e, cum își amintea fără greș în fiecare an, a fost prima oară că n-a cuprins-o mânia.

Dacă bietul copil ar fi trăit, azi ar fi împlinit șaptesprezece ani.

După ce a plecat de acasă și a intrat pe bulevardul Aliotti a văzut că nu doar grădina ei, ci și curțile bisericilor și spitalelor, bazarurile, hanurile, hotelurile și gările erau pline de refugiați. Puhoiul de oameni care se revărsa în oraș din toate direcțiile nu avea sfârșit. Unii dintre străini își încuiaseră casele și plecaseră din oraș, însă multe familii, la fel ca ea, invitaseră refugiații să intre în grădini.

Cei mai bogați locuitori de pe bulevard atârnaseră steaguri britanice, franceze, italiene sau americane la poarta vilelor. Trebuia să-l trimită și ea pe Christo să facă rost de un steag francez cât mai repede cu putință. Ori s-o pună pe Zoe să coasă grabnic unul. Dacă ar fi fost singură, lui Edith nu i-ar fi dat prin cap să facă pe patrioata, însă acum avea în curte cel puțin o sută de oameni pe care voia să-i ia sub aripa ei. Tâlharii n-au să îndrăznească să intre într-o reședință ocupată de cetățeni francezi.

Spera că așa va fi.

La colțul de lângă Spitalul Francez, un soldat grec gol până la brâu ducea în spate un camarad rănit. Cu toate că nu-i stătea în obicei, Edith a făcut semnul crucii.

Ajunsă pe chei, nu i-a venit să-și creadă ochilor. Locul, pe unde abia te puteai strecura de obicei din cauza cuferelor, boccelelor și a cămilelor cu spume la gură, era acum plin de oameni de la un cap la altul. Printre soldați – desculți și răniți, unii fără un braț sau un picior, majoritatea cu priviri pierdute – se aflau mii de femei, copii și bătrâni așezați sau întinși pe jos; plângeau în tăcere, își

legănau copiii, vorbeau între ei. Cu toţii erau întorşi cu faţa spre mare.

Una din navele greceşti venite să-i evacueze pe soldaţii fără noroc tocmai pleca de la docul de lemn spre Punta; alta se apropia ca să-i ia locul. Săteni disperaţi încercau în van să dea ce aveau mai de preţ, lucruri aduse de acasă până la Smirna, în schimbul unui locşor pe una din nave; dădeau bijuteriile nevestelor, până şi dinţii de aur, dar rugăminţile lor erau respinse fără excepţie. Căpitanii vaselor greceşti îi loveau cu pumnii şi picioarele pe civilii care izbutiseră să urce la bord; îi împingeau înapoi pe ţărm pe pasagerii clandestini găsiţi în sala maşinilor şi ameninţau să-i arunce în apă pe cei care se împotriveau. Mai întâi trebuiau să fie demobilizate forţele armate. Vor veni alte nave ca să-i ia pe civili. Pescarii, nevrând să piardă un chilipir, trăseseră bărcile la mal, aproape de locul unde se aflau sătenii, şi începuseră să se târguiască.

Dacă n-ar fi fost refugiaţii întinşi pe pământ, cheiul ar fi fost la fel de plin de viaţă ca oricând. Doamnele îşi învârteau umbrelele colorate, muzica se revărsa din cafenele. Tinerii marinari americani, care habar nu aveau de ce se află acolo, stăteau pe scaunele scoase din baruri şi se uitau cu gura căscată la femeile şi fetele care treceau prin faţa lor.

Avinash şi Edith avuseseră de gând să vadă în seara aceea ultimul film adus la Théâtre de Smyrne. Judecând după mulţimea adunată în faţa intrării, s-ar fi zis că nu e nici o schimbare în program, însă Edith îşi lua foarte în serios răspunderea asumată şi voia să renunţe la film. Nu putea să-i lase de izbelişte pe oamenii care se adăposteau în grădina ei. I se rupea inima de mila lor.

Avinash era obosit. Edith bănuia că nu dormise toată noaptea. Probabil că avusese mult de lucru la etajul din consulat rezervat operaţiunilor secrete, pe care puseseră stăpânire spionii Aliaţilor. Era neliniştit, cu mintea în altă parte. A mâncat în tăcere salata de cartofi şi a băut berea, făcând pauze lungi între înghiţituri. Chiar dacă se vedea cât e de preocupat, Edith nu s-a putut abţine să nu-i vorbească de tulburătoarele evenimente din ziua precedentă – tabăra de refugiaţi din grădina ei, poveştile sătenilor. Sporovăia fără întrerupere, îndesând în gură sardelele prăjite, cu tot cu cap, coadă şi oase.

— Am ţinut în braţe mai mulţi bebeluşi decât am ţinut o viaţă întreagă. Dacă mi-ar fi spus cineva, n-aş fi crezut. Împreună cu Zoe le-am spălat până şi fundurile cu apă scoasă de noi din fântână. Şi asta nu e tot! Un bărbat, bietul de el, s-a tăiat la picior cu o bucată de fier ruginit şi l-am ajutat pe doctor să-l trateze. Şi ştii ce mi-a spus doctorul Arnott după aceea? Mi-a spus: „Cu restul vă veţi descurca singură, *mademoiselle* Lamarck.“ Am curăţat şi bandajat rănile mai

multor femei şi ale unui băieţel. Vezi, *mon cher,* am ajuns infirmieră.

Zâmbind obosit, Avinash s-a uitat în ochii negri ai iubitei lui. Străluceau, amintindu-i de cum arăta în tinereţe. Obrajii ei trandafirii erau încadraţi de bucle cărunte. I-a vorbit încet, parcă nevrând să-i strice bucuria:

— Draga mea Edith, situaţia e foarte gravă.

— Da, într-adevăr. Se vede, a răspuns arătând cu mâna spre soldaţii desculţi care mergeau şchiopătând spre vapoare.

Stăteau în faţa cafenelei Ivi, profitând de ziua caldă şi însorită de septembrie.

— Ce vedem noi nu e decât vârful aisbergului, Edith. Situaţia e cum nu se poate mai rea. O catastrofă de proporţii e pe cale să ne înghită. Informaţiile trimise de agenţii noştri din interior nu prevestesc nimic bun. Ambasadorul american la Istanbul crede că turcii ar putea trece Smirna prin foc şi sabie ca să-şi sărbătorească victoria. A trimis la consulat o telegramă în care spune că generalii britanici trebuie să ia neîntârziat măsuri ca să-i protejeze pe creştinii din oraş.

— Şi ai voştri ce spun? De pildă, beţivul ăla bătrân, Maximilian Lloyd?

Avinash a clătinat nemulţumit din cap. Edith nu uitase că bătrânul îi făcuse avansuri cu mulţi ani în urmă, la o masă dată de Juliette.

— Ai noştri nu par să asculte ce spune Morgenthau.

Edith a fost surprinsă.

— Dar consulatul a declarat sus şi tare că populaţia creştină din Smirna va fi sută la sută în siguranţă. Unul din amiralii voştri – avea un nume bombastic, pe care nu mi-l amintesc acum – a trimis acea declaraţie tuturor ziarelor, printr-un predicator britanic. Pe cât îmi amintesc, Consulatul American a fost singurul care n-a promis nimic. Sau nu mai ţin eu minte bine? Cum îl chema pe amiral?

Avinash a oftat.

— Ba nu, ţii bine minte. Declaraţia a fost făcută de Sir Osmond de Beauvoir Brock. Totuşi…

— Ha, ha, ha. Ajunge să-i auzi numele de bâlci, ca să nu mai dai doi bani pe ce spune. Nu-ţi face griji, iubitule, am citit în ziarul de dimineaţă că Mustafa Kemal a dat un decret cum că orice soldat care se va atinge şi de un fir de păr din capul vreunui civil din Smirna va fi condamnat la moarte. Dacă nu-l crezi pe Brock, atunci crede-l pe Kemal Paşa. Nu are să se întâmple nimic. Uită-te acolo, a zis fluturând furculiţa spre mare. Tocmai le-am numărat. Sunt nouăsprezece vase de război ancorate în golf. Toate sunt ale Aliaţilor. A, uite, mai soseşte unul! De unde o fi?

Avinash a mijit ochii – ochii pe care Edith îi asemuia cu bomboanele de cafea cu lapte – și s-a uitat la vasul care intra în port chiar în fața lor.

— E *USS Litchfield*, cred. Vas american. Poate că îl aduce pe amiralul Bristol.

A tăcut puțin, apoi s-a întors spre Edith.

— Așa stând lucrurile, te-aș sfătui…

Edith știa ce urma să-i spună. Fiindcă era cu gura plină, a scuturat din cap. Pavli, maestrul bucătar de la Kraemer, gătise încă o capodoperă. Sardelele i se topeau în gură. N-a vorbit decât după ce a terminat peștele.

— Nu plec nicăieri, Avinash. Nu-ți bate gura de pomană. Mai ales acum, când îi am pe amărâții aceia în grădină. N-am de gând să fug undeva. Nu pot.

Avinash s-a șters la gură cu șervetul de in. Știa că nu are rost să se pună cu Edith.

— Nu asta vreau să spun. Ar trebui să stai aici, sunt de acord. Oricum, și eu rămân aici. Nu mă gândeam la tine, ci la mama ta.

Edith a ridicat din sprâncene peste marginea halbei uriașe de bere. Rămăsese cu o mustață de spumă albă deasupra buzelor roșii.

— De ce te gândeai la mama?

— Nu știu dacă ai auzit, dar britanicii și-au încuiat casele. Unii din ei sunt pe nava britanică *Thalia*, care e folosită ca refugiu și spital totodată, iar alții s-au mutat în casele de iarnă din Smirna.

Edith ghicea unde bate Avinash, însă l-a ascultat în tăcere.

— Bournabat e pustiu. În lipsa fratelui tău Jean-Pierre, nu e sănătos pentru o femeie de vârsta ei să rămână singură acolo.

— Cum adică, Bournabat e pustiu? Au plecat cu toții, și alde Thomas-Cook? a întrebat Edith, lăsând furculița jos și privindu-l sfidător pe Avinash. Să nu-mi spui că Edward și-a abandonat casa, fiindcă a dat crezare unor zvonuri.

Avinash își răsucea mustața cu ochii la două fete care tocmai treceau pe lângă ei, lingând încântate cornetele de înghețată. S-a ridicat brusc de pe scaun, ca și cum își amintise chiar atunci de ceva, dar s-a așezat imediat la loc.

Edith a întors capul să vadă ce îi atrăsese atenția iubitului ei.

— Ce s-a întâmplat? a întrebat cu sarcasmul ei obișnuit. Le cunoști pe fetele acelea? Sunt foarte tinere și le prind foarte bine rochiile în culori deschise.

— Nu, nu le cunosc, a răspuns și, cu mintea aiurea, și-a răsucit o țigară, a umezit hârtia cu limba și a lipit-o. Bournabat nu e cu totul pustiu, a continuat, dar asta nu înseamnă că mama ta e în siguranță acolo. Într-adevăr, Edward e tot acolo. Mama și frații lui s-au mutat în casele din Smirna, însă el a rămas. Din

cauza asta sunt obligat să mă duc personal acolo cât de curând şi să stau de vorbă cu el, la cererea consulului nostru general. Eliberăm permise de călătorie tuturor cetăţenilor britanici, ca să poată părăsi ţara. Permisul lui Edward încă nu e gata. Dacă nu poate dovedi că e britanic, ar putea rămâne blocat aici.

— Ce e britanic la Edward în afară de numele lui? a zâmbit Edith nepăsătoare. A, sigur, automobilele ultimul model…

Şi-a dat seama cu uimire că era prima oară după atâţia ani că nu i se strânsese inima cu gândul la maşinile lui Edward.

— Am stat toată noaptea să tipărim paşapoarte, Edith. Dacă ţi-aş spune câţi sunt în Smirna în aceeaşi situaţie ca Edward, nu ţi-ar veni să crezi. Cetăţeni britanici care n-au pus în viaţa lor piciorul în Marea Britanie. Edward e doar unul din ei – n-a venit niciodată la consulat. De aceea trebuie să mă duc să-l văd; nu fiindcă mi-e drag de prietenul tău din copilărie, ci fiindcă ăsta e ordinul consulului general. Dacă e nevoie să organizăm de urgenţă evacuarea tuturor cetăţenilor britanici, cu toţii trebuie să aibă asupra lor documentele de călătorie necesare.

— Consulatul nostru n-a emis o astfel de avertizare. N-a spus nimeni „Plecaţi din Bournabat“ sau aşa ceva. Cred că şeful vostru exagerează puţin. N-am auzit decât că amiralul Dumesnil a spus că va interveni dacă soldaţii greci ar încerca să incendieze ori să jefuiască oraşul. Dacă s-ar întâmpla aşa, va împiedica navele greceşti ducându-i pe cei care vor să se repatrieze să iasă din port până la venirea turcilor. Cred că ai voştri fac pe eroii ca să-i agaseze pe ceilalţi.

S-a oprit brusc, apoi a adăugat:

— Mă rog, acum uită de asta. Aveam de gând să merg azi la Bournabat, să iau ceaiul cu mama. Hai să mergem împreună. Consulul general ţi-a dat maşina lui, aşa că ajungem una, două. Poate chiar ne oprim în drum la un picnic.

Văzând cum s-a întunecat Avinash la faţă, i-a părut rău că fusese ironică. În orice caz, nu avea de gând să-i părăsească pe refugiaţii din grădină; mai mult chiar, luase în casă o femeie care abia născuse şi bebeluşul ei. Dar sentimentele nu şi le putea schimba. În pofida sumbrelor previziuni ale lui Avinash şi a milei pe care i-o stârnea puhoiul de săteni disperaţi revărsat în oraş, niciodată nu se simţise atât de puternică şi mulţumită. Asta o fi însemnând să fii fericit?

Dintr-odată s-a stârnit zarvă în port. Unii aplaudau, alţii huiduiau.

— Ce se întâmplă?

Avinash s-a ridicat în picioare, a scos din buzunarul vestei un binoclu de teatru placat cu aur şi s-a uitat spre port.

— E Stergiadis. Înaltul Comisar Stergiadis părăsește orașul. Oamenii îl batjocoresc. Chiar și de la depărtare se vede că e dărâmat. A îmbătrânit teribil în câteva zile – pare cu zece ani mai bătrân.

A lăsat jos binoclul și s-a așezat, posomorât.

— Ce păcat, mare păcat! a oftat. Stergiadis era un om așa de corect și onest, demn de tot respectul; ar fi putut face mult bine Smirnei. Avea planuri minunate pentru orașul nostru. Construia cea mai mare universitate din lume, o universitate deschisă tuturor națiunilor și raselor, femeilor ca și bărbaților, și cursurile urmau să înceapă luna viitoare. Ce păcat!

Părea gata să izbucnească în plâns dacă ea l-ar fi atins în vreun fel. Edith știa cât de important fusese acest proiect universitar pentru iubitul ei spion. În iarna dinainte se întâlnise cu Stergiadis, ca să discute despre cum să aducă studenți bursieri din India la universitate. Întrevederea decursese bine, și primii studenți indieni ai Universității Ionia urmau să ajungă la Smirna în 1923. Acum, toate acele visuri și planuri rămâneau neîmplinite. Prin retragerea lui Stergiadis și a administrației grecești din oraș, viitorul universității deschise tuturor națiunilor și raselor, la fel ca viitorul refugiaților de pe chei, era acum la voia sorții.

— Avinash, a spus Edith, prinzându-l de mână, adineauri am făcut o glumă lipsită de gust, absolut nepotrivită cu gravitatea situației. Te rog să mă ierți.

Avinash a rămas tăcut o vreme, străduindu-se să-și aducă aminte despre ce vorbeau înainte să apară Stergiadis. A, da. Despre automobil și picnic.

— Cum te gândeai să ajungi la Bournabat?

— Cu trenul de navetiști, bineînțeles. De ce?

— Draga mea Edith, n-ai aflat, nu-i așa? Nu știi că Hadjianestis, poreclit „Batty“, a fost numit în fruntea forțelor armate grecești și că de o săptămână trenurile nu mai transportă decât soldați și răniți. De ce crezi că amărâții ăștia au venit călare pe măgari, în căruțe trase de boi sau chiar pe jos? Toate mijloacele de transport public au fost rechiziționate pentru a evacua armata greacă înainte ca turcii să intre în Smirna. Nu e loc în nici un tren pentru tine sau pentru refugiații disperați din grădina ta, scumpa mea. E vremea să deschizi ochii!

Edith tocmai voia să-i spună că se hotărâse să nu mai meargă la cinema în seara aceea, când ceva i-a atras atenția. Un ofițer își lua rămas-bun de la iubita lui din Smirna. Cu uniforma bine călcată, cizmele lustruite și părul castaniu dat cu ulei și pieptănat spre spate, ieșea în evidență printre soldații din jur, cei mai mulți într-o stare vrednică de plâns. Iubita lui avea părul negru, cârlionțat, revărsat pe spate. Privind-o, Edith și-a dat seama că e una din fetele în rochii roz

și bleu care trecuseră pe lângă ei mâncând înghețată. Nu vedea fața fetei, însă îi remarcase pantofii de satin roz cu tocurile scâlciate. Tânărul ofițer era întors spre Edith. Avea fața rotundă, asudată; fruntea îi strălucea ca o oglindă. Ținea mâinile fetei în palme. Poate fiindcă voia să spună multe într-un timp prea scurt, vorbea repede, parcă îl fugărea cineva. Se tot uita peste umăr spre Punta; nu putea să piardă vaporul care avea să-l ducă înapoi în țară.

De unde stătea, în fața cafenelei Ivi, Edith nu-și mai putea lua ochii de la scena înduioșătoare și destul de neobișnuită la care asista. Avinash intrase înăuntru ca să salute pe cineva de la consulat.

Tânărul locotenent a luat-o pe fată de umeri, a tras-o lângă el și și-a îngropat fața în părul ei. O vreme au rămas așa. În uniforma proaspăt călcată, bărbatul arăta surprinzător de curat, puternic și sănătos. Trebuie că era unul din acei ofițeri norocoși care fuseseră lăsați în oraș în loc să fie trimiși în Asia Mică. Când s-au despărțit și-a șters de pe obraji lacrimile pe care nu se sinchisise să le ascundă.

Edith simțea dorința irezistibilă de a vedea figura fetei. A așteptat să treacă un tramvai cu cai, s-a ridicat și a luat umbrela de soare pe care o atârnase de spătarul scaunului. Tocmai când a făcut un pas spre cei doi, cheiul s-a pus în mișcare.

Mai pleca un vas. Soldații desculți care ajunseseră cu chiu, cu vai la doc au trântit puștile pe jos și, cu o ultimă sforțare, s-au năpustit spre Punta, croindu-și drum printre cămile, hamali, refugiați și doamne elegante. Ofițerul cel tânăr a lăsat mâinile fetei, s-a uitat la debandada din jur cu o expresie deznădăjduită, i-a șoptit ceva iubitei la ureche și s-a grăbit să se alăture șirului de soldați care se îndreptau spre vas. În timp ce era purtat de mulțime s-a mai întors o ultimă dată, a sărit în sus, a arătat cu degetul spre mare, a fluturat cascheta și a dispărut printre ceilalți.

Avinash s-a apropiat de Edith; pe fața lui rotundă se citea îngrijorarea.

— Edith *mou*, bandele adunate în munți profită de haosul general și sunt pe cale să coboare ca să prade Bournabat. Am aflat de la o sursă de încredere. Plec chiar acum s-o aduc pe mama ta. Te rog să stai acasă diseară. Nu te duce nicăieri.

— Bine, dar…

Un gând nedesluşit i se învârtea prin minte, dar se căznea în zadar să-i dea de urmă; îi scăpa, asemenea unui vis de care îți amintești din când în când. Nu știa nici în legătură cu ce era. Un lucru de-a dreptul bizar, dar ce anume…?

— Edith, ascultă-mă. Când s-au retras din Afyonkarahisar, soldații greci au

pârjolit satele, au jefuit casele, au violat femeile, au strâns bărbaţii în moschei şi le-au dat foc. Au crucificat fetiţe şi le-au atârnat în copaci, în pieţele din mijlocul satelor. S-au jurat că, dacă Asia Mică nu va fi a lor, nu vor lăsa decât stafii în urmă. Nu-ţi spun toate astea ca să te tulbur, ci ca să ştii că ne ameninţă un pericol real. Du-te imediat la Consulatul Francez şi obţine paşapoarte pentru tine şi mama ta. Pe urmă du-te acasă, încuie şi pune lacăte la uşi. Nu mai primi şi alţi oameni în grădină. Am s-o aduc pe mama ta la tine acasă. Trimite-i o telegramă lui Jean-Pierre. Să-şi ia familia din casa de vacanţă de la Foca şi să se întoarcă neîntârziat. Ia legătura şi cu sora ta. Ar fi mai bine dacă ar pleca din Boudja şi ar veni şi ei aici.

Avinash vorbea cu o voce mai aspră şi autoritară decât îl auzise vreodată. Fără să-şi mai deschidă umbrela, a pornit în grabă către Consulatul Francez. Nepăsător la spaima şi agitaţia de pe pământ, soarele mângâia cheiul şi apa albastră cu lumina lui aurită. Vântul i se furişa ca un ştrengar printre picioare şi îi umfla fusta de şifon ca pe un balon. Ca să nu-i smulgă pălăria de pe cap, Edith o ţinea cu mâna liberă. Stomacul plin de sardelele lui Pavli şi prea strâns în corset începuse să o doară. Un grup de fete în rochii colorate a trecut pe lângă ea, însă nici una n-a învrednicit-o cu o privire. Neliniştea plutea în aer. Ascunşi într-o clădire pustie, cu părul şi mustaţa încâlcite, un soldat tânăr îmbrăcat ca un vagabond şi o femeie cu păr blond, cârlionţat, plângeau pe tăcute, strângându-se în braţe.

La poarta Consulatului Francez din strada Limanaki erau adunaţi o grămadă de refugiaţi care se buluceau, se împingeau, îşi dădeau coate şi picioare şi strigau într-o franceză stricată că sunt cetăţeni francezi. Edith a izbutit să se strecoare pe lângă ei, desprinzându-se din mâinile copiilor care i se agăţau de fustă şi ale mamelor care încercau să-i pună în braţe bebeluşi înfăşaţi. Un gardian în uniformă a deschis poarta doar cât să poată ea să intre şi a închis-o în nasul oamenilor care strigau, plângeau, leşinau pe stradă.

Edith s-a oprit în răcoarea holului înalt, clipind ca să-şi obişnuiască ochii cu semiîntunericul. A mai zăbovit o clipă sub candelabrul din cristal de Boemia. În sinea ei era zguduită de scenele la care fusese martoră afară.

În mod surprinzător, în consulat domnea liniştea. Tocurile pantofilor ei ţăcăneau pe pardoseala de piatră în timp ce se îndrepta spre biroul pe care i-l indicase gardianul şi unde se eliberau documente de călătorie. Dintr-odată şi-a dat seama ce nu-i dădea pace. Era ceva ce văzuse în scena despărţirii. Nu faptul că ofiţerul plânsese fără să-şi ascundă lacrimile sau că fata râdea împreună cu

prietena ei și mâncaseră înghețată cu zece minute înainte. Nu acesta era amănuntul de care nu-și amintea. Altceva se întâmplase, un lucru care îi ieșise din minte când se întorsese Avinash. De cum nu-l mai văzuse pe înlăcrimatul locotenent, fata, logodnica lui, își scosese inelul de logodnă din deget și îl pusese în buzunar.

Doamne, ce lume!

Vești bune!

Adriana traversa în fugă Piața Brutarului. Își ridicase poalele rochiei în dungi roz cu alb și gâfâia. Bărbații care stăteau sub copertina cafenelei au pus deoparte zarurile pe care se pregăteau să le arunce, au lăsat narghilelele și ziarele și, toți ca unul, se uitau la pulpele albe, puternice, care se iveau de sub rochia vărgată. Sânii Adrianei săltau sub decolteul adânc, și cozile groase, castanii, fluturau în urma ei.

Fără să dea atenție celor care se holbau la pieptul și picioarele ei dezgolite, Adriana a trecut în fugă prin fața cafenelei, a fântânii și a mătușii Rozi, așezată pe o bancă de lemn la umbra platanului, și a intrat pe strada Meneke. S-a oprit în fața ușii albastre a băcanului Akis și a strigat cât o ținea gura:

— Giota! Deschide ușa, fato! Fuga! *Ela, ela!* Am vești bune!

Panagiota era în bucătărie cu mama ei. Pregăteau aperitive, plăcinte și pilaf cu șofran ca să meargă cu mielul pe care aveau să-l frigă în curtea din spate pentru festinul din seara aceea. Din cauza oalelor care bolboroseau pe foc și a vremii calde și umede, aerul era înăbușitor în bucătăria mică. Katina își ținea fiica prizonieră de două zile ca să pregătească festinul; nu-i dăduse voie să iasă nici măcar seara, ca să stea în piațetă. Pavlo avea să fie prezent prima oară, ca logodnic oficial al Panagiotei, și Katina, vrând ca totul să fie perfect, era mai meticuloasă ca de obicei. O punea pe fată să alerge de colo-colo, de parcă era ziua lui Pavlo, nu a ei.

Când a auzit-o pe Adriana strigând din stradă, Katina, fără să-și ia ochii de la *dolma* cu foi de viță pe care le înfășura, a făcut semn cu capul spre ușă. Pregătirile erau în mare parte gata: plăcinta era umplută; mielul, frecat cu sare și

mirodenii, era pus la marinat în ulei de măsline; aperitivele erau lăsate să se răcească. Fiica ei putea ieşi acum.

Văzând-o pe mama ei că dă din cap, Panagiota n-a mai zăbovit o clipă. Şi-a smuls şorţul albastru şi l-a atârnat în cui, pe perete, a zbughit-o afară din bucătăria infernal de fierbinte şi a coborât scara ca o furtună. Clămpănitul saboţilor ei pe treptele de lemn zguduia toată casa, mai abitir chiar decât bubuitul pumnilor Adrianei în uşă. Ucenicul băcanului Akis a ieşit în goană, crezând că e cutremur.

Când Panagiota a apărut în uşă, Adriana, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, s-a aruncat în braţele prietenei sale. Râdea şi plângea în acelaşi timp. Panagiota crezuse că vrea să-i ureze „La mulţi ani“, dar, văzând în ce stare era, a înţeles că aduce veşti importante. Inima a început să-i bată cu putere. Să se fi întâmplat ceva cât stătuse ea închisă cu mama ei în bucătărie?

— Adriana *mou,* ce e cu tine, fato? *Ela,* hai înăuntru. Să mergem sus.

Însă Adriana nu avea răbdare să urce scara înainte de a-i împărtăşi vestea cea bună. A izbucnit, ca şi cum dezvăluia în sfârşit un secret păstrat de multă vreme.

— S-a întors, Panagiota! A venit acasă! *Irthe o Minas mou.* Minas s-a întors.

Cu ochii la Panagiota, care stătea uluită în prag, zâmbind cu gura până la urechi, Adriana n-a mai zgâlţâit-o de umeri, ci s-a dat câţiva paşi înapoi, lăsând-o să se dumirească pe de-a-ntregul, să înţeleagă acea veste minunată. Obrajii uzi de lacrimi i se înroşiseră de alergat şi de bucurie, la rădăcina părului i se adunaseră broboane de sudoare. Neputând rămâne pe loc şi fără să-i pese că fusta i se ridica prea sus, se învârtea în mijlocul străzii; cozile lungi îi fluturau pe lângă urechi ca nişte aripi de pasăre.

Mintea Panagiotei parcă se oprise în loc; se uita la Adriana ca şi cum nu înţelegea ce îi spusese. Apoi, puţin câte puţin, a pus vorbele cap la cap. Minas se întorsese. Soldaţii erau trimişi acasă. Soldaţii se întorceau. Minas… Războiul… Se sfârşise războiul?

Din cauza pregătirilor pentru masa festivă, Panagiota nu mai ieşise de două zile în cartier. Nu ştia că sătenii invadaseră oraşul şi că soldaţii, pradă deznădejdii, se îmbarcau pe vasele care îi duceau înapoi în ţară. Prinse până peste cap cu treburile, mama şi fiica nu auziseră că turcii trecuseră deja graniţa şi intraseră în provincia Uşak.

Doar Akis băcanul era conştient de pericolul care se apropia, căci auzise lumea vorbind la cafenea. Luase deja aurul ţinut de Katina într-o faţă de pernă şi notele de credit pe care le păstrase şi le pusese într-o cutie de biscuiţi pe care o

ascunsese apoi la fundul unuia din sacii cu grâu, în depozitul din spatele prăvăliei. Din cauză că folosea frecvent notele de credit, nu avea prea mulți bani gheață.

Unii din prietenii lui de la cafenea își trimiteau familiile să stea câteva săptămâni la rudele care locuiau afară din oraș. Akis se înțelesese cu un vizitiu ca, dacă situația se înrăutățea, să le ducă pe Panagiota și Katina acasă la sora ei, în Ceșme, dar nu spusese nimic soției sau fiicei, ca să nu le sperie degeaba și să strice bucuria Panagiotei de ziua ei de naștere.

De fapt, cel mai probabil era că totul se va sfârși cu bine. Britanicii vor prelua administrarea orașului. Nu vor permite turcilor să intre în Smirna, darămite să o devasteze. Toată lumea era de aceeași părere. Pe lângă asta, Akis era încredințat că turcii, foștii administratori, nu aveau să cășuneze vreun rău oamenilor din Smirna. De îndată ce se va restabili ordinea publică, sistemul otoman descentralizat, adică autoritatea semiautonomă care funcționase fără greș timp de cinci sute de ani, avea să fie reinstituit, și cu toții vor răsufla ușurați.

Adriana s-a întors fuga la Panagiota, care era tot în prag, și a luat-o cu brațele pe după gât. Fetele râdeau și se strângeau în brațe, apoi s-au pus pe dansat și nu s-au oprit decât când nu s-au mai putut ține pe picioare.

— Ai grijă, fato! *Katse, vre matia mou.* Stai, oprește-te. Mi-au ieșit saboții din picioare, așteaptă puțin.

Panagiota s-a repezit în casă, a scos de după ușă o pereche de pantofi vechi de satin roz și i-a încălțat.

Adriana era o fată înaltă, puternică, cu oase mari. Provenea dintr-o familie numeroasă, oameni fericiți, veniți din Chios la Smirna în secolul trecut. A luat-o pe Panagiota de talie și a început să valseze chiar acolo, în mijlocul străzii Meneke, cântând în timp ce dansa.

— Vin acasă, Giota *mou!* Mă auzi? Minas al meu e deja aici. Vin cu toții acasă, și Smirna noastră va fi iar veselă ca înainte. Bravo! Vin, vin, vin.

Cu suflarea tăiată, au început să țopăie iar prin piață. Panagiota pricepea în sfârșit ce-i spunea Adriana. S-a desprins din brațele prietenei, a luat-o de mână și a tras-o spre banca de lemn de lângă fântână, chiar în fața cafenelei.

— Ce spui, Adriana? *Ti les?* Povestește-mi de-a fir a păr, repede! Când a venit? Cum? Unde e acum? Și războiul? Ce s-a întâmplat în ultimele două zile?

— Ai răbdare, că-ți spun tot. Minas, Minas al meu, e acum la el acasă, doarme. A sosit azi-dimineață devreme. Abia se crăpa de ziuă când m-a trezit clinchetul pietricelelor aruncate în geamul meu. Așa mă trezea Minas, să știi,

când ne întâlneam la miezul nopții. Am deschis ochii imediat. O fi…? mă întrebam. Mă rugasem atât Sfintei Panagia, vărsasem șiroaie de lacrimi în fiecare zi. M-am dat jos din pat fără să fac nici un zgomot. Mi-era așa teamă să nu fiu dezamăgită, dar am trecut peste paturile surorilor mele, m-am dus la fereastră și am privit jos, în stradă, prin perdeaua de tul.

— Ah, *ti romantiko!* Și în stradă era Minas, atât de chipeș în uniformă!

Adriana a clătinat din cap.

— N-a fost chiar așa, a spus, și chipul i s-a înnegurat o clipă.

— Cum adică n-a fost așa? Atunci cum a fost? Nu era Minas cel care arunca cu pietricele?

Adriana a încercat să facă o glumă, așa cum fac oamenii când vor să-și dea singuri curaj.

— Păi era și nu era el.

Panagiota își pierdea răbdarea. L-a gonit pe un băiat cu un ulcior de apă care se apropiase prea mult de ele. Emoții pe care le credea de mult înăbușite i se aprinseseră în stomac și, ca venit de la un foc arzând de cealaltă parte a muntelui, fumul îi umplea inima.

— Nu mă scoate din minți, fato! Spune odată!

Erau așezate una lângă alta pe bancă. Când Adriana s-a întors spre Panagiota, ochii ei verzi înotau în lacrimi. Fără să scoată o vorbă, Panagiota a luat în palmele ei mâinile împreunate ale Adrianei.

— Când am ajuns la fereastră, m-am uitat în jos. Așa cum mă temusem, am fost dezamăgită. Nu mă aștepta nimeni în stradă; doar niște țărani treceau ca niște fantome.

Panagiota nu înțelegea de ce treceau țăranii pe strada Katipzade așa devreme dimineața, dar n-a întrerupt-o pe prietena ei cu o întrebare.

— Pe urmă am mai auzit un „psst“ și încă o pietricică a lovit geamul. Am privit în jos și am văzut un cerșetor. El arunca cu pietre. Un vagabond. Aha, e un *turkos*, mi-am zis, pentru că era desculț și avea un veston cenușiu, ca soldații turci.

— Era Minas? a întrebat Panagiota în șoaptă, parcă de teamă să nu-și rănească prietena.

Adriana a dat din cap, cu boabe mari de lacrimi șiroindu-i pe obraji și căzându-i pe rochie și pe mâinile încleștate. Panagiota a înțeles că prietena ei, care dansase voioasă cu câteva minute în urmă, își ascunsese amărăciunea sub masca fericirii, cum îi stătea în fire. A strâns-o iar de mâini. Din cine știe ce

pricină, Adriana simțise nevoia să se poarte ca și cum nu avea nici o grijă și era fericită, poate fiindcă era sora mai mare între mulți frați și surori.

— Nu l-am recunoscut, Panagiota. Nu l-am recunoscut pe Minas! Apoi a lăsat capul în jos, a încovoiat spatele și a dispărut în mulțimea de țărani care treceau. Nu știam ce să cred. M-am dus și am pregătit micul-dejun, i-am trezit, i-am spălat și i-am îmbrăcat pe cei mici. Ca și cum nu era de ajuns să avem opt guri de hrănit, draga de mama a primit la noi două femei fugite din Manisa împreună cu copiii lor. I-am dat fiecăruia un castron de supă. Și tot așa. Dar în sufletul meu nu-mi găseam liniștea. Aveam de gând să vin să te văd – cum să fi uitat?! *Hronia polla, Panagiota mou!* La mulți ani! *Signomi,* iartă-mă, am uitat acasă cadoul pregătit pentru tine. Nu-i nimic, îl aduc diseară, a adăugat, zâmbindu-i Panagiotei printre lacrimi.

Ziua de naștere era ultimul lucru la care se gândea aceasta. Stavros se întorcea casă! Stavros! Poate chiar în clipa următoare avea să apară de după colț, să intre în piață și s-o găsească stând pe bancă sub platan cu Adriana! Poate va veni pe bicicleta lui veche, așa cum venea în serile de vară când se sărutau lângă zidul Spitalului Francez, în miros de pește prăjit. Ce cadou mai frumos ar putea primi? Inima îi bătea mai-mai să-i iasă din piept.

S-a întors spre prietena ei.

— Lasă, *vre* Adriana! Și ce dacă nu l-ai recunoscut pe dată. Pesemne că îi crescuseră părul și barba. O să se ducă să facă baie, să-și schimbe hainele, să se tundă și să se bărbierească la frizer și o să fie din nou Minas Puricele.

Adriana a clătinat gânditoare din cap.

— Așa a și făcut. Două ore mai târziu a venit la ușă, proaspăt spălat. Eu întindeam rufele la uscat în curte. Dragul de Minas, când a văzut că nu-l recunosc, și-a dat seama în ce hal arată, drept care s-a dus la baia publică și la frizer, a dat jos vestonul turcesc, s-a dus acasă și s-a dichisit. Când a apărut la ușa noastră am crezut că-mi pierd mințile! Am înțeles că el era acel vagabond și îmi era rușine că nu-l recunoscusem. L-am rugat să mă ierte. Numai că, Panagiota…

Adriana se uita deznădăjduită prin piață, ca și cum acolo ar fi putut găsi cuvintele de care avea nevoie ca să sfârșească povestea. Câțiva porumbei ciuguleau grăbiți firimiturile de pâine cu susan aruncate în fața brutăriei. Pisicile ocupaseră toate locurile umbrite ca să scape de arșița amiezii; de pe unde erau tolănite îl scuipau pe Muhtar, care dădea din coada lui scurtă și umbla de colo-colo, căutând un loc pe o dală de marmură, unde să se răcorească. Nici o frunză

nu se clintea în platanul de deasupra. Aerul era greu ca plumbul. Frățiorii Adrianei și câțiva copii de refugiați, cu nasurile curgând, jucau fotbal la o singură poartă cu o minge de hârtie în fața brutăriei. Fraţii Adrianei arătau ca niște prinţișori pe lângă băieții sătenilor care, raşi în cap, cu hainele murdare şi zdrenţuite, alergau ca bezmeticii. Un zâmbet mândru s-a ivit pe faţa Adrianei.

— Numai că ce? Ce e? stăruia Panagiota. Spune, Adriana, pentru numele Domnului.

În mintea ei se întreba de unde veneau copiii de ţărani. Inima care doar cu puţin timp înainte abia de-i mai încăpea în piept, acum i se strânsese de frică. De ce se codea Adriana atât? Nu cumva Stavros…?

— Ceva nu mai e ca înainte, Giota *mou*. Minas nu mai e cel dinainte. Dacă l-ai fi văzut cum se uita la mine, la fiecare femeie care trecea, la rufele de pe frânghie, la oalele puse de mama pe foc, la vasele din dulap, la tot ce era în jur… ziceai că vede stafii. Parcă trăiește într-un vis. Ori parcă ar avea vedenii. Nu vorbește. Iar azi-dimineaţă… am înţeles de ce nu l-am recunoscut. Nu din cauza părului, sau a bărbii, sau a vestonului turcesc. L-aș fi ştiut pe Minas al meu în orice împrejurare. Însă omul ăsta… omul ăsta, Panagiota, e încruntat la faţă, şi buzele lui au uitat să zâmbească. Îţi poţi închipui un Minas care nu zâmbește? Nu ştiu ce s-a întâmplat cu el, Panagiota! Zici că… zici că a fost împuşcat în inimă, şi tot sufletul i s-a scurs afară, de n-a mai rămas decât trupul, ca o coajă goală.

Adriana şi-a desprins mâinile din ale Panagiotei, şi-a acoperit faţa şi a izbucnit în plâns. Era limpede că abia acum se încumeta să recunoască adevărul a ceea ce văzuse.

Şi Panagiotei i-au dat lacrimile. Gândul că sufletul cald al lui Minas Puricele s-ar putea scurge printr-o gaură făcută în inimă o ardea pe dinăuntru. Minas, care putea trezi o mandolină la viaţă doar atingând-o cu degetele, la fel cum trezea o chitară sau un acordeon. Minas, ai cărui ochi negri ca măslinele licăreau ştrengărește când îşi povestea năzbâtiile. Încă de când era copil, toate fetele îl îndrăgeau, era jucăria cartierului, izvor de bucurie pentru toţi. Nu era cu putinţă să ţi-l închipui încruntat, cu privirea împăienjenită.

— Adriana *mou,* are să-i treacă. Lasă-l să se odihnească şi mai mult ca sigur că va fi din nou ca înainte. S-a întors şi sunteţi iar împreună; ce poate fi mai important? Minas trăiește. În scurtă vreme o să vă căsătoriţi. O să aveţi o casă frumoasă şi o droaie de copii. El are să-ţi cânte seara la mandolină, şi tu ai să-i speli picioarele.

Adriana a chicotit fără să-şi ia mâinile de pe faţă.

— Ei, aşa mai merge. Crezi că e momentul să plângi, prietenă zăpăcită, *filenada*? Nu, e momentul să sărbătorim! Hai, sus. Să mergem pe chei. Sultana Katina s-a îndurat şi mi-a dat voie să ies. Îţi cumpăr o înghețată. E ziua mea, îţi fac cinste. *Ade!*

Adriana a lăsat mâinile jos în poală şi i-a zâmbit Panagiotei, recunoscătoare.

— O să fie bine, nu-i aşa, Giota *mou?* Are să fie din nou Minas Puricele, aşa cum îl ştiam. A venit pe jos tocmai de la Afyonkarahisar, fără să doarmă. N-a povestit nimic, dar nu încape îndoială că a văzut grozăvii. Soldaţii noştri dau foc satelor turceşti. Minas e atât de simţitor, nu poate îndura cruzimea. Trag nădejde că n-a fost forţat să facă vreo nelegiuire…

— Adriana *mou,* spune-mi, ţi-a vorbit Minas de ceilalţi băieţi? Vin toţi acasă? Războiul a luat sfârşit?

— Ah, *Thee mou,* Doamne Dumnezeule, Panagiota, prietenă scumpă, uite cum mă gândesc doar la necazurile mele şi uit cu totul de tine. Iartă-mă, te rog. Am uitat să-ţi dau veşti despre Stavros. Da, Stavros e în drum spre casă. Când l-a văzut Minas ultima oară era la Afyonkarahisar. Încerca să se urce într-un tren. Era teafăr, în putere, cum îl ştii. N-a fost rănit. Azi sau mâine va fi cu siguranţă aici. A, Panagia, Maică Precistă, mulţumită ţie, iubiţii noştri se întorc acasă unul câte unul.

Stânjenită, Panagiota a aruncat o privire spre postul de poliţie şi i-a făcut semn cu mâna Adrianei să vorbească mai încet. Astăzi era logodnica altcuiva, nu încăpea îndoială. Ca să facă impresie viitorului ginere, mama ei o ţinuse zile întregi în bucătărie, ca s-o ajute la gătit. Şi ce dacă? Nu era soţul ei după lege! Dacă Stavros ar apărea acum după colţ, şi-ar scoate pe loc inelul şi l-ar arunca.

Amintirea ştearsă a vechii iubiri, care fierbea mocnit înăuntrul ei, a izbucnit deodată ca o flacără, un dor care i-a pârjolit tot trupul. Totul avea să fie bine, chiar dacă turcii luau puterea. Ce se mai supărase Stavros când îi spusese astfel cu doi ani în urmă, pe plaja de la Agia Triada! Dar n-o să-l mai supere niciodată. O să facă tot ce-i va spune, va fi soţia lui supusă, ea şi numai ea. Şi-a scos inelul de logodnă, cu numele ei şi al lui Pavlo gravate înăuntru, apoi l-a pus la loc pe deget.

Bucuroasă cum era, Adriana uitase că prietena ei e logodită cu alt bărbat. Acum, văzând-o că învârteşte inelul pe deget, şi-a acoperit gura cu mâna, parcă vrând să nu-i scape vreo vorbă.

— N-are nici o însemnătate, Adriana *mou*. Mi-eşti cea mai bună prietenă, ca şi

sora mea. N-avem nimic de ascuns una față de alta.

Adriana a văzut fața frumoasă a prietenei sale înflorind. Gropițele din obraji i se adânciseră, ochii ei negri erau mai mari și luceau aprinși de flacăra pasiunii. Uitându-se la Panagiota, iubirea și fericirea i-au copleșit din nou inima. Le aștepta o viață tihnită. Stavros se va întoarce. Ea și Minas vor avea o droaie de copii.

S-a ridicat și a întins mâna.

— *Glassada, mademoiselle?* Înghețată?

Panagiota, imitându-le pe femeile căzute pe care le văzuse în fața hotelului Kraemer, a fluturat din genele ei dese:

— *Avec plaisir.*

Urmărite de privirile fumătorilor de narghilea din cafenea, fetele au plecat braț la braț și s-au îndreptat râzând spre chei.

Schimbul

Moașa Meline s-a trezit tresărind într-un pat îngust, în mansarda de deasupra brutăriei lui Berberian. În prima clipă n-a știut unde se află. S-a uitat în jur, clipind nedumerită. Era singură în cămăruța ca o cutie, cu tavan jos, o fereastră mică și tapet crem cu floricele. Pe podea, lângă pat, a văzut un căluț roșu de lemn, așezat pe un covor rotund, roșu cu albastru. Era al nepotului ei, Nishan, firește. Se afla în casa lui Hayguhi Hanim, soacra fiicei sale. În casa de lemn era cald ca într-o baie turcească; ziceai că ies flăcări din pereți.

Afară era zarvă mare, niște oameni huiduiau pe cineva. Era vânzoleala care se stârnea la docuri de câte ori se încăierau marinarii cu hamalii. Cât o fi ceasul? se întreba. După ce o ajutase pe tânăra aceea să nască pe chei, nu putuse pune geană pe geană înainte să se lumineze de ziuă, și abia acum se trezise. Unde erau ceilalți – fiica ei, ginerele, copiii?

A închis ochii și a ascultat zgomotele care veneau dinspre docuri. Când urechile ei, obișnuite cu larma Smirnei, au prins păcănitul ritmic al motorului unei bărci de pescari și râsetele copiilor, s-a liniștit cu totul. Dacă râdeau copiii însemna că viața merge mai de parte. Din taverna de lângă brutărie, un cântec

vesel se revărsa pe stradă. O voce gravă ordona unor soldaţi să se grăbească – mai pleca o navă.

A oftat şi s-a învelit mai bine cu pătura. Poate că era prea bătrână ca să muncească toată noaptea. Se simţea sleită de puteri, nu avea nici un chef să se ridice din pat şi să se alăture celorlalţi, indiferent ce făceau. Pe lângă asta avusese iarăşi acelaşi vis. A pus capul pe pernă şi, sperând că va izbuti în cele din urmă să-şi încheie socotelile cu trecutul, a lăsat întâmplările de cu şaptesprezece ani înainte să i se desfăşoare în faţa ochilor.

Ajunseseră la Smirna înainte să se crape de ziuă. Ţăranul cel bătrân, proprietarul măgarului, mergea în faţă, urmat de Meline, călare pe măgar, cu bebeluşul lui Edith în braţe. La intrarea în oraş, lângă fabrica de gaz, a coborât de pe măgar şi i-a pus ţăranului nişte bani în palmă. A trecut grăbită pe lângă cimitirul grecesc de la Daragaci, pe lângă gară şi a ajuns la maternitatea lui Grace. Ar putea lăsa copilul acolo fără s-o vadă nimeni, să sune la uşă şi să fugă. Grace era o femeie energică, cu suflet de înger; fără nici o îndoială că avea să-i găsească un cămin bun fetiţei. Ori mai bine s-o lase în curtea bisericii anglicane de alături?

Nu, cel mai bine ar fi să evite un loc având legătură cu comunitatea levantină. Nici vorbă să dea prilej să bănuiască cineva că ar fi o relaţie între familia Lamarck şi acest copil. Orfelinatul grecesc de la colţul cu Hadji Frangou era o alegere mai bună. Asta ar însemna să renunţe la orice posibilitate ca bebeluşul să fie adoptat de o familie bună, însă Meline nu putea primejdui viaţa propriilor ei fiice.

A trecut pe lângă biserica Agios Ioannis şi a luat-o la stânga. Un vânticel suflând dinspre mare îi aducea praf de sare pe obraz; umiditatea era mai scăzută aici. Sub pelerină, bebeluşul urla şi se văita. Meline i-a băgat degetul mare în gură.

— Doamne, ai milă de sufletul ăsta oropsit. Maică Precistă, te rog, fă ca acest copil să fie găsit şi dat fără întârziere unei doici care să-l alăpteze. Te rog, arată-mi calea şi veghează asupra noastră.

A împins poarta de fier a orfelinatului şi s-a furişat hoţeşte în curtea întunecată. Mai era puţin şi se lumina de ziuă, vrăbiile se treziseră. Cearşafuri zdrenţuite fuseseră puse la uscat pe frânghii. În spatele unei triciclete stricate, două mâţe prinseseră un şobolan la înghesuială. Toţi trei încremeniseră, aşteptând ca unul din ei să facă prima mişcare. Sub castan, pământul era moale. Acolo avea să lase bietul copil. Era chiar în faţa uşii. Poate îi aude cineva ţipetele

şi se trezeşte. O putea copilul să rămână în viaţă până atunci? Meline a aşezat pe pământ pătura galbenă şi a făcut semnul crucii deasupra părului negru al fetiţei.

— Dumnezeule atotputernic, iartă această fiinţă omenească neajutorată. Sunt o mamă care îşi apără propriii copii. Iartă-mi păcatele şi milostiveşte-te de copilaşul ăsta. Ne punem viaţa în mâinile tale.

A mai făcut repede semnul crucii de trei ori şi s-a grăbit să iasă din curte pe stradă. Sub castan, bebeluşul, nemaisimţind căldura pieptului moaşei, a început să urle ca din gură de şarpe. Meline a răsuflat adânc, şi-a tras gluga peste cap şi s-a uitat în jur. N-o văzuse nimeni. A dat colţul. Ţipetele copilului răsunau ca tot atâtea bătăi de clopot pe strada pustie. Ce putere avea, cum se agăţa de viaţă! Mai mult ca sigur că cineva are să se trezească în curând şi îl va lua înăuntru. Atotputernicul Dumnezeu îi apăra pe inocenţi, îi ferea de rele. Nu va lua la sine sufletul acelui copil.

Când a trecut pe lângă Spitalul Francez, unde lucra, Meline a avut grijă să-şi ascundă faţa. De pe meterezele castelului Kadife Kale, o luminiţă purpurie răzbătea prin întuneric. La ora aceea matinală, când nu era nici ţipenie de om pe stradă, şi-a zis că e mai bine să evite întortocheatele străduţe lăturalnice din Agia Ekaterini şi Agios Dimitris. O va lua spre strada Trassa, care e dreaptă şi largă, şi va merge pe acolo. Poate chiar să găsească un vizitiu trezit cu noaptea în cap şi să ajungă acasă când se lumina. Pe urmă, totul va fi bine. Va face cafea, le va trezi pe fete şi le va pregăti micul-dejun, ca şi cum ziua abia acum începea. A atins punga cu bani atârnată la gât. Avea să plătească datoria la cărţi a bărbatului ei numărând banii, unul câte unul, în palma agăi Mahmut.

Ajunsă la zidurile înalte ale curţii din jurul Spitalului Francez, a grăbit pasul. Pe stradă nu se auzea nimic. De cum va da colţul se va fi îndepărtat de spital. Tocmai atunci, chiar la acel colţ, a dat nas în nas cu moaşa Marika. Tânăra moaşă a scos un ţipăt, căci nu se aştepta să dea de Meline pe întunericul acelei ore matinale. O clipă s-a gândit să lase capul în pământ şi să treacă repede pe lângă moaşa pe care ea însăşi o învăţase meserie. Cum să-i explice de ce se afla lângă spital la ora aceea? Tocmai când se căznea să mormăie ceva în turceşte şi să-şi ia tălpăşiţa, Marika a strigat din nou:

— Vai, moaşă Meline! Doamne, moaşă Meline! Ai picat la ţanc. Sfântă Fecioară, Panagia *mou*, mulţumescu-ţi ţie. Iute, iute! Suntem la ananghie, avem o situaţie urgentă.

Fără să aibă idee despre ce e vorba, Meline s-a trezit în sala de naşteri de la subsolul spitalului. La lumina slabă a văzut o gravidă întinsă cu genunchii îndoiţi

pe masa verde din mijlocul încăperii. Femeia era leşinată – ori poate moartă? Sora Liz stătea la capul femeii şi îi apăsa o pânză muiată în oţet pe frunte, pe încheieturile mâinilor şi pe glezne. Buzele subţiri ale surorii se mişcau fără oprire – se vedea că se roagă.

Când nu mai rămăsese nici o speranţă pentru mamă sau copil, moaşa Marika ieşise în goană din sala de naşteri şi fugise pe stradă, poate ca să plângă, să găsească o cale de a-şi ascunde greşeala, ori pur şi simplu să nu se mai întoarcă. În orice altă împrejurare, moaşa Meline şi-ar fi pedepsit cu asprime mai tânăra colegă fiindcă plecase din sală câtă vreme inima mamei încă mai bătea, dar în dimineaţa aceea, din fericire pentru Marika, Meline nu se putea gândi la nimeni în afară de ea.

S-a repezit la femeie şi a apucat-o de încheietura mâinii. Pulsul abia dacă se mai simţea.

— Liz, dă fuga, aprinde toate lămpile şi adu una aici. Atârn-o de cârligul de deasupra noastră. Hai, fuga! Marika, spune-mi repede ce ai făcut până acum.

Marika a izbucnit în plâns.

— M-am dus la ea acasă s-o moşesc. Locuieşte la noi în cartier. A mai născut gemeni, aşa că mi-am zis că va fi o naştere uşoară. Colul uterin nu s-a dilatat. Au trecut câteva ore. Of, moaşă Meline, ar fi trebuit s-o aduc aici de la început. Ar fi trebuit să te chem pe dumneata. Doamne, ce-am făcut? Ce-am făcut!

Meline a pipăit burta femeii, a controlat deschiderea colului. Sora Liz aprinsese toate lămpile şi stătea lângă ea, ţinând o lampă cu carbid care dădea o lumină albă, puternică. Marika pusese o mască de oxigen pe gura femeii.

— Ce înseamnă câteva ore? Câte anume? Colul s-a dilatat până la nouă centimetri. Când a început naşterea, acasă la ea, după ce ai adus-o aici? Câţi centimetri se dilatase colul când ai adus-o aici?

Marika a îngăimat ceva, însă Meline n-o mai asculta.

În mintea ei întrevăzuse un plan care începea să se închege de la un minut la altul.

Îl va putea pune în practică? O fi posibil?

Cu voia Domnului, orice e posibil.

S-a întors spre femeile adunate în jurul ei.

— Asta-i tot, Marika. Ai făcut tot ce-ai putut. Acum du-te sus şi odihneşte-te puţin. Şi tu la fel, soră Liz. Să nu lăsaţi pe nimeni să mă tulbure. Spuneţi-le celorlalte surori să nu intre în sala de naşteri, nici măcar să nu coboare la subsol. Dacă aud şi numai un pas ori o şoaptă, pun să vă dea pe toate afară. Asta-i tot.

Acum plecaţi şi lăsaţi-mă singură. Aţi făcut destule greşeli până acum. Am să lucrez singură şi am să încerc să salvez măcar o viaţă.

Meline era moaşa-şefă a spitalului, şi moaşele mai tinere erau obişnuite să-i dea ascultare. Mai ales acum, când Marika înţelesese ce greşeală îngrozitoare făcuse, era foarte uşor să se descotorosească de ea. De cum le-a auzit pe ea şi pe sora Liz îndepărtându-se pe culoar, Meline şi-a suflecat mânecile.

Îşi dăduse deja seama că bebeluşul murise sufocat. Mâinile ei îndemânatice au tras copilul mort dintre picioarele mamei inconştiente. Sângele s-a scurs din uter. Meline a ridicat copilul ca să-l vadă mai bine. Era o fetiţă cu păr roşcat şi năsuc cârn. Cu faţa purpurie şi pumnii strânşi, părea mâniată pe câinoşenia unei lumi unde viaţa se sfârşea înainte să înceapă. Trupuşorul mânjit de sânge încă mai era cald, şi cordonul ombilical încă mai pulsa, deşi foarte slab. După ce a tăiat cordonul, Meline a mai făcut o ultimă încercare şi a plesnit bebeluşul peste spate. Însă feţişoara lui se învineţise, şi corpul, despărţit de al mamei, se răcea repede. L-a pus pe masa de alături şi s-a grăbit să coasă carnea sfâşiată a femeii. Oxigenul care trecuse din tub în plămâni nu fusese de ajuns cât să-l salveze pe copil, în schimb o ţinuse pe mamă în viaţă. Şuvoiul de sânge care curgea din pântec se oprise, pulsul era mai puternic.

După ce s-a asigurat că mama trăieşte, a spălat trupul copilului. Era acum aproape negru la faţă. L-a învelit într-o păturică roz, curată şi a ieşit repede din sala de naşteri. Slavă Domnului că nu mai năştea nici o femeie în preajmă la ora aceea. Nu era oare un semn al Atotputernicului că planul ei va merge ca pe roate?

Dacă îşi pusese în gând să salveze o viaţă, acum era momentul.

S-a repezit la uşa de la capătul coridorului care dădea spre o străduţă dosnică şi, cu copilul mort în braţe, a ţinut-o tot într-o fugă până la orfelinat. Dacă fiica lui Edith mai era acolo şi mai trăia, însemna că Dumnezeu cel Atotputernic încuviinţa ceea ce avea să facă.

S-a dus la castanul din curte. Şi da, fetiţa era acolo unde o lăsase. Ţipetele ei nu treziseră pe nimeni. Meline a îngenuncheat, a luat-o în braţe şi a scuturat pătura de praf. Fetiţa n-a scos nici un sunet.

O, Doamne, doar nu murise? Îi cedaseră plămânii de foame şi frig? Copila tot nu scosese un sunet, şi faţa i se învineţise. Meline a bătut-o pe spate. Cu ultima picătură de putere, fetiţa a scos un scâncet.

— Mulţumesc, Maică Precistă, mulţumesc, Dumnezeule Atotputernic!

Mulţumesc! E în viaţă!

Nu putea zăbovi. Întunericul se risipea, o lumină rozalie năpădea curtea. A desfăcut pătura şi a luat în braţe fetiţa goală, fiica lui Edith. Uitându-se din când în când la ferestrele orfelinatului, a înfăşurat bebeluşul mort în pătura galbenă şi l-a pus sub castan. A învelit-o pe fetiţa lui Edith în pătura roz a spitalului şi a ieşit repede în stradă. Un grup de ţigănci se aşezaseră turceşte pe jos, în jurul unei pânze întinse pe pământ. Treceau de la una la alta o pipă cu haşiş şi îşi ghiceau în cărţi. N-au văzut-o pe Meline ieşind din curtea orfelinatului, nici furişându-se pe uşa din spate a spitalului, pe care o lăsase crăpată de un deget.

A străbătut în goană coridorul cu bebeluşul lui Edith în braţe, sperând că e încă în viaţă, şi a intrat în sala de naşteri. Femeia era tot inconştientă, cu masca de oxigen pe faţă. Meline a tras bretelele cămăşii albe de noapte, dând la iveală sânii femeii, şi a lipit gura întredeschisă a fetiţei de un sfârc. Mânată de instinctul supravieţuirii, aceasta a prins sfârcul cu buzele. Când primele picături de lapte i-au ajuns în gât, a desfăcut pumnii mici şi a atins pielea goală a noii ei mame cu vârful degetelor trandafirii.

Când sora Liz şi Marika au auzit soneria sunând în sala de aşteptare şi au coborât în fugă în sala de naşteri, au găsit-o pe Meline aşezată pe un scăunel, ţinând în braţe copilul învelit într-o păturică roz. Mama era tot inconştientă, dar căpătase un pic de culoare în obraji şi răsufla regulat. Sora Liz a scos un strigăt; Marika şi-a făcut cruce şi a îngenuncheat în faţa copilului.

Moaşa Meline a ridicat capul şi a zâmbit. Era la capătul puterilor, însă nu regreta nimic. Împlinise ceva prin voia Domnului.

Salvase o viaţă.

Viaţa copilaşului pe care îl salvase preţuia cât o lume întreagă.

Femeile s-au strâns în braţe. În timp ce o lăudau pe Meline, copilul a început să urle cât îl ţinea gura. Moaşa a spus cu voce obosită, dar calmă:

— Soră Liz, să pregătim o cameră sus pentru mamă. Până se trezeşte ea, du copilul unei doici care alăptează. Când mama se trezeşte, aduceţi-i copilul înapoi.

Sora Liz i-a pus copilului la mână o brăţară de identificare, pe care a notat ziua şi ora naşterii, Meline s-a îndreptat spre uşă.

— Cu voia voastră, am să mă duc acasă şi am să le pregătesc masa de dimineaţă fetelor mele înainte să plece la şcoală. Moaşă Marika, mama rămâne în grija ta acum. Te-ai descurcat. *Kalimera sas.* Ziua bună.

Rămas-bun

Panagiotei nu i-a venit să creadă când a văzut mulțimea de oameni înghesuiți pe chei. Adriana, care urmărea de două zile de la fereastra casei șuvoiul de refugiați vărsându-se în oraș, a chicotit văzând-o așa neștiutoare.

— Ah, Panagia *mou,* pe ce lume trăiești? De două zile încoace, în timp ce tu întindeai foile pentru *spanakopita*, totul s-a schimbat; au venit munții la mare. *Ela,* uite, fă cunoștință cu noii tăi vecini, noii locuitori ai orașului. Nava de colo e tot a noastră. E plină. Se spune că a plecat să cucerească Constantinopolul și s-a întors. Soldații aflați la bord spun că nu vor coborî la țărm nici în ruptul capului și cer să fie duși înapoi în Grecia. Așa am auzit.

Panagiota se uita la grămada de oameni adăpostiți pe chei. Cu toate că era uimită, nu le-a dat prea mare atenție. Imaginea refugiaților – copii cu fundul gol, tinere cu basmale negre – o impresiona, dar își spunea că măcar scăpaseră din satele lor și ajunseseră până aici. Acum nu mai aveau de ce să se teamă. Puteau să rămână până când se termina războiul și lucrurile se linișteau, apoi să se întoarcă la casele lor. Vremea era bună, în Smirna găseai de toate. Sau, dacă doreau să plece, puteau să se urce pe vasele care aveau să vină din Grecia și să se ducă. *Mana Ellas* își va salva copiii. Până atunci erau în grija celor ca rudele Adrianei, a bisericilor și școlilor.

Asemenea spiritului din lampa lui Aladin, iubirea fusese chemată de unde stătea ascunsă, într-un colț al inimii Panagiotei, și acum i se răspândea în tot trupul. Ochii ei nu vedeau decât frumusețe și bunătate. Se uita la șirurile de soldați greci mărșăluind spre docuri, însă nu le vedea trupurile scheletice, piepturile rănite sub cămășile sfâșiate, picioarele însângerate în ghetele găurite, picioarele schilodite pe care abia și le târau, ochii împăienjeniți, părul și barba în care colcăiau păduchii. Nu vedea decât ceea ce îi amintea de Stavros.

În trei rânduri a dat să se apropie de câte un bărbat înalt, cu ochi verzi, și de fiecare dată Adriana a apucat-o de încheietura mâinii și a tras-o înapoi.

— Panagiota *mou,* ce să caute Stavros aici? Cum să ajungă printre soldații care sunt evacuați? Casa lui e aici. N-are de ce să vină pe chei. S-ar duce drept la casa mamei lui, cum a făcut și Minas.

Adriana avea dreptate, însă Panagiota simțea – și, dacă s-ar fi gândit puțin, și-ar fi dat seama că dintotdeauna simțise astfel – că Stavros o va părăsi. Faptul că

se înrolase voluntar în armată o îndurerase, dar îi şi întărise bănuiala care îi stătea ca un ghimpe în inimă: aşa îi era soarta, să fie abandonată. Nu avea de unde şti că bănuiala aceasta era rezultatul unor evenimente pornite cu mult timp în urmă, cu mulţi ani înainte ca ea să se nască şi care, moştenit, pătrunsese în întreaga ei fiinţă. Cu o logică pe cât de simplă, pe atât de mărginită, ea considera cauza şi efectul ca fiind închise în durata unei vieţi şi de aceea credea că soarta ei e rezultatul unui defect de caracter sau a unei greşeli pe care o făcuse. Îşi spunea că merită să fie părăsită fiindcă nu era îndeajuns de bună, sau de isteaţă, sau de frumoasă, sau cum era nevoie să fie.

Acum, când îl căuta neliniştită din ochi pe Stavros printre soldaţii care se îndreptau în şir neîntrerupt spre vasul ancorat în faţa docului Punta, dintr-un cotlon întunecos al minţii ei, o voce îi şoptea că e pe cale să fie abandonată din nou. A scos o batistă de la piept, şi-a şters sudoarea de pe frunte şi a luat-o pe Adriana de braţ. Cele două fete au lăsat în urmă haosul de la docul Punta şi s-au îndreptat spre Café de Paris. Cheiul era plin de doamne care se plimbau în sus şi în jos pe lângă apă, legănându-şi şoldurile ca să-şi arate talia bine strânsă în corset. Aveau pălării cu boruri largi, împodobite cu panglici înnodate sub bărbie, în culori asortate cu umbrelele de soare.

Adriana şi Panagiota nu aveau umbrele pe care să le rotească, nici pălării pe cap. În orice altă zi, Panagiota n-ar fi coborât în nici un caz pe chei îmbrăcată ca acum, numai că astăzi plecase cu prietena ei şi nu avusese timp să se schimbe. Purta rochia largă, albastră pe care o avusese cât o ajutase pe mama ei în bucătărie. Fusta îi ajungea până la glezne, mâinile încă îi mai miroseau a ceapă. Degetul mare împungea în vârful pantofului de satin roz, gata să iasă prin ţesătură. Chiar şi când a scos pantoful, urma degetului se mai vedea ca o mică umflătură. Fata a bombănit stânjenită:

— Să nu ne aşezăm la Café de Paris. Hai să mâncăm îngheţata cât ne plimbăm pe aici.

— Cum vrei tu, Panagiota *mou*. E ziua ta, a răspuns Adriana şi i-a făcut cu ochiul.

Prietena ei era acum binedispusă. Splendid! O plimbare pe chei te vindecă de orice. Panagiota privea cumva recunoscătoare valurile albastre sclipind în lumina soarelui. La orizont, dealurile se întindeau ca nişte balene plutind pe suprafaţa mării. Ambarcaţiuni cu pânze se legănau în faţa bărcilor de pescari vopsite în culori vii, iar din depărtare se auzea pufăitul bine-cunoscut al unei bărci cu motor. Soarele rotund ca o ghiulea de foc cobora spre apus, aurind tot ce atingea.

Inima i s-a umplut de bucurie.

Draga ei Smirnă!

Datoria acestui oraș mai frumos între toate era să amintească oamenilor, chiar și în momentele cele mai triste, cât de frumoasă e lumea. Îi venea s-o strângă în brațe pe Adriana. Minas se întorsese, Stavros era în drum spre casă. Totul avea să fie minunat!

Mergeau la braț în pas ușor, ținând în mână cornetele de înghețată. Când au trecut pe lângă Théâtre de Smirne au ridicat capul ca să citească, deasupra intrării arcuite, titlul filmului, scris cu litere mari, negre: *Tango de la Mort.*

Adriana, lingând înghețata de lămâie și cireșe, a îmboldit-o pe prietena ei cu cotul:

— Te-a dus Pavlo la cinema, fato?

Ca să-și ascundă zâmbetul, Panagiota a lins de jur împrejur înghețata cu vârful roz al limbii.

Adriana a țipat încântată.

— Uită-te la tine, ai roșit! Te-a dus, firește! Zvăpăiato! Oho, cine știe ce-au văzut scaunele alea negre!

— Adriana!

— Haida-de, *ela filenada.* Parcă n-aveai secrete față de mine. Ia zi, cât de departe l-ai lăsat să meargă? La urma urmei, e logodnicul tău, nu? Ați mers la o sală de dans seara târziu, sau…?

— Adriana!

Dar Adriana se pornise și nu avea de gând să se oprească.

— Pesemne că te-a luat la o plimbare cu trăsura, nu? Și a ales o trăsură închisă, bineînțeles. Stai! Stai, nu-mi spune, lasă-mă să ghicesc. Ați plecat de aici la Kokaryali într-o trăsură închisă. Când ați ajuns acolo ați mâncat barbun la una din tavernele de pe mal, unde îți bălăcești picioarele în apă. Mmm, ce îmbietor miroase acolo a arici de mare și midii! Pe urmă… ia să vedem… poate pe lunci. Normal, ca o adevărată locuitoare a Smirnei ce ești, ți-ai zis că e datoria ta să-i arăți oaspetelui venit din Ioannina locurile bune de picnic. Și, dacă tot făcuserăți atâta drum, nu vă puteați întoarce fără să coborâți din trăsură și să faceți câțiva pași, ca să luați o gură de aer proaspăt. E un loc așa frumos, munții sunt acoperiți de crânguri de măslini și smochini, ici-colo vezi o căsuță singuratică, un hambar părăsit… și paturi de fân înăuntru. Așa-i?

— Dar de unde știi tu atâtea?

Panagiota pusese întrebarea cu gândul s-o ia peste picior pe Adriana, însă

tonul vocii a trădat-o, și prietena ei a ghicit că lucrurile se petrecuseră întocmai. Au izbucnit amândouă în râs. În timp ce ronțăia vârful cornetului de înghețată, Adriana a născocit un cântec despre dragoste în fân și s-a apucat să-l cânte cât o ținea gura de tare. Panagiota și-a ascuns fața în palme.

Mergeau spre port și aproape ajunseseră la restaurantul Kraemer.

Aman, aman…
Să facem dragoste în fân
Strâns îmbrățișați!

— Adriana!
Să facem dragoste în fân
Cât e noaptea de lungă…
Aman, aman!

Panagiota i-a tăiat avântul, luând-o de mână. Adriana a dat să spună ceva, dar a văzut că prietena ei se albise la față dintr-odată. A tăcut și s-a întors ca să se lămurească la ce se uita Panagiota.

Pe chei se înghesuiau sute de soldați. De undeva, din debandada aceea s-a desprins Pavlo, îmbrăcat într-o uniformă kaki, impecabil de curată, și a venit în goană spre ele. Pe umărul stâng îi atârna o traistă mare de pânză, de culoarea uniformei; în mâna dreaptă ținea o geantă cenușie, cu inițialele lui brodate cu fir roșu într-un colț. Și-a croit drum printre soldați și săteni și s-a apropiat de Panagiota. Sudoarea îi picura de pe obraji, fruntea îi lucea ca o oglindă.

— Panagiota! Unde ai fost, pentru numele lui Dumnezeu? Te caut de nu știu câte ore!

Panagiota nu-l mai văzuse așa de agitat, dar o scotea din fire că o mustra în fața prietenei sale. Și ce dacă? Nu putea nici măcar să iasă la o înghețată cu Adriana? Mama ei îi dăduse voie, și acum venea Pavlo s-o oprească? Nici măcar nu-i urase „La mulți ani“. A ridicat bărbia parcă ar fi adulmecat aerul și a întors fața spre mare. Adriana se îndepărtase ca să-i lase singuri. Dăduse peste o rudă în fața restaurantului, și acum stăteau de vorbă.

— După cum vezi, sunt aici. Ce se întâmplă?

— Panagiota *mou,* ascultă-mă. Da, draga mea? Mă asculți?

A strâns-o pe Panagiota de umeri cu mâinile lui mari până ce ea a început să se încrunte de durere, dar n-a luat-o în seamă.

— Am tocmit o barcă de pescuit să vă ducă la Chios. Are să plece la miezul

nopții de la portul din afară. Pescarul se numește Panagiotis, îl știe pe tatăl tău. Să fiți în port chiar la miezul nopții. Are să aprindă trei lumânări în barcă, așa o să-l recunoașteți. Bine? *Endaksi?*

Panagiota a dat din cap cu gândul aiurea.

— Acum, *omorfula mou*, frumoasa mea, du-te fuga acasă și adună tot ce aveți de valoare. Să nu iei prea multe. Bijuterii, *parades*, bani, aur ascuns în oale, atât. Lăsați covoarele, sfeșnicele și armele. Ferecați toate ușile, coborâți obloanele și blocați-le pe dinăuntru. Tatăl tău să închidă și obloanele prăvăliei și să le pună lacăte. Să nu lase nimic de valoare acolo, nici măcar în depozitul din spate. Înțelegi? Panagiota, mă asculți? De ce nu ești atentă? Giota, *agapi mou*, iubirea mea, e important ce-ți spun. Mă asculți, da? E o chestiune de viață și moarte.

Panagiota a dat iar din cap. Urechile îi țiuiau. Abia dacă îl auzea.

Pavlo a lăsat geanta jos și i-a prins mâinile în ale lui. Ochii lui de cățel priveau drept în ochii logodnicei lui, negri, umbriți de gene dese.

— Iubita mea, după cum vezi, ne evacuează. Plecăm cu toții. Dacă stăm, vom fi luați prizonieri. Diseară nu va mai fi în Smirna nici măcar o unitate de polițiști, jandarmi sau gărzi civile. Îți dai seama în ce pericol vă aflați? Nu mai poți sta aici nici o singură noapte. Ne pândește o catastrofă îngrozitoare. Ascultă-mă, iubirea vieții mele. După ce ajungeți la Chios, nu pierdeți nici o clipă. Găsiți pe cineva să vă ducă fără întârziere la Pireu. Înțelegi, da? Acolo am să vă aștept eu. În caz că se întâmplă ceva, am scris aici adresa mea din Ioannina. Chiar dacă eu nu sunt acolo, familia mea vă așteaptă pe toți. Ai grijă să nu pierzi hârtiuța asta, da, Giota *mou?* Scumpa mea, nu te simți bine? Te-ai…

Deodată, dinspre port s-a auzit un zgomot puternic. Refugiații, care stătuseră într-o stare de amorțeală printre saci, cămile, cărucioare și alte lucruri pe care le aduseseră din satele de baștină, se ridicaseră în picioare, fluturau pumnii și huiduiau în cor. Adriana și ruda ei, pescarul, amuțiseră și se uitau la vasul care se pregătea să ridice ancora la Cheiul Pașapoartelor. Pavlo s-a așezat lângă Panagiota, ca să vadă mai bine ce se întâmplă.

Aristidis Stergiadis, Înaltul Comisar pentru Smirna, care răspunsese de oraș în ultimii trei ani, își croia drum prin mulțime; sigur de el, cu o atitudine demnă, ignora brațele ridicate cu mânie, blestemele și batjocura, strigătele de teamă și furie și se îndrepta cu pași mari spre barca cu motor care urma să-l ducă la nava britanică ce îl aștepta în port.

Adâncit în gânduri, Pavlo a luat-o pe Panagiota pe după mijloc, dar ea s-a tras într-o parte, stingherită. Dacă apărea Stavros? Dacă venea și o găsea în brațele

altui bărbat? Răsucea inelul pe deget. Strigătele batjocoritoare la adresa lui Stergiadis se înteţiseră. Europenii care stăteau la mese în faţa cafenelei Ivi s-au ridicat în picioare, să vadă ce se petrece.

Pavlo era atent la manevrele navei lui Stergiadis. N-a observat că Panagiota se desprinsese din braţele lui. Marea majoritate a forţelor de securitate poliţieneşti şi civile, a căror datorie fusese să-l apere pe Stergiadis şi populaţia Smirnei părăseau oraşul. Puţinii rămaşi abia ajungeau ca să păzească firmele mari, consulatele şi orfelinatele. Superiorii lui Pavlo îi informaseră că din acel moment soldaţii Aliaţi nu-şi vor păzi decât propriii cetăţeni. Soldaţii americani care umblau ţanţoş pe stradă fuseseră alertaţi şi aveau să le lase baltă pe bietele fete şi femei care se ţineau după ei. S-a uitat la hoardele de refugiaţi adunaţi pe ţărm. Oameni care, cu doar câteva minute mai devreme, urlaseră cât îi ţineau bojocii la barca ce îl ducea la nava britanică pe Stergiadis, bărbatul cu figură severă care condusese oraşul vreme de trei ani, oamenii aceia erau acum tăcuţi şi schimbau priviri speriate.

— Şi acum ce-o să fie? Cine o să ne apere dacă vin turcii?

Şuierul ascuţit al sirenei unui vas a rupt tăcerea. Venea dinspre Punta. Pavlo a prins-o pe Panagiota de mâini. Apoi, fiindcă mâinile nu-i erau de ajuns, a apucat-o de umeri şi a tras-o la piept, îngropându-se în faţa ei, în gâtul şi părul ei şi inspirând parfumul de iasomie al pielii ei. Când a desfăcut braţele, lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji.

— Giota *mou*, iubita mea, Dumnezeu să te aibă în pază!

Chemaţi imperios de sirena vasului, soldaţii au dat năvală ca un şuvoi şi l-au purtat cu ei pe tânărul locotenent. Pavlo, în impecabila lui uniformă kaki, s-a văzut despărţit de Panagiota. Era însă uşor să-i distingi părul pieptănat cu grijă şi pomădat printre capetele celorlalţi, rase, pline de păduchi. A mai întors o dată capul către logodnica lui. La un moment dat a sărit în sus, pentru ca ea să-l zărească printre soldaţii mai înalţi, a arătat spre un ceas închipuit pe care îl avea la mână, şi apoi spre docul portului din afară. Voia să-i aducă aminte de barca de pescuit pe care o tocmise ca să-i ducă la Chios. Pe faţa lui curată, proaspăt bărbierită, şi în ochii de culoarea ciocolatei strălucea inocenţa iubirii.

Panagiotei îi era ruşine că nu simte nimic pentru acest băiat sensibil. Fără voia ei a dus degetele la buze şi i-a trimis o bezea. Pavlo şi-a pus cascheta pe cap, a zâmbit cu gura până la urechi şi a dispărut repede, înghiţit de mulţime.

La orizont, fumul negru ieşit din coşurile vapoarelor tremura profilat pe discul roşu al soarelui care se cufunda în mare. Panagiota a ridicat mâinile şi s-a uitat

printre degete la lumina reflectată de apă. Vălul care o despărţea de ceilalţi se ridicase; degetele deveniseră transparente şi sclipeau odată cu lumina, cu căldura şi sunetele. Vibrau în faţa ochilor ei ca nişte valuri delicate. În lume domnea o ordine supremă, şi fiecare om îşi avea locul lui înăuntru. Ea, Panagiota, nu va fi niciodată despărţită de locul ei din Smirna. Într-o clipă, perdeaua care îi acoperea ochii a căzut. Trecutul şi prezentul i-au apărut cu o limpezime de cristal. Porţile paradisului aveau să se închidă în scurtă vreme şi, pe când toţi aveau să fie încuiaţi pe dinafară, ea avea să fie rămână singură pe un tărâm al pustiirii. Astfel îşi închipuia povestea care era viaţa ei. Astfel fusese ţesut destinul ei.

Ochii i s-au umplut de lacrimi.

În timp ce îşi scotea de pe deget inelul subţire înăuntrul căruia erau gravate numele ei şi al lui Pavlo, două lacrimi mari i s-au rostogolit de pe obraji şi au căzut pe pantofii de satin roz.

Ultima întâlnire

Pe Avinash Pillai l-au găsit mort într-o dimineaţă, în casa lui din strada Tilkilik. Când a venit ziua a cincea a lunii, şi Avinash tot nu-i sunase la uşă, proprietarul, obişnuit de treizeci de ani să primească regulat chiria în prima zi a fiecărei luni, a avut o bănuială. Au intrat în casă descuind cu cheia de rezervă şi l-au găsit pe bătrânul indian, sfrijit ca o prună uscată, aşezat turceşte pe o pernă, în faţa căminului. Avea pe el pantaloni largi, lungi până la genunchi, fără curea la brâu. Părul alb i se răsfirase pe pieptul gol; pe cap nu avea nimic.

Nu şi-au dat pe loc seama că e mort, fiindcă părea a fi într-o stare de meditaţie. Era ceva ciudat. Nici un semn de descompunere, nici un miros. S-a scurs un timp până ce au văzut că nu răsuflă, şi trupul îi e rece.

Vocea de la celălalt capăt de fir al telefonului pe care unul din copiii din Conacul cu Turn îl ţinea la urechea mea mi-a spus toate astea într-o suflare. Nu găsiseră decât un număr de telefon pe biroul lui, în harababura de însemnări, ziare vechi, firme de prăvălii salvate din incendiu, fotografii decolorate şi jurnale traduse, purtând ştampila oficială. Iar acel număr era numărul nostru, de la Conacul cu Turn.

Am scris răspunsul pe o bucată de hârtie și i-am dat-o copilului. Nu eram decât noi doi acasă. Copilul a citit cu glas tare ce scrisesem: „Vă rog, sunați la Consulatul Britanic.“

Nu era datoria mea să-l înmormântez pe Avinash Pillai! Nu era rudă cu mine; nu era nimic pentru mine. Era un țicnit aproape centenar care bătuse până în ultima zi străzile, căutând ceva care să-i amintească de fosta lui iubire. Dacă e să-i dau crezare, mă căuta pe mine. Stai puțin, cum a zis? Că, dacă m-ar fi găsit la timp, m-ar fi dus la Paris, la Edith.

Nu mă interesa.

Trecusem prin destule morți. Și destule vieți. Nu avea rost să-mi pierd tihna minții din pricina încă unei vieți din vis.

Și pe urmă, ce era dacă mă ducea la Edith? Aș fi murit la Paris în 1944. Edith locuia într-o clădire care a fost distrusă nu de Hitler, ci de britanici și americani când au bombardat Parisul. Pe deasupra, mai era și un cartier sărac.

Nu știu ce făcea Edith acolo. Nici n-am întrebat.

Probabil că Philippe Cantebury, cumnatul ei, izbutise într-un final s-o dea afară din afacere și să-i ia beneficiile de partener. În orice caz, chiar și el își pierduse sediul, contractele, obligațiunile și ce mai avea în Marele Incendiu, iar casele îi fuseseră confiscate. El și familia nu s-au întors niciodată la Izmir. Cu toate că aceste amănunte nu mă interesau câtuși de puțin, Avinash a ținut să mi le împărtășească. În noaptea aceea – a avut grijă să precizeze că era 21 aprilie –, Edith dormea în apartamentul ei de lângă Porte de la Chapelle. Avinash nu era cu ea. Deși îmbătrânise, femeia aia arțăgoasă nici nu se gândea să trăiască în aceeași casă cu Avinash. Trecuseră zeci de ani de atunci, dar fostul spion tot se mai întrista pomenind de încăpățânarea ei. Când inima ți-a fost rănită, rămâi înțepenit asemenea unui mecanism stricat și nu poți merge mai departe.

Faptul că un avion britanic, și nu german aruncase bomba asupra clădirii unde se afla Edith adăuga sare pe rana lui Avinash. Ajuns la acest punct cu povestirea, Avinash a plecat capul, ca și cum vina era a lui.

„Hei! Martir indian! De ce să te simți răspunzător, tocmai tu?“ Am vrut să-l întreb, dar apoi m-am gândit că, Avinash fiind spion – acum pensionat, firește –, ar fi putut ști că britanicii intenționau să bombardeze un important depozit de arme din districtul 18, cel în care locuia Edith. De fapt, de ce bombardau britanicii și americanii Parisul? Nici asta nu mă interesa. Nu văzusem cu ochii mei cum treceau monștrii aceia dintr-o tabără în alta în timpul războiului, ca piesele la jocul de table?

Și, pe deasupra, ce-mi păsa mie de Edith Lamarck?

Dacă ar fi trăit, Sumbul ar fi ascultat cu nesaț povestea despre cum trupul lui Edith fusese sfârtecat de bombele britanice. Și ar fi vărsat șiroaie de lacrimi. Dar, știți ceva, lucrurile stăteau cu totul altfel la vremea când Avinash mi-a spus mie povestea. Se scursese o jumătate de secol de când Sumbul se spânzurase în Conacul cu Turn.

După ce a pierdut-o pe Edith, Avinash s-a consacrat trup și suflet găsirii mele. Credea că sunt fiica lui Edith. „Credea“ nu e cuvântul potrivit; în mintea lui de spion inteligent nu exista nici cea mai vagă îndoială. Dacă aș avea un dram de răbdare, spunea, aș crede și eu când va fi ajuns la sfârșitul poveștii. Așa o fi, mi-am zis și, fiindcă își dorea cu atâta ardoare, l-am lăsat să spună povestea.

Altminteri ce-aș fi putut face? Să-i dau brânci pe scări moșuleţului cu păr alb?

Eram în turn, așezați față în față, el, într-un scaun-balansoar cu șezut de nuiele și spătar de lemn, eu, pe vechiul pat al lui Sumbul, a cărui vopsea roz se cojise de mult. Între noi era un ventilator care totuși nu aducea nici un fir de răcoare în zăpușeala infernală din turn. Pe ferestruica zăbrelită din spatele meu pătrundeau țipetele pescărușilor și pufăitul bărcilor de pescari. Se mai auzeau șuierul feriboturilor din Karsiyaka și vâjâitul avioanelor de război îndreptându-se spre Cipru. Televizorul de la parter transmitea fără întrerupere marșuri militare, ceea ce mă scotea din minți.

După ce a pierdut-o pe Edith, Avinash a venit la Izmir și s-a instalat într-o cameră la hotel. Era anul în care americanii au răpus Japonia. Un alt septembrie. Nu-și amintea data, însă era o noapte neagră, fără lună. Nenorocirile celui de-Al Doilea Război Mondial șterseseră din mintea oamenilor amintirea Primului. Avinash a încercat să vorbească despre acel război cu câțiva bătrâni întâlniți prin cafenele și bazare, însă aceștia, de cum auzeau „M“ de la „Marele Incendiu“ sau „G“ de la „greci“, se ridicau și se mutau la altă masă. Avinash nu mai înțelegea nimic. Parcă întreg orașul suferea de totală amnezie. Îl priveau cu ochii goi, ca și cum vechea Smirnă nici nu existase, nu arsese până în temelii și nu-și pierduse jumătate din locuitori. Cele mai multe din biserici fuseseră dărâmate, școlile fuseseră transformate în școli turcești, toate documentele oficiale, registrele și actele fuseseră puse pe foc. Cartierul nostru fusese scos la mezat, dar, fiindcă nu-l vrusese nimeni, făcuseră acolo un parc.

Când a priceput că trecutul devenise aici o taină, un subiect tabu despre care nu se vorbea niciodată, Avinash a plecat în Grecia. A umblat de colo-colo, întrebând de mine în mahalalele unde își găsiseră adăpost refugiații din Smirna,

Aydin şi Asia Mică.

— Slavă Domnului că ştiam numele tău şi al cartierului din Smirna unde locuiseşi, a spus amintindu-mi de prima noastră întâlnire, pe chei. Nu bâjbâiam în necunoscut. N-a durat mult până să dau de cineva care vă ştia pe tine şi pe tatăl tău.

Aşezările refugiaţilor răsăriseră ca ciupercile după ploaie pe lângă Atena, Pireu, Faliro şi Kastella. În aceste suburbii sărăcăcioase îşi încropiseră locuinţe refugiaţii din Smirna, ridicând colibe din cărămizi, foi de tablă şi lăzi de lemn pentru fructe, pe care apoi le văruiau şi le acopereau cu carton asfaltat. Apa de canal se scurgea la vedere prin şanţurile săpate în mijlocul uliţelor.

În aşezarea numită Nea Smirna, oamenii se mulţumeau cu o draperie în loc de uşă la intrare, dar în grădina fiecărei case izbuteau să crească plăntuţe firave în recipiente de tablă. Ici vedeai un ghiveci cu busuioc, colo unul cu garoafe. O parte din apa scoasă din puţ era pentru ei, restul pentru florile şi copacii care le aminteau de viaţa lăsată în urmă, în pământul roditor al vechii Smirne.

Cei care locuiau în Nea Smirna l-au primit pe Avinash cu braţele deschise.

Spre deosebire de oamenii din Izmir, cei de aici îşi amintea de vechea Smirnă. Ca într-un vis frumos, îi păstrau amintirea în inima inimii lor. Când îl vedeau pe Avinash, bărbaţii care jucau table la cafenea se opreau în mijlocul partidei; femeile, tinere sau bătrâne, scoteau scaune în faţa uşilor care dădeau în curţile duhnind a canal şi îi ofereau fostului spion tot ce aveau la îndemână. Deşi trecuseră mai bine de douăzeci de ani de la Marea Catastrofă – aşa numeau cele petrecute în zilele groazei – unii, încă mai întrebau când li se va îngădui să se întoarcă la casele lor. Îl rugau în şoaptă pe Avinash: „Domnule, spuneţi-ne cu ce partid politic să votăm ca să fim trimişi înapoi în ţara noastră.“ Unii nu se puteau împăca cu ideea că nu se vor mai întoarce în veci în oraşul lor cu parfum de trandafiri şi iasomie, ci că îşi vor duce viaţa în aşezarea mirosind a canal de la periferia Atenei.

Avinash s-a oprit pe neaşteptate, ceea m-a făcut să cred că avea să-mi spună ceva legat de mine. De data asta nu era povestea lui absurdă, fără noimă. Era ceva referitor la mine, la viaţa pe care o dusesem, ceva despre oamenii din acea viaţă. M-am aşezat mai bine pe marginea patului, cu ochii la el. Turnul întunecos parcă s-a luminat. În cele din urmă şi-a continuat povestirea.

— În aşezarea din Nea Smirna l-am găsit pe tatăl tău.

Nu ştiam ce să înţeleg. Despre cine vorbea când spunea „tatăl tău“? De cel care repara maşinile aduse de Edward Thomas-Cook din Anglia, cel care o

sedusese pe Edith în timp ce îi dădea lecţii de şofat, luntraşul Ali din Ceşme? Ori de băcanul Akis, pe care l-am ştiut toată viaţa drept tatăl meu? Se prea putea căci, în povestea spusă de spionul senil, Juliette Lamarck pusese banda lui Cakircali să-i facă de petrecanie tatălui meu adevărat. Ceea ce însemna că Avinash vorbea de Akis. Au început să-mi tremure buzele.

— Nu, nu l-am întâlnit în persoană. Domnul Prodromakis a murit în anul când am sosit eu aici. Am stat de vorbă cu vecinii lui. Când a venit în Grecia s-a stabilit întâi la Faliro, apoi s-a mutat la Nea Smirna, unde a rămas până la sfârşitul vieţii.

Tremurul s-a întins de la buze până mi-a cuprins tot corpul. M-am prins cu mâna de căpătâiul de fier al patului ca să nu cad. Era prima oară după cincizeci de ani că cineva îmi aducea veşti despre viaţa pe care o îngropasem în cimitirul de la Daragaci. Tatăl meu supravieţuise, ajunsese în Grecia, trăise singur în aşezarea de refugiaţi şi murise acolo. Dar mama unde era în acest timp? Avinash trebuie că mi-a citit întrebarea în priviri, fiindcă a lăsat capul în pământ. Se legăna înainte şi înapoi cu scaunul. Trupul i se împuţinase, picioarele nu-i mai ajungeau până la pământ.

M-am ridicat de pe pat şi m-am apropiat de el, l-am apucat de bărbia zbârcită şi i-am întors faţa spre mine. S-a oprit brusc din legănat. Guşa fleşcăită îi dădea aerul unei broaşte ţestoase. Tot ce mai rămăsese din bărbatul arătos, exotic din cap până în picioare, pe care îl lovisem în boaşe cu o jumătate de veac în urmă, în faţa hotelului Kraemer, era parfumul pătrunzător al mirodeniilor aduse din tărâmuri îndepărtate, emanat de pielea lui. Mă uitam drept în ochii lui de culoarea cafelei cu lapte, peste care se pusese o ceaţă. De vreme ce venise ca să-mi spună adevărul, era obligat să mărturisească ce se întâmplase cu mama mea – nu Edith Lamarck, ci femeia care mă crezuse fiica ei, care mă iubise din tot sufletul, care mă crescuse. Katina Yagcioglu.

— Vecinii cu care am vorbit în Nea Smirna mi-au spus că doamna Katina, adică mama ta… din nefericire…

A încercat să scape de privirea mea sucind capul spre chepengul care dădea pe scara ce cobora din turn. L-am ţinut bine de bărbie şi i-am întors iarăşi faţa smochinită spre mine. Ceaţa morţii se lăsase peste ochii lui.

— Mama ta, din nefericire… nu a scăpat din Marele Incendiu.

Când am luat mâna de pe bărbia lui, scaunul s-a mai legănat de câteva ori. Speriat, Avinash s-a agăţat de cotiere. Am aruncat papucii din picioare, m-am întins pe pat şi am uitat de mine cu ochii la cordonul roz care încă mai atârna de

grindă. Încă un avion a trecut vâjâind deasupra noastră. Am închis ochii şi m-am gândit la Akis, refugiat într-o aşezare la periferia Atenei, trăind mâhnit până la sfârşitul vieţii; la Katina, înghiţită de flăcări; la vieţile şi visurile distruse de război; la tinereţea mea, tot de război distrusă. Nici eu nu ştiam de ce, n-o jeleam cel mai tare pe mama, care pierise în cel mai chinuitor mod imaginabil, ci pe tata, care îi pierduse pe toţi cei dragi şi murise singur în exil.

Până a reînnodat Avinash firul povestirii, briza mării se înteţise, şi turnul meu a fost scăldat în lumina trandafirie a înserării. Vecinii din Nea Smirna susţinuseră cu toţii că fiica băcanului Akis murise în Smirna, la fel ca mama ei. Unii spuneau că văzuseră cum mă înşfăcase un ofiţer turc tocmai când voiam să mă arunc în mare şi mă urcase pe spatele calului. Mă siluiseră în spatele clădirii vămii, ca pe celelalte fete, după care îmi tăiaseră gâtul.

Asta i-au spus lui Avinash.

O femeie care fusese violată în multe rânduri de soldaţi, dar reuşise să scape cu viaţă a povestit că se afla lângă mine când mi-au tăiat gâtul. Gândindu-mă la felul cum tata, singur în aşezarea de refugiaţi, îşi închipuia că se petrecuseră astfel de scene, m-a podidit din nou plânsul.

Doamne! Cine merita să îndure atâta durere?

După ce a auzit poveştile, Avinash s-a întors la Izmir şi a închiriat casa veche din Tilkilik în care, ani mai târziu, trupul lui avea să fie găsit în faţa căminului. Se vede că dorea să moară în oraşul unde îşi întâlnise singura şi unica lui iubire, unde îşi petrecuse cei mai buni ani ai vieţii. Numai că moartea uitase de el, cum uitase şi de mine.

A trecut un sfert de veac, dar Avinash tot nu murise.

Atotputernicul nu-l luase la el, fiindcă universul aştepta acea întâmplarea potrivită care să-l aducă la mine. Chiar aşa mi-a spus. Dacă nici asta nu era ţicneală, atunci ce mai era? Însă, până la urmă, teoria lui smintită s-a dovedit a fi adevărată. Într-o dimineaţă de primăvară, a doua zi după ce împlinise nouăzeci şi patru de ani, Avinash Pillai a ieşit din casa lui din Tilkilik şi mergea la cafeneaua de lângă moscheea Hatuniye, când s-a întâlnit cu ţiganca Yasemin. Vânzătoarea ambulantă nu s-a mirat câtuşi de puţin să-l vadă; de fapt, parcă îl aştepta acolo, în pasajul pustiu din spatele moscheii.

— Ei, în cele din urmă ai venit, Avinash Efendi, a zis. Te rog, vino cu mine.

Cum am spus, la vremea aceea, Avinash avea aproape o sută de ani. Spinarea îi era încovoiată ca mânerul unui baston. Părul, încă lung, nu mai semăna cu buclele negre din tinereţe, ci îi cădea pe spate asemenea cozii unui şobolan

argintiu. Cât despre barbă, era lungă până la brâu. Era firav, numai piele şi os, de-i vedeai coastele pe sub cămaşă. În vechile cartiere trebuie că îl luau drept un nebun cu părul cărunt. Încă mai lua parte la întrunirile muzicale ţinute la loja dervişilor, a spus. Credeam că Mustafa Kemal Paşa poruncise ca toate lojile să fie închise; aşadar, încă se mai ţineau întruniri secrete, altminteri Avinash chiar bătea câmpii. Ba a mai şi pretins că a venit pe jos până aici, la Conacul cu Turn, tocmai de acolo, mergând în urma lui Yasemin, care era cam de un leat cu el, deci nu văd cum au ajuns aici de la Tilkilik.

Nici nu-mi trece prin cap să dau crezare bazaconiilor spuse de ţiganca Yasemin, dar nu-mi dă prin minte cum altfel să-mi explic de ce într-o dimineaţă, absolut din senin, fostul spion m-a găsit în sfârşit. Timp de treizeci de ani mă căutase în zadar, bătuse străzile, pusese întrebări foştilor locuitori ai Smirnei care îşi găsiseră adăpost în suburbiile Atenei şi Pireului, răsfoise catastifele bisericilor şi registrele stării civile. Dacă l-aţi fi întrebat pe Avinash, ar fi spus că moartea lui Yasemin fusese una din acelea care trebuiseră să aştepte pentru ca eu să-mi pot afla povestea. Ah, Panagia *mou*, Maica Domnului! Cum să aleg adevărul de minciună în povestea asta?

În ziua aceea, chiar înainte de ivirea zorilor, când moaşa Meline a plecat de la conacul familiei Lamarck şi alerga, ţinând în braţe bebeluşul învelit în cuvertură, de la orfelinatul grecesc aflat la colţul străzii Hadji Frangou la Spitalul Francez, Yasemin fusese una din ţigăncile care îşi ghiceau norocul la colţul străzii. Avinash a fost impresionat că bătrâna ţigancă făcuse legătura, însă Yasemin se răstise la el:

— Am adunat doi cu doi şi mi-a dat patru. Ce te miri, Efendi Avinash?

Acesta susţinea totuşi că Yasemin se folosise de puterile ei supranaturale ca să hotărască sfârşitul poveştii. Cred că bătrânul spion o luase razna. În orice caz, deoarece Juliette Lamarck se lăsase mânată de o toană – ceea ce avea s-o coste viaţa –, el ştia că în poveste era vorba şi de un orfelinat. Yasemin a umplut lacunele. Toate amănuntele s-au potrivit.

Dar să nu-i vorbesc de rău pe morţi. S-a străduit din răsputeri să mă facă să-i cred povestea, care la început mi-a părut o aiureală. Pentru că Edith, chiar înainte să fugă din calea focului, îndesase într-o valiză toate jurnalele lui Juliette Lamarck, păstrate până atunci într-o cutie încuiată, jurnalele au supravieţuit până în ziua de azi. Mai erau şi nişte fotografii făcute în anii următori la Paris şi memoriile împănate cu confesiuni pe care le scrisese când începuse să îmbătrânească. Toate scrisorile şi jurnalele care s-au păstrat au fost aduse în turn.

După moartea lui Edith, Avinash a luat legătura cu cea mai bună prietenă a ei de la şcoala din Paris, pe nume Feride. Ba chiar i-a făcut o vizită la casa ei din Istanbul. Feride ştia că în timpul vacanţei de Crăciun din 1904, pe care Edith o prelungise cu două luni fiindcă tatăl ei era bolnav, aceasta avusese în secret o aventură cu un mecanic auto din Bournabat, care se numea Ali. Când s-a întors la şcoală era însărcinată. În luna mai 1905, burta începuse să se vadă, chiar şi de sub uniforma largă, drept care călugăriţele au trimis-o valvârtej la Marsilia, unde s-a îmbarcat pe un vapor care a dus-o la Smirna. Feride era cu Edith atunci. În anii din urmă, cele două prietene păstraseră legătura – îşi scriau scrisori şi se vizitau. Feride era încredinţată că fiica lui Edith murise la naştere. Avinash n-a contrazis-o.

Adevărul e că Avinash nu avea nevoie să aducă sacii cu scrisori şi caiete la mine în turn. Fotografiile pe care le-a scos dintr-o servietă de piele şi mi le-a pus în faţă erau de ajuns ca să dovedească adevărul poveştii. Tânăra din fotografia făcută în studio, pe un fundal cu arbori şi căprioare, eram eu. Chiar m-am trezit gândind că nu mai ştiam să fi avut eşarfa aceea albă. Întrebându-mă în ce an şi la ce studio fusese făcută, am întors-o, şi pe dos am văzut data, scrisă cu creionul: 1903. Fata care mă privea de pe cartonul decolorat cu margini ferfeniţite era Edith Lamarck.

Asemănarea se vedea şi în fotografiile făcute în anii când era la Paris. În mod deosebit, în fotografia făcută la o cafenea în timpul războiului, fiecare linie şi umbră a feţei era exact ca acelea de pe faţa din oglinda pe care Avinash mi-a pus-o în mână. Într-una din poze, Edith zâmbea larg, de i se vedeau toţi dinţii. Avea, între dinţii din faţă, aceeaşi strungăreaţă de care fusesem atât de ruşinată în tinereţe şi pe care încercasem mereu s-o acopăr cu buzele.

Mulţumesc, *maman*.

Bine. Am acceptat. Acum ştiam. Şi ce trebuia să facem? Eram surprinsă? Eram tulburată? Trecuse o jumătate de veac din zorii acelei zile când Sumbul mă găsise în grădina ei. Începând cu acea zi trăisem într-o casă de turci ca Şeherezada cea fără glas. Aveam şaizeci şi nouă de ani. Sumbul murise. Hilmi Rahmi, incapabil să-i îndure lipsa, murise la scurtă vreme după ea, răpus de o fierbinţeală. Şi ce dacă, după atâta timp, trecutul, identitatea mea, mama şi tatăl meu nu erau ceea ce crezusem?

Deja murisem o dată, în noaptea când am pierdut totul şi am renăscut. Aşadar, şi ce dacă Efendi Avinash adăuga trecutului meu încă o moarte şi încă o renaştere, ce se schimba?

Sunt Șeherezada, concubina mută a lui Hilmi Rahmi, salvată de el, și apoi lăsată pradă singurătății. Voi rămâne mai departe să-mi aștept moartea, calmă și tăcută, în turnul de unde văd orașul care și-a pierdut memoria.

Dacă nu pun la socoteală acea unică dată când, Hilmi Rahmi fiind pe moarte, i-am șoptit numele meu la ureche, nu scosesem o vorbă de cincizeci și doi de ani. După ce tăcusem atâta timp nu aveam de gând să deschid gura și să-i spun lui Avinash ce am în minte. Afurisitul de spion a dat din cap de parcă îmi citise gândul. Își îndeplinise datoria. De acum moartea putea veni să-l ia. O aștepta împăcat cu sine însuși. A scos din servietă un caiet gros, legat în piele, cel în care scriu acum, un stilou placat cu aur și o cutie cu sute de rezerve de cerneală. Căznindu-se să-și îndrepte spatele încovoiat, s-a ridicat și a ocolit patul ca să ajungă la ferestruica turnului. La vremea aceea, încă nu dărâmaseră casa de piatră din fața turnului ca să construiască un imobil de locuit, așa că se mai putea vedea marea de la fereastră. Fără să-și ia ochii de la sclipirile apei, care împrumutase culoarea roșu-violaceu a soarelui la apus, a glăsuit:

— Oamenii care te-au salvat și te-au luat în casa lor nu te-au numit Șeherezada fără rost. Până nu vei spune această poveste, moartea nu-ți va bate la ușa turnului.

Am zâmbit, prima oară de când deschisesem ușa turnului și îi văzusem fața în dimineața aceea. Dacă aș fi putut vorbi, i-aș fi spus: „Dragă Avinash Bey, te înșeli. Șeherezada își spune povestea ca să rămână în viață, nu ca să deschidă ușa morții.“ De fapt, nu era nevoie să vorbesc. Asemenea lui Sumbul, Avinash îmi ghicea gândurile. Înțelegea că mi-ar fi fost rușine, dat fiind că izbutisem să rămân în viață, să iau asupra mea sarcina de a vorbi pentru cei morți. Cu toate astea, a lăsat pe masă caietul legat în piele cafenie și stiloul, a luat pălăria pe care o atârnase dimineața de tăblia de fier a patului vopsită în roz, acum decolorată, și a pus-o pe cap.

Așa cum făcuse cu o jumătate de secol în urmă, când ne întâlnisem pe chei, mi-a atins ușor mâna cu buzele lui purpurii, cărnoase, și a murmurat:

— Va veni o zi, Panagiota, când eternitatea întunecoasă în care te-ai ascuns și unde nu auzi decât vocea ta lăuntrică îți va părea atât de apăsătoare, că, așa cum Șeherezada tânjea după viață, tu vei tânji după moarte. Aceea va fi vremea când îți vei spune povestea.

PARTEA A CINCEA
PARADISUL PIERDUT

Tăcerea clopotelor de biserică

Când Hilmi Rahmi s-a întors acasă, toată lumea s-a bucurat, până şi Mujgan, care îl jelea pe Huseyin. De cum apăruse pe strada Bulbul în uniforma impecabilă de colonel, călare pe calul negru, lucios, casa se umpluse de râsete şi lacrimi, de lacrimi şi rugăciuni.

Nu era aşa doar pe strada Bulbul. Toate cartierele turceşti sărbătoreau. Între Konak şi Podul Caravanelor, totul era decorat festiv. În faţa prăvăliilor, la uşile caselor şi de balcoane atârnau steaguri roşii; de felinare şi la gâtul cailor de trăsură erau legate panglici roşii. Copiii, îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, cântau şi dansau pe străzi; femeile ridicau mâinile spre cer şi mulţumeau lui Allah că l-a creat pe paşa Mustafa Kemal, apoi se îmbrăţişau şi se sărutau plângând de bucurie. Pe străduţele întortocheate, strâmte şi abrupte din jurul cimitirelor răsunau duruitul tobelor şi melodia fluierelor. În casele bogate, gramofoanele răspândeau muzici vesele. Fete ducând în mâini coşuri pline cu flori aruncau trandafiri în calea soldaţilor care mărşăluiau pe bulevardul Hukumet.

Ocupaţia greacă luase sfârşit după trei ani. Smirna era din nou a lor.

Sumbul a îmbrăcat o rochie de mătase purpurie, scoasă din cufăr. Era prima oară după ani de zile că se trezise în braţele soţului ei. Hilmi Rahmi slăbise şi părea cumva mai bătrân, dar a dovedit că e încă puternic şi sănătos, făcând dragoste de mai multe ori cu soţia lui, chiar dacă era istovit.

Chiar dacă Sumbul s-a străduit să-şi ascundă mulţumirea ca să n-o mâhnească pe Mujgan, când a venit în bucătărie cu părul blond revărsat pe umeri, toate femeile din casă, de la dădaca Dilber la străbătuşa Makbule, au ghicit dintr-o

ochire că avusese o noapte de plăcere. Era îmbujorată de parcă abia ieșise de la baia de aburi, și în ochii ei verzi se statornicise o tihnă adâncă. De câte ori îi venea în minte imaginea lui Hilmi Rahmi îmbrăcat în eleganta uniformă verde închis, trupul i se înfiora de amintirea nopții, și fața i se lumina pe dată de un zâmbet, ca și cum ar fi fost o tânără mireasă.

În seara dinainte, în timp ce îl ajuta pe Hilmi Rahmi să se dezbrace, acesta îi spusese că primiseră uniformele chiar în dimineața aceea, înainte de a intra în oraș. Fuseseră dăruite de bolșevici ofițerilor aflați sub comanda lui Mustafa Kemal Pașa. Cineva, membru al unei influente familii levantine din Bournabat, făcuse uniformele ofițerești la croitor și le trimisese pe front. Cizmele înalte până la genunchi erau negre ca smoala, la fel și fesul. Cravata de mătase era aceeași nuanță de roșu ca steaua și semiluna brodate pe fes. Vestonul avea o croială fără cusur și nici un bumb lipsă. Hilmi Rahmi vorbea necontenit de forța cailor de rasă oferiți de italieni armatei lui Mustafa Kemal.

Asemenea unui copil care a primit un premiu după un examen dificil, uitase anii grei de război, când suferise de foame și sete. Îi tot descria lui Sumbul fastul cu care își făcuseră intrarea în Izmir.

— Căpitanul Serafettin era în frunte. Să ne fi văzut cum am intrat pe chei, Sumbul, pe caii aceia superbi. Am arătat lumii întregi ce armată disciplinată suntem. Cu toții au dat dovadă de multă stăpânire de sine și, când creștinii fugeau din calea cailor, îi linișteam repetându-le: „Nu vă temeți, nu vă temeți, nu vă temeți.“ Așteaptă numai să vină Kemal Pașa la Izmir și ai să vezi ce bine instruiți sunt soldații lui. I-a transformat pe sătenii de la munte într-o armată și i-a înfrânt pe necredincioși. Draga mea Sumbul, vom crea o țară nou-nouță. Pașa are planuri mărețe. Vom fi o națiune europeană. Am să te duc să cinăm la Kraemer și să dansăm la baluri în Kordelio. N-ai să stai ascunsă într-un colț cu un pahar de bere; ai să porți rochii cu decolteu adânc și ai să dansezi. De ce lași capul în jos? Crezi că nu știu că-ți dorești să te dichisești ca doamnele europene și să ieși la plimbare? Ia ridică-te și hai să-ți arăt cum o să dansăm împreună la baluri!

În timp ce se învârtea prin bucătărie, Sumbul îngâna o melodie auzită în toate cafenelele în anul acela: *Le tango du rêve.* Apoi a cântat *Izmir in Kavaklari.* Se uita sub capacele oalelor care bolboroseau pe foc, supraveghind mâncărurile pregătite pentru a sărbători întoarcerea lui Hilmi Rahmi și independența Izmirului. Avea să fie prezent și socrul ei, Efendi Mustafa. De afară se auzeau vocile fiilor ei. Cengiz și Dogan își puseseră cizme pe sub șalvari și o așteptau la

poarta care dădea spre stradă. A luat pe umeri o pelerină şi a ieşit după ei.

Dogan a ţipat încântat când a văzut-o.

— Mami, vii cu noi, da? Să-l vedem pe Kemal Paşa?

Sumbul s-a aplecat şi a legat mai strâns brâul roşu de mătase al băiatului cel mic. A zâmbit îngăduitoare când a văzut că are o coroniţă de flori sub fes.

— Cine ţi-o fi pus coroniţa pe cap?

— Ziver, a răspuns fratele mai mare, luându-i vorba din gură lui Dogan. A împletit-o cu mâna lui. A vrut să-mi pună şi mie una, dar nu l-am lăsat. Bărbaţilor nu le stă bine cu flori pe cap, a adăugat căutând aprobarea în ochii mamei lui.

Sumbul s-a întors de la Dogan spre Cengiz. Fesul roşu, prea mare pentru capul lui ras, alunecase şi se sprijinea pe urechile cam mari. Spre deosebire de tatăl lui, Cenghiz era scund şi îndesat, cu ochi rotunzi, verzi şi languroşi. Sumbul îşi privea drăgăstos fiii. Îi venea să-i ia în braţe ca atunci când erau bebeluşi.

— Haideţi să vă strâng în braţe, băieţi. Azi e cea mai fericită zi.

— Da, fiindcă s-a întors tata! a exclamat Dogan, parcă recitând ceva învăţat pe dinafară.

Simţind lipsa unei afecţiuni sincere în glasul mezinului, Sumbul şi-a spus că băiatul nu apucase de fapt să-şi cunoască tatăl. În ultimii nouă ani, chiar după ce se născuse Dogan, Hilmi Rahmi fusese când pe un front de luptă, când pe altul. Dogan crescuse fără tată.

— Nu de asta, nerodule, l-a dojenit Cengiz. Azi vine la Izmir Kemal Paşa al nostru. Azi a ziua independenţei. Cum a spus mama, nu-i aşa, mami?

Dogan a tras-o pe Sumbul de pelerină.

— Mami, nu-i aşa că vii să-l vezi pe Kemal Paşa? a repetat el.

— Sigur că vin, copile. Vreau şi eu să-l văd. Vom merge cu toţii împreună – mătuşa Mujgan, fetele, tatăl vostru, Ziver, dădaca Dilber, poate chiar şi tuşa Makbule. Aşteptăm doar ca tata şi bunicul să-şi termine cafeaua. Ce-ar fi să daţi o fugă până în camerele bărbaţilor să vedeţi dacă sunt gata?

Dogan tocmai deschisese gura să spună că nu vrea să meargă în camerele bărbaţilor, când afară s-a iscat zarvă mare. Femeile ţipau, tobele răpăiau, copiii alergau spre un toboşar care striga:

— Vine! Vine!

Cengiz s-a năpustit la poartă.

— Mamă, vine Kemal Paşa! Grăbeşte-te!

Uşa de la camerele bărbaţilor s-a deschis. Efendi Mustafa a ieşit primul,

sprijinit în baston, urmat de Hilmi Rahmi, falnic în uniforma imaculată. Văzându-şi soţul cu cartuşiera şi sabia la brâu, Sumbul nu s-a putut stăpâni: zâmbetul copilăresc i-a luminat iarăşi faţa. Inima îi tremura, de parcă era o fată de cincisprezece ani, nu o femeie de treizeci şi cinci.

Fiicele lui Mujgan şi dădaca Dilber au ieşit în goană din bucătărie. Mujgan se răzgândise în ultima clipă şi se hotărâse să rămână acasă cu mătuşa Makbule. Nu putea îndura să-i vadă pe alţii bucurându-se în timp ce ea plângea cu lacrimi de sânge în sufletul ei. Prin urmare, s-au înţeles ca Ziver să stea acasă, pentru ca femeile să nu fie lăsate singure. Când a auzit, bietul băiat etiopian s-a amărât, însă Hilmi Rahmi, înainte să se urce pe superbul armăsar negru priponit în curte, i-a promis că îl va lua la Konak ceva mai încolo, ca să-l vadă pe Kemal Paşa.

Efendi Mustafa, femeile şi copiii s-au alăturat mulţimii care cobora pe strada Iki Ceşmelik spre Konak, în acompaniament de tobe şi fluiere. Hilmi Rahmi a dat pinteni calului şi a pornit spre locul lui în batalionul de cavalerie care urma să se alinieze pe ambele laturi ale Podului Caravanelor, întâmpinând alaiul lui Kemal Paşa la intrarea în oraş.

Toate drumurile care coborau din strada Hukumet gemeau de lume. Efendi Mustafa fluturase din mână, semn că nu mai putea înainta, şi se aşezase pe un taburet în faţa unei prăvălii decorate cu steaguri din bazarul Kemeralti. Sărmanul de el îmbătrânise mult după moartea soţiei lui, Sidika Hanim. Sumbul le-a spus copiilor să se oprească. Nu se cădea să-l lase în urmă pe bunic şi să coboare pe chei fără el. Cengiz s-a îmbufnat. Voia cel puţin să traverseze până în locul unde stăteau bărbaţii; de unde se aflau ei nu puteau nici măcar să vadă strada.

Prin faţa lor au trecut elevele de la o şcoală de fete, îmbrăcate în uniforme negre, cu steaguri roşii în mâini. Profesoarele, înveşmântate în robe negre, le împingeau de pe laturi ca să meargă în şir. Când şi-a văzut prietenii pe trotuarul de vizavi, îmbrăcaţi cum era şi el, în jachetă şi pantaloni, cu fesuri purpuriu închis pe cap, Cengiz s-a vârât printre fete şi a traversat fără să-i spună mamei lui.

Sumbul şi-a dat seama imediat că fiul ei o păcălise. Şi-a croit drum prin droaia de femei, ca să ajungă într-un loc de unde să nu-l scape din ochi. Dogan, speriat de mulţime şi de răpăitul tobelor, stătea agăţat de fusta mamei. Fiicele lui Mujgan s-au strecurat în faţă cu coşurile pe care le aduseseră, ca să poată arunca flori când trecea procesiunea. Sumbul a văzut că îşi prinseseră câte o fotografie de-a lui Kemal Paşa pe pieptul pelerinei. A mai văzut şi că fruntea dădacei Dilber lucea de sudoare, aşa că a scos din geantă un evantai şi i l-a întins. S-a

șters și ea pe față cu colțul pelerinei de culoarea florilor de rodiu.

Când cele cinci automobile care formau convoiul lui Mustafa Kemal au apărut în sfârșit în capătul bulevardului, din mulțime s-au înălțat valuri de strigăte bucuroase. Cengiz stătea foarte aproape de drum împreună cu ceilalți băieți, însă Dogan o ruga plângând pe Sumbul să-l ridice în brațe, ca să poată vedea. În timp ce automobilele negre, strălucitoare, acoperite cu ramuri de măslin, treceau prin fața oamenilor, aceștia aruncau asupra lor o ploaie de trandafiri. Cu toții strigau: „Trăiască Ghazi Mustafa Kemal Pașa!“

Sumbul n-a apucat să-l vadă pe Kemal Pașa așezat pe bancheta din spate a automobilului decapotat, ultimul din convoi. N-a putut vedea de capetele femeilor din fața ei și de caii și călărețiii înșirați pe ambele părți ale drumului, cu săbiile încrucișate. Dar asta nu i-a potolit entuziasmul; inima îi bătea tare, se uita cu mândrie și speranță la ochii albaștri, pătrunzători ai lui Kemal, care o priveau de pe afișul uriaș cu portretul lui, ținut sus de două fete din primul rând. Ce bine arăta.

Femeile din față care avuseseră onoarea să-l zărească șopteau între ele:

— A slăbit așa de mult, i s-au scofâlcit obrajii. Dar tot fălos este.

— N-a pus în gură strop de alcool de o lună și nici nu-i lasă pe soldați să bea.

În spate, bătrânii înălțau mâinile spre cer, rugându-se pentru sănătatea și prosperitatea lui Mustafa Kemal și mulțumindu-i lui Allah că le-a adus independența.

Dogan nu se urcase în brațele mamei îndeajuns de repede ca să-l vadă pe pașă. Înțelegând că fratele lui, aflat pe cealaltă parte a străzii, văzuse totul foarte bine, s-a pus pe plâns. În spatele femeilor, Efendi Mustafa stătea sprijinit în baston cocoșat, așa cum stătuse pe scăunel în fata prăvăliei cu obloanele trase. Sumbul și-a zis că poate era prea mult pentru el – grămada de oameni, gălăgia, căldura. În timp ce convoiul de mașini negre se îndrepta încet spre mare, le-a făcut semn dădacei Dilber, lui Cengiz și fetelor să se pregătească de plecare. L-a apucat pe socrul ei de braț și l-a ajutat să se ridice.

Pe când mergeau pe bulevardul Hukumet, îndreptându-se spre Iki Ceșmelik, Cengiz, îmbufnat, o trăgea pe maică-sa de pelerină. Ar fi vrut s-o ia spre chei, în urma convoiului. Sumbul îl căuta neliniștită din ochi pe Hilmi Rahmi printre militarii care veneau încet pe cai, dar nu-l vedea din cauza mulțimii.

— Bunicul tău nu se simte bine, băiete, i-a spus lui Cengiz, desfăcându-i degetele cu care se agăța de pelerină. Îl ducem acasă, și pe urmă poți ieși cu Ziver până pe chei. Bine?

În loc să răspundă, Cengiz a izbit o piatră cu piciorul.

După ce și-au făcut loc prin marea de oameni îmbătați de victorie și au ajuns acasă, pe strada Bulbul, l-au găsit pe Hilmi Rahmi la intrarea în curte. Părea supărat dintr-o pricină neștiută de ei și era încruntat la față. I-a întins lui Ziver hățurile calului și s-a îndreptat spre ușă.

Cengiz își închipuise cum îi va spune tatălui său că l-a privit în ochi pe Kemal Pașa, dar, văzându-l tăcut, cu mintea în altă parte, curajul l-a lăsat. Și-a luat totuși inima în dinți și a fugit spre el.

— Tată, l-am văzut pe Kemal Pașa… și el pe mine! S-a uitat în ochii mei – are ochii albastru închis, ca marea – apoi a strâns din sprâncene, cum fac profesoarele la școală. Era așa de serios…

Hilmi Rahmi l-a dat deoparte, fără să ia în seamă privirea rugătoare din ochii fiului său, la fel de verzi ca ai mamei lui, și a intrat în camerele bărbaților. Cu lacrimi pe obraz, Cengiz s-a întors la mama lui. Aceasta, după ce văzuse cu îngrijorare schimbarea de dispoziție a soțului ei, l-a luat în brațe și i-a șoptit:

— Tata e cu gândul la unchiul Huseyin, care a murit în război. Lasă-l să meargă în camera lui să se odihnească. Are să-ți povestească mai încolo despre Kemal Pașa. Acum du-te și spune-i lui Ziver că puteți coborî împreună pe chei. Vor vrea și fetele să meargă, sunt sigură. Să nu pierdeți cuvântarea pașei. Ascultă cu atenție, ca să mi-o poți repeta cuvânt cu cuvânt. Ne-am înțeles? Să nu uiți steagul.

Sumbul a răsuflat ușurată când fetele lui Mujgan și Cengiz au ieșit din curte împreună cu Ziver. Urechile îi țiuiau. Ce cald era. Poate făcuse insolație. S-a dus în camera femeilor. A trecut pe lângă bucătărie și s-a dus direct în salonul spațios, și-a sos pelerina și pantofii și s-a întins pe canapea.

— Mami, tata are să-l împuște pe moș Kostaki cu pistolul?

Sumbul s-a trezit tresărind. Ațipise și uitase de băiatul cel mic, Dogan, care flutura o sabie închipuită, amenințând dușmanii într-un colț îndepărtat al camerei.

— Ce s-a întâmplat, Dogan? l-a întrebat îngrijorată. Cum de ți-a venit ideea asta?

Chiar și de unde stătea, pe canapea, a văzut că băiatului i-au dat lacrimile. S-a neliniștit și mai tare. Să-i fi făcut ceva fiului ei Kostaki, cocoșatul care vindea dulciuri și trecea zilnic pe lângă moschee cu coșul plin de cocoșei de zahăr colorați în roșu, galben, portocaliu și verde?

— Fiule, vino și așază-te aici, lângă mine. Te-a necăjit moș Kostaki cu ceva?

Dogan a traversat covorul în picioarele goale și a venit spre mama lui. Sumbul a scos o batistă de la piept și i-a șters nasul, apoi a suflecat mâneca de mătase purpurie, așa încât băiatul să i se poată cuibări la subraț ca un pisoi lângă mama lui.

— Dogan, dragul meu, spune-mi, de ce crezi că tatăl tău l-ar împușca pe moș Kostaki?

Băiatul se simțea în siguranță lângă mama lui.

— „Tata are să omoare toți necredincioșii cu pistolul“, așa mi-a spus fratele meu. Eu l-am întrebat: „Chiar și pe moș Kostaki?“, și el a spus: „Da.“ – S-a așezat mai bine și a ridicat fețișoara către maică-sa. – Te rog, mami, spune-i tatei să nu-l împuște pe moș Kostaki. Îmi dă mereu acadele când trece pe lângă moschee.

S-a cuibărit din nou sub brațul mamei și a început să plângă. Sumbul și-a zis că o să-i tragă o chelfăneală lui Cengiz când va veni acasă, dar s-a mai domolit gândindu-se că băiatul cel mare era cuprins de euforia victoriei, nimic mai mult.

— Fratele tău a glumit, băiete. Tatăl tău a tras în dușmani, însă n-ar ucide oameni care nu sunt soldați. Am câștigat războiul, slavă lui Allah. Am scăpat de dușmanii care ne ocupaseră țara. De-acum putem trăi ca înainte. Moș Kostaki va rămâne vecinul nostru cât timp va trăi și vă va da cocoșei de zahăr.

— Mami, moș Kostaki e necredincios?

Sumbul s-a aplecat și și-a îngropat nasul în părul castaniu al copilului. Mirosul de mastic și lavandă al pernelor se impregnase în buclele turtite de fes. I-a acoperit capul cu sărutări și l-a strâns în brațe până n-a mai putut să respire.

De afară se auzea trăncănitul farfuriilor, tacâmurilor și paharelor pe masa pusă de dădaca Dilber și Mujgan la umbra castanului. Sumbul a lăsat capul pe canapea și a închis ochii. Ce-o fi făcând Hilmi Rahmi singur în camerele bărbaților? În ziua asta fericită, îndoiala era ca un spin ce i se înfipsese în inimă. De ce? O fi sufletul ei așa de nesătul, că nu-și putea găsi nicicând pacea? Firește că nu. Dimpotrivă, după noaptea de dragoste în brațele soțului ei, se simțea mulțumită ca o pisică. Izmirul revenise în mâinile turcilor. Țara găsise în Mustafa Kemal un conducător progresist, european, capabil să țină cârma. Era mândră, bucuroasă, entuziasmată. Hilmi Rahmi îi spusese că vor merge la baluri la fel ca bărbații și femeile din Europa și vor dansa împreună. Lui Sumbul nu-i venea să creadă că ar putea vedea așa ceva în viața ei, totuși era bucuroasă că soțul ei se închipuia dansând cu ea după moda europeană. Cu ochii minții se

vedea cântând la pian la Plovdiv, în timp ce mama și tatăl ei valsau în sala de bal a conacului lor.

— Mi-e foame tare, a mormăit Dogan, plimbându-și degetele pe burta mamei ca și cum erau niște soldați mărșăluind. Dacă mai rămâne, pot să primesc două porții de plăcintă cu gutui?

Tăcerea în care au luat împreună masa sub castan după rugăciunea de seară i se potrivea lui Mujgan cum nu se poate mai bine. Petrecerile din cartier îi aduseseră aminte că soțul ei nu fusese ucis de necredincioși, ci în timp ce lupta împotriva armatei sultanului otoman, care se opunea Luptei Naționale pentru Independență, condusă de Kemal Pașa. Atmosfera de sărbătoare și chiotele victorioase o amărau în loc să-i aline durerea. Înflăcărarea patriotică pe care o apărase în timpul Războiului de Independență îi părea găunoasă acum, când soțul ei nu mai era. Ceea ce ei numeau țară nu umplea nici măcar un cotlon din golul imens pe care îl simțea în suflet. Cum să simtă vreo legătură cu proștii aceia, când viața ei fusese lipsită de cea mai prețioasă legătură? Cu cât se întețea veselia afară, cu atât era mai îndurerată și mânioasă.

Soarele apusese. Briza înserării aducea la masă parfumul trandafirilor. Dădaca Dilber a aprins lămpile pe care le atârnase în ramurile castanului. Pe stradă încă mai răsunau tobele și fluierele, iar de la fereastra celui cu gramofonul se auzeau marșuri, melodii populare și de operă, chiar și câte un tango. Din când în când, tinerii care treceau pe strada Iki Ceşmelik chiuiau ca să-și arate bucuria, și chiotele lor erau primite fie cu dojeni, fie cu aplauze de vecinii care își scoseseră scaunele în fața caselor.

Băieții se grăbeau să termine de mâncat, ca să poată ieși cât mai repede să se bucure împreună cu lumea de pe străzi. Dogan a uitat până și de a doua porție de desert. În timp ce dădaca Dilber servea cafeaua, Sumbul a întrebat dacă poate lăsa băieții pe stradă împreună cu Ziver, ca să aibă grijă de ei. Hilmi Rahmi a spus nu.

Când Hilmi Rahmi și Efendi Mustafa au plecat să-și bea cafeaua în cafeaua în camera bărbaților, băieții s-au întors spre mama lor dezamăgiți, dar cu speranță în priviri. Sumbul înțelesese că la masă fusese păstrată liniștea nu în semn de respect pentru Huseyin, ci din cauza a ceva ce se întâmplase în oraș mai devreme în ziua aceea. Nu a dat atenție rugăminților celor doi băieți.

— Ați auzit cu urechile voastre că tata nu vă dă voie să ieșiți. Ce pot să fac eu?

După ce şi-a băut cafeaua Hilmi Rahmi s-a dus în dormitor, şi-a tras cizmele negre, înalte până la genunchi, şi a pus cartuşiera pe umăr. Unde pleca la ora aceea târzie? De teamă, lui Sumbul i se zbătea inima în piept. Hilmi Rahmi s-a încruntat. S-a privit în oglindă, şi-a îndreptat cravata roşie, şi-a netezit mustaţa. Sumbul a luat lampa de la capul patului şi a pus-o pe măsuţa din faţa oglinzii.

— Sumbul, i-am interzis tatei să meargă în cartierul european. I-am trimis vorbă şi fiicei doamnei Lamarck. Doamna Lamarck i-a trimis acasă pe toţi servitorii care lucrează la conacul din Bournabat, cu excepţia tatălui meu. Ce nesăbuinţă! Vrea să facă un paznic armat dintr-un bătrân? Tata a stăruit, dar până la urmă a acceptat să rămână aici.

— Ai făcut bine. Ar trebui să stea cu noi o vreme, ca să se odihnească. Azi i-a fost foarte greu. La un moment dat mi-a fost frică să nu leşine. Dar de ce a venit doamna Lamarck în oraş? La Bournabat nu e în siguranţă? Ce se întâmplă în cartierele europene?

Hilmi Rahmi scosese un pieptene de fildeş din buzunar şi, stând în faţa oglinzii, îşi dădea spre spate părul castaniu deschis. Sumbul a luat fesul negru de pe scrin şi i l-a întins. El şi l-a pus pe cap, apoi a scos ceasul din buzunarul hainei să vadă cât e ora.

— Nevastă, e haos peste tot. Am auzit că în Bournabat se dau lupte – fără vreo legătură cu noi, doar soldaţi greci care se bat între ei ca să-şi plătească datorii mai vechi. O încăierare zgomotoasă între adepţii lui Venizelos şi susţinătorii regelui grec. Astfel de certuri nu ne mai privesc. Am vorbit cu superiorii mei ceva mai devreme şi se pare că vom mai fi de serviciu câteva zile. Îl las pe tata în grija ta. Să nu ieşi deloc pe stradă până nu mă întorc. Ar fi bine să-l trimiţi pe Ziver la piaţă, să cumpere provizii pentru o săptămână. Să nu ieşi din casă.

— Bine, dar…

Sumbul ştia că, din cauza atmosferei de sărbătoare de pe străzi, nu avea cum să-i ţină pe băieţi în casă. La ce bun atâtea precauţii, de vreme ce soldaţii turci eliberaseră oraşul? Şi avea să rămână iarăşi singură? Nu se săturase de soţul ei. Ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Avem arme în casă?

Sumbul a înlemnit. Nu mai vărsase o lacrimă de ani de zile. Fusese răbdătoare. Dar acum, în faţa soţului ei se simţea din nou vulnerabilă. A întors capul, ruşinată.

— E o puşcă cu două ţevi în puţ. Şi o carabină Mauser veche, grecească. Când eram singure aici, tatăl tău, din grijă pentru noi, ne-a adus un revolver rusesc,

Nagant. L-am ascuns şi pe acela. Asta-i tot. Huseyin a luat restul.

— Cartuşe sunt?

— Câteva. Pentru numele lui Dumnezeu, ce se întâmplă, Hilmi Rahmi? Nu suntem în siguranţă? Au să intre bandele de greci în casele noastre, să le jefuiască? Credeam că au fost evacuaţi. Au mai rămas unii pe aici? Vor da foc şi acestui oraş înainte de a pleca?

Hilmi Rahmi şi-a privit drăgăstos soţia. Cum stătea acolo, în faţa uşii, în rochia de mătase purpurie, cu buclele blonde revărsate pe umeri şi ochii verzi, mari de frică, la lumina slabă a lămpii, semăna cu o zână. Era încă şi mai frumoasă decât şi-o amintea. Inima i s-a strâns la gândul că nu va dormi lângă ea în noaptea aceea. A ridicat capul, zicându-şi că era datoria lui să apere oraşul şi locuitorii lui. A fluturat din mână, încercând să alunge gândurile negre. Poate că tocmai cu astfel de gânduri în minte îşi rechemase paşa Nureddin ofiţerii.

Şi-a încins centura de piele cafenie şi a strâns-o pe Sumbul în braţe.

— Eşti în siguranţă, nevastă. Cât timp suntem în oraşul ăsta să nu-ţi fie teamă. N-are să vină nimeni să dea foc frumosului nostru Izmir sau să ne prade casele. Oamenii îşi vor duce viaţa ca şi până acum.

Au ieşit împreună în curte. Pe străzi era în sfârşit linişte, noaptea se lăsase peste oraş. Luna plină se înălţase în toată splendoarea ei dincolo de Kadife Kale şi se pregătea să scalde golful într-o lumină argintie. Curtea era învăluită în parfumul îmbătător al caprifoiului încălzit de soare toată ziua. Sumbul a atins cu degetele florile înmiresmate care se agăţaseră de zid.

Cu hăţurile calului în mână, Hilmi Rahmi a rotit ochii prin curte.

— Ar fi mai prudent să zăvorăşti poarta în urma mea – ştiu s-o deschid de afară. Scoate puşca din puţ şi ţine la îndemână pistolul Nagant al tatei. Să nu deschizi poarta nimănui care cere adăpost, chiar de-ar fi vecini.

Sumbul a făcut ochii mari de uimire.

— Nici măcar dacă sunt femei şi copii?

Văzând că Hilmi Rahmi nu răspunde, lui Sumbul i-a venit altă idee:

— Ori ţi-e teamă că propriii noştri soldaţi au să prade oraşul? Dar n-a zis Kemal Paşa că oricine se va atinge de bunurile, viaţa sau onoarea creştinilor va fi pedepsit cu moartea? Aşadar, cine s-ar încumeta?

Pe faţa lui Hilmi Rahmi se citea enervarea; şi-a plimbat mâna pe blana lucioasă a calului. Nu i-a spus nevestei lui că mitropolitul Chrysostomos, mult iubitul conducător al comunităţii greceşti ortodoxe din Smirna, fusese linşat de o bandă criminală în Konak. Întâi îi scoseseră ochii cu o foarfecă de frizer, apoi îi

tăiaseră urechile şi nasul. După aceea, ca să-i înveţe minte şi pe alţii, îl târâseră pe străzi, deşi încă nu murise, şi, în cele din urmă, îi aruncaseră leşul afară din oraş.

A ridicat ochii căprui spre cerul unde luna strălucea ca o nestemată. Nu i-a spus nici că, în nopţile friguroase, soldaţii flămânzi visau să prade casele necredincioşilor ca, să se răzbune pentru chinurile pe care le sufereau. Hilmi Rahmi îşi amintea ce scârbit fusese când ofiţerii îi povestiseră cum, în nopţile când se simţeau însinguraţi, tinerii smulşi din inima Asiei Mici se înghesuiau în jurul focului ca să se încălzească şi povesteau frecându-şi mâinile despre frumuseţea şi depravarea femeilor necredincioase şi cum, dacă vor câştiga războiul, vor fi îndreptăţiţi să le pună pe acele femei să facă tot ce vor ei.

Calul a nechezat nerăbdător. Câţiva nori goneau pe cerul înstelat spre mare.

— Nu primeşti pe nimeni. Absolut pe nimeni.

— Dar…

— Sumbul, dacă ţii la viaţa copiilor noştri, trebuie să-mi dai ascultare întru totul. Te rog din suflet. Fă ce-ţi spun şi nu mai pune întrebări.

Sumbul a plecat capul şi s-a uitat la umbrele lungi din grădina luminată de luna plină. Hilmi Rahmi a ieşit pe poarta de lemn, s-a urcat pe cal cu o mişcare elegantă, a întors animalul spre cartierul evreiesc smucind de hăţuri şi, fără să se mai uite înapoi spre soţia lui, a dispărut dincolo de cimitir.

În timp ce închidea poarta în urma lui, Sumbul a simţit că nimic nu va mai fi ca înainte. Dintr-odată şi-a dat seama de ce toată ziua nu fusese în apele ei, parcă avea un spin în inimă. Era duminică şi, prima oară de când sosise în oraş ca tânără mireasă, nici unul din clopotele bisericilor din Smirna nu bătuse.

Norul arămiu

Mama Adrianei, spălătoreasa Sofia, strângea rufele de pe frânghie şi clătina din cap. Cearşafurile pe care le frecase cu săpun şi le muiase în albăstreală se înnegriseră dintr-odată. Din cer ploua cu funingine.

— Adriana, *kori mou*, mâine va trebui să le speli din nou, *endaksi*? Sunt acoperite de funingine, nu înţeleg de ce.

Adriana a dat din cap din colţul stratului de varză unde stătea pe un scaun. Sofia nu voia s-o necăjească şi mai tare pe fiica ei în seara aceea. Adriana era foarte tristă. În dimineaţa aceea, înainte de ivirea zorilor, Minas se furişase la bordul unei nave americane ce transporta tutun la Alexandria şi astfel scăpase. Prietenii lui, misionari protestanţi care îi dăduseră reviste cu benzi desenate şi alte cărţi de citit, îi salvaseră viaţa.

Cu o zi înainte se răspândise vorba că turcii îi arestau pe toţi bărbaţii greci cu vârste cuprinse între optsprezece şi patruzeci şi cinci de ani şi îi considerau prizonieri de război. Se zvonea că unii fuseseră prinşi în pivniţele şi mansardele din casele mamelor, unde se ascunseseră.

Minas n-a aşteptat ca zvonurile să se adeverească. S-a dus direct la cinematograful unde îşi făcuseră tabăra nişte americani; era deja cunoscut acolo fiindcă luase parte la una din reuniunile lor de misionari, ceea ce i-a prins bine acum. Dacă se converteşte la protestantism, i-a spus un bărbat înalt, cu mustaţă roşcată, îl vor trimite la universitate în America. Omul s-a ţinut de cuvânt: în dimineaţa aceea, înainte să se crape de ziuă, îl dusese pe Minas în port. După o ceartă cu căpitanul, supărat că fusese trezit din somn, Minas a fost dus în cală şi ascuns în spatele unor lăzi pline cu tutun.

Nu avusese vreme să-şi ia rămas-bun de la Adriana, dar scrisese un bilet când era în cală şi i-l dăduse unui marinar italian care încărca şi alte mărfuri pe vapor. Marinarul, Dumnezeu să-l binecuvânteze, lăsase baltă treaba şi plecase pe loc s-o găsească pe Adriana la adresa dată de Minas.

Panagiota, aşezată lângă Adriana în stratul de varză, nu se mai ruga ca Stavros să se întoarcă. Ultimul vapor grecesc cu care erau evacuaţi soldaţii plecase din port. Dacă s-ar fi întors, Stavros ar fi fost luat prizonier şi trimis cine ştie unde, supus la cine ştie ce cazne. Era mult, mult mai bine să moară ca un erou pe câmpul de bătaie decât să fie luat ostatic. Teama şi regretul o măcinau, îşi simţea inima ca prinsă într-o menghină care o strângea din ce în ce mai tare. Ar fi trebuit să fugă în Chios cu cinci zile în urmă, cu barca pescarului tocmit de Pavlo, să se salveze împreună cu părinţii ei. Acum nu aveau de unde şti dacă vor scăpa cu viaţă sau vor muri.

De pe chei s-a auzit un urlet ca de animal care murea în chinuri.

— Panagiota *mou*, e târziu! i-a strigat Sofia de unde strângea rufele. Mai bine te duci acasă. Mama şi tatăl tău or fi îngrijoraţi.

Auzind răpăit de mitralieră în depărtare, şi-a făcut cruce de trei ori. Mergea vorba că mitropolitul Chrysostomos fusese ucis. Degetele îi tremurau în timp ce

aduna cârligele.

— Îl aştept pe tata, tuşă Sofia. Nu vrea să umblu singură pe stradă. S-a dus la unchiul Petro şi o să treacă să mă ia în drum spre casă.

Sofia a ridicat capul şi a privit cerul înnegurat. Dinspre Basmane a apărut un nor arămiu.

Băcanul Akis şi ceilalţi bărbaţi din cartier erau adunaţi în grădina angrosistului Petro, nu departe de casa Adrianei. Se sfătuiau ce să facă. Au văzut şi ei norul roşiatic plutind deasupra oraşului.

— Pe chei e atâta lume că nu poţi s-arunci un ac, a zis Petro. Mii de oameni sunt înghesuiţi pe barjele înşirate de-a lungul docului. Pe străzi dorm bătrâni cu barbă albă şi bunicuţe – rămaşi fără casă, neajutoraţi, încă mai aşteaptă să vină vapoarele din Grecia. De venit, au venit, dar pe cine au luat? Numai pe cei care lucrează pentru comandantul forţelor de ocupaţie şi la banca centrală grecească şi casetele cu bani. Pe apă plutesc cadavre umflate, iar pe chei sunt femei care nasc. Au apărut cazuri de holeră şi tifos. Situaţia e aşa de disperată, că n-ar trebui să ne gândim doar la noi, ci să mergem acolo să ajutăm, câte o familie fiecare, să spunem, să le dăm pâine şi supă.

— Soţia mea hrăneşte de o săptămână două familii la noi în grădină, a spus tatăl Adrianei.

Era poreclit Mimiko Ţiganul, din pricină că era înalt şi slab, cu părul negru, drept şi pielea măslinie.

— Au venit pe jos de la Manisa, în picioarele goale. Copii, bunici în vârstă… Împărţim pâinea cu ei.

— Bravo ţie, Mimiko! Şi bravo Kyrei Sofia. S-ar cuveni să-ţi urmăm cu toţii exemplul.

Bărbaţii s-au întors spre el şi l-au privit cu admiraţie.

Mimiko Ţiganul a lăsat ochii în pământ. Cu capul lui mic şi nasul coroiat pornind chiar din frunte semăna oarecum cu un porumbel. Era cel mai sărac dintre cei de acolo şi avea familia cea mai numeroasă, cu opt copii. Cânta prin taverne la un instrument numit bouzouki, iar soţia lui, Sofia, era spălătoreasă. Chiar şi aşa, erau singurii care se gândiseră să-şi deschidă uşa unor refugiaţi care nu aveau de nici unele.

— Unii gătesc şişkebab şi fasole în faţa amărâţilor ălora, şi pe urmă le cer bani. Ce neomenie! a bombănit fierarul Androulis. I-am văzut azi-dimineaţă când am coborât pe chei. Frizerii au scos scaune pe stradă şi îi bărbieresc acolo.

Cu sau fără voie, imaginea ţăranilor bărbieriţi în mijlocul străzii le-a amintit

de îndrăgitul mitropolit Chrysostomos, căruia îi puseseră un şorţ de frizer la Konak, şi apoi îi smulseseră barba şi îi scoseseră ochii.

Akis îşi simţea inima grea ca un bolovan.

— Pe armeni i-au târât afară din case şi le-au tăiat gâtul. Au siluit toate fetele şi femeile.

Mimiko s-a îngălbenit şi mai tare la faţă. Avea cinci fiice.

Văzându-l cum tremură, Akis i-a pus mâna pe umăr şi i-a spus pe un ton care nu-l convingea nici pe el însuşi:

— De noi nu se vor atinge, prietene Mimiko. Armenii au deschis focul asupra soldaţilor turci din biserica Sfântul Stepanos. Asta le-a fost pedeapsa. Să stăm cuminţi în casele noastre. Primejdia a trecut. Trebuie să fim isteţi, să ne deprindem cu stăpânirea turcească şi să nu ne lăsăm duşi de nas de şiretlicurile unui aventurier ca Venizelos. Aşa spun toate ziarele europene.

S-a uitat prin grădina lui Petro căutând un ziar, ca şi cum vreunul dintre ei ar fi putut citi un ziar scris în franceză. Când a văzut că vorbele lui nu liniştesc pe nimeni, nici măcar pe el însuşi, s-a ridicat în picioare.

— Haideţi, domnilor, să mergem la casele noastre. Soţiile şi fiicele noastre nu trebuie să rămână singure. Ne vedem din nou mâine-dimineaţă şi ne mai sfătuim.

S-au ridicat cu toţii şi s-au îndreptat spre casele aflate pe străzile din jurul pieţei. Seara căpătase culoarea purpurie. Luceafărul a apărut pe cerul apusului şi a dispărut iar. Akis şi Mimiko au luat-o pe lângă zid şi au ajuns în piaţeta din cartierul lor. De obicei era plină de lume la ora aceea, dar în seara cu pricina era pustie, cufundată într-o tăcere nefirească. La brutărie încă se mai cocea pâine, dar cafeneaua era închisă, masa şi scaunele de sub copertină, întoarse cu picioarele în sus.

Mimiko a cumpărat cinci pâini ca să-i hrănească pe refugiaţii din grădină şi numeroasa lui familie. A rupt colţul uneia şi l-a întins lui Akis. Din miezul alb ieşea un abur fierbinte. În timp ce mesteca pâinea, Akis a ridicat ochii spre cerul înserării şi a sperat o clipă că totul va fi ca înainte. Norul roşiatic care plutea peste Basmane părea să se fi apropiat.

— Kyr Akis, a zis Mimiko încet, de parcă i-ar fi fost frică de băcanul care era respectat de întreg cartierul şi bine-cunoscut pentru statura lui impozantă şi glasul tunător. Dumneata ştii mai bine, fără îndoială, dar eu zic să ne ascundem fetele până nu vin bandele să prade cartierul. Să nu păţim ca armenii. Le-au dărâmat uşile şi au intrat peste ei noaptea, când toată lumea dormea.

Akis şi-a scărpinat barba neagră. Nu se mai bărbierise de patru zile. Avea de

gând să meargă dimineaţa la Fasoula ca să găsească o frizerie deschisă.

— Şi cum să facem?

— Am auzit de la refugiaţi că oamenii îşi ascund fetele în cavourile din cimitirul Daragaci. Se pare că tâlharii, bandiţii şi soldaţii se tem să intre în cimitirul grecesc.

— Îşi bagă fetele în morminte? *Ti les vre*, Mimiko? Ce tot spui? Chiar aşa am ajuns? Asta face războiul, schimbă oamenii în monştri.

Când au ajuns la casa lui Mimiko, pe strada Katipzade, se auzeau împuşcături în depărtare. Au intrat pe poarta grădinii cu acelaşi gând în cap – de aceea nu îndrăzneau să se uite unul la altul. Dacă zgomotul era îndepărtat, însemna că nu era de la familia lor, ci de la alta. Slavă Domnului.

Le-au găsit pe Adriana, Panagiota şi pe ceilalţi copii aşezaţi la o masă sub dud, mâncând măsline şi peşte. Copiii refugiaţilor, desculţi, se obişnuiseră cu noua lor casă după ce stătuseră aici o săptămână întreagă, şi unul chiar se urcase pe genunchii Adrianei. La lumina lămpii atârnate de o ramură a dudului, Mimiko a văzut că ochii fiicei lui erau roşii de plâns. Lângă Adriana stătea Tasoula, sora mai mică; în faţa lor erau fetele gemene, şi Irini, fetiţa de patru ani, se cuibărise pe genunchii Sofiei.

Băieţii erau pământii la faţă; auziseră şi ei că bărbaţii greci aveau să fie luaţi prizonieri de război. În ochii turcilor erau cu toţii trădători care întorseseră armele împotriva ţării lor. Însă fiii lui Mimiko nu merseseră la război; nu ţinuseră în viaţa lor o puşcă în mână. Cu voia Domnului, zvonul se va dovedi mincinos. Băiatul cel mic abia împlinise cincisprezece ani; cel mare, Ariosto, avea douăzeci şi unu, şi de Paşte se logodise cu o fată din Agios Voukolos. Mai era loc de visuri noi. Era nevoie de ele.

Nu scria în ziarul european că pericolul trecuse şi îi avertiza pe oameni să nu se lase păcăliţi din nou de tertipurile politicienilor? Doamne fereşte! şi-a zis Mimiko în sinea lui. Nu se vor mai încrede niciodată în străini, doar văzuseră cum şi-au făcut bagajele şi au plecat. El, Mimiko, şi prietenii lui rămăseseră, şi-a spus cu amărăciune, şi acum erau consideraţi trădători. A încercat să nu se gândească la mitropolit, de teamă să nu-l apuce plânsul în faţa copiilor. În ciuda îndemnurilor venite din partea europenilor, mitropolitul nu fugise, ci rămăsese în Smirna ca să-şi apere enoriaşii.

Sofiei îi tremurau mâinile în timp ce tăia pepenele.

— Vin şi mâine, a spus Panagiota la poartă, îmbrăţişându-şi prietena, apoi s-a întors îngrijorată spre tatăl ei: Am să pot veni, tată, nu-i aşa? Mă aduci tu aici?

Akis a dat din cap. În astfel de zile, triste şi febrile, era mai bine ca Panagiota şi Katina să-şi petreacă timpul lângă o familie numeroasă; îi era mai uşor să le lase în casa unui prieten decât în casa lor din strada Menekse. Au intrat în piaţă. Katina se alăturase femeilor care o îngrijeau pe tuşa Rozi în casa ei de lângă cafenea; când au trecut pe acolo, Akis şi Panagiota au luat-o acasă.

Când au ajuns, Panagiota şi Katina au pus masa. Au mâncat, muind pâinea cumpărată de Akis la brutărie în iahnia de fasole gătită la prânz. Nici unul nu avea nici poftă de mâncare, nici chef de vorbă.

— Am văzut un nor roşu peste Basmane, a zis Katina cu ochii la o bucată de dantelă care atârna de pe marginea canapelei din bovindou.

— L-am văzut şi eu. Tanti Sofia a spus că a plouat cu funingine pe toate rufele ei spălate.

S-au întors amândouă şi s-au uitat la Akis, crezând că ar putea explica norul şi funinginea. Văzând ce palidă e fiica lui, băcanul şi-a amintit de sfatul lui Mimiko. Vasăzică refugiaţii îşi ascundeau fetele în cimitirul de la Daragaci? Va trebui să stea de vorbă cu Katina când se duceau la culcare. Sau nu cumva ar speria-o de pomană?

Fiindcă nu mai aveau nimic de făcut, au mers devreme la culcare. Poate că somnul va uşura cât de cât povara spaimei care le apăsa pe suflet.

Incendiul

Casa moaşei Meline de pe strada Nevres a ars prima. Slavă Domnului că, atunci când flăcările au năvălit pe uşa de lemn, deja fărâmată de soldaţii prădalnici, şi s-au repezit flămânde asupra scării de lemn, nu mai era nimeni acasă. După aceea, focurile au izbucnit simultan în mai multe locuri pe străzile din jurul bisericii Sfântul Stepanos; flăcările au răbufnit în acelaşi timp, ca nişte artificii. Oamenii care se ascunseseră în poduri, pivniţe sau subsoluri au ieşit urlând pe străzi, ca şobolanii care abandonează o corabie ce se scufundă. Unora le-au fost tăiate gâturile pe loc; alţii au izbutit să se fofileze în grupurile de europeni păzite de soldaţii străini şi să coboare pe chei; unii au murit pe drum.

Avinash, care moţăise pe o canapea la etajul cu acces restricţionat din

Consulatul Britanic, unde nu pătrundeau decât spionii regali, a deschis ochii. Strigătele şi ţipetele celor o sută de mii de oameni îl împiedicaseră să adoarmă de-a binelea, însă aţipise câteva minute. Din spatele obloanelor trase s-a străduit să înţeleagă ce auzea şi mirosea. Cineva striga: „Foc!“ A deschis un oblon. Vuietul mulţimii s-a auzit mai tare. Vântul se înteţise şi îşi schimbase direcţia; acum bătea dinspre dealuri spre mare. Dacă se pornea un foc în cartierele de sus, în mai puţin de cincisprezece minute flăcările aveau să ajungă la suta de mii de oameni de pe chei.

A ridicat ochii şi a văzut că funcţionarii consulatului care lucrau în clădirea de alături ieşiseră pe acoperiş ca să vadă focul. Jos, sub fereastră, o fată s-a întors spre familia pe care o trăgea după ea şi a strigat:

— O să murim cu toţii! Au să ne ardă pe toţi de vii!

Avinash a ieşit în goană. A trecut fugind pe lângă oamenii care plângeau şi strigau încercând să escaladeze poarta din fier forjat frumos decorată şi a luat-o pe bulevardul Ingiliz Iskelesi. Mulţimile de pe chei priveau disperate dealurile, însă cavaleriştii turci blocaseră capătul de nord şi de sud al portului şi nu lăsau pe nimeni să treacă; nu aveau cum să scape. S-a întors şi, fără să încetinească pasul, a luat-o în sus pe strada Sari, apoi pe strada Maden, pe lângă Şcoala Italiană, a cărei curte gemea de oameni cu ochii holbaţi de groază, şi a intrat pe bulevardul Fasoula.

Farmacia lui Yakoumi fusese devastată. Când a văzut vitrina spartă Avinash a încremenit, parcă îi înfipsese cineva un cuţit în piept. Prăvălia era goală. Pe jos erau împrăştiate sticle, fiole, ace şi prafuri medicinale. O clipă l-a bătut gândul să intre pe uşa dărâmată şi să ia una din sticluţele cu ulei de trandafiri la care bătrânul farmacist ţinea ca la ochii din cap, dar nu era timp, şi nasul lui sensibil îi spunea că toate sticluţele cu ulei fuseseră de mult sfărâmate. A tras aer în piept şi a plecat în goană.

Focul se întinsese, curgea ca un râu uriaş spre mare. Lui Avinash i s-a părut că aude un dangăt de clopot în depărtare, apoi ceva s-a prăbuşit cu un zgomot asurzitor. Vântul, suflând cu toată puterea, împingea pălălaia dinspre dealuri către mare; focul făcea prăpăd în cartierele greceşti şi europene. Vitrinele unora din magazinele elegante de pe bulevardul Fasoula fuseseră sparte şi jefuite. Tâlharii înşiraseră tot ce crezuseră a fi lipsit de valoare pe trotuar, printre cioburile de sticlă – jucării, rochii, valuri de ţesături, covoare, toate mânjite de sânge. Avinash a alergat mai departe fără să se uite, fără să gândească; năuc.

Dinspre chei vuietul se auzea tot mai tare, parcă vrând să se ia la întrecere cu

vuietul focului.

— *Kegomaste! Kegomaste!* Ardem de vii!

Avinash era leoarcă de sudoare. Orașul devenise un imens cuptor. Străzile erau pustii, obloanele trase, în schimb, curțile școlilor și bisericilor erau pline de refugiați. Avinash alerga respirând sacadat, însă la un moment dat nu s-a mai putut hotărî încotro s-o ia.

A văzut bătrâne cărate în spate de bărbați tineri, fete ducând în brațe serviete de piele fină sau mașini de cusut aburcate pe umăr, femei îmbrăcate doar în cămăși de noapte, dar având pe cap pălării elegante, împodobite cu pene. Aceștia nu erau refugiați veniți din satele lor în picioarele goale, fără nimic pe cap, ci orășeni care fugiseră pe stradă când focul le înghițise casele. Piațetele de cartier în care dădeau mai multe străzi erau înțesate cu mese, taburete, mandoline, site, râșnițe de cafea, oale și câte și mai câte.

În cele din urmă, când a ajuns pe strada Vasili, era ud de parcă înotase în mare. A găsit-o pe Edith în grădină. Își împletise părul și răsucise cozile în jurul capului. Punea comprese cu oțet pe fruntea unei tinere întinse pe o saltea improvizată. Oriunde te uitai în grădină, chiar și în bazin, erau așezați oameni care plângeau ori gemeau. Nu știau de incendiu. Lângă Edith stătea în picioare un bărbat înalt în șalvari, cu o lampă cu gaz în mână; probabil era tatăl fetei. Edith a ridicat privirea, dar, cum stătea îngenuncheată, lumina lămpii îi bătea în ochi și la început nu l-a recunoscut pe Avinash (sau cel puțin așa a sperat el).

— Ce dorești? a întrebat cu răceală și asprime.

Cearcănele negre stăteau mărturie a multor nopți nedormite.

Nu era vreme de ciondăneală. Avinash a apucat-o de braț, a ridicat-o în picioare și a tras-o spre casă.

— Repede, strânge tot ce ai de valoare. Să nu pierzi nici o clipă. Plecăm. Au dat foc orașului.

Edith a fost buimăcită pe moment. Dar ce a citit pe fața iubitului ei a făcut-o să se întoarcă și s-o ia la fugă pe scări. Avinash a urmat-o. În timp ce ea umplea o valiză cu bijuterii și haine, Avinash s-a dus în bibliotecă. Edith avea multe cărți valoroase, legate în piele, cu titlurile scrise în relief, cu litere aurite. Clasici francezi și ruși, literatură americană… A scos câteva de pe rafturi și le-a pus la loc. Nu era în stare să care cărți în spate.

Când a dat să pună una la loc, dintre pagini a căzut o fotografie a lui Edith de când era adolescentă. Poza era veche, făcută cu mult timp înainte ca ei să se întâlnească. Edith avea o rochie albă și o umbră de zâmbet pe față. Se afla într-

un atelier foto elegant și poza pe un fundal cu arbori și căprioare. Cu reflexele lui de spion sau poate de îndrăgostit, Avinash a pus fotografia în buzunarul vestei ude de sudoare.

Edith coborâse în grădină.

— Lăsați tot și fugiți pe chei! a strigat cu vocea ei profundă. Focul se întinde încoace. Pregătiți-vă să fugiți. Repede! Nu pierdeți vremea. Duceți-vă imediat pe chei, cu toții, acum! Da, acum! *Tora!*

Christo majordomul și ceilalți servitori se întorseseră deja acasă, la familiile lor. Juliette, împreună cu Jean-Pierre și familia lui se refugiaseră la Consulatul Francez cu trei zile în urmă. Luându-se după refugiații din grădina ei, Edith se încăpățânase să nesocotească sfaturile insistente ale mamei și ale lui Avinash și nu plecase cu ei.

Când au ajuns pe chei, nici ei, nici lui Avinash nu le-a venit să-și creadă ochilor. Erau de zece ori mai mulți oameni decât atunci când fuseseră ei acolo ultima oară. Atât de înghesuiți, că aproape stăteau unul peste altul, țineau mâinile ridicate spre cer de parcă îl implorau pe Dumnezeu să-i ajute. Cum vedea cineva un cal și un călăreț apropiindu-se, își ascundeau fiicele. Sute de oameni se luptau să ajungă în bărcile de la țărm. Câteva bărci se răsturnaseră pe loc. Vâslașii din cele care pluteau trăgeau din răsputeri să ajungă la vasele europene ancorate ceva mai încolo. Pe apă pluteau nenumărate cadavre umflate. Băieți veniți din cartierele musulmane săreau în apă cu cuțite în mână, tăiau lănțișoare și inele de la gâturi și degete și le îndesau în buzunare. Soldații care păzeau cele două capete ale portului nu se amestecau.

Avinash a ajutat-o pe Edith să urce în barca cu motor ce aștepta dincolo de baricada cavaleriei. Fără să mai aștepte, căpitanul a întors prova spre larg și a pornit motorul. Auzindu-i zgomotul, oamenii au ieșit de pe unde erau ascunși, în colțurile întunecoase ale restaurantelor, uitând de cavalerie, de baricadă și de mitraliere. Edith a țipat văzându-i, a luat cârma din mâna căpitanului și a arătat înnebunită spre oamenii disperați de pe țărm fără să scoată un cuvânt, de parcă rămăsese fără glas.

Gulerul uniformei albe a căpitanului lucea în întuneric.

— Îmi pare rău, domnișoară Lamarck, a spus cu răceală, am ordin strict de la superiorii mei să nu iau decât cetățeni britanici și familiile lor în barcă.

— Lua-te-ar dracu’, animalule! Să nu-mi spui mie de superiorii tăi!

Edith s-a repezit la căpitan cu furia unei pisici sălbatice, blestemându-l cum nu mai blestemase pe nimeni. Voia să-l arunce în mare, printre leșurile umflate,

şi să umple barca cu refugiaţi. Îi auzea pe bieţii de ei implorând, le auzea copiii văitându-se. Se lupta cu căpitanul. Barca mică se legăna ameninţător.

Cu o mişcare iute, Avinash a prins-o în braţele lui puternice şi a strâns-o până s-a potolit. Căpitanul s-a întors bombănind la cârmă. Şi-a îndreptat gulerul, a scos o ţigară din buzunarul hainei şi a aprins-o.

— Dracu' să te ia şi pe tine, Avinash! ţipa Edith, zbătându-se ca să scape din braţele lui. Dracu' să vă ia pe toţi! Cum puteţi să-i abandonaţi pe oamenii ăştia? Au să ardă de vii aici! Nu înţelegeţi? Dă-mi drumul. Vreau să mă întorc. Dă-mi drumul! Nu vreau să plec. Nu mă lua de aici. *Merde!* Nu mă ţine pe blestemata asta de barcă britanică. Du-mă înapoi la Smirna. *Emmène-moi à Smyrne!*

Avinash n-a slăbit strânsoarea. Prova bărcii tăia apa în timp ce se îndepărtau de ţipetele mulţimii.

După ce a isprăvit injuriile în toate limbile vorbite în Smirna la vremea aceea, Edith a izbucnit în plâns şi nu s-a mai împotrivit.

— Avinash, te rog din suflet, nu mă lua din Smirna! Lasă-mă aici. Lasă-mă să ard împreună cu oamenii aceştia. Locul meu e aici. Oraşul ăsta e ţara mea. După ce am văzut ce-am văzut, nu vreau să trăiesc ca o fantomă salvată din prăpăd.

Pe neaşteptate, hohotele de plâns au încetat, şi din gât i-a ieşit un sunet răguşit, un fel de geamăt. Şi-a acoperit gura cu amândouă palmele. Barca se îndepărtase îndeajuns de ţărm cât să poată vedea grozăvia a ceea ce se întâmpla în Smirna.

A înţepenit în braţele lui Avinash, privind ca vrăjită locul pe care îl lăsaseră în urmă. Flăcările înaintau asemenea unei haite de câini turbaţi, a unui monstru cu patru braţe uriaşe, larg deschise, ca să prindă întreg oraşul într-o strânsoare de foc. Încercând s-o protejeze, Avinash i-a ascuns faţa la pieptul lui, însă Edith i-a dat mâna la o parte şi a întors capul spre oraş. Liniile ascuţite ale feţei i se îndulciseră în lumina roşiatică reflectată de apă; semăna cu fata din fotografia ascunsă de Avinash în buzunarul vestei. Încă ţinând mâinile la gură, a clipit de câteva ori. Două lacrimi i s-au prelins încet pe obraji.

Focul năvălea dinspre dealuri ca valurile oceanului, gata să înghită într-o clipită frumoasa Smirnă şi copiii ei.

Ajunseseră la *Ducele de Fier.* Un grup de oameni înghesuiţi într-o bărcuţă văzuseră scara de frânghie aruncată de pe cuirasatul britanic şi vâsleau din răsputeri, sperând să ajungă la vas. Fluturau braţele şi strigau ceva în cor, deşi nu se putea înţelege ce.

Edith s-a agăţat de scară cu ultimele puteri şi a urcat de pe barcă; la mijlocul

scării s-a oprit, s-a uitat înapoi și a dat cu ochii de un copilaș de doi ani, aruncat către ea.

— Luați fetița cu dumneavoastră, doamnă! Salvați-mi copilul, doamnă, *se parakalo*! țipa mama, de se auzea până la cer.

Pânza în care era înfășurată fetița se desfăcuse, lăsând să se vadă trupul mic, murdar. În timp ce zbura prin aer, pe față i se așternuse o expresie încântată, iar când a dat cu ochii de Edith a deschis gurița ca să râdă. Poate că își aducea aminte de zilele fericite când tatăl ei o arunca în sus și o prindea în cădere.

Edith a dat drumul scării cu o mână și a încercat să prindă fetița, dar s-a dezechilibrat și a fost cât pe ce să cadă pe spate în mare. Cât despre copil, în timp ce cădea, râsul i s-a schimbat în plâns. S-a izbit cu capul de marginea bărcii de pescari și a dispărut în apă. Mama ei a scos un țipăt, a sărit în valuri, a scos la suprafață capul însângerat al fetiței și a sărutat-o. Apoi, strângând-o în brațe, s-a cufundat în adânc.

Pe când Edith, agățată de scară, urmărea îngrozită scena, oamenii din barca de pescari nu i-au dat nici o atenție. Ochii le erau ațintiți asupra scării pe care se luptau să pună mâna, împingându-se și înghesuindu-se. Căpitanul bărcii cu motor, cu care Edith se certase înainte, scosese o țeavă de fier de sub cârmă și îi lovea peste mâini, forțându-i să lase scara și să-și dea drumul în apă unul după altul. Văzându-l, Edith s-a oprit. De data asta, chiar avea să-l strângă de gât. Dar, când a vrut să coboare, mâinile i-au alunecat și a căzut peste Avinash, care era pe treapta de jos.

— Dacă nu urci mai repede, i-a spus, încă și mai mulți își vor pierde viața din cauza falsei speranțe pe care le-o dă această scară.

De cum au pus ei doi piciorul pe punte, marinarii au ridicat scara și au adus găleți cu apă fierbinte pe care le-au vărsat în capul celor din barca de pescari, ca să-i facă să se îndepărteze de *Ducele de Fier.*

Cu respirația tăiată, Edith s-a îndreptat spre prova și s-a aplecat peste balustrada de fier. Nu putea îndura să fie martor la ceea ce vedea. Oare ar muri pe loc dacă ar sări în apă? Chiar și de la distanța aceea, simțea dogoarea focului. Dacă ea avea broboane de sudoare pe frunte, atunci oamenii de pe chei trebuie că se sufocau. Se aruncau în apă, zece, douăzeci odată. Ca să-și țină capetele la suprafață, unii se agățau de inelele de metal de care își legau pescarii bărcile, dar soldații turci îi izbeau peste mâini cu bare de fier, tot așa cum făcuse căpitanul bărcii britanice. Mâinile care se desprindeau de inelele de metal mai rămâneau o vreme afară din apă, mișcându-se ca și cum își luau rămas-bun de la cei de pe

mal. Apoi se scufundau și dispăreau în adâncul întunecat.

Avinash a venit în spatele lui Edith, a cuprins-o în brațe și și-a lipit obrazul ud de lacrimi de gâtul ei. Auzeau dureros de tare urletele venind de pe țărm. Din toate părțile răsunau vaietele sirenelor, clopotele din clopotnițele bisericilor incendiate băteau fără oprire, însă nu puteau acoperi țipetele de pe chei. Nici unul nu mai văzuse vreodată atâta chin și disperare. Se țineau unul de altul ca să poată sta în picioare. În sala de bal a navei, o orchestră militară a pornit să cânte o polcă. Flăcările hămesite săreau de la frumos decoratul Théâtre de Smyrne la Café de Paris, și de acolo la Kraemer Palace. Acoperișul hotelului s-a prăbușit, și din maiestuoasa clădire n-a mai rămas nimic.

Piața Brutarului

Panagiota s-a trezit de lătratul câinilor. În piață se mai auzeau țipete și alte zgomote. Ardea undeva? A fugit din camera ei la bovindoul din camera de zi.

Da, era incendiu! O, Doamne! Mistuise cartierul armenesc, și acum venea drept spre ei. Întețite de foc, flăcările lingeau acoperișurile și cupolele bisericilor asemenea unui monstru cu multe limbi, pătrundea răsucindu-se în case și ieșea pe ferestre sub forma unui fum roșu aprins, apoi se ridica la cer, luând înfățișarea unui nor arămiu.

Muhtar, câinele îndrăgit de tot cartierul, a trecut pe sub fereastră. Își ținea coada scurtă sus și, cu nasul ridicat spre cerul roșu, fugea dinspre strada Menekse către piațetă, lătrând fără întrerupere, de parcă era plecat într-o misiune de mare însemnătate. În urma lui veneau cinci câini galbeni. Păsările, crezând că cerul se luminase la venirea zilei, începuseră să ciripească în ramurile lămâiului de sub fereastră. O droaie de pisici fugeau de pe acoperișuri.

Panagiota a alergat în picioarele goale spre dormitorul părinților.

Katina a sărit din pat. Akis a înșfăcat revolverul pe care îl ținea pregătit lângă pat.

— Ce e? Ai pățit ceva, *kori mou*? E cineva la ușă? Au venit să prade casa? *Kala ise*, fato… ți-au făcut ceva?

Cu pistolul în mână, Akis și-a tras pantalonii peste pijama. Katina bâjbâia prin

faţa de pernă, căutând bijuteriile de aur, neştiind că bărbatul ei le luase deja şi le ascunsese în sacul cu grâu. Afară se auzeau ţipete.

— E incendiu, tati! a strigat Panagiota. Incendiu, mamă! Trebuie să fugim. Repede, altfel ardem de vii!

Akis îşi încheia pantalonii, dar s-a oprit brusc. Incendiu, vasăzică? Era o veste bună într-un fel, căci însemna că bandele nu veniseră în cartier să jefuiască. S-au repezit toţi trei la bovindou. Jumătate din cer se făcuse portocaliu, şi casele din cartierul Agia Ekaterini erau scăldate într-o lumină roşiatică, de parcă răsărea soarele.

Akis s-a gândit puţin.

— S-a întins de la Basmane la Agios Dimitris. Ce ghinion, vântul şi-a schimbat direcţia şi vine acum înspre noi. Dar avem timp.

S-a întors şi s-a uitat la Panagiota, care tremura în cămaşa de noapte subţire. În lumina roşiatică, cu trupul ei mlădiu şi buclele negre revărsate peste sâni, semăna cu o statuetă chinezească de porţelan. Părul, transpirat după o noapte de somn neliniştit, i se lipise de gât şi de piept. Era aşa delicată şi frumoasă, aşa vulnerabilă.

— *Kori mou,* du-te repede în camera ta şi îmbracă-te. Acoperă-te bine. Pune-ţi o pelerină dacă poţi, ceva care să-ţi ascundă părul, chiar şi faţa.

Panagiotei îi clănţăneau dinţii. Akis a luat-o în braţe şi a strâns-o tare.

— N-o să fie nimic, frumoasa mea fiică. Am să fiu lângă tine. Hai, *ela,* fugi şi te îmbracă. Mă duc să văd unde e mama ta.

Tatăl ei mirosea a ulei de măsline, albăstreală de rufe şi făină.

Panagiota a stat îndelung în faţa dulapului, uitându-se la rochii. A scos câteva, le-a pus în faţă să vadă cum îi vin, nu i-au plăcut şi le-a aruncat pe pat. Dacă ar fi văzut-o cineva care nu ştia ce e afară, ar fi crezut că e o fată obişnuită, care nu se putea hotărî cu ce să se îmbrace ca să facă o plimbare pe chei. Până la urmă a ales o rochie veche, gri, care îi ajungea până la glezne. Văzuse că unele din femeile refugiate pe chei purtau pantaloni, şi acum înţelegea de ce. Din pricină că erau mai greu de scos, soldaţii şi bandiţii renunţau şi căutau victime mai la îndemână. Acum tremura şi mai tare. Nu, nu era momentul pentru astfel de gânduri. Tatăl ei, bravul Akis, avea s-o apere. N-are s-o atingă nimeni nici măcar cu un deget.

Întreg cartierul se adunase în Piaţa Brutarului. Adriana, fraţii şi surorile ei, mama şi tatăl ei, pescarul Yorgos, nevasta lui, Eleni, şi fiul, Niko, bătrânul nenea Christo, angrosistul Petro, prietenii lui Akis de la cafenea, femeile cu care stătea

Katina de vorbă în faţa porţii – cu toţii erau cu ochii la bolta cerului, din care jumătate era roşie. Luaseră cu ei covoare, radiouri, tablouri înrămate, albume de fotografii, saci cu făină. Mimiko Ţiganul, aflat lângă cafenea, încerca să-i spună ceva lui Akis, însă vorbele se pierdeau în trosnetul focului care se apropia.

Panagiotei nu i-ar fi dat prin minte că zgomotul incendiului ar putea semăna cu vuietul unui râu furios. Urletul flăcărilor acoperea toate celelalte sunete – hohotele de plâns şi strigătele oamenilor din piaţă, huruitul clădirilor care se prăbuşeau, lătratul câinilor, ciripitul păsărilor. Nu se mai auzea decât dangătul neîntrerupt al unui clopot în depărtare, poate din clopotniţa bisericii Agia Ekaterini, vaiet mai stăruitor decât sirenele pompierilor şi atât de jalnic, că îngheţa sângele în vine. Apoi, pesemne că flăcările au ajuns la clopotniţă, deoarece clopotul uriaş a mai scos un geamăt ca de pe altă lume, ultimul, şi a amuţit.

— Se aud sirene, a spus Katina.

Ea şi Panagiota se ţineau strâns una de alta. Dogoarea era insuportabilă. Aveau frunţile şi gâturile ude. Simţeau sudoarea cum li se prelinge printre sâni de parcă le umbla un şir de furnici pe piept. Katina îşi pusese pe sub rochie toate bijuteriile ei şi toate bijuteriile din lada cu zestre a Panagiotei. A desfăcut lănţişorul de aur cu cruciuliţă de la gâtul fetei şi l-a prins la gâtul ei. Femeilor le erau furate bijuteriile în plină stradă, şi ea nu putea îndura gândul că cineva s-ar atinge de Panagiota. Şi-a amintit ce îi spusese Akis despre cimitirul Daragaci înainte de a merge la culcare.

Oamenii strigau:

— Pe chei, pe chei! Să fugim cu toţii pe chei! Repede!

— Tuşa Rozi? A văzut-o cineva pe tuşa Rozi? A rămas prizonieră în casă. Trebuie s-o salveze cineva.

Dintr-odată, străzile s-au umplut de oameni; mergeau cocoşaţi, cu ochii holbaţi de groază. Refugiaţii care se adăpostiseră în curţile bisericilor Agia Ekaterini şi Agios Dimitris fugeau din calea flăcărilor care ajunseseră până acolo. Unii aveau boccele în spate, alţii îşi duceau bunicii în braţe. Cu toţii erau năuci, fugeau de iad.

Văzându-i, Katina şi-a amintit visul pe care îl avusese când o născuse pe Panagiota. În noaptea aceea, când rătăcea între viaţă şi moarte, ajunsese într-un loc năpădit de flăcări, unde oamenii, caii şi alte animale mureau în chinuri. Atunci fusese încredinţată că aşa arată iadul, dar acum înţelegea că văzuse tocmai această noapte.

Simţea că moartea e aproape. Una din ele avea să moară în noaptea aceea. A implorat-o pe Fecioara Maria să-i ia viaţa ei şi s-o cruţe pe Panagiota.

Pe lângă ele a trecut un tânăr preot; venea dinspre Spitalul Francez, cu un şir de oameni în urma lui. Katina s-a repezit şi li s-a alăturat, trăgând-o pe Panagiota cu ea, însă Akis a prins-o de încheietura mâinii şi a oprit-o.

— Ce faci, *vre* femeie? Te duci după un preot într-o zi ca asta? Vrei să ne omori pe toţi?

Ajunseseră până la brutărie. Mirosul îmbietor al pâinii încă mai stăruia în aer. Panagiotei nu-i venea să creadă că doar cu câteva ceasuri înainte se oprise acolo cu tatăl ei şi cumpăraseră două pâini. Apoi stătuseră în camera cu bovindou şi mâncaseră pâine muiată în iahnie. Era o frântură de timp din altă viaţă.

Fata aceea nu era ea. Fata aceea avea un viitor la care putea visa; era o nechibzuită care nu înţelegea valoarea lucrurilor pe care le avea. A ridicat capul şi a privit înspre strada Menekse, la celălalt capăt al piaţetei, spre casa unde îşi petrecuse copilăria, toată viaţa de fapt, spre băcănia tatălui ei. Ar fi dat orice ca să se poată întoarce în timp câteva ore, în momentul când stătuse la masă cu Akis şi Katina, mulţumită şi încrezătoare că viaţa va rămâne în veci aşa cum o ştiau. Nu s-ar mai fi plictisit niciodată de viaţa aceea, chiar dacă zilele s-ar fi scurs fără ca vreuna să aducă o schimbare cât de mică faţă de cea dinainte. Şi-a dat seama, cu profundă amărăciune, că pierduse lucrul cel mai de preţ. Viaţa aceea luase sfârşit. Oricum s-ar încheia noaptea aceea, nu vor mai sta niciodată în tihnă să mănânce pâine muiată în sos, în casa lor cu uşă albastră.

Vuietul se auzea acum mai tare. Focul se apropia; în scurtă vreme avea să-i înghită pe toţi. Deodată, dinspre Agios Tryphonas a răsunat tropot de copite. Au luat-o cu toţii la fugă, strigând: „Vin turcii!“ Akis i-a făcut semn cu capul lui Mimiko, şi cei doi bărbaţi, roşii la faţă, şi-au înhăţat nevestele şi fiicele de mână şi au luat-o la fugă în direcţia opusă cheiului, spre Spitalul Britanic. Drumul era înecat de praf şi fum. Adriana o ţinea în braţe pe sora ei mai mică, Irini, care plângea. Aristo o căra pe mătuşa Rozi în spate.

Când a sărit peste şina de cale ferată, Panagiotei i s-a agăţat rochia de un cui ieşit în afară; a căzut şi s-a lovit cu fruntea de traversa de lemn. Katina a ţipat. Panagiota s-a grăbit să se ridice ca să arate că n-a păţit nimic, deşi simţea că i se învârte capul.

— N-am nimic, *manoula*. Fugi mai departe.

Din umărul obrazului îi curgea un firicel de sânge. Katina i-a tamponat rana cu poala fustei. Apoi, pe neaşteptate, a dat drumul fustei şi a îmbrăţişat-o. Mama

şi fiica au rămas aşa o vreme, între şinele şerpuitoare, sub cerul roşu. Katina ştia că e ultima oară că-şi ţine fata în braţe. În cele din urmă, când s-au desprins una de alta, a scos inelul cu safir pe care i-l dăduse mama ei şi l-a pus pe degetul alb şi subţire al Panagiotei. Mama îi spusese că piatra poartă noroc.

Akis, Mimiko, Sofia, Adriana, surorile şi fraţii ei le aşteptau pe drumul spre cimitirul grecesc. Gardul de plasă din jurul stadionului Panionios fusese rupt în mai multe locuri; tribunele şi terenul de joc erau pline de refugiaţi. Chiar în spatele stadionului, înconjurat de chiparoşi înalţi, îi aştepta cimitirul, liniştit şi tăcut. Au traversat împreună stadionul unde Minas Puricele făcea odată minuni la meciurile de fotbal şi au intrat pe tărâmul morţii.

Coşmarul

Cu toate că îşi petrecuse mai bine de jumătate din viaţa lui de adult pe câmpul de luptă, Hilmi Rahmi nu mai pomenise ca omenirea s-o ia razna atât de rău. Poate că la mijloc era puterea nemiloasă a focului şi a mării; ori poate din pricină că tragedia se petrecea în Smirna, oraşul unde se născuse şi crescuse, unde se jucase pe străzi, unde îşi adusese tânăra mireasă; poate din cauza numărului de oameni – trebuie că erau o jumătate de milion, între care creştinii fugiţi din cartierele mistuite de foc – înghesuiţi pe o palmă de loc, între flăcări şi mare, îngrămădiţi unul peste altul în bărci.

Oricare ar fi fost motivul, Hilmi Rahmi n-a putut uita niciodată scenele văzute pe cheiul din Izmir în noaptea lui 13 septembrie 1922. Ţipetele femeilor încă îi mai răsunau în urechi şi coşmarurile îi îngheţau sângele în vine. Noapte de noapte, înainte să adoarmă, revedea momentana lucire de speranţă şi disperare din ochii celor care dispăreau în valuri. Până la urmă, ruşinea adânc înrădăcinată în subconştientul lui îl arsese pe dinăuntru şi îi căşunase moartea.

Pe chei dogoarea era insuportabilă. Vântul parcă înnebunise, sufla văpaia dinspre dealuri spre mare, iar duhoarea cărnii arse venind de pe străzi şi de pe apă îi făcea pe toţi să vomite, civili şi soldaţi deopotrivă. Mulţi militari, între care şi Hilmi Rahmi, îşi acoperiseră gura şi nasul cu bucăţi de pânză umedă. Străzile lăturalnice, pieţele, curţile şi terenurile de joacă ale şcolilor erau pline de

cadavre – bărbaţi, femei, copii, câini şi pisici. Pe chei, porumbei cărora li se opriseră inimile din cauza arşiţei şi pescăruşi ale căror aripi luaseră foc cădeau pe pământ cu un bufnet slab.

Calul lui Hilmi Rahmi era speriat. Tot încerca să-l arunce jos din şa, ca să fugă într-un loc liniştit şi răcoros. În timp ce încerca să-l stăpânească, Hilmi Rahmi se uita atent la refugiaţii din bărci. Câte douăzeci, treizeci de oameni îngrămădiţi într-o barcă cu vâsle. Dacă aveau noroc, barca îi ducea până la o navă europeană, după care erau la mila căpitanului. Multe bărci se răsturnau înainte ca vâslele să atingă apa, trimiţându-şi pasagerii disperaţi, de la primul până la ultimul, pe fundul întunecat al mării.

Superiorul lui îi ordonase să captureze toţi bărbaţii greci cu vârste între optsprezece şi patruzeci şi cinci de ani care încercau să fugă.

— Nelegiuiţii aceia vor sta aici să reclădească satele şi oraşele pe care le-au dărâmat şi distrus, căile ferate pe care le-au aruncat în aer. Să nu scape nici unul nepedepsit. Prinde-i şi aliniază-i în faţa mea. Împuşcă-i pe cei care nu se predau. Aşa merită, netrebnicii.

Nu era nevoie să strice muniţia pe bărbaţii veniţi din satele îndepărtate de mare. Nu ştiau să înoate. Când săreau în apă, hainele ude îi trăgeau în jos, şi în câteva minute erau morţi pe fundul mării. Cei care crescuseră la malul mării şi ştiau să înoate erau împuşcaţi de cum se îndreptau spre navele europene.

Echipajele vaselor europene nu erau mai miloase decât soldaţii de pe ţărm. Hilmi Rahmi a văzut cu ochii lui două nave de război sub pavilion european refuzând bărcile cu vâsle care se apropiaseră de ele ca să ceară adăpost, apoi aruncând găleţi de apă în capul celor care nu voiau să renunţe. Foarte rar se întâmpla ca o navă să coboare o scară de frânghie când se apropia o barcă şi să tragă femeile şi copiii pe punte.

La fel ca tâlharii civili care prădau oraşul, soldaţii, caporalii şi sergenţii din armata Kemal Paşa scăpaseră de sub control. Cu o săptămână în urmă, aceşti soldaţi perfecţi se purtau cum se cuvine, dar, de cum ajungeau în Smirna, uitau de disciplina militară şi codurile morale. Luându-se după şefii bandelor, jefuiau case şi prăvălii, ucideau oameni în plină stradă, violau fete şi femei creştine în locuri publice – totul sub ochii generalilor europeni care, de pe puntea vaselor, urmăreau cu binoclul ce se întâmpla pe uscat.

Smirna era chiar mai mare, mai bogată şi mai îmbelşugată decât îşi închipuiseră. Şi, fiindcă nu existau nici jandarmerie, nici poliţişti care să-i aresteze, nici tribunale care să-i condamne, acest scurt interval de timp le oferea

posibilitatea să-şi transforme visurile mişeleşti în realitate. Toate suferinţele îndurate în război şi grozăviile la care fuseseră martori – sate arse până în temelii, femei şi copii tăiaţi în bucăţi de soldaţii greci – le aţâţaseră setea de răzbunare. Îşi vărsau toată ura pe civili nevinovaţi, fără să ţină seama de morală sau conştiinţă. Marii generali dăduseră Smirna pe mâna acestor nelegiuiţi când se întâlniseră în conacele din Bournabat şi nu se gândiseră decât la supărătoarea problemă a Istanbulului.

Hilmi Rahmi şi-a şters sudoarea de pe gât. Batista lui era deja la fel de udă ca pânza roşie pe care şi-o legase peste gură şi nas ca să nu mai simtă mirosul morţii. Ceva mai devreme, căpitanului Mehmet, care călărea alături de el, i se făcuse rău şi se prăvălise în mijlocul mulţimii. Bieţii oameni de pe chei, crezând că sărise jos ca să înşface o fată, au ţipat şi şi-au acoperit fiicele cu trupurile lor.

A fost nevoie să-i toarne lui Mehmet o găleată cu apă rece în cap ca să-şi revină. De unde zăcea, căpitanul bolborosea:

— La ce bun să salvăm unul sau doi? Mai bine să ne ţinem deoparte.

În timp ce Hilmi Rahmi îl veghea pe Mehmet, brigadierul Sadullah – asudat, fără veston şi chipiu – s-a apropiat în goana calului. Fără să-i pese de grămada de oameni, a arătat cu baioneta spre o fată care se ascundea în spatele bunicului:

— Pe aia o vreau! a strigat. Aia dolofană. Aduceţi-o. Mă duc în spatele vămii. Alege-ţi şi dumneata una, colonele! Zilele astea nu se mai întorc.

A pornit în galop spre port, forţând cel puţin douăzeci de oameni să sară în mare ca să nu fie călcaţi de cal. Imediat, rafale de mitraliere au măturat suprafaţa apei.

Lui Hilmi Rahmi i s-a făcut greaţă. S-a urcat pe cal, dorindu-şi să leşine la fel ca Mehmet. Poate că acesta se prefăcuse. Într-adevăr, nu se potrivea cu statutul lui de ofiţer, dar era de înţeles, gândea Hilmi Rahmi.

S-a uitat la sărmana fată ascunsă în spatele bunicului. Avea cămaşa pătată de sânge. Părul încâlcit îi era adunat în vârful capului, braţele îi erau acoperite cu zgârieturi infectate. Ce fel de om să fii ca vederea acestui copil să-ţi stârnească pofta trupească?

Simţindu-i privirea aţintită asupra ei, fata a plecat capul, deznădăjduită. Dacă se arăta supusă, poate că o va lăsa să plece după ce îşi făcea mendrele cu ea. O femeie din Aydin întâlnită pe chei îi spusese că, după ce fusese violată de doisprezece soldaţi la rând, o târâseră într-o curte pustie, în spatele unei case, şi plecaseră, nu înainte de a o scuipa în obraz spunând:

— Asta nu-i nimic faţă de ce-au făcut ai tăi.

Femeia mai că ar fi vrut să fugă după ei și să le mulțumească pentru că n-o omorâseră.

Distrugerile pe care le vedea în jur trebuie că erau lucrarea diavolului, gândea Hilmi Rahmi. Vasăzică așa se întâmpla când omul își pierdea credința și conștiința, când se rupea atât de el însuși, cât și de Dumnezeu. Se preschimba într-un monstru scăpat din lanțuri, o creatură josnică, înrobită poftelor, lăcomiei, furiei și cruzimii.

Și-a amintit cum, cu doar o săptămână în urmă, el și brigadierul Sadullah ajunseseră într-un sat unde soldații greci înghesuiseră oamenii în moschee și îi dăduseră foc. Brigadierul, căruia îi lăsa acum gura apă gândindu-se ce plăcere avea să simtă torturând biata fată care stătea tremurând în spatele bunicului, ținuse în brațe trupul unei fetițe de zece sau doisprezece ani și plânsese în hohote văzând cum sângele îi curge șuvoi dintre picioare. Cine știe câți soldați greci o violaseră. Cum putea cineva care nu-și stăpânise lacrimile în fața unei asemenea grozăvii cu doar o săptămână în urmă să tortureze azi o altă ființă creată de Allah? Ce soi de putere era aceea care schimba un om în cea mai mârșavă și nemiloasă creatură?

Hublourile vaselor de război ancorate în port reflectau flăcările ce mistuiau orașul. Hilmi Rahmi a privit îngrijorat spre colinele unde se afla casa lui. Focul nu se întinsese până în sectorul turcesc. Ai fi zis că între cartiere era o stavilă invizibilă. Flăcările pustiiseră cartierul armenesc și se opriseră la marginea celui evreiesc, parcă le tăiase cineva cu un cuțit. Nici măcar o scânteie nu căzuse în cartierele turcești. Mulțumită Creatorului, mulțumită lui Allah.

Îi era rușine că se gândea la familia lui în timp ce sute de mii de oameni mureau în chinuri sub ochii lui.

Filantropii americani îi convinseseră în fine pe pașa Nureddin și pe superiorii lor să fie de acord cu trimiterea unei nave de salvare la chei. Oamenii s-au năpustit spre docul unde ancorase, luptându-se să ajungă primii. Marinarii americani se căzneau să facă o oarecare ordine, lovindu-i peste spate, umeri sau capete, însă nu aveau cum să stăpânească o sută de mii de oameni încăierați pe viață și pe moarte.

— Numai femei și copii! Numai femei și copii!

Nu se putea ca toți să se urce pe vas și să fie salvați. Hilmi Rahmi s-a bucurat văzând că fata pe care pusese ochii brigadierul Sadullah nu mai era acolo. O fi reușit să se urce pe vas? Era imposibil să distingă o persoană anume în marea de oameni din fața lui.

Unii păreau că dorm, când de fapt muriseră. Dacă ar putea salva o viaţă din mulţimea asta de nenorociţi… Măcar o viaţă din o sută de mii. N-ar schimba soarta lumii, însă persoana aceea ar avea o cu totul altă soartă. O familie cu doi copii ieşise de pe Strada Paralelă şi alerga spre nava de salvare. Femeia ducea un bebeluş în braţe, iar tatăl ţinea de mână o fetiţă cu arsuri pe picioare şi o trăgea după el. Hilmi Rahmi pornise iute spre ei când, prin vuietul focului şi strigătele oamenilor, l-a auzit pe ofiţerul care comanda soldaţii din capătul de nord la cheiului ordonându-i bărbatului să se oprească.

— Stai şi predă-te!

Bărbatul nu l-a auzit, ori l-a auzit, dar nu i-a dat ascultare. Viaţa era doi paşi mai încolo, pe nava americană. În clipa când a făcut încă un pas spre viaţă, trăgându-şi fiica după el, un glonţ i-a străpuns inima. El şi soţia lui au căzut la pământ. Al doilea glonţ fusese pentru ea. Fetiţa s-a uitat speriată la părinţii ei morţi. Apoi a ridicat copilaşul de jos, a trecut în goană prin flăcări şi s-a urcat pe navă.

Hilmi Rahmi a oprit calul la jumătatea drumului. Îşi simţea inima grea şi avea o apăsare în stomac. Probabil stătea să vomite.

Nu avea de gând să le povestească lui Sumbul, Cengiz şi Dogan scenele la care fusese martor. Sub nici un cuvânt. Va face tot ce-i va sta în putinţă ca ele să nu poarte povara acestei ruşini. Va şterge din trecutul lui evenimentele acestor zile şi le va da uitării. Dacă va fi nevoie, le va nega sau va minţi. Dar ţara cea nouă, a cărei naştere era aşteptată cu atâta interes şi entuziasm, putea oare să fie clădită pe premisa că acest râu de sânge nu existase, pe o minciună fără legătură cu trecutul? Aceasta să fie temelia viitorului?

Fiindcă avea faţa udă de sudoare, când lacrimile i s-au prelins pe obraji nimeni n-a înţeles că acest colonel în floarea vârstei, a cărui datorie era să-i împingă pe necredincioşi într-o zonă mai fierbinte decât un cuptor, între flăcări şi mare, îşi jelea oraşul pierdut şi visurile transformate în cenuşă.

Mărturisirea

Pe puntea *Ducelui de Fier*, Edith nu mai plângea în braţele lui Avinash. Parcă

împietrise pe dinăuntru: o mare parte din sufletul ei pierise în incendiu. În sala de bal a navei, orchestra militară încă mai cânta polci și valsuri ca să acopere țipetele care se auzeau de pe țărm, însă fețele pasagerilor așezați la mesele așternute cu pânze albe erau întunecate ca o zi urâtă de iarnă.

Vestea că nava se va apropia în scurtă vreme de port ca să-i salveze pe refugiați îi liniștise într-o oarecare măsură, dar Edith, de acolo unde stătea, a văzut că doar o părticică din mulțimea aceea uriașă va putea ajunge la bordul *Ducelui de Fier.* Marea de oameni părea să se întindă fără sfârșit pe toată lungimea țărmului, și cei nevoiți să rămână aveau să aștepte mai departe, îngroziți de foc, de apa întunecată și de rafalele mitralierelor.

Lemnăria caselor incendiate țâșnea în aer asemenea artificiilor. Fără să-și ia ochii de la acel spectacol teribil, Edith a început să vorbească cu o voce în care nu se simțea nici o urmă de emoție:

— Am avut un copil, Avinash.

Umărul pe care se sprijinea a înțepenit.

Vântul se învârtea în jurul lor, urlându-le în urechi.

— Cu câțiva ani înainte să te întâlnesc. O fetiță. A murit în noaptea când s-a născut, nici n-am apucat să-i văd fața. Leșinasem. A luat-o mama și a îngropat-o în cimitirul catolic din Bournabat; așa mi-a spus. Fiindcă nu fusese botezată, n-a avut nici nume, nici mormânt unde să fi pus flori.

S-a întors și l-a privit pe Avinash în ochi.

Acestuia nu-i venea să creadă. Petrecuse atât amar de vreme căutând să afle detalii despre viața lui Edith dinainte s-o cunoască… Cum se făcea că nu se gândise niciodată la o sarcină? Cum se făcea că nimeni nu făcuse măcar o aluzie la faptul că Edith născuse? Lumea spunea că se aruncase în viața boemă a Parisului, că fusese amanta unui artist, că avusese relații cu femei, dar nimeni nu pomenise de vreo sarcină. Se simțea trădat, nu din cauză că Edith fusese cu alt bărbat înaintea lui, ci pentru că toți cei din Bournabat se înțeleseseră să-i ascundă existența acelui copil.

Ca și cum pricepuse ce era în mintea lui, Edith a continuat:

— Nu știe nimeni. Doar eu, mama și moașa care m-a ajutat la naștere. Moașa Meline.

Avinash era nedumerit.

— Când sarcina a început să se vadă, călugărițele de la școala catolică din Paris unde mergeam m-au trimis imediat înapoi în Smirna. I-au trimis mamei o telegramă. M-a așteptat în port și m-a urcat într-o trăsură cu perdele, din acelea

pe care le folosesc turcoaicele, ca să nu fiu văzută. Aranjase totul cu multă grijă. Când am ajuns la conacul din Bournabat nu i-a dat majordomului prilejul să mă zărească nici măcar o clipă; m-a închis imediat în turn.

A întors capul spre Smirna ei dragă care semăna cu un imens glob portocaliu.

Avinash era îngrozit.

— Cât timp ai stat acolo?

— Până când am născut. Mai exact, trei luni, o săptămână şi cinci zile. Fetiţa mea s-a născut în noaptea dintre şase şi şapte septembrie şi a murit dimineaţa. Dacă ar fi trăit, ar fi avut şaptesprezece ani.

Avinash rămăsese cu gura căscată. A repetat întrebarea, sperând că nu înţelesese:

— Mama ta te-a ţinut închisă timp de trei luni în turnul conacului din Bournabat?

Edith a dat din cap.

— Câtă cruzime. Ce barbarie.

Nici n-a terminat de vorbit, că ţipetele izbucnite pe chei şi urmate de răpăitul mitralierelor le-au adus amândurora în minte acelaşi gând: Nu aveau dreptul să vorbească de cruzime sau barbarie.

Avinash a prins-o pe Edith de bărbie şi i-a întors faţa spre el.

— Îmi pare aşa de rău, iubito. Cât de greu trebuie că ţi-a fost. Cât ai suferit pierzând copilul. Eu n-am ştiut nimic din toate astea.

Lacrimi pe care le credea de mult secate au început să-i curgă pe obraji. Era prima oară că împărtăşea cuiva secretul ei. Îi scrisese un bilet lui Feride, prietena şi colega ei de clasă, ca să-i spună că bebeluşul se născuse mort, dar nu-i povestise ce suferinţe îndurase în vara aceea, nici nu-i mărturisise că bănuia, nu fără temei, că mama ei pusese banda lui Cakircali să-l omoare pe Ali.

Avinash a strâns-o în braţe. Edith a pus capul pe umărul lui şi a închis ochii. Toate pierderile se adunaseră în sufletul ei. În timp ce flăcările nesătule transformau Smirna ei dragă în cenuşă, s-a lăsat în voia unui plâns cu sughiţuri.

Pe când Edith plângea în hohote pe puntea *Ducelui de Fier*, porţile Consulatului Francez din strada Limanaki s-au deschis, lăsând să treacă un şir de oameni. Printre ei se aflau Juliette Lamarck, fiul ei, Jean-Pierre, soţia lui, Marie, şi copiii lor, Daphne şi Louis. Mergeau în şir de câte doi. În frunte era un ofiţer de marină ţinând în mână un drapel francez; grupul era flancat de soldaţi francezi, care le deschideau drumul prin mulţime. Se îndreptau spre Cheiul

Paşapoartelor, unde îi aştepta o ambarcaţiune cu motor.

Marie, îmbrăcată într-un costum crem imaculat, era la capătul şirului împreună cu cei doi copii, pe care îi ţinea de mână. În faţa ei mergea Juliette; îşi pusese pe cap o pălărie de paie cu boruri largi şi părea mai degrabă că se duce să înoate la Kordelio decât că fuge de incendiu. Se ţinea strâns de braţul lui Jean-Pierre. Louis refuzase să-şi lase pisica în Bournabat, aşa că o aduseseră cu ei într-o colivie, şi băiatul mergea cu paşi mici ca să n-o zgâlţâie şi s-o sperie. Mama lui îl tot îndemna să se grăbească, însă el doar mormăia ceva şi continua ciondăneala cu sora lui, începută în casă.

Nici o persoană din grupul francez n-a fost în stare să-şi amintească în ce ordine se întâmplaseră lucrurile când au ajuns la ambarcaţiunea care îi aştepta în portul interior. La o lună după Marele Incendiu, când familia era reunită într-o cameră de hotel din Paris, Jean-Pierre se căznea să-i explice lui Edith. Era atât de şocat şi mâhnit, că limba i se împleticea, şi relatarea era încâlcită, dar Edith şi Avinash au izbutit să pună lucrurile cap la cap.

Chiar când era gata să urce pe ambarcaţiunea cu motor la prova căreia flutura drapelul francez, Juliette Lamarck s-a dat înapoi, şi-a tras braţul din mâna fiului ei şi a fugit de pe chei spre flăcări, strigând:

— Nepoata mea! Trebuie să-mi salvez nepoata!

Întreba oamenii de pe chei unde e orfelinatul şi, cu pălăria ei de paie şi pantofii cu toc cui, oferea privirilor un spectacol atât de bizar, încât până şi soldaţii turci şi-au părăsit postul ca s-o vadă.

În cele din urmă, din mulţimea de năpăstuiţi a ieşit o femeie. Fără să-şi ia ochii de la soldaţi, a arătat cu mâna spre un loc aflat la nord-est de chei. Juliette şi-a aruncat pălăria şi a luat-o la fugă în direcţia indicată de femeie. Jean-Pierre a dat să se repeadă după ea, însă Marie l-a oprit. Ambarcaţiunea cu motor care urma să-i ducă la nava *Pierre Loti* se pregătea de plecare, şi căpitanul nu le putea garanta că-i mai poate lua dacă nu plecau atunci. Cu mare greutate, soţia şi copiii l-au convins pe Jean-Pierre să se urce la bord.

Pe când barca îşi făcea drum printre cadavrele ce pluteau pe apă şi se îndrepta spre marea ameninţătoare, au mai zărit-o o ultimă oară pe Juliette Lamarck: alerga prin mulţime spre Punta. Sărind cu agilitatea unei căprioare peste trupurile întinse pe jos ale celor care erau bolnavi sau leşinaseră, a trecut pe lângă ruinele hotelului Kraemer, pe lângă Théâtre de Smyrne, al cărui acoperiş era în flăcări, pe lângă Consulatul American, unde păreau că explodează sute de artificii deodată, şi a intrat în goană pe Bella Vista, apoi pe una din străzile lăturalnice,

cuprinse de flăcări. După aceea n-a mai fost văzută.

De unde a știut Juliette că moașa Meline lăsase bebelușul la orfelinat? S-o fi împins sentimentul vinovăției să răscumpere răul făcut, și de aceea dăduse de urma moașei și o luase la întrebări? Ori poate că stăpânul măgarului care o adusese pe Meline la Smirna nu-și ținuse gura, și Juliette prinsese de veste? Răspunsurile la aceste întrebări au fost înghițite de foc, la fel ca Juliette Lamarck.

După ceva vreme, când Jean-Pierre a putut să se întoarcă printre ruinele jalnice, mistuite de foc, în locul pe care nu-l puteai numi nici măcar fantasma frumoasei Smirna, n-a găsit nici orfelinatul, nici cartierul în care se aflase. Mulțimea de pe chei se risipise, lăsând în urmă bălți de sânge și leșuri fără capete, mâini sau degete plutind pe mare.

Nimeni nu știa nimic de soarta lui Juliette Lamarck.

Cu multă vreme înainte ca familia Lamarck – cu excepția lui Juliette – să se întâlnească în camera de hotel din Paris, înainte să audă ce soartă avusese Juliette, Avinash a știut, încă de când stătea pe puntea *Ducelui de Fier*, în oribila lumină roșie care învăluise Smirna, că fetița lui Edith nu murise.

În timp ce mângâia cu o mână părul iubitei lui înlăcrimate, cu cealaltă a scos din buzunar fotografia lui Edith de când era o copilă, fotografia găsită în bibliotecă cu puțin timp în urmă. Copilul trăia. În Smirna, orașul care murea în ghearele nemiloase ale focului ce se întețea de la o clipă la alta, fiica lui Edith era prinsă undeva între viață și moarte.

Daragaci

Cimitirul grecesc de la Daragaci era plin de lume. Familiile ridicaseră capacele de marmură ale cavourilor, scoseseră sicriele și ascunseseră în loc fetele, câte două, trei. Apoi, în hohotele de plâns ale tuturor, închiseseră capacele grele de marmură și lăsaseră fetele în morminte.

Katina, ținând-o strâns de mână pe Panagiota, s-a apropiat în fugă de Akis, care mergea în frunte.

— Ăsta nu e cimitirul familiei noastre. Ce-o să facem? Măcar să ne fi dus la Ceşme. Și acolo e liniște?

Akis nu i-a răspuns. Părinții amândurora erau înmormântați la Ceşme. Poate că familiile lor își puseseră copiii în cavourile de acolo. Ce vremuri trăiau.

Mimiko Țiganul conducea grupul. Era limpede că plănuise totul cu mult timp înainte, și acum trecea cu pas hotărât printre oamenii care plângeau și se văitau, deschizând drumul pentru familia lui și pentru Akis, Katina și Panagiota, care veneau după ei. Oriunde te uitai, oamenii deschideau cavouri.

O femeie cu basma neagră se izbea cu palmele peste obraji și plângea la mormântul bărbatului ei:

— Vino și salvează-ne! striga. O armată de soldați a trecut peste fiica ta. Au rupt-o în bucăți. Unde ești când avem nevoie de tine?

Lovea cu pumnii în piatra funerară de marmură albă, care răspundea cu o tăcere severă durerii ei.

Femeia semăna cu mama lui Elpiniki, prietena Panagiotei. De aceea, Panagiota a încercat s-o oprească pe Katina.

— Mamă, stai. Femeia aceea e Kyra Rea, cred.

Katina nu s-a oprit.

— Lasă, *kori mou.* Mergi mai departe.

Delicata Katina se preschimbase într-un taur furios. Ținând bărbia sus, străbătea cimitirul, trăgând-o pe Panagiota după ea cu o forță supraomenească.

Elpiniki fugise la Atena cu iubitul ei, un grec. Cu mult înainte de incendiu, când a început să se vadă că e însărcinată, băiatul o urcase pe primul vapor care pleca în Grecia. Mama lui Elpiniki o luase de mână pe fiica cea mică, Afroula, și bătuse străzile din jurul piațetei, strigând ca un pristav, să fie auzită de toți, că Elpiniki nu mai este fata ei. Toată lumea știa că, după nașterea copilului, Kyra Rea avea s-o ierte, însă când se învârtea prin cartier cu Afroula, sunând dintr-un clopoțel, s-au prefăcut toți că îi dau dreptate, ieșind la ferestre și plescăind dezaprobator.

De vreme ce Elpiniki era la Atena, fata care fusese violată trebuie că era Afroula, care nici nu împlinise paisprezece ani. Panagiota a grăbit pasul.

Când au ajuns la marginea cimitirului dinspre șoseaua Paralikopru s-au oprit. În stânga o femeie năștea întinsă pe un mormânt; câțiva oameni ardeau oase ca să fiarbă apă. Niște băieți, imigranți turci veniți din Creta, vindeau apă și ulei la prețuri exorbitante. Unii duceau tăvi cu fotografii ale lui Mustafa Kemal și steaguri turcești în miniatură. Se învârteau printre morminte, statui și cruci

frumos sculptate şi strigau cât îi ţinea gura:

— Cumpăraţi steguleţe, prindeţi-le de guler şi n-o să se atingă nimeni de voi! Salvaţi-vă vieţile!

Mimiko s-a uitat în jur la statui, la inscripţiile de pe pietrele funerare, la chiparoşi, la alei, ca să recunoască locul. A numărat mormintele din dreapta lui, s-a dus la al treilea şi a îngenuncheat. Surorile gemene ale Adrianei se ţineau după el, de parcă erau întoarse cu cheia. Mimiko s-a ridicat zâmbind triumfător, în mână cu două lopeţi şi le-a arătat lui Akis.

— Erau acolo unde le-am lăsat, slavă Domnului.

Gemenele s-au prins de picioarele lungi ale tatălui lor.

— Pe fetiţe le punem aici, şi pentru cele mari săpăm o ascunzătoare în *kinotafio*, groapa comună pentru oasele morţilor. N-o să-i dea nimănui prin cap să le caute acolo. Haideţi, băieţi, ajutaţi-ne să ridicăm lespedea.

Panagiota şi Adriana au schimbat priviri înspăimântate. Fiii lui Mimiko s-au grăbit să-l ajute să ridice lespedea grea de marmură.

— Trebuie să mai fie vreun cavou gol, i-a şoptit Katina lui Akis. Cum să ne îngropăm copilul lângă oasele alea? Hai să mai căutăm.

— Te crezi la piaţă, femeie, să te tocmeşti pe fructe şi legume?! s-a răstit Akis la ea. Nu vezi câte familii stau în genunchi lângă fiecare cruce?

Aşa era. Cimitirul era plin de familii care se certau. Când descopereau că un străin le ocupase mormântul, trăgeau afară fetele ascunse acolo şi puneau în loc propriii lor copii. Cele nouăsprezece nepoate ale unei femei îşi apărau cu pumnii locul pe fundul gropii bunicii.

Mimiko, ştergându-şi fruntea de sudoare cu poala cămăşii, s-a oprit între Katina şi Akis.

— Kyra Katina, terenul din spatele lotului ăsta cu buruieni este *kinotafio*, osuarul. Aveţi încredere în mine, e locul cel mai sigur. Chiar dacă îndrăznesc să intre în cimitir, n-o să-i bată gândul să caute acolo.

După ce au închis capacul de marmură deasupra fetiţelor, Mimiko şi Akis au luat lopeţile şi s-au pus pe săpat. Femeile s-au dus pe parcela cu buruieni ca să adune frunze de dafin şi mănunchiuri de iarbă cu care să acopere deschizăturile lăsate pentru ca fetele să poată respira. Katina o ţinea de mână pe Panagiota şi nu se îndura să-i dea drumul. Când bărbaţii au dezgropat un sac cu oase, Adrianei au început să-i clănţăne dinţii. A luat-o pe Panagiota de cealaltă mână. Pielea îi era rece ca gheaţa, dar s-a aplecat şi i-a şoptit prietenei sale la ureche:

— Are să fie ca atunci când eram mici şi ne îngropam în nisip pe plajă, la

Băile Diana. La fel ca atunci.

Au săpat o groapă îndeajuns de mare cât să încapă cele două fete și le-au ajutat să coboare înăuntru.

— Ar fi bine să stați față în față, le-a sfătuit Mimiko. Țineți mâinile sub bărbie, ca să puteți să vă dezgropați la nevoie.

Fetele s-au așezat în groapă ca gemenii în pântecul mamei, cu genunchii strânși la burtă și palmele lipite sub bărbie, parcă se rugau. În timp ce bărbații aruncau pământ peste ele cu lopețile, Katina și Sofia au îngenuncheat, le-au acoperit fețele cu batiste și au făcut semnul crucii de trei ori.

Panagiota, dându-și prea bine seama cât de speriată e mama ei, încerca s-o liniștească, așa cum făcea de obicei, uitând de propriile ei spaime.

— Nu te îngrijora, mamă dragă, i-a spus de după batistă. N-o să ne găsească nimeni aici. Și nu suntem singure. Dacă ne plictisim, stăm de vorbă.

Îngenuncheată, Katina se ruga Domnului să-i apere copila cu suflet mare. Vântul aducea miros de lemn carbonizat, metal topit și carne încinsă. Chiparoșii se legănau pe întuneric, parcă încercând să înțeleagă ce erau acele mirosuri. Pe străzi se auzeau strigătele femeilor.

Au acoperit repede groapa, au pus crenguțe uscate și frunze de dafin peste deschizătura lăsată ca să respire și au împrăștiat oasele dezgropate.

— Nu putem rămâne aici. O să atragem atenția, a zis Mimiko. Hai să ne întoarcem în mijlocul cimitirului.

— Eu nu mă mișc de aici!

— Kyra Katina, de dragul fiicelor noastre, trebuie să ne amestecăm în mulțime.

— Nu! Peste poate. *Ohi!* Duceți-vă voi și amestecați-vă în mulțime. Eu stau aici să-mi păzesc copilul.

— Katina *mou,* când au să te vadă bandiții stând de pază, nu crezi că o să li se stârnească pofta? *Ade, ade.* Hai să ieșim dintre buruienile astea. O să stăm cu ochii pe ele. Hai.

Cu mare greutate au tras-o pe Katina de acolo și până în mijlocul cimitirului. S-a prăbușit lângă o piatră funerară și a început să plângă. Sofia, ținând-o în brațe pe Irini, fetița cea mică, s-a așezat lângă ea și a luat-o de mână. Nimeni nu le dădea atenție – erau acolo atâtea femei care plângeau și gemeau. Toate se rugau lui Dumnezeu, Fecioarei Maria, îngerilor și sfinților să le apere fetele.

Cineva a strigat de la marginea cimitirului:

— Fabrica de gaz a luat foc! Are să explodeze! O să ardem cu toții de vii!

De unde era, sub pământ, Panagiota s-a cutremurat. Gâtul o mânca tare din cauza frunzelor și a ierbii care îi acopereau capul. A încercat s-o zărească pe Adriana prin batista albă mirosind a mastic. Auzea femeile țipând – unele năștеau, altele fugeau de foc. Familiile își uneau eforturile ca să dea la o parte lespezile grele, să-și scoată fiicele din cavouri și să fugă din cimitir.

Fabrica de gaz era cu o stradă mai jos de cimitir. Panagiota scurma cu mâinile și încerca să miște picioarele, însă stratul de pământ care o acoperea era prea greu. Dintr-odată a cuprins-o panica. Cum vor ieși de acolo? Dacă fabrica de gaz exploda, și focul se răspândea în cimitir, aveau să moară sufocate. Și-a tras batista de pe față și a strigat prin frunze:

— Adriana, trebuie să ieșim de aici. *Ade.* Mișcă-ți mâinile și picioarele și sapă. Adriana! *M'akus?* Mă auzi?

Cele două fete au început să împingă și să se sucească în ascunzătoare ca niște viermi. Au asudat, așa că praful, țărâna, frunzele și buruienile li s-au lipit de frunte și de gât. Lumea le apăsa ca un vis rău. Nu aveau cum să scape. Uitând că trebuiau să stea ascunse, se văietau, țipau și urlau din răsputeri, ca niște animale sălbatice. Dar nimeni nu le auzea strigătele.

În apropiere, Mimiko se străduia s-o liniștească pe Katina, care își ieșise din minți de spaimă.

— Kyra Katina, focul e departe. Chiar dacă se apropie, n-o să treacă de calea ferată. Uite, poți vedea coșul fabricii de aici. Nu e nici un foc. Oamenii țipă fiindcă sunt speriați. Crede-mă, aici e locul cel mai sigur, și pentru noi, și pentru fiicele noastre.

Katina nu era în stare să-l mai asculte. A înhățat lopata lăsată de Mimiko lângă un mormânt și, când Akis a vrut s-o oprească, s-a întors furioasă către el:

— Dacă te apropii de mine, ai să ajungi mai rău decât stârvurile astea împuțite! *Katalavenete?* Pricepi?

Akis nu-și mai văzuse nevasta în starea aceea. S-a dus după ea la parcela acoperită de buruieni.

— Foc! Foc! O să ardem de vii. *Kegomaste!*

Katina a dat pământul la o parte cu lopata, și cele două fete au ieșit clătinându-se din groapă. O grămadă de oameni treceau în goană pe lângă ei, traversau parcela cu buruieni și se îndreptau spre stadion.

— Fugi, Panagiota! Fugi, *kori mou!*

Panagiota s-a întors, încercând să-și vadă mama și tatăl prin năvala de oameni care fugeau spre stadion. Katina era scundă, însă putea vedea silueta vânjoasă a

tatălui ei. Când s-a oprit să-i caute din priviri, cineva s-a izbit de ea, Panagiota s-a poticnit, s-a izbit de zidul dinspre calea ferată și a căzut. Rochia i s-a rupt, și-a julit genunchii. A încercat să se ridice în picioare. Oamenii treceau pe lângă ea. Unii s-au împiedicat de ea și au căzut, alții călcau de-a dreptul pe ea și mergeau mai departe.

În cele din urmă, când a izbutit să se sprijine de perete și să se ridice, a auzit vocea din ce în ce mai ascuțită a mamei:

— Fugi, Panagiota *mou*! Fugi, *yavri mou*! Fugi pe chei!

Șuvoiul de oameni, răsucit ca un șarpe, s-a oprit un moment în fața gării. În față, un nor negru se lăsase peste străduțele cu case, întunecând tot cartierul. Încotro s-o ia? Panagiota a intrat poticnindu-se pe bulevardul Bournabat, care, întâmplător, se deschidea în fața ei. În depărtare se auzea vuietul focului. Undeva, dincolo de străzile care intersectau bulevardul – să fi fost aproape, ori departe? – casele și bisericile se prăbușeau una după alta, împrăștiind o ploaie de scântei.

Un grup a trecut pe lângă ea, a luat-o pe strada Vasili și a cotit-o spre cartierul Panagiotei. Nu-i mai vedea nici pe Adriana, nici pe părinții ei. Nu-i rămânea decât să spere că se vor regăsi pe chei.

Un tânăr aflat în față a strigat:

— Mergeți spre Punta. Focul n-are să ajungă până la Punta!

Copii mici și oamenii foarte în vârstă cădeau pe marginea drumului, însă nimeni nu le dădea atenție. Un grup mare a luat-o pe bulevard. Unul din pantofii Panagiotei s-a înțepenit în șinele de tramvai; l-a lăsat acolo și a alergat mai departe, cu un singur pantof. Fumul năvălea pe stradă, formând vălătuci mai negri ca noaptea, împiedicându-i pe oameni să-și găsească drumul. Un bărbat corpolent care alerga în fața Panagiotei s-a oprit brusc – probabil la colțul străzii Paralele – și toți cei din spate s-au izbit unul de altul. Panagiota s-a împiedicat din nou și a căzut, lovindu-și capul de trotuar. A țipat de durere în timp ce sângele i se prelingea din tâmplă.

Oamenii din primele rânduri au început să se prăvălească la pământ, lăsându-i pe cei din spate în bătaia gloanțelor trase din mitraliere de cei care stăteau în colțurile străzii. Erau tâlhari, soldați, membri ai bandelor? Panagiota era întinsă într-o baltă de sânge. A deschis ochii pe jumătate. Bărbații care trăseseră se apropiau, golind buzunarele celor împușcați pe măsură ce înaintau. Panagiotei îi clănțăneau dinții, tremura ca frunza din cap până în picioare. În câteva clipe aveau să-și dea seama că ea e în viață. Se afla ceva mai în spate, lângă un colț.

Și-a tras încet piciorul desculț de sub trupul bărbatului corpolent, care murise împușcat. Tâlharii se grăbeau să jefuiască morții, ba smulgeau și bijuteriile ascunse de femei sub rochii. Nu era timp de pierdut.

A așteptat până ce toți bărbații erau aplecați și atunci, cu o sforțare disperată, a sărit în picioare ca o săgeată și, măcar că șchiopăta, s-a repezit la stânga, pe bulevardul Mesudiye, învăluit de un nor de fum negru. În spatele ei cineva a strigat:

— Prindeți târfa! Învățați-o minte!

Dar, când s-au luat după ea și au ajuns la strada Kosma, nici unul din urmăritori n-a avut curajul să se avânte în cuptorul enorm care îi aștepta ca o gură deschisă, gata să-i înghită.

Panagiota a intrat în goană în inima focului. Și nu s-a mai oprit.

La început a alergat încet. Îi era rău; fumul o îneca și era nevoită să se oprească din când în când ca să tușească. Își tăiase talpa piciorului desculț în cuiele și cioburile de pe jos. Apoi plămânii i s-au curățat și a alergat tot mai iute, devenind una cu ce era în jur, pierzându-se în lumină, în zgomot, în vânt. Picioarele, pe care le simțise grele ca plumbul sub stratul gros de pământ, erau acum ușoare ca fulgul și o purtau în zbor, tot mai departe. În dreapta și în stânga ei, străzile erau învăluite într-o lumină portocalie; cerul era o cupolă de aramă. Când a ajuns la strada Tercuman, fusta i-a luat foc. Flăcările îi lingeau picioarele, dar nu le mai simțea. N-o mai atingea nimic, nici duhoarea, nici vacarmul, nici grozăviile. Urma să moară. O, Maică Precistă, câtă ușurare îi aducea acceptarea morții! Ce bine era dacă știa mai devreme! Unele din străzile de pe partea dreaptă, unde se aflau depozite, nu fuseseră atinse de limbile ucigătoare ale focului, dar nici nu i-a dat prin gând să meargă acolo. Nimic n-o mai putea opri acum. Devenise vântul însuși. Era vântul neastâmpărat al Smirnei, vântul cu miros de trandafiri, de sare și alge, vântul vindecător al tuturor relelor.

Ce tihnă aducea perspectiva morții iminente în mijlocul ororii aceleia. Cât ar fi vrut să le spună celor de pe chei să se lase cât mai repede în voia morții. Moartea era libertate!

O clădire s-a prăbușit în stânga ei, aruncând în aer buchete de scântei ca niște artificii. Fără să încetinească pasul, Panagiota s-a uitat la o firmă rămasă pe unul din ziduri. Era unul din magazinele de lux. Adio blănuri, manșoane, lenjerie de dantelă și pălării de la Paris. De-ar arde în focul gheenei toate lucrurile care promiseseră o viață mai fericită. Nu exista decât o viață fericită, și anume viața din căsuța cu ușă albastră. Era ascunsă în cratița cu fasole în care muiau pâinea.

Însemna să stea pe genunchii Katinei, pe canapeaua din bovindou. Era în mâinile lui Akis, mirosind a mirodenii, când îi mângâiau bărbia; în atingerea uşoară a genunchilor lui Stavros pe sub masă. De vreme ce viaţa aceea nu mai era, să ardă toate pălăriile, corsetele, manşoanele, cafenelele şi hotelurile cu săli de bal. Să se facă scrum.

Un cal negru ca smoala a apărut în galop de pe o stradă lăturalnică. Cu picioarele învăluite de flăcări, părea o creatură mitică. La fel ca Panagiota, se năpustea în inima focului. Când a văzut-o s-a ridicat în două picioare şi a nechezat de durere. Au alergat împreună pe bulevardul Bella Vista, care devenise un coridor de foc. Panagiota şi-a dat seama că putea să alerge la fel de repede ca el. O, Doamne! Bineînţeles, *vevea*, era regina. Era Smirna, amazoana cu un singur sân care întemeiase oraşul cu patru mii de ani în urmă. Calul era, firește, cel pe care călărise Smirna fără şa. Se regăsiseră după mii de ani. Fără să încetinească pasul, a întors capul şi i-a zâmbit. Calul a nechezat. Erau una, un întreg. Dacă l-ar încăleca, s-ar simţi cu adevărat întregită.

A izbucnit în râs.

Creatura jumătate cal, jumătate foc şi zeiţa cu fusta în flăcări au năvălit în acelaşi timp pe cheiul de la Bella Vista, învăluit într-o lumină portocalie. Erau stacojii la faţă şi aveau nimburi albe deasupra capului. Când le-au văzut, oamenii au ţipat îngroziţi şi s-au strâns şi mai tare unii în alţii. Nu aveau încotro să fugă ca să scape.

Perechea incandescentă a ajuns în mijlocul cheiului şi s-a oprit, uitându-se întâi la apa întunecată, apoi unul la altul.

Fata a zâmbit.

Calul a nechezat.

Se hotărâseră. Au înaintat umăr la umăr spre apă.

Hilmi Rahmi a tras de hăţuri. Calul s-a împotrivit fornăind, însă colonelul nu i-a dat atenţie. Rămăsese cu ochii la perechea mitică, vrăjit. Nu mai văzuse în viaţa lui asemenea frumuseţe.

Cât ar părea de necrezut, când calul de foc şi fata cu fusta în flăcări au apărut, în aer nu mai puţea a carne arsă, ci s-a răspândit parfumul iasomiilor din Bournabat. S-ar fi zis că, în mijlocul bătăliei care devasta oraşul lui iubit, mai era încă loc pentru frumuseţe şi speranţă. Slăvit fie Domnul! Hilmi Rahmi îşi simţea sufletul plin de recunoştinţă, inima tresărind de iubire. Dacă Dumnezeu i-ar fi luat tot ce avea şi i-ar fi lăsat în schimb scena aceasta, s-o privească o veşnicie, ar fi încuviinţat fără şovăială.

Calul de foc şi fata cu fusta în flăcări veneau pesemne din altă lume, născuţi poate din propria cenuşă, ca Pasărea Phoenix. Poate că erau îngeri trimişi de Allah ca să pună capăt acelui masacru fără noimă. Căci pe feţele lor nu se citea nici urmă de teamă sau durere. Fata cu coroana de scântei pe cap era mai încântătoare decât un înger şi îi zâmbea calului. Dar ce să mai spunem de zâmbetul de pe faţa calului!

Împrăştiind flăcări, acesta s-a apropiat de mare. Oamenii de pe chei au strigat şi au dat din mâini speriaţi.

Fata a fugit după el. Focul i se întinsese de la fustă la braţe şi mâini, la păr şi basma.

Hilmi Rahmi a dat pinteni calului.

Cu toţii s-au întors să se uite la ofiţerul de cavalerie cum se îndreaptă în galop spre fată.

Ea a zburat peste un bătrân întins pe jos. Cu mâinile arse şi-a ridicat fusta cuprinsă de flăcări. Picioarele îi erau carne vie. Ofiţerul o privea electrizat, ochii îi străluceau. Oamenii s-au dat la o parte. Fata a ridicat piciorul desculţ, plin de sânge, şi a sărit în întuneric, gata să se alăture calului ei drag, care se afundase deja în apa mâloasă.

Au văzut cu toţii cum fata a rămas o clipă suspendată în aer, ca o pasăre de foc, deasupra întinderii sinistre a mării.

Şi atunci din negură a apărut un braţ. Pasărea de foc a fost prinsă în cădere. Fără să-i pese de flăcările care se întindeau la pielea lui de la mijlocul pe care îl apucase, Hilmi Rahmi a aruncat-o pe Panagiota de-a curmezişul pe spinarea calului. Animalul a nechezat şi a încercat să azvârle jos creatura de foc. Panagiota a strigat cât a putut de tare:

— *Ohi!*

Oamenii de pe chei au închis ochii.

— Să nu-ţi fie teamă. *Min fovate. Kala ise.* Să nu-ţi fie frică de mine.

A plecat în galop, şi mulţimea se trăgea în lături în faţa lui ca apele Mării Roşii în faţa lui Moise. Mamele şi taţii care urmăreau scena nutreau cu toţii acelaşi gând: Dacă ofiţerul luase fata cuiva, însemna că fiicele lor erau deocamdată în siguranţă. Ruşinaţi de propriile gânduri, au întors privirile spre apa neagră care se închisese tăcută deasupra calului de foc.

Hilmi Rahmi a dat pinteni calului. *Ducele de Fier* îşi preluase pasagerii, şi acum se retrăgea din port. Sirenele şuierau trist. Simţind trupul cald al fetei la spate, Hilmi Rahmi a fost aşa de emoţionat, că a izbucnit într-un hohot de râs.

Tremura de fericire. Oamenii din jur s-au tras și mai departe ca să-i facă loc ofițerului care, se vedea cât de colo, se smintise.

Ar fi vrut să îmbrățișeze ființa angelică din spatele lui, s-o sărute, s-o strângă la piept și să-i spună că va avea grijă de ea, că o va iubi și o va apăra cât va trăi. Salvase o viață, o viață întreagă! Dar ce era o singură viață față de imensa tragedie a sutelor de mii? Căpitanul Mehmet, cel căruia i se făcuse rău mai devreme, pusese aceeași întrebare. După el, era mai bine să nu te amesteci, ci să lași soarta acestor suflete nenorocite să-și urmeze cursul.

Hilmi Rahmi a intrat în labirintul de străzi din cartierul turcesc, unde nu ajunsese nici măcar o scânteie, ducând-o pe Panagiota, aproape inconștientă, pe spatele calului. Încă mai râdea și clătina din cap.

— Te înșeli, Mehmet, repeta iar și iar. Te înșeli amarnic. O viață salvată face cât o lume.

Degete de înger

Zăceam pe pământul umed și moale, într-o grădină întunecată. Pe față mi se plimbau degete mătăsoase. Căzusem în rai, un rai mirosind a caprifoi și dude coapte, la fel ca orașul meu pierdut. Printre frunzele de deasupra mea zăream stelele lucind pe cerul arămiu.

Am zâmbit stelelor și am închis ochii.

Mă răspândeam pe pământ în valuri, devenind una cu tot ce mă înconjura. Mi-am dat seama că spiritul nu se înalță la cer așa cum spune Cartea Sfântă, ci se răsfiră în spațiu în cercuri, asemenea valurilor stârnite de o piatră aruncată în apă. Ierburi și flori, râme târându-se pe sub trupul meu rănit, muribund, vrăbii cântându-le stelelor de pe ramurile dudului, rădăcini întinzându-se pe sub pământ – sufletul meu le cuprindea pe toate în cercurile lui tot mai largi și se lăsa cuprins de toate ființele vii. Ne sincronizam vibrațiile; eram una.

Când eram mică, frații mei mă aruncau în sus și mă prindeau, iar eu îmi simțeam inima urcând în gât. Pe de o parte mă speriam, pe de alta îmi doream să continue. În timp ce sufletul îmi părăsea trupul încercam același sentiment. Îmi era teamă să nu cad și mă agățam de viață cu ultimele puteri, dar totodată mă

simțeam ușoară și aveam nețărmurită încredere în mâinile în voia cărora mă lăsam.

Degete moi de înger îmi mângâiau fața. Parcă mi se topea halva fierbinte în gură. Pesemne că raiul era un câmp de caprifoi de vreme ce degetele îngerului erau atât de parfumate.

Buze mai dulci decât mierea mi-au atins lobii urechilor. Am chicotit.

— Prințesă… Prințesă, deschide ochii. Prințesă Șeherezada, trezește-te. Trezește-te și spune-mi o poveste.

Am încercat să deschid ochii. Frații mei mai mari îmi spuneau prințesă. *Prinkipisa, prinkipisa.* Se vede că veniseră să mă ia. Mi se oferea cea mai frumoasă moarte. Ce noroc pe mine! Voiam să-i spun scumpei mele mame că nu trebuia să-mi jelească moartea. Scoate-ți rochia neagră, mamă. Frații mei au venit din rai să mă ia. Am ridicat brațele.

Într-un colț îndepărtat al raiului s-a trântit o ușă.

O durere cumplită, greu de îndurat, s-a prelins din brațe în mintea mea trează. Am dat să mă ridic.

— Dogan! Dogan!

O femeie țipa undeva, în depărtare. Aș fi vrut să-i spun că nu are de ce să se teamă. Dacă ar putea să cunoască moartea măcar o dată în viața lor, oamenii n-ar mai pierde nici o zi temându-se de ea. Viața e un vis, un scurt răgaz, o rupere de realitate. Moartea e singura realitate.

— Dogan, vino repede încoace!

Buzele dulci care îmi șopteau la ureche s-au îndepărtat. Numai că eu urma să-i spun o poveste. O poveste despre regina Smirna și calul ei. În locul degetelor de înger care îmi mângâiau obrazul s-a auzit un bufnet și un zdrăngănit. Cerul arămiu, înainte mascat de frunze, era acum mascat de altceva. Am încercat să mișc capul.

— Dogan, du-te în casă și rămâi acolo! a strigat aceeași femeie, aflată acum mult mai aproape.

Sufletul meu a mai făcut niște cercuri, răspândindu-se în spațiul vibrațiilor ei, și valurile noastre s-au unit ca două râuri ce se varsă unul în altul. O iubeam deja pe femeia asta, fără să știu încă cine este. Dacă ar fi dat cineva la o parte ceea ce se afla în fața ochilor mei, aș fi putut s-o văd. Am auzit țăcănitul unei puști, atunci când intră glonțul pe țeavă.

Când m-am trezit nu mai eram în rai. Eram întinsă pe o canapea. Picioarele, brațele și gâtul îmi ardeau. Inima mă durea mai rău decât carnea. Vasăzică asta e

durerea pe care o simţi când te naşti în viaţa asta. Nici nu e de mirare că mai întâi de toate ţipi. Am gemut.

— Şşş, şşş, a făcut cineva, un înger cu păr blond, care îmi ungea braţele cu alifie.

Viaţa era ceva cald şi dureros.

Doream să fiu dusă înapoi în grădină. Doream să mor din nou, cât mai repede cu putinţă. Mă aşteptau fraţii mei. Încă mai simţeam degetele subţiri de înger plimbându-mi-se pe obraji. Poate că totuşi nu eram aşa departe de rai. Poate că, dacă mă zbăteam îndeajuns de tare, puteam să ies din rochia veche, arsă de foc şi să mă învârtesc, să mă învârtesc până ce mă răspândesc în univers, întreagă şi completă.

Şoapte. Şoapte lângă mine.

— Mami, ea e Şeherezada, nu? Cea despre care ne-a povestit dădaca Dilber în *O mie şi una de nopţi*? Sora lui Dunyazad. Uită-te la părul ei, la ochi, la gene. Ce zici? Are să-mi spună o poveste?

— Dogan, scumpule, Şeherezada doarme acum. S-o lăsăm să se odihnească.

— Dar are să-mi spună când se trezeşte, nu-i aşa? Mami, a fost arsă? De ce îi sunt mâinile şi picioarele roşii cum e carnea crudă?

— Şşş.

Spuneau că am dormit pe canapeaua aceea patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi. Sumbul a stat de veghe lângă mine, ungându-mi pielea băşicată cu alifie. Cobora în fiecare dimineaţă pe chei, se amesteca în mulţime şi întreba de mama şi tatăl meu, dar nu primea drept răspuns decât privirile goale ale oamenilor cărora deznădejdea le răpise sufletele.

Cât timp eu dormeam, cetatea mea frumoasă, complicată, labirintică ardea. Marinarii de pe vasele aflate în larg au crezut că fumul care învăluia Smirna e un munte uriaş. Ziariştii din ţări îndepărtate au relatat evenimentul, şi fotografii ale oraşului nostru fantomă au apărut pe prima pagină.

Când focul a fost stins în cele din urmă, cheiul încă gemea de lume. Sute de mii de oameni, care, doar cu o săptămână în urmă, plănuiau să-i primească sub acoperişul lor şi să-i hrănească pe sătenii fugiţi din casele lor, rămăseseră ei înşişi fără casă. Atât de multe s-au pierdut în zilele acelea: mari averi, rod al unui efort imens, atâta frumuseţe şi atâtea vieţi. După un timp au venit vapoare, au luat femeile şi copiii şi au plecat. Bărbaţii au fost duşi în munţi şi împuşcaţi. În urmă au rămas marea înţesată de cadavre şi un oraş în ruine.

Timp de patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, Hilmi Rahmi nu s-a întors

acasă, în strada Bulbul.

Noaptea, micul Dogan pleca pe furiș din patul lui și se culca lângă mine. Dimineața fugea în picioarele goale în bucătărie și povestea ce visase cât dormise alături de mine.

— Șeherezada spune nişte poveşti aşa frumoase, mami. Cu o regină și un cal și zei și un nor. Calul zâmbește și norul vorbește.

S-au apucat în grabă să reclădească orașul. Din Agia Ekaterini, Agios Dimitris, Agios Tryphonas, cartierul nostru, strada Frank și lumea voioasă a cheiului nu mai rămăsese decât cenușa. Ne-au pus la pământ casele, brutăriile și piațetele și peste ele au construit drumuri gigantice. Nu mai era cine să vorbească de Smirna. Într-o singură noapte, sute de mii de oameni care trăiseră acolo de veacuri au dispărut în neant. Patruzeci de zile și patruzeci de nopți mai târziu, nimeni nu le cinstea amintirea. Clopotele bisericilor amuțiseră pe veci. Numai fantomele care bântuiau ruinele își mai aminteau de trecut.

Și cu mine.

Se spune că, atunci când Hilmi Rahmi s-a întors acasă după patruzeci de zile și patruzeci de nopți și m-a văzut zăcând inconștientă pe canapea în apartamentul femeilor, s-a prăbușit pe covorul cu păsări și pești plângând ca un copil. Sumbul l-a luat în brațe și l-a legănat, l-a sărutat ca să-l aline. Când am deschis ochii prima oară, așa i-am văzut: îmbrățișați pe covor.

N-au vorbit niciodată despre cum ajunsesem în casa lor în noaptea aceea blestemată, despre cum căzusem în grădina lor trecând de poarta încuiată pe dinăuntru. Hilmi Rahmi a păstrat secretul până la moarte. Fără să le pese de muțenia mea, de trecutul meu, m-au primit în inimile și în casa lor.

În ziua aceea m-am născut din nou.

M-au numit Șeherezada.

Epilog

În dimineața asta, prima oară după mulți ani, am coborât din turnul meu. Am străbătut coridorul Conacului cu Turn, care mirosea a lemn încălzit de soarele verii, și m-am dus în fosta mea cameră.

Acolo, în fosta mea cameră, stătea Ipek. Nepoata nepoatei lui Sumbul. Apăruse într-o bună zi, cu un rucsac uriaș în spate, și se instalase în Conacul cu Turn, care fusese abandonat și se dărăpănase din pricină că moștenitorii nu se înțeleseseră cum să-l împartă între ei. Ipek a renunțat la femeia din Turkmenistan angajată de bunicul ei ca să aibă grijă de mine. Acum ea era cea care îmi pregătea mâncarea, îmi freca pielea uscată ca pergamentul cu săpun și un burete și mă masa cu ulei din plante. Considera muțenia mea, care îi intimida pe alții, nu un handicap de vorbire, ci o pierdere pe care o deplângeam. Nu doar că nu găsea că tăcerea mea ar fi bizară, ci, la fel ca Sumbul, îmi citea gândurile. Iar părul ei blond, buclat, obrajii plini, trandafirii, și ochii verzi, galeși, erau întocmai ca ai lui Sumbul. Nu știa, căci, în afară de mine, nu mai rămăsese nimeni care să-și aducă aminte cum arăta Sumbul. Cât trăise, biata de ea nu fusese dusă niciodată la un studio fotografic să i se facă măcar un portret.

Împreună cu Ipek locuiam de ceva vreme, doar noi două, sub acoperișul dărăpănat al Conacului cu Turn.

Acum încă dormea, scăldată în lumina blândă a soarelui de septembrie care pătrundea prin crăpăturile obloanelor închise. Buclele blonde i se răsfiraseră pe pernă și sforăia ușor, cu buzele roz întredeschise. Cine știe ce vise frumoase o bucurau. M-am așezat pe marginea patului, ținând în mână caietul gros cu coperți de piele. La capul patului era o noptieră de nuc rămasă de la foștii proprietari. Nu știu din ce cauză, nici nepoții lui Sumbul și Hilmi Rahmi, nici nepoții nepoților nu se gândiseră să schimbe mobila din casă. În dormitorul lui Ipek se afla și acum vechea garnitură de mobile masive de nuc – pat, garderob și scrin. De cum am intrat în cameră m-a izbit mirosul vremurilor trecute. Cine spune că mobila nu respiră?

Când a deschis ochii verzi și m-a văzut stând pe patul ei a zâmbit fără să ridice

capul de pe pernă, de parcă aș fi coborât din turn în fiecare dimineață ca s-o trezesc.

— Bună dimineața, tanti Șeherezada!

Începând cu Dogan, toți copiii din casă mi-au spus „tanti“, habar n-am de ce.

— Ce-i cu caietul din mâna dumitale, tanti Șeherezada?

A întins mâna și i-am dat caietul cu coperți de piele, ale cărui pagini îmi înghițiseră cerneala din stilouri. După ultima vizită a lui Avinash Pillai mă pusesem pe scris. Nu știu dacă „scris“ e chiar cuvântul potrivit. Vorbele izvorau din tăcerea mea adâncă și se împrăștiau pe hârtie. Trecuseră patruzeci de ani de atunci. Patruzeci de ani pot părea o viață, dar, pentru cei ca mine, care au un veac întreg în spate, patruzeci de ani sunt tot atât de scurți cât timpul trebuincios ca să citești povestea aceasta.

La început a frunzărit paginile indiferentă, dar apoi am văzut după cum mișca degetele că era curioasă și interesată. S-a ridicat, s-a proptit cu cotul în pernă și a dat paginile foșnitoare una câte una. A încercat să citească textul scris de mine în patru alfabete diferite și trei limbi, s-a oprit, a lăsat capul pe umăr și m-a privit uimită. După ce îl folosisem patruzeci de ani, caietul se desfăcea din cusături. Măcar de nu l-ar rupe de tot cu degetele ei grăbite.

— Ce-i asta, tanti Șeherezada? Unde ai învățat să scrii în arabă? Și literele astea… sunt grecești? Am un prieten grec, s-a mutat aici. Pot să-i duc caietul, să-i cer să mi-l citească? Și aici ai scris în franceză… dumneata!

Copila având fața lui Sumbul dăduse pătura la o parte și stătea în mijlocul patului cu picioarele încrucișate, dar se tot foia. Însă pe neașteptate a rămas nemișcată. Se întâmpla ceva ciudat. A ridicat năsucul și a adulmecat aerul ca și cum un străin, o a treia persoană, se afla cu noi în cameră. Apoi a fluturat o mână în fața ochilor, încercând să prindă o rază de lumină.

— Tanti Șeherezada?

— Ce e, *yavri mou*?

Ochii verzi s-au făcut mari pe fața bucălată, la fel ca ochii lui Sumbul când asculta povești despre Edith Lamarck. A aplecat capul într-o parte, ca și cum se străduia să prindă un sunet îndepărtat.

— Tanti Șeherezada!

Eram uluită, fiindcă strigase foarte tare. M-am întors și m-am uitat speriată spre coridor, dar nu era nimic acolo. Ca de obicei, în conacul imens eram doar noi două. Sau nu cumva stafia lui Sumbul i se arătase copilei? Apără-ne, Doamne! Fata mă privea de parcă era fermecată.

Sunetul pe care îl auzise nu venea de la o fantomă.

— Vorbești, tanti Șeherezada! Vorbești… Adică… adică vorbești cu vocea dumitale! Nu vocea dinăuntru, ci vocea din afară. Nu-mi vine să cred. *Nu-mi vine să cred.* Chiar vorbești, ori mi se năzărește mie? Mai spune ceva!

Am lăsat capul în jos și mi-am privit stomacul, de parcă îmi spusese: „Ți-au crescut coarne din burtă, tanti Șeherezada.“ Pe urmă am dus mâna la gât. Vocea mea? Oare chiar vorbisem?

— Ce scrie în caietul tău? a repetat Ipek, ca și cum întrebările ei îmi descătușaseră vocea rămasă prizonieră în gâtul meu timp de un secol.

Răspunsul mi-a venit în minte, vocea a prins propoziția în aer și i-a dat drumul în cameră.

— Este, Ipek *mou*, povestea unei fete care s-a născut de trei ori înainte să împlinească optsprezece ani. Ți-o dau ca să ai grijă de ea.

Încă mai țineam mâna la gât. M-am uitat neliniștită spre coridor. Inima îmi bătea așa de repede, că mă temeam că se va opri cu totul. Voiam ca moartea să mă găsească în turnul meu, în patul meu cu vopseaua roz scorojită. Prezicerea lui Avinash era pe cale să se îndeplinească:

„Oamenii care te-au salvat și te-au luat în casa lor nu te-au numit Șeherezada fără rost. Până nu vei spune această poveste, moartea nu-ți va bate la ușa turnului.“

Am întins mâna spre clanța ascunsă în peretele cu tapet decorat cu trandafiri.

Cât ar fi de greu de crezut, vocea nu mi se schimbase deloc! Să fi fost din pricină că n-o folosisem atâta vreme? Era vocea mea inocentă, basul profund de când aveam șaptesprezece ani.

Ochii verzi ai lui Ipek s-au făcut și mai mari. A sărit din pat, ținând caietul meu la piept. Avea o pijama cu mieluți. Eu pusesem deja piciorul pe prima treaptă a scării ca să urc în turn, dar ea m-a prins de mână. Scara goală era scăldată în lumină, și ea, rămasă în spate, cu umbrele căzându-i pe față, semăna aidoma cu Sumbul. Când a început să vorbească avea aceeași voce afectuoasă și hotărâtă.

— Nu, nu poți muri! Nu, nu, nu! Nu încă. Vocea ți s-a auzit prima oară abia azi-dimineață. Nici nu poate fi vorba să mori; ai atâtea de povestit. Hai să ieșim undeva și să sărbătorim nașterea vocii dumitale. Te duc pe chei și luăm micul-dejun acolo, pe malul mării. Dumneata ai să vorbești, eu am să ascult. Mi-e așa de foame… dumitale nu ți-e? Nu, nu, nici să nu te gândești. Nu mai urci în turn. Așteaptă-mă aici. Sunt gata în două minute. De acum înainte să nu mai aud de

urcat în turn. Aşteaptă-mă în camera mea.

M-a ajutat să cobor înapoi şi a închis uşa mascată de tapet. După ce a privit surprinsă lacătul pus la uşă de Hilmi Rahmi când o dusese pe Sumbul în turn, de parcă atunci îl vedea prima oară, a întins mâna şi l-a încuiat, sigilând turnul pe vecie. Apoi a luat-o la fugă pe coridor în pijamaua cu mieluţi, îndreptându-se spre baie.

Eu m-am dus să mă întind pe vechiul meu pat îngust, cu tăblie de nuc, patul în care dimineaţa, după ce mă întorceam din camera lui Hilmi Rahmi, prefiram iar şi iar în minte toate amănuntele nopţii noastre de dragoste. Mi-am afundat nasul în pernă. Pielea lui Ipek mirosea întocmai ca a lui Sumbul, a caprifoi şi scorţişoară.

Deşi cheia pe care, cu mult timp în urmă, Hilmi Rahmi însuşi mi-o atârnase la gât era tot acolo, ştiam că nu voi mai urca niciodată în turn. Poate că Şeherezada cea tăcută s-ar fi întins pe pat în turnul ei, aşteptând moartea; în schimb, eu, după ce îmi recăpătasem darul vorbirii, aveam să mă întorc la viaţă.

De cum am făcut primul pas afară din grădina Conacului cu Turn şi am ieşit pe stradă, viaţa a năvălit ca un val în venele albastre de sub pielea mea subţire şi zbârcită, parcă trecând din palma lui Ipek în a mea. Cerul vast era albastru strălucitor. Pescăruşii îşi luau zborul ţipând de pe acoperişul conacului, şi pisicile mieunau în urma lor. Pe străzi se auzeau râsete şi muzică. Braţ la braţ, cu paşi mici, am luat-o spre chei. În urma noastră venea un câine galben, cu coada scurtă.

— Tot! Vreau să aud tot, de la început, a spus Ipek când ne-am aşezat.

Încercam să-mi dau seama unde suntem. Chelnerul zâmbitor care ne-a pus pe masă roşii, măsline şi o farfurie cu felurite brânzeturi ne-a spus că acolo fusese cinematograful Tayyare, şi mai înainte cinematograful Pallas. În 1923 a fost prima oară că o femeie musulmană a apărut pe acea scenă. Pe clădire era pusă o placă în memoria ei, şi strada îi purta numele.

M-am întors şi am privit cu teamă către mare. Nu luase culoarea trupurilor pe care le înghiţise. Apa era de aceeaşi culoare: albastru pur, strălucitoare. Soarele însă părea nemilos, supărat. În aer se simţea un iz slab de cărbune. Prin faţa noastră au trecut două fete, braţ la braţ. Râdeau şi mâncau înghеţată. Aveau fustele scurte mult deasupra genunchiului, şi părul despletit. Undeva, în depărtare, se auzea o melodie veselă.

Pe Ipek n-o interesa ce povestea chelnerul. Îmi urmărea privirea, uitându-se la ce mă uitam eu.

— Nu-i aşa că e un oraş superb? E ceva în aer, în briza mării, care îţi alungă grijile şi îţi aduce aminte de tot ce e frumos pe lume. Ştii ce cred? Că, orice ai face, nu poţi ucide spiritul acestui oraş. Poţi să-i dai foc, să-l dărâmi, să-i izgoneşti toţi locuitorii şi să aduci alţii în loc, însă acea dragoste de libertate şi de viaţă va birui întotdeauna. Nu crezi?

Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

— Tuşică dragă, cel mai bine ar fi să-mi citeşti ce ai scris în caiet, de la început. Ai putea să traduci în turcă fragmentele scrise în greacă şi franceză. Vocea ţi se va încălzi, va deveni mai melodioasă.

Se pare că, dacă există o ureche dornică să asculte, vocea va găsi o cale de a ieşi la iveală. Am deschis caietul la prima pagină şi m-am aplecat peste masă spre Ipek. Ochii moşteniţi de la Sumbul mă priveau încurajator. Am tuşit, mi-am pus ochelarii care atârnau la gât de un lănţişor şi am aşezat degetul pe prima propoziţie.

Pe neaşteptate s-a iscat agitaţie. Asemenea unui câine bine dresat care aşteaptă să audă fluierul stăpânului, când mi-a auzit glasul, vântul a ieşit de pe unde stătuse ascuns şi s-a învârtit în jurul mesei noastre. Necunoscându-şi puterea, a răvăşit paginile caietului meu. Fustele scurte ale fetelor care treceau mâncând îngheţată s-au ridicat în aer, şi bărbaţii din cafeneaua de alături s-au holbat la picioarele lor pe deasupra paharelor de ceai. Chelnerii s-au repezit să prindă o umbrelă uriaşă purtată de vânt spre mare.

Ţinându-şi cu o mână pălăria cu boruri largi, Ipek privea neliniştită caietul. Vântul cel afurisit înhăţase câteva pagini decolorate şi ferfeniţite şi le luase cu el.

Am dat nepăsătoare din mână, mi-am scos ochelarii şi i-am lăsat să atârne pe lănţişor. Am tras pe nări aerul sărat cu miros de alge şi am închis ochii. Vocea mea, care amintea de cea a lui Edith Lamarck – voce de bas, adâncă, deosebită –, s-a înălţat independent de voinţa mea şi a mângâiat faţa frumoasă a lui Ipek.

Naşterea mea, într-o seară tihnită, scăldată în lumina portocalie a apusului, a coincis cu sosirea lui Avinash Pillai la Smirna.

După calendarul european era anul 1905.

Luna era septembrie.

Nedomolit, vântul zănatic care aştepta în preajma mea mi-a purtat vocea şi poveştile spre răsărit şi apus, către urechile care le aşteptau în colţurile îndepărtate ale pământului, tot aşa cum purtase paginile smulse din caietul meu. Pe cheiul oraşului meu pierdut, din cenuşa tăcutei Şeherezada, asemenea Păsării Phoenix, m-am născut încă o dată.

Glosar

(Fr.): franceză; (gr.): greacă; (tc.): turcă
aga (tc.): moșier; om puternic sau bogat
agapi (mou) (gr.): dragostea mea
Agia/Agios (gr.): sfântă/sfânt
amanedes (gr.): cântece de jale/dor din Asia Mică
Asia Mică: teritoriu aflat la est de Bosfor, constituind majoritatea Turciei moderne; cunoscut și sub numele de Anatolia
baglama (tc.): instrument cu coarde folosit în muzica populară
Bey (tc.): domnul
borek (tc.): plăcintă cu foi umplută cu brânză, spanac sau carne
Circassia: țară odinioară independentă din nordul Caucazului, astăzi parte a Rusiei europene
Comitetul pentru Unire și Progres: partid reformist afiliat Tinerilor Turci și care sprijinea politicile de turcizare care au dus la epurarea etnică a populației creștine din Asia Mică
Efendi (tc.): domnule
ela (gr.): hai
endaksi (gr.): bine
Enver Pașa: unul din conducătorii Comitetului pentru Unire și Progres
evzones (gr.): soldați greci purtând uniforma tradițională cu fustă albă și pantofi cu vârf ascuțit
filenada (gr.): iubită
foustanella (gr.): fusta albă purtată de soldații greci
Ghazi (tc.): titlu onorific acordat luptătorilor musulmani împotriva nemusulmanilor
halva (tc.): halva
Hanim (tc.): doamnă
hookah: narghilea
Izmir: numele turcesc al Smirnei, universal folosit după 1928

Izzet Pașa: guvernatorul turc al Smirnei în mai 1919
Kala ise? (gr.): Te simți bine?
kalimera (gr.): bună dimineața
kalispera (gr.): bună ziua
kinotafio (gr.): osuar
koliva (gr.): colivă
kori mou (gr.): fiica mea
kuluraki (gr.): covrig grecesc
Kyr (gr.): domnul
levantini: persoane de origine europeană care trăiau la est de Mediterana sau Levant
lokum (gr.): rahat
makari (gr.): să sperăm
malaka (gr.): idiot
Mana Ellas (gr.): Mama Grecia
Manoula (gr.): mamă scumpă
mari! (gr.): hei! (adresat unei femei)
Megali Idea: proiect politic expansionist având ca scop crearea Greciei Mari prin încorporarea tuturor populațiilor grecești semnificative care trăiau sub dominația bizantină și ulterior turcă
Mitropolitul Chrysostomos: mitropolitul grec ortodox al Smirnei în perioada 1910–1914, și apoi din 1919 până în 1922, când a fost linșat de mulțime
mou (gr.): meu, mea
Mustafa Kemal Pașa: conducător militar al Luptei Naționale a Turciei pentru Independență, și apoi întemeietor al Republicii Turce moderne; cunoscut și ca Ataturk sau Tatăl Turcilor
Lupta Națională pentru Independență: Războiul Turc pentru Independență purtat împotriva armatei Imperiului Otoman și ulterior împotriva trupelor franceze, italiene și grecești după încheierea Tratatului de la Sèvres în 1918; cea mai lungă confruntare e cunoscută sub numele Războiul greco-turc din 1919–1922
Nizam-i Djedid, Armata: armata sultanatului otoman, reformată și profesionalizată
Nureddin Pașa: guvernatorul turc al Smirnei începând cu 1922
ohi (gr.): nu
okka (tc.): unitate otomană de măsură a greutății, echivalând cu 1,2 kg
oriste (gr.): te/vă rog; bine ai/ați venit

palikaria (gr.): tineri
Panagia (gr.): Maria, Născătoare de Dumnezeu; Maria, mama lui Isus Cristos
parasang (tc.): distanța parcursă într-o oră, aproximativ 6 km
pașă (tc.): titlu dat unui ofițer turc de rang înalt
raki (tc.): băutură alcoolică dulce, adesea aromată cu anason
se/sas parakalo (gr.): te/vă rog
signomi (gr.): îmi pare rău; mă scuzați
Stergiadis: Înaltul Comisar grec al Smirnei în perioada 1919–1922
subye (tc.): băutură făcută cu migdale și/sau semințe de dovleac pisate
Thee mou (gr.): Dumnezeul meu
Theo(s): Dumnezeu
Tratatul de la Sèvres: tratat încheiat după Primul Război Mondial, în 1920, prin care numeroase teritorii ale Imperiului Otoman, care fusese înfrânt, teritorii nelocuite de turci, erau cedate Aliaților sau ocupate și administrate de aceștia
Turkos (gr.): bărbat turc
Unioniști: vezi *Comitetul pentru Unire și Progres*
Usta (tc.): stăpân
Venizelos: prim-ministru al Greciei în perioada 1910–1920, și apoi 1928–1933; susținător al politicilor aferente *Megali Idea*
vevea (gr.): desigur
vre (gr.): mă
yahni (tc.): tocană de carne, pește sau legume gătită cu roșii, ceapă și ulei de măsline
yavri mou (gr.): copilul meu, copila mea

În colecţia **Raftul Denisei** au apărut

Ludmila Uliţkaia, *Scara lui Iakov*
Robert Musil, *Omul fără însuşiri*
Heather Morris, *Tatuatorul de la Auschwitz*
Nikos Kazantzakis, *Grădina de piatră*
Dario Fo, *Ca din întâmplare, femeie. Regina Cristina a Suediei*
Ismail Kadare, *Palatul Viselor*
Ludmila Uliţkaia, *Soniecika. Înmormântare veselă. Minciunile femeilor*
Hanif Kureishi, *Nimicul*
Kurt Vonnegut, *Bun venit printre maimuţe*
Ann Patchett, *Comuniune*
Kate Morton, *Fiica ceasornicarului*
Paula McLain, *Hemingway şi cu mine*
Rose Tremain, *Sonata Gustav*
Maja Lunde, *Istoria albinelor*
Nikolai Leskov, *Pelerinul vrăjit*
Didier Decoin, *Biroul pentru Grădini şi Iazuri*
J.M. Coetzee, *Ţinuturi în crepuscul*
Mo Yan, *Un lup atârna în cais, cu capul în jos*
Ludmila Uliţkaia, *Al dumneavoastră sincer, Şurik*
Vesna Goldsworthy, *Monsieur Karenin*
Jo Nesbø, *Macbeth*
António Lobo Antunes, *Până ce pietrele vor deveni mai uşoare ca apa*
Yi In-Hwa, *Imperiul fără de sfârşit*
Arundhati Roy, *Ministerul fericirii supreme*
Michel Houellebecq, *Serotonină*
Romain Gary, *Dincolo de limita aceasta biletul îşi pierde valabilitatea*
Ismail Kadare, *Mesagerii ploii*
Ryūnosuke Akutagawa, *Paravanul-Iad şi alte povestiri*
R.J. Gadney, *Alo? Albert Einstein la telefon*
Matteo Strukul, *Giacomo Casanova. Sonata inimilor frânte*
Lionel Duroy, *Eugenia*

Susana Fortes, *Septembrie poate aştepta*
Care Santos, *Tot binele şi tot răul*
Evgheni Vodolazkin, *Brisbane*
Eshkol Nevo, *Simetria dorinţelor*
Yukio Mishima, *O dimineaţă de iubire pură*
Pauline Delabroy-Allard, *Povestea asta este despre Sarah*
Władysław Szpilman, *Pianistul. Amintiri din Varşovia 1939–1945*
James Salter, *Tot ce este*
Colson Whitehead, *Intuiţionista*
Melanie Benjamin, *Soţia aviatorului*
Diane Setterfield, *A fost odată un râu*
Romain Gary, *Zmeie de hârtie*
Liu Zhenyun, *Nu mi-am omorât bărbatul*
Ismail Kadare, *Călăreţul cu şoim*
Kurt Vonnegut, *Tabachera din Bagombo*
Zeruya Shalev, *Viaţa amoroasă*
David Foenkinos, *Către frumuseţe*
Karen Viggers, *Soţia paznicului de far*
Lorenzo Marone, *Mâine poate am să rămân*
Holly Ringland, *Florile pierdute ale lui Alice Hart*
Anuradha Roy, *Toate vieţile pe care nu le-am trăit*
Melanie Benjamin, *Femei de Oscar*
Guzel Iahina, *Copiii de pe Volga*
Hiro Arikawa, *Memoriile unui motan călător*
Romain Gary, *Educaţie europeană*
Heather Morris, *Călătoria Cilkăi*
Ismail Kadare, *Generalul armatei moarte*
Yu Hua, *Ziua a şaptea*
Yōko Ogawa, *Înotând cu elefantul, în braţe cu pisica*
Roddy Doyle, *Zâmbeşte*
Sara Gruen, *Apă pentru elefanţi*
Francesc Mirrales, *Biblioteca de pe Lună*
Alan Hlad, *Lungul zbor spre casă*
George Saunders, *Pastoralia*
Paula McLain, *Soţia din Paris*
Lisa Strømme, *Doamna Nobel*

Colson Whitehead, *Trișorii din Harlem*
Matteo Strukul, *Dante. Enigma*
Michel Houellebecq, *Anihilare*
Andrea Bajani, *Cartea caselor*
Vesna Goldsworthy, *Cortina de Fier*
Anthony Doerr, *Cetatea cucului din nori*
Arthur Koestler, *Întuneric la amiază*
Thomas Mann, *Mario și vrăjitorul. Povestiri 1919–1953*
François-Henri Désérable, *Stăpânul și cuceritorul meu*
Colm Tóibín, *Magicianul*
Naoise Dolan, V*remuri interesante*
Susan Choi, *Studentul străin*
Clarice Lispector, *Fericire clandestină. Proză scurtă 1971–1977*
Genki Kawamura, *Dacă pisicile ar dispărea din lume*
Yukio Mishima, *Starul*
Anton Pavlovici Cehov, *Dragostea. 12 povestiri*
Gwen Strauss, *Cele nouă femei de la Ravensbrück: o poveste adevărată despre supraviețuire în Germania nazistă*
Nikola Scott, *Fetele din livada cu meri*
Giuliano da Empoli, *Magul de la Kremlin*
Fiona Davis, *Adresa*
Nina Lykke, *Din cauze naturale*
Zeruya Shalev, *Destin*
Jessie Burton, *Miniaturista*
F. Scott Fitzgerald, *Blândețea nopții*
Narine Abgarian, *Simon*
Polly Samson, *Bunătatea*
Colm Tóibín, *Casa numelor*
Jay Parini, *Călătoria lui Walter Benjamin*
Anuradha Roy, *Calul de lut*
Ludmila Ulițkaia, *Oamenii țarului nostru*
Hiro Arikawa, *Motanul care și-a luat rămas-bun*
Giulia Caminito, *Apa lacului nu e niciodată dulce*
Matteo Strukul, *Cimitirul din Veneția*
Lorenzo Marone, *Totul va fi perfect*
Sorj Chalandon, *Fiu de ticălos*

Romain Gary, *Păsările se duc să moară în Peru*
Stéphane Carlier, *Clara citeşte Proust*
António Lobo Antunes, *Lunga scurtime a vieţii*
Kerri Maher, *Librăreasa din Paris*
Jessie Burton, *Casa destinului*
Kate Morton, *Întoarcerea acasă*
Kyung-sook Shin, *Vorbește-mi despre tata*
Fiona Davis, *Palatul Magnolia*
Laura Imai Messina, *Viețile secrete ale culorilor*
Cormac McCarthy, *Pasagerul*
Cormac McCarthy, *Stella Maris*
Zülfü Livaneli, *Nelinişte*
Jay Parini, *Borges şi eu: O întâlnire*
Yaniv Iczkovits, *Nimeni nu părăseşte Palo Alto*
Natsuko Imamura, *Fata care s-a transformat în beţişoare*
David Foenkinos, *Numărul 2*
Ismail Kadare, *Concert la sfârşit de iarnă*
James D. Shipman, *Dincolo de sârma ghimpată*
Akira Mizubayashi, *Regina inimii*
Osamu Dazai, *Decădere umană*
Anna Mazzola, *Fata mecanică*
Alex Schulman, *Gara Malma*
Daniela Krien, *Focul*
Georgia Kaufmann, *Croitoreasa din Paris*
Nikola Scott, *Umbra mamei*
Maja Lunde, *Visând la un copac*
Thomas Leoncini, *Bărbatul care voia sa fie iubit şi motanul care s-a îndrăgostit de el*
Yiyun Li, *Cartea gâștei*
J.M. Coetzee, *Polonezul*
Niccolò Ammaniti, *Viața intimă*
Colm Tóibín, *Brooklyn*
Thomas Schlesser, *Ochii Monei*
Scholastique Mukasonga, *Notre-Dame du Nil*
Sawako Ariyoshi, *Râul destinelor*
Taichi Yamada, *Străini*

Matteo Strukul, *Podul crimelor din Veneția*
Care Santos, *Nebunul păsărilor*
Heather Morris, *Surori sub dogoarea Soarelui Răsare*
Sophie Haydock, *Flăcările*
Naoise Dolan, *Fericitul cuplu*
Defne Suman, *Tăcerea Șeherezadei*